

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ 5 เรื่อง

การขับเคลื่อนขยายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
Driving the Buddhist Learning Innovation Area

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมวิถีพุทธ
Development of Buddhist Innovation Areas Learning

โดย

พระมหาสมบัติ ธนปญโญ, ผศ.ดร.และคณะ
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. 2564

ได้รับทุนอุดหนุนจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
MCU RS 800764012

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ 5 เรื่อง

การขับเคลื่อนชายฝั่งที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

โดย

พระมหาสมบัติ ธนปญโญ, ผศ.ดร.และคณะ
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. 2564

ได้รับทุนอุดหนุนจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
MCU RS 800764012
(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Sub - Research Report 5

Driving the Buddhist Learning Innovation Area

By Development of Buddhist Innovation Areas Learning

by

Phramaha Sombat Dhanapañño, Asst. Prof. Dr.and Author

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhonsawan Campus

B.E. 2021

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS RS 800764012

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย	: การขับเคลื่อนขยายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
ผู้วิจัย	: พระมหาสมบัติ ธนปญโญ, ผศ.ดร.
หน่วยงาน	: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปีงบประมาณ	: 2564
ทุนอุดหนุนการวิจัย	: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การขับเคลื่อนขยายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษารูปแบบการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 2) เพื่อพัฒนาการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 3) เพื่อส่งเสริมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการมาเป็นส่วนสำคัญต่อการดำเนินการวิจัยทุกขั้นตอน โดยกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิตคณะครุศาสตร์ จำนวน 400 รูป/คน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มคณาจารย์และเจ้าหน้าที่เรียนโรงเรียนวิถีพุทธ 5 โรงเรียน ได้แก่ 1) โรงเรียนชวนาพุทธเศรษฐศาสตร์ จังหวัดเชียงราย 2) โรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี 3) โรงเรียนรุ่งอรุณ กรุงเทพมหานคร 4) วิทยาลัยจุลฉวีศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ 5) โรงเรียนวัดสุทธิ วราราม กรุงเทพมหานคร เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ การสัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่มย่อย

ผลการวิจัยพบว่า

๑. ผลการศึกษารูปแบบการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ มีการพัฒนาปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ของสภาพปัจจุบัน ให้เข้ากับกระบวนการการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ และสามารถนำไปใช้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสถานศึกษาอื่น ๆ รวมถึงพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ มีการวางแผนในการจัดการเรียนการสอน ดำเนินการตามแผน และจัดให้มีการวัดและประเมินผลการจัดการเรียนรู้ มีรูปแบบที่ผู้เรียนสามารถทำความเข้าใจได้ง่าย เน้นกิจกรรมเพื่อให้การขับเคลื่อนมีประสิทธิภาพ การเรียนการสอนควรดำเนินการให้มีการเข้าถึงง่าย เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วม

๒. ผลการพัฒนาขับเคลื่อนรูปแบบการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธในสถานศึกษามีรูปแบบที่ชัดเจน เพื่อขับเคลื่อนโรงเรียนวิถีพุทธ ให้ใช้รูปแบบเดียวกันในการพัฒนาการเรียนของนักเรียน ให้เรียนรู้พระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพ ควรมีการสร้างเครือข่ายวิถีพุทธให้มีประสานงานการร่วมมือกัน

๓. เพื่อส่งเสริมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ คณะผู้วิจัยได้สร้างห้องเรียนรู้ คณะครุศาสตร์ เพื่อเป็นศูนย์กลางการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ให้มีคุณภาพและมีความทันสมัย ด้วยการนำเทคโนโลยีมาเป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญ เป็นการเชื่อมพื้นที่ เพื่อการสร้างเครือข่าย ถ่ายทอดองค์ความรู้ การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การจัดกิจกรรม การสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ชุดความรู้ ชุดกิจกรรม ผ่านแอปพลิเคชัน และหน้าเพจ

Research Title : Mobilizing the Buddhist Education Sandbox Network
Research : PhramahaSombat Dhanapañño, Asst. Prof. Dr.
Department : Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Fiscal Year : B.E. 2564 / C.E.2021
Science Research : Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

The objectives of a study on Mobilizing the Buddhist Education Sandbox Network are: 1) to study the mobilization of Buddhist Education Sandbox, 2) to develop a model of mobilizing Buddhist Education Sandbox, and 3) to promote the model of mobilizing Buddhist Education Sandbox. The process of this qualitative research is based on action research method. The data were collected from documents, research works, printed materials and online materials and then analyzed for setting up scope, content, conceptual framework and research instrument structure in the study. 400 samples used in the study consisted of administrators, teachers, officials, and students of 5 schools; 1) Chaona Putthasetthasart School in Chiang Rai, 2) Satya Sai School in Lopburi, 3) Rung Arun School in Bangkok, 4) Julamanee Sri Saket College in Sri Saket, and 5) Wat Sutthivararam School in Bangkok. The research instruments were interviews form and group discussion.

The results of the study were found that:

A mobilization model of Buddhist Education Sandbox can be developed and adjusted to changing situations, processes of effective teaching and learning and applied for implementation in other schools. The Buddhist Education Sandbox has plans in teaching and learning management, plan operation, measurement and evaluation, and activity based learning. The process of teaching and learning should be easily accessed and opened for every sector to participate. The mobilization of Buddhist Education Sandbox should be based on a clear model with network in order to mobilize Buddhist oriented schools in the same direction in development their students and Buddhist learning.

The classrooms in Faculty of Education of Mahachulalongkornrajavidyalaya University were modified into Buddhist Education Sandbox and they were equipped with modern technology to mobilize the concept, transmit the body of knowledge and link school network in participatory learning, activity, and public relations on learning set and activity set via application and pager.

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยฉบับก้าวหน้า โครงการวิจัยย่อย 5 เรื่อง “การขับเคลื่อนชายฝั่งที่
นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง “การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา” สำเร็จ
ลุล่วงไปได้ด้วยดี ก็เนื่องด้วยได้รับการช่วยเหลือสนับสนุน เอื้อเฟื้อเกื้อกูล เมตตาอนุเคราะห์ จากท่าน
ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยขอขอบกราบขอบพระคุณทุกท่านมา ณ โอกาสนี้

พระมหาสมบัติ ธนปญโญ, ผศ.ดร. และคณะ
เมษายน 2563

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญแผนภาพ	ซ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
1.3 ปัญหาที่ต้องการทราบ	3
1.4 ขอบเขตการวิจัย	3
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	4
1.6 ประโยชน์ที่ได้รับ	4
บทที่ 2 เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
2.1 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อน	5
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับนวัตกรรม	9
2.3 แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้	27
2.4 บริบทการขับเคลื่อนเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ	49
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	49
2.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย	55
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	56
3.1 ขั้นตอนการวิจัย	56
3.2 รูปแบบการวิจัย	57
3.3 พื้นที่การศึกษาวิจัย	58
3.4 ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง	59
3.5 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	59
3.6 การเก็บรวบรวมข้อมูล	60
3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล	61
3.8 สรุปผลการศึกษาวิจัย	61

เรื่อง	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิจัย	62
4.1 รูปแบบการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ	62
4.2 พัฒนาการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ	88
4.3 ส่งเสริมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ	92
4.4 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	97
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	98
5.1 สรุปผลการวิจัย	98
5.2 อภิปรายผลการวิจัย	105
5.3 ข้อเสนอแนะ	108
บรรณานุกรม	109
ภาคผนวก	113
ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	0
ภาคผนวก ข หนังสือออกในการดำเนินการวิจัย	0
ภาคผนวก ค ภาพประกอบการวิจัย	0
ประวัติคณะผู้วิจัย	

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2.1	วิเคราะห์ทฤษฎีการเรียนรู้	41
2.2	วิเคราะห์ปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้	47

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
2.1	แสดงกระบวนการพัฒนาในระดับปฏิบัติการ	8
2.2	กรอบแนวคิดในการวิจัย	55

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีคำสอนให้บุคคลได้เรียนรู้ เข้าใจโลกและชีวิตตาจริง เอื้อให้บุคคลเกิดการประจักษ์แจ้งด้วยตนเอง การเรียนรู้จึงเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในชีวิตของมนุษย์ทั้งในรูปแบบของการศึกษา การฝึกฝน ค้นคว้า การทำความเข้าใจหลักธรรม และแม้กระทั่งการทำความเข้าใจตนเอง หากการเรียนรู้เป็นไปอย่างมีความสุข ย่อมเอื้ออำนวยให้ผู้เรียน นักเรียน นักศึกษา หรือบุคคลเกิดการพัฒนาหรือก้าวหน้าในวิชาความรู้ หรือศาสตร์ที่กำลังเรียนรู้หรือศึกษาอยู่อย่างต่อเนื่อง เกิดผลสัมฤทธิ์และประสิทธิผลในการเรียนรู้

การศึกษาเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ ส่งผลสำคัญต่อการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า ดังนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 261 ได้กำหนดให้มีคณะกรรมการที่มีความเป็นอิสระเพื่อดำเนินการศึกษาและจัดทำข้อเสนอแนะและร่างกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการปฏิรูปการศึกษา คือ “คณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา” ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าวจัดทำแผนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษาจำนวน 7 ประเด็น ซึ่งหนึ่งในประเด็นที่สำคัญในการปฏิรูปการศึกษา คือ ประเด็นที่ 6 การปรับโครงสร้างของหน่วยงานในระบบการศึกษา เพื่อบรรลุเป้าหมายในการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนโดยได้กำหนดให้มี “พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา” ขึ้น โดยมีเป้าหมายให้ผู้เรียนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพเหมาะสมสอดคล้องกับอัตลักษณ์ของชุมชน พื้นที่ มีการเรียนรู้และขยายผลของนวัตกรรมที่ได้จากพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาสู่การจัดการศึกษาในพื้นที่อื่น ๆ¹

จุดเริ่มต้นของพื้นที่นวัตกรรมศึกษามาจากข้อเสนอของภาคีเพื่อการศึกษาไทย (Thailand Education Partnership: TEP) ที่ก่อตั้งขึ้นจากการรวมตัวกันขององค์กรภาคเอกชน ภาครัฐ และภาคประชาสังคม ที่มีจุดร่วมกันในการมุ่งปฏิรูปการศึกษาไทยภายใต้แนวคิดระบบการศึกษาที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกคนในสังคม เสนอแนวทางการดำเนินงานพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาผ่านคณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษาเข้าสู่สภาการศึกษา²

¹ สุรียา ฆ้องเสนาะ, พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา (Education Sandbox), [สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. สำนักวิชาการ](https://library.parliament.go.th/th/radioscript/rr2566-dec2), แหล่งที่มา : <https://library.parliament.go.th/th/radioscript/rr2566-dec2> [ออนไลน์วันที่ 10 ธันวาคม 2564]

² สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา, โครงการพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา : สนามปฏิบัติการเพื่อสร้างนวัตกรรมการศึกษาของประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2562), 1.

การจัดการศึกษาของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษานี้จึงต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562 ซึ่งได้บัญญัติเกี่ยวกับความมุ่งหมาย ไว้ดังนี้ ในมาตรา 3 พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา หมายความว่า พื้นที่ที่คณะรัฐมนตรีประกาศกำหนดให้เป็นพื้นที่ปฏิบัติการบริหารและการจัดการศึกษาเพื่อสนับสนุนการสร้างนวัตกรรมการศึกษา และมาตรา 5 พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจัดตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้ (1) คิดค้นและพัฒนานวัตกรรมการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียนรวมทั้งเพื่อดำเนินการให้มีการขยายผลไปใช้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอื่น (2) ลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา (3) กระจายอำนาจและให้อิสระแก่หน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษานำร่องในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาเพื่อเพิ่มความคล่องตัวในการบริหารและการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และ (4) สร้างและพัฒนากลไกในการจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชนและภาคประชาสังคมในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา"³

ทั้งนี้ระบบการศึกษาไทยในปัจจุบันเริ่มให้ความสำคัญกับระบบการเรียนรู้เชิงพุทธหรือตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อประยุกต์ใช้ในระบบการศึกษาปัจจุบันซึ่งการเรียนรู้ตามหลักพระพุทธศาสนาเป็นกระบวนการที่เน้นทั้งความรู้และคุณธรรมแก่ผู้เรียน และที่สำคัญส่งเสริมความสุขแก่ผู้เรียนในขณะที่กำลังเรียนรู้ การศึกษาคือรากฐานสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพอันจะส่งผลสำคัญต่อการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า ดังนั้นกลไกในการบริหารจัดการพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา โดยการทดลองจัดการศึกษาที่มีอิสระในด้านหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน ตลอดจนการบริหารจัดการสถานศึกษาที่มีความคล่องตัว อันส่งผลให้ครูและบุคลากรทางการศึกษามีเวลาที่ใช้ในการเรียนการสอนและพัฒนาผู้เรียนให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาได้อย่างเต็มที่ และเพื่อให้มีการคิดค้นและพัฒนา นวัตกรรมด้านการศึกษาและการเรียนรู้ รวมทั้งขยายผลไปใช้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานแห่งอื่น เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา กระจายอำนาจและให้อิสระแก่หน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษา ตลอดจนเพื่อให้การสร้างและพัฒนากิจการศึกษาร่วมกันของทุกภาคส่วน นำไปสู่การยกระดับการจัดการศึกษาของประเทศอันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาคนไทยให้มีคุณภาพ ต่อไป

แนวทางการกำหนดให้มีพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาให้เป็นพื้นที่ปฏิบัติการบริหารและการจัดการการศึกษาขึ้นสำหรับทดลองการบริหารจัดการศึกษา โดยการกำหนดระยะเวลาการทดลองที่ชัดเจน เพื่อนำร่องในการกระจายอำนาจและให้อิสระแก่หน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ของประเทศ เพื่อส่งเสริมให้มีพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา เช่น การนำหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานไปปรับใช้กับการจัดการศึกษาในสถานศึกษานำร่องให้เหมาะสมกับพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา การส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพและศักยภาพของครูและบุคลากรทางการศึกษาของสถานศึกษานำร่องอย่างต่อเนื่อง การออกแบบการทดสอบผู้เรียนเพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา การประเมินผลการดำเนินงานและการบริหารจัดการพื้นที่นวัตกรรมการ

³ "พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562," ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136, ตอนที่ 56 ก (30 เมษายน 2562): 103-104.

การศึกษา ซึ่งแนวทางดังกล่าวนี้ยังไม่ครอบคลุมไปยังพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ด้วยการจัดกระบวนการเรียนการสอนตามด้วยหลักพุทธธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา⁴

จากการศึกษาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธนั้น พบว่ามีหลากหลายนวัตกรรม เช่น องค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ กระบวนการเรียนการสอนและการเรียนรู้วิถีพุทธ เศรษฐศาสตร์วิถีพุทธ การฝึกสติภาวนาวิถีพุทธ วัฒนธรรม/มารยาทชาวพุทธ นวัตกรรมครุติศรีครุศาสตร์ ซึ่งสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม และสอดคล้องกับพันธกิจของมหาวิทยาลัย นับเป็นการผสมผสานระหว่างนวัตกรรมการเรียนรู้และวิถีพุทธศาสนาซึ่งเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่มีความสอดคล้องกับพระพุทธศาสนาอย่างแนบแน่น การดำเนินชีวิตตลอดถึงการเรียนรู้ทางด้านวิถีพุทธของคนในสังคมได้เลือนหายไป ซึ่งจะเห็นได้จากปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นมากมาย เช่น ขาดความตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณี ศิลปะอันดีงามของชาติที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ภาพสะท้อนดังกล่าวของเยาวชนและสังคมไทยจึงควรสร้างความตระหนักด้านนวัตกรรม ให้เกิดพื้นที่การเรียนรู้นวัตกรรมวิถีพุทธที่หลากหลายนวัตกรรมซึ่งมีความสำคัญและขาดหายไป นำไปสู่การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ นวัตกรรมเหล่านี้ เพื่อให้สังคมได้กลับมาสนใจพื้นฐานพัฒนาจิตใจตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้อย่างมีความสุข มั่นคง ยั่งยืนตลอดไป

การสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธเป็นสถานที่เรียนรู้และแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมกับนักเรียน นักศึกษา ประชาชน เพื่อส่งเสริมคนไทยให้มีแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมเกี่ยวกับวิถีพุทธ เช่น ผู้สูงอายุมีการดูแล ส่งเสริมสุขภาพที่มาปฏิบัติธรรม มีกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย และสถานตรวจสุขภาพ ตลอดถึงการดูแลสุขภาพกาย สุขภาพจิต ซึ่งสอดคล้องกับ กระทรวงศึกษาธิการ ได้มีนโยบายเพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพในการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาการจัดการการศึกษาขั้นพื้นฐานอันเป็นรากฐานของการพัฒนาคนไทยให้มีคุณภาพ มีความใฝ่รู้ มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถในการสื่อสาร สามารถอยู่และทำงานร่วมกับผู้อื่นซึ่งมีความแตกต่างหลากหลายได้ มีความเท่าทันโลก มีทักษะในการประกอบอาชีพตามความถนัดของผู้เรียนแต่ละคน และให้รัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ร่วมกันพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพ ลดความเหลื่อมล้ำในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างแท้จริง จึงได้จัดตั้งพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาซึ่งเป็นพื้นที่ปฏิบัติการบริหารและการจัดการการศึกษาขึ้นเพื่อสนับสนุนการสร้างนวัตกรรมการศึกษา เพื่อเป็นการนำร่องในการกระจายอำนาจและให้อิสระแก่หน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษานำร่องให้เกิดการพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพ ลดความเหลื่อมล้ำ รวมทั้งมีการขยายผลนวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนและวิธีการปฏิบัติที่ดีไปใช้ในสถานศึกษาอื่น

ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาโครงการวิจัยเรื่อง “การขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” ทั้งนี้เพื่อเสนอเป็นแนวทางการพัฒนาการศึกษาที่มีประสิทธิภาพต่อไป เพื่อการขยายผลและยกระดับคุณภาพทางการศึกษาไปสู่สังคมแห่งสุขภาวะองค์กรรวมเชิงพุทธ

⁴ สำนักงานบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา, พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา, แหล่งที่มา : <https://www.edusandbox.com/video-educationalinnovation/>, [ออนไลน์ วันที่ 10 ธันวาคม 2564]

1.2 คำถามการวิจัย

- 1.2.1 รูปแบบการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธที่เข้าถึงสถานศึกษาชุมชนเป็นอย่างไร
- 1.2.2 กระบวนการพัฒนาการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธให้เป็นแหล่งเรียนรู้ได้อย่างไร
- 1.2.3 วิธีการส่งเสริมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธมีอะไรสามารถบูรณาการหลักพุทธศาสนาได้อย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.3.1 เพื่อศึกษารูปแบบการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
- 1.3.2 เพื่อพัฒนาการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
- 1.3.3 เพื่อส่งเสริมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

1.4 ขอบเขตการวิจัย

คณะผู้วิจัย ได้กำหนดขอบเขตการศึกษาเรื่อง “การขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” โดยกำหนดดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) และวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research – PAR) เพื่อทำความเข้าใจภาพแบบองค์รวม (Holistic view) ของชุมชนที่ทำการศึกษา เพื่อใช้เป็นเครื่องมือนำทางมาสู่การตอบวัตถุประสงค์การวิจัย ตามที่คณะผู้วิจัยได้กำหนดไว้ ดังต่อไปนี้

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาเรื่อง “การขับเคลื่อนเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” มุ่งศึกษาการขับเคลื่อนการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธในประเด็น 1) กระบวนการเรียนการสอน 2) กระบวนการเรียนรู้ 3) เศรษฐศาสตร์วิถีพุทธ 4) ฝึกสติภาวนา 5) วัฒนธรรม/มารยาท ประจำท้องถิ่น 6) นวัตกรรมเด่นประจำโรงเรียน และ 7) ความคิดสร้างสรรค์เชิงบวก

1.4.2 ขอบเขตด้านประชากรและผู้ให้ข้อมูลหลัก

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง นักเรียน ผู้นำวัด และชุมชนของโรงเรียนกุศลศึกษาวัดชัยพฤกษ์มาลา กรุงเทพมหานคร โรงเรียนวัดพิรุณศาสตร์ จังหวัดปทุมธานี และโรงเรียนสามโก้วิทยาคม จังหวัดอ่างทอง

1.4.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

คณะผู้วิจัย กำหนดขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ สถานศึกษาเครือข่าย ระดับมัธยมศึกษา พื้นที่ศึกษาอำเภอน้อยและปริมณฑล จำนวน 3 แห่ง ได้แก่

1. โรงเรียนกุศลศึกษาวัดชัยพฤกษ์มาลา กรุงเทพมหานคร
2. โรงเรียนวัดพิรุณศาสตร์ จังหวัดปทุมธานี
3. โรงเรียนสามโก้วิทยาคม จังหวัดอ่างทอง

1.4.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ดำเนินการวิจัย ตั้งแต่เดือน ตุลาคม 2563 – กันยายน 2564

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การขับเคลื่อนเครือข่ายพื้นที่ หมายถึง การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มในการผลักดันพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกในพื้นที่ดำเนินงานร่วมกันให้บรรลุวัตถุประสงค์ โดยมี 2 รูปแบบ คือ

รูปแบบที่ 1 สร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ หรือโรงเรียนเอกชนที่จะเข้าร่วมเป็นเครือข่ายกับคณะครุศาสตร์ หมายถึง จัดตั้งศูนย์ หรือพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ก็ต้องประสานความร่วมมือกระบวนการพัฒนาผู้เรียนคือ การจัดกิจกรรมอย่างหลากหลาย ต่อเนื่องเป็นวิถีชีวิต เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิด มีการฝึกปฏิบัติเสมอ ๆ ทั้งด้านความประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา) เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้ง 3 ด้าน ถ้าบอกว่าวิถีพุทธต้องมีเรื่องของ ศีล สมาธิและปัญญาเข้ามาเกี่ยวข้องถือเป็นรูปแบบวิถีพุทธ

รูปแบบที่ 2 การจัดพื้นที่การเรียนรู้วิถีพุทธที่เป็นนวัตกรรมด้านกายภาพ หมายถึง จัดสภาพใกล้ชีวิตธรรมชาติ ชวนมีจิตใจสงบและส่งเสริมการบริหารจิต เจริญปัญญา ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต จัดกิจกรรมที่บูรณาการไตรสิกขาโดยเน้น การกิน อยู่ ดู ฟัง คณะมีหลักสูตร หรือมีอะไรเด่น เช่น มีหลักสูตร มีกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรม แสวงหาปัญญา การบริหารแบบใช้หลักพุทธธรรมบูรณาการเชิงปฏิสัมพันธ์ ร่วมกับผู้ปกครองและชุมชนพัฒนานักเรียนและพัฒนาซึ่งกันและกัน มีโครงการสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนส่งนิตไปฝึกสอน แท้จริงจุดเด่นของครูคือ ส่งนิตปฏิบัติการสอนในโรงเรียน

พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้ หมายถึง สถานที่ทดลองการศึกษาวิจัยทางด้านนวัตกรรมที่ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างอิสระและจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของชุมชน สังคม และประเทศชาติ พร้อมพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามเป้าหมายการศึกษาที่กำหนดไว้

การส่งเสริมขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ หมายถึง กระบวนการส่งเสริมพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธนั้นต้องยึดหลักวิถีพุทธ ได้แก่

รูปแบบที่ 1 ส่งเสริมเชิงนโยบาย หมายถึง แนวนโยบายส่งเสริมสนับสนุนการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

รูปแบบที่ 2 ส่งเสริมเชิงพื้นที่ หมายถึง การจัดพื้นที่การเรียนรู้วิถีพุทธที่เป็นนวัตกรรมต้องมีการจัดด้านกายภาพ จัดสภาพใกล้ชีวิตธรรมชาติ ชวนมีจิตใจสงบและส่งเสริมการบริหารจิต เจริญปัญญา ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต

รูปแบบที่ 3 ส่งเสริมด้วยกิจกรรม หมายถึง จัดกิจกรรมที่บูรณาการไตรสิกขาโดยเน้น การกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะรู้คุณค่าแท้ ด้านการสอน มีหลักสูตรสถานศึกษาและจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างชัดเจน ต่อเนื่อง

รูปแบบที่ 4 ส่งเสริมด้วยเทคโนโลยี หมายถึง การสร้างแอปพลิเคชัน การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรม

การเรียนรู้วิถีพุทธ หมายถึง การออกแบบการเรียนรู้บนฐานพุทธธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา ซึ่งประกอบด้วย เศรษฐศาสตร์วิถีพุทธ การฝึกสติภาวนาวิถีพุทธ วัฒนธรรมและมารยาทชาวพุทธ นวัตกรรมครุติศรีครุศาสตร์

1.6 ประโยชน์ที่ได้รับ

1.6.1 ได้ข้อมูลการสร้างรูปแบบการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธที่เข้าถึงสถานศึกษาและชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.6.2 การขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธส่งผลให้การจัดการเรียนรู้สำหรับนิสิตวิชาชีพรุและผู้สนใจได้สัมผัสกับแหล่งเรียนรู้ที่ทันสมัยตอบสนองต่อความต้องการทางวิชาการ

1.6.3 มหาวิทยาลัยได้แนวทางการส่งเสริมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธพัฒนารูปแบบที่สร้างสรรค์พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง คณะผู้วิจัย ได้กำหนดประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ “การขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมวิถีพุทธ” ดังนี้

- 2.1 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อน
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่นวัตกรรมวิถีพุทธ
- 2.3 แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้
- 2.4 บริบทของพื้นที่นวัตกรรมวิถีพุทธ
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

2.1 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อน

การวิจัยเรื่อง “การขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมวิถีพุทธ” คณะผู้วิจัย ได้ใช้แนวคิดทฤษฎี โดยแบ่งออกเป็น 1) ความหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา และ 2) ความหมายที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อน

2.1.1 ความหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา

คณะผู้วิจัย ได้ศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับคำว่า "การพัฒนา" ได้มีหน่วยงานและนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้หลายลักษณะ พอจะประมวลได้โดยสังเขป ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการพัฒนา เป็นความเปลี่ยนแปลงของสังคม เป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องมีการเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา เพื่อสนองความต้องการและศักยภาพของมนุษย์ กระบวนการพัฒนาจึงจำเป็นต้องมีรูปแบบและเป็นไปอย่างมีระบบ มีผู้ให้ความหมายไว้มาก เช่น ราชบัณฑิตยสถานกล่าวไว้คือ ความเจริญ ทำให้เจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางเจริญขึ้น¹ การพัฒนาเป็นการกระทำที่ดีขึ้น เปลี่ยนจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่า² ดังนั้น การพัฒนาเป็นการที่คนในชุมชนและสังคมในส่วนรวม ได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรมเพื่อปรับปรุงความรู้และความสามารถ

¹ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น จำกัด, 2546), หน้า 779.

²ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร: ไทยอนุเคราะห์ไทย, 2536), หน้า 2.

ของตนเอง ได้ร่วมกันเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของตน ชุมชนและสังคมให้ดีขึ้น³ ส่วน พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต) ได้ให้ความหมายว่า การพัฒนามาจากคำบาลีว่า วัฒนะ แปลว่า เจริญ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ การพัฒนาคน เรียกว่า ภาวนา กับการพัฒนาสิ่งอื่นๆ ที่ไม่ใช่คน เช่น วัตถุและสิ่งแวดล้อมต่างๆ⁴

สนธยา พลศรี ได้ให้ความหมายของการพัฒนาไว้ในหนังสือเรื่อง “ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน” ว่า การพัฒนาเพิ่งถูกนำมาใช้ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 แต่มนุษย์รู้จักพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองมาตั้งแต่มนุษย์เริ่มมีขึ้นในโลก จะเห็นได้จากวิวัฒนาการในด้านต่างๆ ที่ดีขึ้นเป็นลำดับ ดังเช่นเครื่องมือเครื่องใช้สิ่งก่อสร้าง ภาพวาดและเอกสารที่ปรากฏอยู่และตกทอดมาถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำสอนของศาสนาและแนวความคิดของนักปราชญ์โบราณชาวกรีก โรมัน อาหรับ จีน อินเดีย คำว่า “การพัฒนา” เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกโดยนักเศรษฐศาสตร์ซึ่งนำมาใช้เรียกวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในยุโรปตะวันตกซึ่งเป็นผลมาจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในคริสต์ศตวรรษที่ 18 และได้รับความนิยมทั่วไป จนกระทั่งองค์การสหประชาชาตินำไปใช้ในการพัฒนาประเทศที่เป็นสมาชิกอีกด้วย ปัจจุบันการพัฒนาจึงถูกนำไปใช้แพร่หลายทั่วทุกประเทศในโลก และมีความหมายแตกต่างกันออกไป แต่อาจสรุปได้ว่า การพัฒนา เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้น ทั้งในด้านคุณภาพ ปริมาณและสิ่งแวดล้อม ด้วยการวางแผนโครงการและการดำเนินงานโดยมนุษย์ให้ประโยชน์แก่มนุษย์ไม่ใช่เป็นการเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติการพัฒนาที่มีความหมายและเกี่ยวข้องกับคำอื่นๆ อยู่หลายคำ คือ การเปลี่ยนแปลง วิวัฒนาการ การปฏิรูป การปฏิบัติความเจริญเติบโต ความก้าวหน้า การค้นพบ การประดิษฐ์นวัตกรรม และความทันสมัย เป็นต้น¹³ โดยมีความหมายของการพัฒนาองค์การไว้ในหนังสือเรื่อง “การพัฒนาองค์การ” ว่าการพัฒนาองค์การ (Organization Development) หรือที่เรียกว่า O.D. เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการแก้ปัญหาในองค์การที่มีประสิทธิภาพ

การพัฒนาองค์การเป็นการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงให้เจริญก้าวหน้า หรือดีขึ้นกว่าเดิม เพื่อให้ห้องค์การมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลโดยการสร้างปัจจัยต่างๆ เพื่อสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาให้สอดคล้องตามเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ขององค์การและได้กล่าวถึงความสำคัญของการพัฒนาองค์การไว้อีกว่า ควรมุ่งเพื่อพัฒนาการทำงานเป็นทีมให้มีประสิทธิภาพ เนื่องจากวัตถุประสงค์ของกลุ่มย่อยและกระบวนการ หรือวิธีการดำเนินงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มย่อยนั้น หากมีความขัดแย้งกันระหว่างกลุ่ม หรือขัดแย้งกับวัตถุประสงค์ขององค์การเอง จะเป็นหนทางสู่ความล้มเหลวขององค์การโดยส่วนรวมได้

การพัฒนาองค์การจึงควรมุ่งความสนใจไปที่การวางเป้าหมาย และการวางแผนในการสร้างวัตถุประสงค์ขององค์การอย่างมีระบบ ทั้งนี้ต้องหมายรวมถึงการมีส่วนร่วมของผู้บริหารเปลี่ยนแปลงต้องเข้ามามีบทบาทและหน้าที่ ในการกระตุ้นให้ห้องค์การสามารถสร้างวัตถุประสงค์ขึ้น และการพัฒนา หรือการพัฒนาองค์การ เป็นการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงให้เจริญก้าวหน้า หรือ

³สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, **สังคมไทย: แนวทางวิจัยและการพัฒนา**, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์, 2535), หน้า 197.

⁴พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต), **ทางสายกลางของการศึกษาไทย**, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2527), หน้า 16.

ดีกว่าเดิม เพื่อให้องค์การมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยการสร้างปัจจัยต่างๆ เพื่อสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาให้สอดคล้องตามเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ขององค์การ ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้เคยให้ความหมายเกี่ยวกับการพัฒนาองค์การไว้หลายแนวความคิดด้วยกัน⁵ ตัวอย่าง เช่น

1. การพัฒนาองค์การ คือ ความพยายามอย่างมีแผน ที่มุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมขององค์การ เป็นความพยายามที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบขององค์การ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ควรมุ่งเน้นที่การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมขององค์การเป็นหลัก ไม่ใช่การมุ่งเน้นที่การเปลี่ยนแปลงของบุคคล แต่การเปลี่ยนแปลงของบุคคลที่เกิดขึ้นเป็นผลพลอยได้ของการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมขององค์การ

2. การพัฒนาองค์การ คือ กระบวนการปรับปรุงองค์การให้กลับสู่สภาวะใหม่ที่เหมือนเดิมหรือดีกว่าเดิมโดยมุ่งที่ความกล้าในการยอมรับการเปลี่ยนแปลง เน้นให้องค์การมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ที่จะนำเอาความใหม่และแปลกทั้งทางด้านเทคนิค วิทยาการ และทรัพยากรมนุษย์ที่มีค่ามาสู่องค์การ

3. การพัฒนาองค์การ คือ กระบวนการปรับปรุงประสิทธิภาพขององค์การ โดยใช้การวิจัยเชิงแก้ปัญหา ซึ่งมีลักษณะเป็นกระบวนการการแก้ปัญหาอย่างมีระบบเชิงวิทยาศาสตร์ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

- 1) การวิเคราะห์ปัญหาเบื้องต้นขององค์การ
- 2) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากองค์การ
- 3) การป้อนข้อมูลย้อนกลับให้แก่องค์การ
- 4) สำนวญปัญหาขององค์การจากข้อมูลที่ได้รับทั้งหมด
- 5) วางแผนปฏิบัติการ
- 6) ลงมือปฏิบัติการ

2.1.2 ความหมายที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อน

สุพรรณิ ไชยอำพร กล่าวว่าในการขับเคลื่อนชุมชนนั้นจะต้องมีกระบวนการพัฒนาในระดับปฏิบัติการและต้องผ่านมิติวัฒนธรรมใน 3 มิติด้วย⁶ คือ 1) ระบบความเชื่อ/ความคิด 2) ระบบค่านิยม รวมถึงคุณธรรมและจริยธรรม และ 3) แบบแผนของคนส่วนใหญ่ที่กระทำและมีพฤติกรรมคล้ายคลึงกัน หรือเป็นกึ่งอัตโนมัติ โดยสำนึกว่าต้องทำอะไร เมื่อไร อย่างไร (Pattern of Action Behavior) ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาหรือการขับเคลื่อนชุมชนใดๆ จะมีขั้นตอนที่เน้นมิติของชาวบ้านเป็นหลัก แต่ย้งต้องเตรียมคน หรือผู้นำชุมชนให้มีความสนใจและเข้ามามีส่วนร่วม ฉะนั้นการขับเคลื่อนจึงจำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมของผู้คน ซึ่งประกอบด้วยผู้นำและประชาชนไว้ ดังนี้

1. ขั้นการตระหนักในช่องว่าง (Consciousness Gap) ซึ่งการตระหนักในช่องว่างนี้

⁵สนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, [ออนไลน์] แหล่งที่มา <http://www.images.patternfly.multiply.multiplycontent.com> [13 มีนาคม 2563].

⁶สุพรรณิ ไชยอำพร .. **วัฒนธรรมกับการพัฒนา: ศาสตร์ของการพัฒนาในระดับปฏิบัติการ**. (กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2549), หน้า 20-23.

มักบ่งชี้ด้วยการรับรู้ปัญหาการมีความต้องการโดยมองเห็นรับรู้ถึงช่องว่างหรือช่วงห่างของสภาพที่เป็นอยู่กับสิ่ง ที่พึงปรารถนา (Problem/Need)

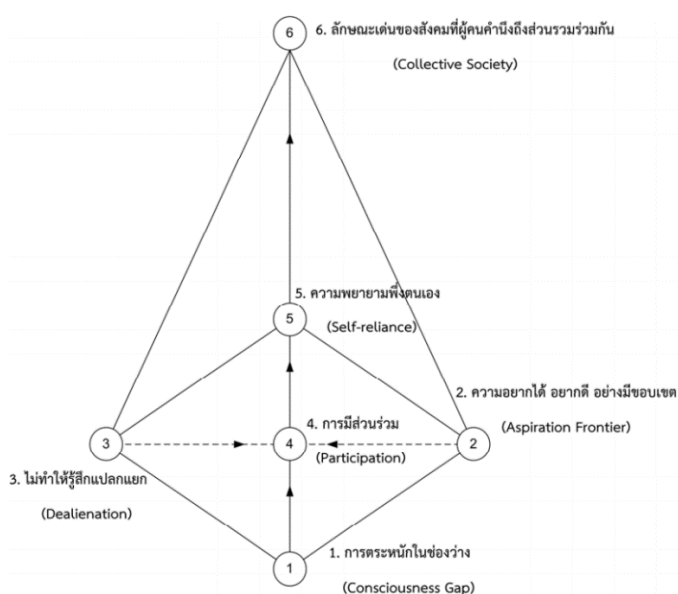
2. ชั้นมีความต้องการเปลี่ยนแปลงอย่างมีขอบเขต (Aspiration Frontier) เมื่อบุคคลตระหนักในช่องว่างแต่ยอมรับได้ปลงได้ กระทั่งเคลื่อนเพื่อการเปลี่ยนแปลงยอมไม่เกิดขึ้น ดังนั้น หากต้องการให้มีการขับเคลื่อน จำเป็นต้องเสริมสร้างให้เกิดการจูงใจในการเปลี่ยนแปลง หรือต้องการการเปลี่ยนแปลง การนำสิ่งที่ตั้งมโนภาควุฒิใจทั้งในอดีตและปัจจุบันของชุมชนมาเป็นสื่อชักนำให้มีความต้องการให้มีสิ่งที่ตั้งมโนภาควุฒิใจเป็นต้น

3. ชั้นให้เกียรติไม่สร้างความรู้สึกละแอก (De-Alienation) กล่าวคือ ในการขับเคลื่อนงาน เพื่อให้บุคคลตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วม จำเป็นต้องให้เกียรติ หรือสร้างความรู้สึกว่าทุกคนมีความสำคัญต่องานการขับเคลื่อน

4. ชั้นการมีส่วนร่วม (Participation) เนื่องจากการขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดภาวะการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน ผู้คนในชุมชนจำเป็นต้องเข้ามามีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (Genuine Participation) อันหมายถึง การมีส่วนร่วมตัดสินใจ หรือการมีส่วนร่วมแบบต่อเนื่อง (Continuous Participation) คือ การมีส่วนร่วมในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งตั้งแต่เริ่มจนถึงสิ้นสุดการขับเคลื่อน

5. ชั้นสามารถพึ่งตนเอง (Self-Reliance) ทั้งการพึ่งตนเองทางวัตถุ การพึ่งตนเองทางจิตใจ และการพึ่งตนเองทางสติปัญญา

6. ชั้นผู้คนในสังคมคำนึงถึงส่วนรวมร่วมกัน (Collective Personality Society) คิดถึงผู้อื่น คิดถึงผลประโยชน์ สาธารณะ ตลอดจนการมีจิตอาสา กระบวนการพัฒนาในระดับปฏิบัติการแสดงในภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 แสดงกระบวนการพัฒนาในระดับปฏิบัติการ

แหล่งที่มา : สุพรรณิ ไชยอำพร, 2549 : 20-23

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับนวัตกรรม

คณะผู้วิจัย ได้แบ่งแนวคิดย่อย แบ่งออกเป็น 8 หัวข้อดังนี้ 1) ความหมายของนวัตกรรม 2) ลักษณะนวัตกรรม 3) ประเภทนวัตกรรมการเรียนการสอน 4) ความสำคัญของนวัตกรรม 5) องค์ประกอบของนวัตกรรม 6) กระบวนการนวัตกรรม 7) ประโยชน์ของนวัตกรรม และ 8) ทฤษฎีเกี่ยวกับนวัตกรรม

2.2.1 ความหมายของนวัตกรรม

ความหมายของนวัตกรรมได้มีนักวิชาการได้กล่าวถึงความหมายของนวัตกรรมไว้มากมาย โดยผู้เขียนขอเสนอรายละเอียด ดังนี้

นวัตกรรม หรือ นวัตกรรม ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 แปลว่า “การก่อสร้าง” วงการศึกษา นำคำนี้มาใช้ในความหมายของ “การทำขึ้นใหม่” หรือ “สิ่งที่ทำขึ้นใหม่” ซึ่ง ได้แก่ แนวคิด แนวทาง ระบบ รูปแบบ วิธีการ กระบวนการสื่อและเทคนิคต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การศึกษา ซึ่งได้รับการคิดค้นและจัดทำขึ้นใหม่ เพื่อช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ทางการศึกษา เนื่องจาก สรรพสิ่งทั้งหลายในโลกนี้มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอเป็นธรรมดาธรรมชาติการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ในจุดใดจุดหนึ่งย่อมมีผลกระทบต่อจุดอื่นๆ ที่เชื่อมโยงกัน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในจุดใดจุดหนึ่ง ย่อมมีผลกระทบต่อจุด อื่นๆ ที่เชื่อมโยงกัน การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และ วัฒนธรรม ย่อมส่งผลต่อการศึกษอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การศึกษาจึงจำเป็นต้องปฏิรูปปรับเปลี่ยนให้ เหมาะสมกับภาพของปัญหาและความต้องการ มนุษย์จำเป็นต้องดิ้นรนแสวงหาแนวคิด แนวทาง และวิธีการใหม่ๆ เพื่อช่วยให้สภาพปัญหานั้นหมดไป และทำให้เกิดสภาพที่ต้องการขึ้น ศักยภาพ ของ มนุษย์นั้นดูเหมือนจะไม่มีที่สิ้นสุดสิ่งใหม่ๆ ความคิดใหม่ๆ จึงเกิดขึ้นตลอดเวลา

นวัตกรรมเป็นสิ่งใหม่ที่ทำขึ้น ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปของความคิดหรือการกระทำหรือ สิ่งประดิษฐ์ต่างๆ นวัตกรรมด้านการเรียนการสอนจึงอาจมีลักษณะเป็นแนวคิดหรือการกระทำหรือ สิ่งประดิษฐ์ต่างๆ นวัตกรรมด้านการเรียนการสอนจึงอาจมีลักษณะเป็นแนวคิดหรือวิธีการ หรือ สิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ ที่สามารถนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน อย่างไรก็ตาม “ความใหม่” มิใช่เป็น คุณสมบัติประการเดียวของนวัตกรรม ถ้าเป็นเช่นนั้น ของทุกอย่างที่เข้ามาใหม่ๆ ก็จะเป็นนวัตกรรม ทั้งสิ้น นวัตกรรมไม่ว่าจะเป็นด้านใดจำเป็นต้องมีคุณสมบัติที่สำคัญ⁷ ดังนี้

1. เป็นสิ่งใหม่ ซึ่งมีความหมายในหลายลักษณะด้วยกัน ได้แก่
 - 1) เป็นสิ่งใหม่ทั้งหมดหรือใหม่เพียงบางส่วน
 - 2) เป็นสิ่งใหม่ที่ยังไม่เคยมีการนำมาใช้ในที่นั้นกล่าวคือ เป็นสิ่งใหม่ในบริบทหนึ่ง แต่อาจเป็นของเก่าในอีกบริบทหนึ่ง ได้แก่การนำสิ่งที่ใช้หรือปฏิบัติกันในสังคมหนึ่งมาปรับใช้ในอีก สังคมหนึ่ง นับเป็นนวัตกรรมในสังคมนั้น
 - 3) เป็นสิ่งใหม่ในช่วงเวลาหนึ่ง แต่อาจเป็นของเก่าในช่วงเวลาหนึ่ง แต่อาจเป็น ของเก่าในอีกช่วงเวลาหนึ่ง เช่น อาจเป็นสิ่งที่เคยปฏิบัติมาแล้ว แต่ไม่ได้ผล เนื่องจากขาดปัจจัย

⁷ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศิริวัฒนา อินเทอร์เน็ต, 2556), หน้า 610.

สนับสนุน ต่อมาเมื่อปัจจัยและสถานการณ์อำนวย จึงนำมาเผยแพร่และทดลองใช้ใหม่ ถือว่าเป็นนวัตกรรมได้

2. เป็นสิ่งใหม่ที่กำลังอยู่ในกระบวนการพิสูจน์ทดสอบว่าจะใช้ได้ผลมากน้อยเพียงใดในบริบทนั้น

3. เป็นสิ่งใหม่ที่ได้รับการยอมรับนำไปใช้แต่ยังไม่เป็นส่วนหนึ่งของระบบงานปกติ หากการยอมรับนำไปใช้นั้น ได้กลายเป็นการใช้อย่างเป็นทางการในระบบงานของที่นั้นแล้ว ก็ไม่ถือว่าเป็นนวัตกรรมอีกต่อไป

4. เป็นสิ่งใหม่ที่ได้รับการยอมรับนำไปใช้บ้างแล้ว แต่ยังไม่แพร่หลายคือ ยังไม่เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง

นวัตกรรม คือ การทำสิ่งต่างๆ ด้วยวิธีใหม่ๆ และยังอาจหมายถึงการเปลี่ยนแปลงทางความคิด การผลิต กระบวนการ หรือองค์กร ไม่ว่าจะการเปลี่ยนนั้นจะเกิดขึ้นจากการปฏิบัติ การเปลี่ยนอย่างถอนรากถอนโคน หรือการพัฒนาต่อยอด ทั้งนี้ มักมีการแยกแยะความแตกต่างอย่างชัดเจนระหว่างการประดิษฐ์คิดค้น ความคิดริเริ่ม และนวัตกรรม อันหมายถึงความคิดริเริ่มที่นำมาประยุกต์ใช้อย่างสัมฤทธิ์ผล และในหลายสาขา เชื่อกันว่าการที่สิ่งใดสิ่งหนึ่งจะเป็นนวัตกรรมได้นั้น จะต้องมีความแปลกใหม่อย่างเห็นได้ชัด และไม่เป็นแค่เพียงการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ เป็นต้นว่า ในด้านศิลปะ เศรษฐศาสตร์ เศรษฐกิจ และนโยบายของรัฐ ในเชิงเศรษฐศาสตร์นั้น การเปลี่ยนแปลงนั้นจะต้องเพิ่มมูลค่า มูลค่าของลูกค้า หรือมูลค่าของผู้ผลิต เป้าหมายของนวัตกรรมคือการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวก เพื่อให้สิ่งต่างๆ เกิดเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น นวัตกรรมก่อให้เกิดได้ผลผลิตเพิ่มขึ้น และเป็นที่มาสำคัญของความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจตลอดถึงด้านการศึกษา

นวัตกรรมเป็นตัวแปรที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงองค์กรด้านต่างๆ ในเชิงธุรกิจ ได้แก่ ความอยู่รอด การเจริญเติบโต การสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน การสร้างโอกาสทางธุรกิจใหม่และสมรรถนะหลัก ซึ่งนวัตกรรมไม่ใช่แค่การพัฒนาสินค้าใหม่เท่านั้น แต่เกี่ยวข้องกับการลดต้นทุนการแสวงหาแนวทางการตอบสนองความต้องการของตลาด การยกระดับคุณภาพชีวิตและการสร้างคุณภาพเพิ่ม คำว่า “นวัตกรรม” มาจากภาษาบาลีสันสกฤต คือ นว (ใหม่)+ออต (ตัวเอง)+กรม (การกระทำ) จึงสามารถแปลได้ว่า การกระทำที่ใหม่ของตนเอง หรือ การกระทำของตนเองที่ใหม่ ในด้านการศึกษา มีนัก การศึกษาหลายท่านให้ความหมายของคำว่านวัตกรรม ไว้ดังนี้

ทศนา แคมมณี กล่าวว่า นวัตกรรมหรือนวัตกรรม วงการศึกษา นำคำนี้มาใช้ในความหมายของ “การทำให้ใหม่” หรือ “สิ่งที่ทำให้ใหม่” ซึ่งได้แก่ แนวคิด แนวทาง ระบบ รูปแบบ วิธีการ กระบวนการ สื่อและเทคโนโลยีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาซึ่งได้รับการคิดค้นและจัดทำขึ้นใหม่ เพื่อช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ทางการศึกษาเมื่อพิจารณาความหมายของคำว่า “นวัตกรรม” “นวัตกรรม” หรือ “Innovation” ที่นักการศึกษาทั้งของไทยและต่างประเทศหลายท่านได้ให้ความหมายและอธิบายเอาไว้ว่า อาจสรุปได้ว่า นวัตกรรม คือ สิ่งที่ทำให้เกิดผลในเชิงบวกเมื่อปฏิบัติ สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม เกิดประสิทธิภาพสูงกว่าเดิม สามารถช่วยลดภาระด้านแรงงานและเวลาได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะนวัตกรรมนั้นจะปรากฏออกมาในรูปความคิด การกระทำ หรือวัตถุก็ตาม ส่วน “นวัตกรรมการศึกษา” คือ รูปแบบ แนวคิด กระบวนการ หรือสื่อใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

สอดคล้องกับหลักสูตร และสามารถแก้ปัญหาหรือพัฒนาความสามารถของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ⁸

สุคนธ์ สิ้นรพานนท์ กล่าวว่า นวัตกรรมทางการศึกษา คือ สิ่งใหม่ๆ ที่สร้างขึ้นมาเพื่อช่วยแก้ปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนหรือพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ แนวคิด รูปแบบ วิธีการ กระบวนการ สื่อต่างๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษาเพื่อนำเอาความคิดหรือวิธีปฏิบัติทางการศึกษาใหม่ๆ มาใช้กับการศึกษา⁹

Rogers กล่าวว่า สรุปได้ว่านวัตกรรมคือ ความคิด การกระทำ หรือวัตถุใหม่ๆ ที่รับรู้ว่าเป็นสิ่งใหม่ อาจรับรู้ด้วยตัวบุคคลแต่ละคนหรือหน่วยอื่นๆ ของการยอมรับในสังคม นอกจากนี้ Rogers ยังอธิบายถึงการพิจารณาว่าสิ่งหนึ่งสิ่งใดเป็นนวัตกรรม จะขึ้นอยู่กับความรู้ของแต่ละบุคคลหรือกลุ่มบุคคลว่าเป็นสิ่งใหม่สำหรับเขา ฉะนั้นนวัตกรรมของสังคมใดสังคมหนึ่งอาจไม่ใช่ นวัตกรรมของสังคมอื่นก็ได้ ดังนั้นความใหม่ของนวัตกรรมมี 3 ลักษณะ¹⁰ได้แก่

1. สิ่งใหม่ที่ยังไม่มีใครทำมาก่อน
2. สิ่งใหม่ที่เคยทำมาแล้วและถูกลืมเลิกไป และถูกรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่เพราะเหมาะสม
3. สิ่งใหม่ที่พัฒนามาจากของเก่าที่มีอยู่เดิม

สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ ได้ให้ความหมายของคำว่า นวัตกรรม (innovation) คือ สิ่งใหม่ที่เกิดจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ที่มีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคม และหมายรวมถึงสิ่งที่ เกิดขึ้นจากความสามารถในการใช้ความรู้ความคิดสร้างสรรค์ ทักษะ และประสบการณ์ทางเทคโนโลยี หรือการจัดการมาพัฒนาให้เกิดผลิตภัณฑ์ หรือกระบวนการผลิต หรือบริการใหม่ เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด ตลอดจนการปรับปรุงเทคโนโลยีการแพร่กระจายเทคโนโลยีการออกแบบผลิตภัณฑ์ และการ ผูกอบรวมที่นำมาใช้เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและก่อให้เกิดประโยชน์สาธารณะในรูปแบบของการเกิดธุรกิจการลงทุน ผู้ประกอบการ หรือตลาดใหม่หรือรายได้แหล่งใหม่ รวมทั้งการจ้างงานใหม่นวัตกรรมจึง เป็นกระบวนการที่เกิดจากการนำ ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ มาผนวก กับความสามารถในการบริหารจัดการ เพื่อสร้างให้เกิดเป็นธุรกิจ นวัตกรรมหรือธุรกิจใหม่ อันจะนำไปสู่การลงทุนใหม่ที่ส่งผลต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ¹¹

เศรษฐกิจ ชัยสนธิ ได้ให้ความหมายของคำว่า นวัตกรรม (Innovation) หมายถึง การทำสิ่ง ต่างๆ ด้วยวิธีการใหม่ๆ และยังสามารถหมายถึงการเปลี่ยนแปลงทางความคิด การผลิต กระบวนการหรือองค์กร ไม่ว่าจะการเปลี่ยนนั้นจะเกิดขึ้นจากการพัฒนาต่อยอด การเปลี่ยนแปลง การประยุกต์หรือกระบวนการ และในหลายสาขา เชื่อกัน ตรงกันว่า การที่สิ่งใดสิ่งหนึ่งจะเป็นนวัตกรรมได้นั้นจะต้องมี

⁸ทิศนา แคมมณี, ศาสตร์การสอน:องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, หน้า 481.

⁹สุคนธ์ สิ้นรพานนท์, นวัตกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพของเยาวชน, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร: 9119 เทคนิคพรินต์, 2553), หน้า 16.

¹⁰Rogers, E. M.(2003),Diffusion of Innovations. New York: Free Press. Retrieved,[online], source: from books.google.co.th: <https://books.google.co.th/books.P.12>[25 October 2017]

¹¹สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ, <http://www.nia.or.th> [20 ตุลาคม 2561]

ความใหม่อย่างเห็นได้ชัด และความใหม่นั้น จะต้องเพิ่มมูลค่าสิ่งต่างๆ ได้อีกด้วย โดยเป้าหมายของนวัตกรรมคือ การเปลี่ยนแปลงในเชิงบวก เพื่อให้สิ่งต่างๆ เกิดเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น นวัตกรรมก่อให้เกิดผลผลิตเพิ่มขึ้น และเป็นที่ยอมรับของสังคมและเศรษฐกิจและสังคมของชาติ

ไชยยศ เรืองสุวรรณ ได้ให้ความหมาย นวัตกรรม ไว้ว่าหมายถึง วิธีการปฏิบัติใหม่ๆ ที่แปลกไปจากเดิมโดยอาจจะได้มาจากการคิดค้นพบวิธีการใหม่ๆ ขึ้นมาหรือมีการปรับปรุงของเก่าให้เหมาะสมและสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ได้รับการทดลอง พัฒนาจนเป็นที่เชื่อถือได้แล้วว่าได้ผลดีในทางปฏิบัติ ทำให้ระบบก้าวไปสู่จุดหมายปลายทางได้อย่างมีประสิทธิภาพขึ้น

จรรยา วงศ์สายัณห์ ได้กล่าวถึงความหมายของ นวัตกรรม ไว้ว่าแม้ในภาษาอังกฤษเอง ความหมายก็ต่างกันเป็น 2 ระดับ โดยทั่วไป นวัตกรรม หมายถึง ความพยายามใดๆ จะเป็นผลสำเร็จหรือไม่ มากน้อยเพียงใดก็ตามที่เป็นไปเพื่อจะนำสิ่งใหม่ๆ เข้ามาเปลี่ยนแปลงวิธีการที่ทำอยู่เดิมแล้วกับอีกระดับหนึ่งซึ่งวงการวิทยาศาสตร์แห่งพฤติกรรม ได้พยายามศึกษาถึงที่มา ลักษณะ กรรมวิธี และผลกระทบที่มีอยู่ต่อกลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง คำว่า นวัตกรรม มักจะหมายถึง สิ่งที่ได้นำความเปลี่ยนแปลงใหม่เข้ามาใช้ได้ผลสำเร็จและแผ่กว้างออกไป จนกลายเป็นการปฏิบัติอย่างธรรมดาสามัญ

Everette M. Rogers ได้ให้ความหมายของคำว่า นวัตกรรม (Innovation) ว่า นวัตกรรม คือ ความคิดการกระทำ หรือสิ่งใหม่ ซึ่งถูกรับรู้ว่าเป็นสิ่งใหม่ๆ ด้วยตัวบุคคลแต่ละคนหรือหน่วยอื่นๆ ของ การยอมรับในสังคม (Innovation is a new idea, practice or object, that is perceived as new by the individual or other unit of adoption)¹²

Thomas Hughes ให้ความหมายของนวัตกรรม (innovation) ไว้ว่าเป็นการนำวิธีการใหม่ๆ มาปฏิบัติหลังจากได้ผ่านการทดลองหรือได้รับการพัฒนามาเป็นขั้นๆ แล้วโดยเริ่มมาตั้งแต่

1. คิดค้น (invention)
2. การพัฒนา (development) หรือโครงการทดลองปฏิบัติก่อน (pilot project)
3. นำไปปฏิบัติจริง (implement)

โดยสรุปแล้ว นวัตกรรม หมายถึง ความคิดและกระบวนการใหม่ๆ ที่ไม่เคยมีมาก่อนหรือการพัฒนาที่ดัดแปลงจากของเดิมให้ดีขึ้นและเมื่อนำมาใช้ก็ทำให้งานมีประสิทธิภาพมากขึ้น¹³

มอร์ตัน (Morton, J.A.) ให้ความหมาย นวัตกรรม ว่าเป็นการทำให้ใหม่ขึ้นอีกครั้ง (Renewal) ซึ่งหมายถึง การปรับปรุงสิ่งเก่าและพัฒนาศักยภาพของบุคลากร ตลอดจนหน่วยงานหรือองค์กรนั้นๆ นวัตกรรม ไม่ใช่การจัดหรือล้มล้างสิ่งเก่าให้หมดไป แต่เป็นการ ปรับปรุงเสริมแต่งและพัฒนา¹⁴

สรุปได้ว่านวัตกรรมเป็นการคิดค้นหรือทำสิ่งใหม่ๆ โดยมาจากความคิดหรือกระบวนการต่างๆ ที่ได้พัฒนาดัดแปลงจากของเดิมให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างมี

¹² นวัตกรรมการศึกษาและเทคโนโลยีทางการศึกษา (ออนไลน์) สืบค้นเมื่อ 7/05/2560 จาก http://manmanza.blogspot.com/2013_06_01_archive.html

¹³ นวัตกรรมการศึกษาและเทคโนโลยีทางการศึกษา (ออนไลน์) สืบค้นเมื่อ 6/05/2560 จาก <https://www.gotoknow.org/posts/401951>

¹⁴ อ้างแล้ว.

ประสิทธิภาพ โดยนวัตกรรมเป็นสิ่งที่จะพัฒนาเพื่ออำนวยความสะดวกและให้เป็นประโยชน์สูงสุดในเรื่องนั้นๆ เช่น นวัตกรรมการเรียนการสอนเป็นการคิดค้นหรือนำสิ่งที่พัฒนาการเรียนการสอนมาอำนวยความสะดวกให้เกิดประโยชน์สูงสุดในด้านการจัดการเรียนการสอน

2.2.2 ลักษณะของนวัตกรรม

ลักษณะของนวัตกรรมเป็นลักษณะที่บ่งบอกว่านวัตกรรมนั้นๆ ใช้ในเรื่องใดหรือศาสตร์ใด โดยลักษณะของนวัตกรรมคือจะต้องมีการเปลี่ยนแปลง ด้านการเรียนการสอนก็เช่นเดียวกับด้านอื่นๆ ที่ต้องประสบกับการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอการเรียนการสอนเริ่มจากครูเป็นศูนย์กลาง หรือเน้นที่ตัวครู และการสอนของครู (teaching) ต่อมาจึงได้ขยายขอบเขตไปถึงการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วย การใช้การศึกษาแก่ผู้เรียนเริ่มค้ำึงถึงการเรียนรู้ของผู้เรียนและการสอนของครูควบคู่กันไป จึงทำให้เกิดคำว่า การเรียนการสอน (instruction) ขึ้น เมื่อแนวคิดนี้เริ่มได้รับการยอมรับ นวัตกรรมต่างๆ ก็เกิดขึ้นตามมาจำนวนมาก เพื่อช่วยให้แนวคิดนั้นสามารถนำไปปฏิบัติจริงได้นวัตกรรมที่นำมาเผยแพร่ในขณะนั้น บางนวัตกรรมได้รับการยอมรับอย่างรวดเร็ว บางนวัตกรรมใช้เวลานานหลายปีกว่าจะได้รับการยอมรับและบางนวัตกรรมไม่ได้รับการยอมรับอย่างรวดเร็ว บางนวัตกรรมใช้เวลานานหลายปีกว่าจะได้รับการยอมรับและบางนวัตกรรมไม่ได้รับการยอมรับเลยก็มี นอกจากนี้มีบางนวัตกรรมไม่ได้รับความนิยม ก็จะไม่ค่อยๆ สูญหายไป การที่นวัตกรรมใดๆ ก็ตามจะได้รับความสนใจ และยอมรับนำไปใช้อย่างกว้างขวางเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นกับคุณสมบัติหรือลักษณะของนวัตกรรมนั้น รวมทั้งรูปแบบหรือลักษณะของการเผยแพร่ นวัตกรรมนั้น นวัตกรรมที่มักได้รับความสนใจและยอมรับนำไปใช้อย่างกว้างขวาง โดยทั่วไปมีลักษณะ¹⁵ ดังนี้

1. เป็นนวัตกรรมที่ไม่ซับซ้อนและยากจนเกินไป ความง่ายของนวัตกรรมมีอิทธิพลอย่างมากต่อการยอมรับนำไปใช้ หากนวัตกรรมนั้นมีลักษณะที่ผู้ใช้เข้าใจได้ง่าย ใช้ได้ง่าย ใช้ได้สะดวก การยอมรับนำไปใช้ก็มักเกิดขึ้นได้ง่าย ไม่ต้องใช้เวลาในการเผยแพร่มากนัก
2. เป็นนวัตกรรมที่ไม่เสียค่าใช้จ่ายจนเกินไป นวัตกรรมที่จำเป็นต้องใช้วัสดุอุปกรณ์และการบำรุงรักษาที่มีค่าใช้จ่ายสูงย่อมได้รับการยอมรับและนำไปใช้น้อยกว่านวัตกรรมที่มีค่าใช้จ่ายถูกกว่า เนื่องจากผู้ใช้จำนวนมากมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ แม้จะมีความต้องการใช้ แต่ขาดงบประมาณ ก็ไม่สามารถใช้ได้
3. เป็นนวัตกรรมที่สำเร็จรูป นวัตกรรมที่อำนวยความสะดวกในการใช้ มักได้รับการยอมรับและนำไปใช้มากกว่านวัตกรรมที่ผู้ใช้จะต้องนำไปจัดทำเพิ่มเติมซึ่งผู้ใช้จะต้องใช้เวลาจัดเตรียมเพิ่มขึ้น
4. เป็นนวัตกรรมที่ไม่กระทบกระเทือนต่อบริบทเดิมมากนัก นวัตกรรมที่มีผลกระทบต่อบริบทเดิมมาก จำเป็นต้องปรับหรือเปลี่ยนแปลงบริบทเดิมมาก การนำไปใช้ย่อมยากกว่านวัตกรรมที่ไม่มีผลกระทบต่อบริบทเดิมมากนัก

¹⁵ ทิศนา ขัมมณี, ศาสตร์การสอน:องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, พิมพ์ครั้งที่ 14, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554), หน้า 418.

5. เป็นนวัตกรรมที่มีคนเกี่ยวข้องไม่มากนัก นวัตกรรมใดที่ต้องอาศัยคนหลายกลุ่มเข้ามาช่วยเหลือเกี่ยวข้องด้วย ทำให้ผู้ใช้ต้องประสานงานหลายฝ่าย การใช้ที่ขึ้นกับคนหลายฝ่ายย่อมทำให้เกิดความไม่สะดวกในการใช้ จึงทำให้การยอมรับหรือการใช้นวัตกรรมนั้นยากขึ้น

6. เป็นนวัตกรรมที่ให้ผลชัดเจน นวัตกรรมที่ส่งผลเป็นรูปธรรมเห็นได้ชัดเจน มักได้รับการยอมรับสูงกว่านวัตกรรมที่ให้ผลไม่ชัดเจน

สรุป นวัตกรรมมีลักษณะที่สำคัญ ได้แก่ไม่ซับซ้อน ไม่มีค่าใช้จ่ายแพง เป็นสิ่งที่สำเร็จรูปไม่กระทบกระเทือนบริบทเดิมที่มีมาก่อน ไม่ต้องใช้คนในการช่วยนวัตกรรมมากและสิ่งสำคัญจะต้องมีผลที่ชัดเจน

2.2.3 ประเภทของนวัตกรรมทางการเรียนการสอน

ปัจจุบันนี้มีบุคลากรทางวงการศึกษาต่างก็ผลิตนวัตกรรมทางการเรียนการสอนออกมาจำนวนมากขึ้นอยู่กับสภาพปัญหาของการจัดการเรียนการสอนของแต่ละท้องถิ่น หรือเป้าหมายของการจัดการเรียนรู้แก่ผู้เรียน ทั้งนี้มักใช้เกณฑ์มาตรฐานของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) เป็นบรรทัดฐานที่กำหนดเป้าหมายว่าต้องจัดทำนวัตกรรมเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะตามเกณฑ์การประเมินมาตรฐานการศึกษาถ้าผู้เรียนโรงเรียนใดมีลักษณะหรือคุณภาพไม่ถึงเกณฑ์ก็จะหาแนวทาง วิธีการที่จะสร้างนวัตกรรมมาใช้เพื่อเป็นเครื่องหรือปัจจัยที่จะทำให้คุณภาพของผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมาย

พิชิต ฤทธิ์จรูญ ได้กล่าวถึงนวัตกรรมทางการเรียนการสอนว่านวัตกรรมที่ผลิตออกมาทางการเรียนการสอน¹⁶มีจำนวนมากแต่สามารถจำแนกประเภทได้ ดังนี้

1. นวัตกรรมประเภทผลิตภัณฑ์หรือสิ่งประดิษฐ์ นวัตกรรมประเภทนี้มีลักษณะเป็นสื่อที่ช่วยในการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีความเข้าใจกระจ่างชัดเจนในเรื่องที่เรียน หรือทำให้ผู้เรียนได้มีการพัฒนาการเรียนรู้ในทักษะด้านต่างๆ ได้เร็วยิ่งขึ้น นวัตกรรมประเภทนี้ ได้แก่ ชุดการเรียน ชุดการสอน ชุดการเรียนการสอน แบบฝึกทักษะ ชุดการฝึก ชุดฝึกทักษะการเรียนรู้ บทเรียนสำเร็จรูปแบบสื่อผสม บทเรียนโปรแกรม เกม การ์ตูน นิทาน เอกสารประกอบการเรียนรู้ เอกสารประกอบการเรียนการสอน เอกสารประกอบการสอน ฯลฯ

2. นวัตกรรมประเภทรูปแบบ เทคนิค และ วิธีการสอน นวัตกรรมประเภทนี้เป็นการใช้วิธีการสอนหรือเทคนิคการสอนในรูปแบบต่างๆ ที่นักการศึกษาได้คิดค้นเพื่อพัฒนาการเรียนรู้อให้แก่ผู้เรียนทั้งในด้านการความรู้ ทักษะกระบวนการ และเจตคติ ซึ่งมีวิธีการสอนและเทคนิคการสอนจำนวนมาก ได้แก่ วิธีการสอนคิดวิธีการสอนโดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ CIPPA MODEL วัฏจักรการเรียนรู้ 4 MAT วิธีสอนตามแนวพุทธวิธี วิธีสอนแบบบูรณาการ วิธีสอนโครงการ วิธีสอนโดยการตั้งคำถาม Constructivism ฯลฯ

¹⁶พิชิต ฤทธิ์จรูญ, *หลักการวัดและประเมินผลการศึกษา*, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร: เฮาส์ออฟเคอริสมิส, 2550).

นอกจากนี้ยังมีนวัตกรรมประเภทเสริมสร้างคุณลักษณะของผู้เรียน ด้านจิตพิสัยซึ่งสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ¹⁷ สรุปว่าการพัฒนาจิตพิสัยในการเรียนการสอนที่จำเป็น ได้แก่ ความมีวินัย ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความมีน้ำใจ การบริโภคด้วยปัญญาในวิถีไทย กล่าวสรุปได้ว่านวัตกรรมทางการเรียนการสอนนั้นสามารถจัดเป็น 2 ประเภทคือ นวัตกรรมประเภทผลิตภัณฑ์หรือสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมประเภทรูปแบบ เทคนิค และวิธีการสอน ซึ่งรวมทั้งการพัฒนาจิตพิสัยในการเรียนการสอนด้วย

ทิตินา แคมมณี ได้ให้หลักการในการพัฒนานวัตกรรมทางการเรียนการสอน¹⁸ไว้พอสรุป ดังนี้

1. การระบุปัญหา (Problem) ความคิดในการพัฒนานวัตกรรมนั้น ส่วนใหญ่จะเริ่มจากการมองเห็นปัญหา และต้องการแก้ไขปัญหานั้นให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีคุณภาพ
2. การกำหนดจุดมุ่งหมาย (Objective) เมื่อกำหนดปัญหาแล้วก็กำหนดจุดมุ่งหมายเพื่อจัดทำหรือพัฒนานวัตกรรมให้มีคุณสมบัติ หรือลักษณะตรงตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้
3. การศึกษาข้อจำกัดต่างๆ (Onstraints) ผู้พัฒนาทางการเรียนการสอนต้องศึกษาข้อมูลของปัญหาและข้อจำกัดที่จะใช้นวัตกรรมนั้น เพื่อประโยชน์ในการนำไปใช้ได้จริง
4. การประดิษฐ์คิดค้นนวัตกรรม (Innovation) ผู้จัดทำหรือพัฒนานวัตกรรมจะต้องมีความรู้ประสบการณ์ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ซึ่งอาจนำของเก่ามาปรับปรุง ดัดแปลง เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาและทำให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น หรืออาจคิดค้นขึ้นมาใหม่ทั้งหมด นวัตกรรมทางการเรียนการสอนมีรูปแบบแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับลักษณะปัญหาหรือวัตถุประสงค์ของนวัตกรรมนั้น เช่น อาจมีลักษณะเป็นแนวความคิด หลักการ แนวทาง ระบบ รูปแบบ วิธีการ กระบวนการ เทคนิค หรือสิ่งประดิษฐ์ และเทคโนโลยี เป็นต้น
5. การทดลองใช้ (Experimentation) เมื่อคิดค้นหรือผลิตนวัตกรรมทางการเรียนการสอนแล้วต้องทดลองใช้นวัตกรรม ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อเป็นการประเมินผลและปรับปรุงแก้ไขผลการทดลองจะทำได้ข้อมูลมาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนานวัตกรรมต่อไป ถ้าหากมีการทดลองใช้นวัตกรรมหลายครั้งก็ย่อมมีการมั่นใจในประสิทธิภาพของนวัตกรรมนั้น
6. การเผยแพร่ (Dissemination) เมื่อมั่นใจว่านวัตกรรมที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพแล้วก็สามารถนำไปเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จัก

¹⁷กระทรวงศึกษาธิการ. **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551.** (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์แห่งประเทศไทยจำกัด, 2551).

¹⁸ทิตินา แคมมณี. **รูปแบบการเรียนการสอน: ทางเลือกที่หลากหลาย.** (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548).

สำลี ทองธิว ได้กล่าวถึงรูปแบบการเผยแพร่นวัตกรรมที่นิยมกันมี 4 รูปแบบ¹⁹คือ

1. การเผยแพร่ที่อิงการใช้อำนาจสนับสนุนจากเบื้องสูง (Authority Innovation-Decision Model) เป็นการเผยแพร่โดยการชักจูงให้ผู้มีอำนาจในระดับสูงเห็นความสำคัญในการใช้นวัตกรรมนั้น และตัดสินใจสั่งการไปยังผู้ใช้ซึ่งอยู่ในระดับล่างให้ใช้นวัตกรรมนั้น

2. การเผยแพร่แบบใช้มนุษย์สัมพันธ์ (Human Interaction Model) เป็นการเผยแพร่โดยการชักจูงบุคคลที่จะใช้หรือเกี่ยวข้องกับนวัตกรรมนั้นโดยให้ความรู้ความเข้าใจและให้ความช่วยเหลือในการทดลองใช้

3. การเผยแพร่การใช้นวัตกรรม (User Participaiton Model) เป็นการเผยแพร่ถึงตัวผู้ใช้นวัตกรรมโดยตรงคือครู

4. การเผยแพร่แบบผสม (Eclectic Process of Change Model) เป็นการเผยแพร่ นวัตกรรมผ่านตัวกลาง ซึ่งเป็นหน้าที่เชื่อมระหว่างกลุ่มผู้ต้องการเผยแพร่ นวัตกรรมทางการเรียน การสอนกับกลุ่มผู้ต้องการใช้นวัตกรรม ตัวกลางเผยแพร่ นวัตกรรมอาจใช้วิธีการเผยแพร่ทั้ง 3 วิธี ดังกล่าวผสมผสานกัน

เมื่อนวัตกรรมทางการเรียนการสอน ได้เผยแพร่ไปยังกลุ่มเป้าหมายต่างๆ พอสมควรก็จะสามารถพิสูจน์ได้ว่า นวัตกรรมทางการเรียนการสอนนั้นเป็นที่ยอมรับกันในระดับใด หากได้รับการยอมรับถึงในระดับการนำไปใช้อย่างแพร่หลายในระบบงานปกติต่อไปก็จะเปลี่ยนจากสภาพจาก นวัตกรรมเป็นวิธีการปฏิบัติโดยทั่วไป นับได้ว่านวัตกรรมทางการเรียนการสอนนั้นประสบความสำเร็จ อย่างสมบูรณ์ นวัตกรรมบางอย่างได้รับการยอมรับและนำไปใช้เพียงระยะหนึ่ง แต่นวัตกรรมบางอย่าง ได้รับการยอมรับนำไปใช้แต่ไม่แพร่หลายก็เลิกใช้ นวัตกรรมบางอย่างไม่ได้รับการยอมรับนำไปใช้เลย ซึ่งคงต้องมีการเริ่มต้นใหม่ตั้งแต่ขั้นแรกเป็นต้นไป นวัตกรรมบางอย่างก็ตายไปไม่มีการนำไปใช้เลย ดังนั้นผู้ผลิตนวัตกรรมควรตรวจสอบข้อมูล ความสำคัญ ความจำเป็นของนวัตกรรมชนิดต่างๆ ก่อนที่จะตัดสินใจผลิต

ในการผลิตนวัตกรรมทางการเรียนการสอนแต่ละชนิดนั้น ผู้ผลิตจะต้องมีเป้าหมายในการ จัดทำ ศึกษาข้อมูลในการผลิต วิธีการผลิต การนำไปใช้ ตลอดจนทั้งความคุ้มค่าต่อการใช้จ่ายเงิน ทางด้านการเรียนการสอน และเมื่อผลิตแล้วควรได้นำไปทดลองใช้นาผลการทดลองมาปรับปรุงและ พัฒนาเพื่อประสิทธิภาพของนวัตกรรม

2.2.4 ความสำคัญของนวัตกรรม

นวัตกรรมมีความสำคัญต่อการศึกษาหลายประการในโลกยุคโลกาภิวัตน์โลกมีการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความก้าวหน้าทั้งด้านเทคโนโลยีและ สารสนเทศ การศึกษาจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงจากระบบการศึกษาที่มีอยู่เดิม เพื่อให้ทันสมัยต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี และสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป อีกทั้งเพื่อแก้ไขปัญหา ทางด้านศึกษาบางอย่างที่เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพเช่นเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา

¹⁹สำลี ทองธิว, การเผยแพร่ นวัตกรรมทางการศึกษาสำหรับผู้บริหารและครูยุคปฏิรูปการศึกษา. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545).

จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาเกี่ยวกับนวัตกรรมการศึกษาที่จะนำมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาทางการศึกษาในบางเรื่อง เช่น การพัฒนาหลักสูตรให้ทันสมัย การผลิตและพัฒนาสื่อใหม่ๆ ขึ้นมาเพื่อตอบสนองการเรียนรู้ของมนุษย์ให้เพิ่มมากขึ้นด้วยระยะเวลาที่สั้นลง การใช้นวัตกรรมมาประยุกต์ในระบบการบริหารจัดการด้านการศึกษาที่มีส่วนช่วยให้การใช้ทรัพยากรการเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง²⁰

2.2.5 องค์ประกอบนวัตกรรม

นวัตกรรมเริ่มจากการก่อเกิดความคิดใหม่ และการการรับรู้ถึงโอกาสโดยก่อนอื่นคนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับสิ่งใหม่ แล้วเมื่อรับรู้แล้วก็ต้องประเมินความคิดแล้วก็จะไปสู่การพัฒนาความ และผ่านเส้นทางอันยากลำบากไปสู่การนำพาความคิดนั้นไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ สอดคล้องกับนักการศึกษาที่ได้กล่าวถึงองค์ประกอบนวัตกรรมมากมายโดยผู้เขียนขอยกตัวอย่าง ได้แก่

อัจฉรา จันทรฉาย กล่าวถึง องค์ประกอบนวัตกรรมมีอยู่ 3 ประการ²¹คือ

1. ความใหม่ (Newness) สิ่งที่จะได้รับการยอมรับว่า มีคุณลักษณะเป็นนวัตกรรมได้นั้นจะต้องมีก็คือ ความใหม่ หมายถึง เป็นสิ่งใหม่ที่ถูกพัฒนาขึ้น ซึ่งอาจจะมีลักษณะเป็นตัวผลิตภัณฑ์ บริการ หรือกระบวนการ โดยจะเป็นการปรับปรุงจากของเดิมหรือพัฒนาขึ้นใหม่เลยก็ได้

2. การใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ (Knowledge and Creativity Idea) คือ สิ่งที่จะถือเป็นนวัตกรรมได้นั้นจะต้องเกิดจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์เป็นฐานของการพัฒนาให้เกิดขึ้นใหม่ ไม่ใช่เกิดจากการลอกเลียนแบบการทำซ้ำ

3. ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ (Economic Benefits) และสังคม (Social) ก็คือ การให้ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ หรือการสร้างความสำเร็จในเชิงพาณิชย์ กล่าวคือ นวัตกรรม จะต้องสามารถทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้นได้จากการพัฒนาสิ่งใหม่นั้นๆ ซึ่งผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นสามารถวัดได้เป็นตัวเงินโดยตรง และในเชิงสังคมเป็นการสร้างคุณค่า ซึ่งไม่สามารถวัดเป็นตัวเงินได้

สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์และคณะ (2553) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบที่เป็นมิติสำคัญของนวัตกรรม มีอยู่ 3 ประการ คือ

1. ความใหม่ (Newness) หมายถึง เป็นสิ่งใหม่ที่ถูกพัฒนาขึ้น ซึ่งอาจเป็นตัวผลิตภัณฑ์ บริการ หรือกระบวนการปรับปรุงจากของเดิมหรือพัฒนาขึ้นใหม่เลยก็ได้ (Utterback,1971,1994,2004 ; Tushman and Nadler,1986;freeman & Soete,1997;Betje, 1998;Herkma,2003;Schilling,2008)

2. ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ (Economic Benefits) หรือการสร้างความสำเร็จในเชิงพาณิชย์ กล่าวคือ นวัตกรรม จะต้องสามารถทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้นได้จากการพัฒนาสิ่งใหม่นั้นๆ

²⁰ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิวรรณ จันทรเทพย์, ความสำคัญของนวัตกรรม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://pc1554144053.blogspot.com/> ทฤษฎีนวัตกรรม [21 ตุลาคม 2560].

²¹อัจฉรา จันทรฉาย, “นวัตกรรม: ความหมาย ประเภท และความสำคัญต่อการเป็นผู้ประกอบการ”, (2553,ตุลาคม-ธันวาคม) วารสารบริหารธุรกิจ, 33): 54.

ซึ่งผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นอาจจะวัดได้เป็นตัวเงินโดยตรง หรือไม่เป็นตัวเงินโดยตรงก็ได้ (Utterback,1971, 1994. 2004;Drucker,1985,1993;Damanpour,1987;Smits,2002;DTI 2004)

3. การใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์(Knowledge and Creativity Idea) สิ่งที่จะเป็นนวัตกรรมได้นั้นต้องเกิดจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์เป็นฐานของการพัฒนาให้เกิดซ้ำใหม่ ไม่ใช่เกิดจากการลอกเลียนแบบ การทำซ้ำ เป็นต้น (Evan,1966; Drucker,1985,1993; Rogers,1995; Perez-Bustamante,1999; Smits,2002; Herkema,2003; Lemon and Sahota,2003; DTI,2004; Schilling,2008)

สรุปได้ว่าองค์ประกอบของ นวัตกรรมเป็นสิ่งใหม่ที่เกิดจากการใช้ความรู้ และความคิดสร้างสรรค์ ที่มีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคม

2.2.6 กระบวนการนวัตกรรม

กระบวนการสร้างนวัตกรรมให้เกิดขึ้นมี 5 ขั้นตอน²²

1. การค้นหาความคิดใหม่: Idea Generation

แหล่งที่มาของความคิดที่เป็นนวัตกรรม

- 1) ความรู้ใหม่
- 2) การใช้ประโยชน์จากความคิดของลูกค้า
- 3) การเรียนรู้จากกลุ่มผู้ใช้ที่มีหัวก้าวหน้า
- 4) การออกแบบที่เข้าถึงใจคน
- 5) ฝ่ายวิจัยและพัฒนา
- 6) นวัตกรรมจากภายนอกองค์กร

2. การรับรู้ถึงโอกาส: Opportunity Recognition

“สิ่งที่สำคัญก็คือ เราต้องฉลาดพอที่จะรับรู้ว่ สิ่งนั้นจะเป็นการค้นพบที่ยิ่งใหญ่เมื่อเราเห็นมันอยู่ตรงหน้า” (Norman Augustine)²³

- 1) นวัตกรรมสร้างอรรถประโยชน์มากที่สุดในด้านใดได้บ้าง
- 2) อรรถประโยชน์นั้นมากกว่าหรือน้อยกว่าเทคโนโลยีของผู้อื่นเพียงใด
- 3) อรรถประโยชน์ใดมีความสำคัญมากที่สุด
- 4) สามารถปรับเปลี่ยนแนวคิดเพื่อสร้างนวัตกรรมที่เป็นอรรถประโยชน์สูงสุด

3. การประเมินความคิด: Idea Evaluation

- 1) ความเหมาะสมของนวัตกรรมกับกลยุทธ์ขององค์กร
- 2) ความสามารถด้านเทคนิคขององค์กรในการสร้างนวัตกรรม
- 3) ความสามารถทางด้านธุรกิจที่ส่งผลให้นวัตกรรมประสบความสำเร็จ

²² นวัตกรรมการศึกษาและเทคโนโลยีสารสนเทศการศึกษา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: [https://www.google.co.th/search?dcr.\[21 ตุลาคม 2560\]](https://www.google.co.th/search?dcr.[21 ตุลาคม 2560]).

²³ เรื่องเดียวกัน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: [https://www.google.co.th/search?dcr.\[21 ตุลาคม 2560\]](https://www.google.co.th/search?dcr.[21 ตุลาคม 2560]).

4. การพัฒนานวัตกรรม: Development

- 1) ตัวกรองความคิดได้
- 2) ระบบแบบ “ขั้นตอนและประตู (stage-gate system)
- 3) การพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ (Product Innovation)
- 4) การพัฒนานวัตกรรมกระบวนการ (Process Innovation)

5. การนำนวัตกรรมเข้าสู่ตลาด: Commercialization

- 1) การวิเคราะห์จุดคุ้มทุน (breakeven analysis)
- 2) การวิเคราะห์กระแสเงินสดคิดลด (Discounted cash flow analysis)

สรุปได้ว่ากระบวนการของนวัตกรรม ประกอบด้วย การค้นหาความคิดใหม่ การรับรู้ถึงโอกาส การประเมินความคิด การพัฒนานวัตกรรม และการนำนวัตกรรม เข้าสู่ตลาดหรือการจัดการศึกษาโดยกระบวนการของนวัตกรรมจะขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ได้

2.2.7 ประโยชน์ของนวัตกรรมทางการศึกษา

การนำนวัตกรรมทางการศึกษาไปใช้จัดการเรียนการสอน นอกจากจะส่งผลให้ผู้เรียนได้พัฒนาการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ของรายวิชาแล้ว ยังมีประโยชน์²⁴ดังนี้

1. ประโยชน์สำหรับผู้เรียน
 - 1) ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้เร็วขึ้น
 - 2) ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนเป็นรูปธรรม
 - 3) ช่วยให้ผู้เรียนสนุกกับการเรียนรู้ สนุกสนาน
 - 4) ช่วยให้บทเรียนน่าสนใจ
 - 5) ช่วยลดเวลาในการสอน
 - 6) ช่วยประหยัดค่าใช้จ่าย
2. ประโยชน์สำหรับผู้สอน²⁵
 - 1) ทำให้ประสิทธิภาพของการสอนสูงขึ้น
 - 2) ผู้สอนสามารถจัดกิจกรรมได้หลากหลาย
 - 3) ทำให้ผู้สอนมีเวลามากขึ้น จึงใช้เวลาที่เหลือในการเตรียมการสอนได้เต็มที่
 - 4) ทำให้กระบวนการสอนง่ายขึ้น
 - 5) ลดเวลาในการสอนน้อยลง
 - 6) สามารถเพิ่มเนื้อหาและจุดมุ่งหมายในการสอนมากขึ้น
 - 7) ผู้สอนลดเวลาสอนในชั้นเรียนเพราะบทบาทส่วนหนึ่งผู้เรียนทำเอง
 - 8) ผู้สอนสามารถแก้ปัญหาความไม่ถนัดของตนเองได้
 - 9) ผู้สอนสามารถสอนผู้เรียนได้เนื้อหาที่กว้างและลึกซึ้งกว่าเดิม

²⁴เรื่องเดียวกัน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: [https://www.google.co.th/search?dcr.\[21 ตุลาคม 2560\]](https://www.google.co.th/search?dcr.[21 ตุลาคม 2560]).

²⁵อ้างแล้ว.

10) ง่ายในการประเมิน เพราะการใช้เทคโนโลยี มุ่งให้ผู้เรียนประเมินตนเองด้วย
สรุปได้ว่า ประโยชน์ของนวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา คือ สามารถเปิดโอกาส
ของการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง ทำให้ลดช่องว่างทางการศึกษาให้น้อยลง สามารถสร้างผู้เรียนที่มี
ประสิทธิภาพมากกว่าเดิม ทำให้การจัดการและการบริหารเป็นระบบมากขึ้น ทำให้ลดการใช้
งบประมาณและสามารถใช้งบประมาณที่มีอยู่ให้คุ้มค่า และสามารถแก้ปัญหาทางการศึกษาได้หลาย
ประการ

2.2.8 ทฤษฎีเกี่ยวกับนวัตกรรม

นวัตกรรม เป็นความคิดหรือการกระทำใหม่ๆ ซึ่งนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญในแต่ละ
วงการจะมีการคิดและทำสิ่งใหม่อยู่เสมอ ดังนั้น นวัตกรรมจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ได้เรื่อยๆ สิ่งใดที่คิด
และทำมานานแล้วก็ถือว่าเป็นนวัตกรรมไป โดยจะมีสิ่งใหม่มาแทน ในวงการศึกษปัจจุบัน
มีสิ่งที่เรียกว่า นวัตกรรมทางการศึกษา หรือ นวัตกรรมการเรียนการสอน อยู่เป็นจำนวนมาก
บางอย่างเกิดขึ้นใหม่ บางอย่างมีการใช้มาหลายสิบปีแล้ว แต่ก็ยังคงถือว่าเป็นนวัตกรรม เนื่องจาก
นวัตกรรมเหล่านั้นยังไม่แพร่หลายเป็นที่รู้จักทั่วไปในวงการศึกษ และเพื่อสอดคล้องกับหลักทฤษฎี
เกี่ยวกับนวัตกรรมต่อไปนี้

ก. ทฤษฎีนวัตกรรมห่วงโซ่ความสัมพันธ์

แนวคิดทฤษฎีนี้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการของผู้เรียนผู้สอนและความรู้
ในการสร้างสรรค์นวัตกรรมไม่ได้มีลักษณะตรงไปตรงมา แต่มีกลไกซับซ้อนตั้งแต่การออกแบบทางการ
สอน การผลิตสื่อการเรียนการสอน การพัฒนาเทคโนโลยี ดังนั้นนวัตกรรมที่ประสบความสำเร็จต้อง
อาศัยข้อมูลนวัตกรรม²⁶

ข. ทฤษฎีนวัตกรรมแนวเครือข่ายเทคโนโลยี

การพัฒนาแนวความคิดเรื่องนวัตกรรมภายใต้ชื่อ “ระบบสังคม” ทฤษฎีนี้ อธิบายว่า
องค์กร กลุ่ม หรือสถาบันฯ มีบทบาทในการสร้างสรรค์นวัตกรรม ควรจะมีการเชื่อมโยงและ
แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ความเข้มแข็งเกิดจากการเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสถาบัน
ภายนอก มีการถ่ายทอดข้อมูลทางนวัตกรรม มีการเชื่อมโยงทางเทคนิค เชื่อมโยงทางการตลาดและ
เครือข่ายข้อมูลนวัตกรรม นวัตกรรมเกิดจากการผสมผสานระหว่างทุนที่จับต้องได้กับทุนที่จับต้อง
ไม่ได้ ซึ่งช่วยให้องค์กรมีขีดความสามารถในการดูดซับข้อมูลทางนวัตกรรมให้เพิ่มสูงขึ้น ทฤษฎีนี้มีชื่อ
ว่า “ทฤษฎีนวัตกรรมแนวเครือข่ายเทคโนโลยี (the technology network theory of
innovation)” แนวคิดดังกล่าวนี้ถูกรวบรวมโดย Bruce Lundvall ในปลายทศวรรษ ช่วงระหว่าง คศ.
1980 – 1990 ซึ่งในทศวรรษที่ 1990 นักวิชาการกลุ่มนี้ได้สร้างทฤษฎีขึ้นมาใหม่ขึ้นมา ทฤษฎีนี้อาจ
เรียกว่า ระบบของนวัตกรรม (systems of innovation) เพื่อใช้อธิบายการเชื่อมโยงทางเทคโนโลยี
และการจัดการนวัตกรรม นักวิชาการกลุ่มนี้ตั้งสมมติฐานว่า องค์กรนวัตกรรมจะเชื่อมโยงเข้ากับ
หน่วยงานต่างๆ หลากหลายผ่านเครือข่ายความร่วมมือในลักษณะต่างๆ และการแลกเปลี่ยนข้อมูล

²⁶นภดล เหลืองภิรมย์, ทฤษฎีนวัตกรรม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://wordpress.com>
[3 พฤศจิกายน 2560].

ข่าวสาร ทฤษฎีนี้เน้นความสำคัญของที่มาของข้อมูลดังกล่าวว่ามาจากภายนอกองค์กร คือมาจากลูกค้า ซัพพลายเออร์ ที่ปรึกษา ห้องปฏิบัติการ หน่วยงานภาครัฐ มหาวิทยาลัย ผู้ศึกษาจะแยกคำออกเป็น 2 ส่วน คือ คำว่าเครือข่าย (Network) และคำว่าเทคโนโลยี (technology)²⁷

เครือข่าย (Network) ถ้าเราพิจารณาจะสามารถแบ่งออกเป็น ตาข่าย (Net) ที่โยงใยถึงกันและพร้อมที่จะ “Work” เมื่อต้องการใช้งาน เครือข่าย คือ การเชื่อมโยงร้อยรัดเอาความพยายามและการดำเนินงานของฝ่ายต่างๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบและอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อปฏิบัติการกิจอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันโดยที่แต่ละฝ่ายยังคงปฏิบัติการกิจหลักของตนต่อไปอย่างไม่สูญเสียเอกลักษณ์และปรัชญาของตนเอง การเชื่อมโยงนี้อาจเป็นรูปของการรวมตัวกันแบบหลวมๆ เฉพาะกิจตามความจำเป็น หรืออาจอยู่ในรูปของการจัดองค์กรที่เป็นโครงสร้างของความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจนซึ่ง รศ.ดร.ประดิษฐ์ เถลิงรังสฤษดิ์ (2553) ได้สรุปไว้คือ

1. การเชื่อมโยง (Connection)
2. ความร่วมมือ (Cooperation)
3. การติดต่อสื่อสาร (Communication)
4. การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน (Lend a hand)
5. การสานสร้างสัมพันธ์ (Relationship)
6. การเสริมความเข้มแข็ง (Empowerment or Enrichment)

กิจกรรมสำคัญที่สุดที่เครือข่ายทุกเครือข่ายทำร่วมกัน คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารประสบการณ์ แล้วพัฒนาไปสู่การวางแผนร่วมกัน ดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน ทำให้ด้านหนึ่งหลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อน อีกด้านหนึ่งทำให้กิจกรรมนั้นมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะเป็นการประสานพลัง (synergy) เป็นการใช้ทรัพยากร ใช้พลังงาน อย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการรณรงค์เรื่องต่างๆ ถ้าทำเป็นเครือข่ายจะได้ผลมากกว่า

เทคโนโลยี หมายถึง การนำความรู้ทางธรรมชาติวิทยาและต่อเนืองมาถึงวิทยาศาสตร์ มาเป็นวิธีการปฏิบัติและประยุกต์ใช้เพื่อช่วยในการทำงานหรือแก้ปัญหาต่างๆ อันก่อให้เกิดวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องจักร แม้กระทั่งองค์ความรู้นามธรรมเช่น ระบบหรือกระบวนการต่างๆ เพื่อให้การดำรงชีวิตของมนุษย์ง่ายและสะดวกยิ่งขึ้น²⁸

1. เป็นพื้นฐานปัจจัยจำเป็นในการดำเนินชีวิตของมนุษย์
2. เป็นปัจจัยหลักที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนา
3. เป็นเรื่องราวของมนุษย์ และธรรมชาติ

ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้มีบทบาทสำคัญเพิ่มขึ้นจนสามารถสร้าง นวัตกรรม (Innovation) ซึ่งก็คือ การเรียนรู้ การผลิตและ การใช้ประโยชน์จากความคิดสร้างสรรค์ ให้กลายเป็นสิ่งใหม่ ให้เกิดผลทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม และ

²⁷ไพโรจน์ กลิ่นกุหลาบ, เครือข่ายการเรียนรู้.สารานุกรมวิชาชีพครู, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://sites.google.com/site/supoldee/kherux-khay-kar-reiyn-ru>. [25 พฤศจิกายน 2557].

²⁸ปรากฏการ เกิดมีสุข, เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.phojae.skn.go.th/Knowledge/pakarn.pdf>. [25 พฤศจิกายน 2560].

วัฒนธรรม จนเกิดการยอมรับกันเป็นวงกว้างกลายเป็นเทคโนโลยีทำให้สังคมโลกจากเรียบง่ายกลายเป็นสังคมที่มีการดำรงชีวิตที่สลับซับซ้อนมากขึ้น ก่อให้เกิดกระแสแห่งความไร้พรมแดน หรือกระแสโลกาภิวัตน์ ที่เข้ามาสู่ทุกประเทศอย่างรวดเร็ว จากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศ อันเป็นการผสมผสาน 4 ศาสตร์ เข้าด้วยกันได้แก่ อิเล็คทรอนิกส์ โทรคมนาคม และข่าวสาร (Electronics , Computer ,Telecommunication and Information หรือเรียกย่อๆ ว่า ECTI) ทำให้สังคมโลกสามารถสื่อสารกันได้ทุกแห่งทั่วโลกอย่างรวดเร็ว สามารถรับรู้ข่าวสาร ความเคลื่อนไหวต่างๆ ได้พร้อมกัน สามารถบริหารจัดการและตัดสินใจได้ทุกขณะเวลา การลงทุนค้าขาย และธุรกรรมการเงินที่ได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้นเทคโนโลยีกำลังทำโลกใบนี้ “เล็กลง” ทุกขณะ เป็นทฤษฎีเทคโนโลยี ซึ่งอธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้น เกิดจากปัจจัยทางเทคโนโลยีที่มีชื่อ เสียงมาก คือ ทฤษฎีของ William F. Ogburn ทฤษฎีนี้มี ฐานคติ (Assumption) อยู่ 3 ประการ คือ

ประการแรก การประดิษฐ์สิ่งใหม่ขึ้นมาจะเพิ่มความสลับซับซ้อนของวัฒนธรรม ชีวิตของมนุษย์ก็สับสนขึ้นตามเนื้อหาของวัฒนธรรมนั้น

ประการที่ 2 การประดิษฐ์สิ่งใหม่จะเป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ เทคนิคใหม่ๆ จะทำให้การผลิตเพิ่มขึ้น การวิภาคสินค้าและบริการก็กระจายออกไปในสังคมมากขึ้น

ประการที่ 3 โครงสร้างทางสังคมจะมีการปรับตัวให้เป็นระบบการผลิต การวิภาค และการบริโภค การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นผลจากกระบวนการปรับตัวนี้เอง ออกเบอร์น ยังอธิบายว่า วัฒนธรรมนั้น มีอยู่ 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ วัฒนธรรมทางวัตถุและไม่ใช้วัตถุ การเปลี่ยนแปลงมักจะเกิดขึ้นทางวัตถุก่อน ซึ่งต่อมาทางไม่ใช้วัตถุจะต้องปรับให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงทางวัตถุ การเปลี่ยนแปลงทางวัตถุจึงเป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านไม่ใช้วัตถุ และวัฒนธรรมด้านไม่ใช้วัตถุจะพยายาม ปรับตัวให้ทันกัน ด้วยเหตุนี้ การประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่อันเกิดการใช้เทคโนโลยีจึง เป็นเหตุให้สังคมเปลี่ยนแปลงไป²⁹

ดังนั้น ทฤษฎีนวัตกรรมแนวเครือข่ายเทคโนโลยี (the technology network theory of innovation) คือ ความสามารถในการกระจายสื่อสารโดยใช้การติดต่อสื่อสารโดยตรงหรือใกล้เคียงกัน จากคนหนึ่งไปยังอีกคนจำนวนมากหรือสื่อสารได้พร้อมกันในหลายสถานที่ ซึ่งมีความแตกต่างกัน สามารถใช้ได้หลากหลายวิธีในการศึกษาทั้งอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันอย่างรวดเร็วและทุกรูปแบบอย่างที่ได้กล่าวไว้ว่า ทฤษฎีนี้เน้นความสำคัญของที่มาของข้อมูลดังกล่าวว่ามาจากภายนอกองค์กร คือมาจากลูกค้า ซัพพลายเออร์ ที่ปรึกษา ห้องปฏิบัติการ หน่วยงานภาครัฐ มหาวิทยาลัย

ตัวอย่างเช่น เทคโนโลยี เครือข่าย บน"ระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ หรือระบบเน็ตเวิร์ก คือกลุ่มของคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์ต่างๆ ที่ถูกนำมาเชื่อมต่อกันเพื่อให้ผู้ใช้ในเครือข่ายสามารถติดต่อสื่อสาร แลกเปลี่ยนข้อมูล และใช้อุปกรณ์ต่างๆ ในเครือข่ายร่วมกันได้" เครือข่ายนั้นมีหลาย

²⁹ปรีดา ยังสุขสถาพร, (2556),Innovation System สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ สถาบันเศรษฐกิจสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: [http://www.nia.or.th/innolinks/page.php?issue=\[25 พฤศจิกายน 2557\]](http://www.nia.or.th/innolinks/page.php?issue=[25 พฤศจิกายน 2557]).

ขนาด ตั้งแต่ขนาดเล็กที่เชื่อมต่อกันด้วยคอมพิวเตอร์เพียงสองสามเครื่อง เพื่อใช้งานในบ้านหรือในบริษัทเล็กๆ ไปจนถึงเครือข่ายขนาดใหญ่ที่เชื่อมต่อกันทั่วโลก ผ่านอุปกรณ์การสื่อสารที่นับวันยังมีหลายรูปแบบ มีการแลกเปลี่ยนการทำงาน เช่น ระบบกลุ่มเมฆ Cloud computing เป็นต้น และอีกช่องทางของเครือข่ายเทคโนโลยี คือ เทคโนโลยีของเครือข่ายโทรศัพท์มือถือ ซึ่งในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา ได้มีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว รวมถึงการเกิดขึ้นและเติบโตของอุปกรณ์ดีไวซ์ชนิดใหม่ๆ ไม่ว่าจะเป็นโทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟนและแท็บเล็ต

วิวัฒนาการเช่นนี้ได้กระตุ้นให้เกิดการใช้งานเพื่อประโยชน์ที่หลากหลายมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม ส่งผลให้ปริมาณการใช้งานบนเครือข่ายเติบโตมากขึ้นตามไปด้วย นั่นก็เป็นเพียงจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงสู่สังคมเครือข่ายที่ทุกสิ่งทุกอย่างสามารถเชื่อมต่อถึงกันได้ ดังนั้น เทคโนโลยีการสื่อสารบนเครือข่ายโทรศัพท์มือถือที่มีใช้อยู่ทั่วไปในปัจจุบัน จะยังคงได้รับการพัฒนาต่อไป เพื่อปรับปรุงคุณภาพ ประสิทธิภาพ และความสามารถของระบบให้มีความก้าวหน้ายิ่งขึ้น ควบคู่ไปกับการพัฒนาเทคโนโลยีเสริมเพื่อใช้ในกรณีเฉพาะ ซึ่งการใช้งานร่วมกันอย่างราบรื่นระหว่างเทคโนโลยีเสริมและเทคโนโลยีหลักอย่าง 3G และ 4G จะทำให้ผู้บริโภคได้รับประโยชน์จากการใช้งานและบริการรูปแบบใหม่ๆ มากยิ่งขึ้น วิวัฒนาการของเทคโนโลยีลักษณะดังกล่าว ถือว่าเป็นต้นแบบของยุค 5G ซึ่งประกอบไปด้วยการใช้เทคโนโลยีสัญญาณวิทยุหลายประเภทรวมกันอย่างเป็นระบบ ก็จะทำให้สังคมเครือข่ายเกิดขึ้นได้จริงภายในปี 2563

โดยเทคโนโลยีหลักในอนาคตยังคงเป็น LTE, HSPA และ Wi-Fi ซึ่งล้วนจะได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องด้วยกันทั้งหมด แม้กระทั่ง GSM ซึ่งยังคงมีความสำคัญในหลายพื้นที่ทั่วโลก ดังนั้น ยุค 5G ในอนาคต ไม่ใช่การพัฒนาเทคโนโลยีใหม่เพื่อทดแทนของเก่า แต่จะเป็นวิวัฒนาการของเทคโนโลยีเดิมรวมกับการใช้ RATs (Radio Access Technology) ใหม่ๆ เพื่อเสริมสมรรถนะของระบบโดยรวมเพื่อใช้ในงานเฉพาะด้านเท่านั้น ทำให้เกิด ความท้าทายใหม่ของโลกเครือข่าย กล่าวคือ ผู้ใช้โมบายล์บรอดแบนด์ในอนาคต จะสามารถเชื่อมต่อสู่โลกอินเทอร์เน็ตผ่านเครือข่ายไร้สายได้อย่างไร้ขีดจำกัด หมายถึงการเชื่อมต่อและได้รับบริการตามต้องการในทันที โดยไม่ต้องใช้เวลานานหรือติดปัญหาในการเชื่อมต่อ ไม่ว่าจะเป็นผู้ใช้งานทั่วไปหรือภาคธุรกิจ นอกจากนั้นแล้ว อุปกรณ์ลูกข่ายและบริการใหม่ที่หลากหลายเพื่อเชื่อมต่อสิ่งต่างๆ จะปรากฏขึ้นให้เห็นในอนาคต ไม่ว่าจะเป็น สัญญาณจราจร ยานพาหนะ อุปกรณ์ทางการแพทย์ ถึงขยะ ระบบการส่งไฟฟ้า และอื่นๆ อีกมากมายที่ได้รับประโยชน์จากการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต ซึ่งจะทำให้เกิดผลดีทั้งต่อบุคคล ธุรกิจ และสังคมโดยรวม ระบบ 5G จะต้องสามารถให้บริการที่มีประสิทธิภาพและคุณภาพสูง เพื่อการใช้งานที่หลากหลายดังกล่าว

จากการประมาณการด้วยวิธีที่แตกต่างกัน สามารถสรุปได้ว่า ในช่วงหลังจากปี 2563 เครือข่ายโทรศัพท์มือถือจะต้องรองรับปริมาณการใช้งานที่มากกว่า 1,000 เท่า เมื่อเทียบกับปัจจุบัน ซึ่งทุกวันนี้ อุปกรณ์ที่สามารถเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตผ่านเครือข่ายโทรศัพท์มือถือมีจำนวนมากถึง 5 พันล้านเครื่อง โดยส่วนใหญ่เป็นอุปกรณ์แบบพกพาหรืออุปกรณ์เพื่อการใช้โมบายล์บรอดแบนด์ผ่านคอมพิวเตอร์และแท็บเล็ตในอนาคตมีการคาดการณ์ว่าอุปกรณ์ที่ใช้เพื่อสื่อสารระหว่างมนุษย์เป็นหลัก จะมีจำนวนน้อยกว่าอุปกรณ์เพื่อการสื่อสารระหว่างเครื่องจักรสิ่งของ 10-100 เท่า ไม่ว่าจะเป็นกล้องวงจรปิด อุปกรณ์สำหรับ Smart City, Smart Home และ Smart Grid รวมทั้งเซ็นเซอร์ประเภท

ต่างๆ เป็นต้น ซึ่งเน้นย้ำถึงความเข้มแข็งเกิดจากการเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสถาบันภายนอก มีการถ่ายทอดข้อมูลทางนวัตกรรม มีการเชื่อมโยงทางเทคนิค เชื่อมโยงทางการตลาดและเครือข่ายข้อมูลนวัตกรรม อันเกิดจากทฤษฎีแนวคิดของนวัตกรรมทางด้านเครือข่ายเทคโนโลยีนี้เอง

ค. ทฤษฎีนวัตกรรมแนวเครือข่ายทางสังคม

การศึกษาเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคมนั้นมักจะอยู่ในรูปของการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม (Social Network Analysis) โดยมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีเกี่ยวกับเครือข่าย (Network Theory) ซึ่งมีขอบเขตที่กว้างขวางมาก ในที่นี้จะถึงกล่าวเฉพาะทฤษฎีเครือข่ายภายใต้มุมมองของสาขาวิชาด้านสังคมศาสตร์เท่านั้น

เครือข่าย หมายถึง ชุดหรือกลุ่มของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดง (Actor) หรือตัวเชื่อมต่อ (Node) เครือข่ายที่เล็กที่สุดจึงประกอบด้วยตัวแสดง 2 ตัวที่มีความสัมพันธ์กัน โดยทั่วไปตัวแสดงจะเชื่อมต่อกันเป็นเครือข่ายต้องมีความเป็นไปได้ในเชิงพื้นที่โดยตัวแสดงที่อยู่ “ติดกัน” มีแนวโน้มจะเชื่อมต่อกันมากกว่าตัวแสดงที่อยู่ห่างไกลออกไป นอกจากนี้ตัวแสดงที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันก็มักจะเชื่อมต่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยที่มีปฏิสัมพันธ์กัน เครือข่ายจึงมีลักษณะเป็นโครงสร้างโดยมีลักษณะเด่น³⁰ ดังนี้

1. มีความสัมพันธ์แบบพึ่งพาซึ่งกันและกัน (Interdependence)
2. การต่อเชื่อมระหว่างหน่วยเป็นช่องทางในแลกเปลี่ยนทรัพยากร
3. โครงสร้างของเครือข่ายเป็นทั้งโอกาสและอุปสรรคต่อการกระทำของปัจเจกที่เป็นสมาชิกของเครือข่าย

สมาชิกของเครือข่าย

การมีเครือข่ายทางสังคมมากทำให้ชุมชนสามารถเข้าถึงข้อมูลและความรู้ใหม่ๆ ได้มากขึ้น ซึ่งจะเป็นผลดีต่อการสร้างนวัตกรรมในแง่ของการมีปัจจัยนำเข้าที่ดี นอกจากนี้เครือข่ายสังคมที่หนาแน่นยังช่วยในการผลักดันให้การสร้างนวัตกรรมเกิดเป็นรูปธรรมได้ง่ายขึ้นเพราะสามารถเข้าถึงทรัพยากรและการสนับสนุนด้านอื่นๆ ที่จำเป็นได้มากขึ้น

แนวคิด ทฤษฎี ของนวัตกรรมมี 4 ทฤษฎี คือ

1. ทฤษฎี Schumpeter's theory of innovation Schumpeter เป็นคนคิดค้นนวัตกรรมต่างๆ ก็คือ การทำลายสิ่งสร้างสรรค์ซึ่งมีการคิดสิ่งใหม่ๆ ขึ้นมาเพื่อที่จะทำลายสิ่งที่มีอยู่เดิม โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างกำไรเพิ่มขึ้นให้กับองค์กร การสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันด้วยกลยุทธ์นวัตกรรม

ประเภทของนวัตกรรม -ของ Schumpeter ได้แบ่งออกเป็น 4 ประเภทคือ

- 1) การเปลี่ยนแปลงในผลิตภัณฑ์หรือบริการขององค์กร
- 2) การเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิตหรือกระบวนการนำนวัตกรรมสู่ตลาด
- 3) การเปลี่ยนตำแหน่งนวัตกรรมสินค้าที่เคยออกสู่ตลาดมาแล้ว ให้มีการรับรู้

สิ่งใหม่

³⁰อลงกรณ์ คูตระกูล, “นวัตกรรมสังคม: กรณีศึกษาโครงการของท้องถิ่นในเขตภาคเหนือของประเทศไทย”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2553), หน้า 29.

4) การเปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศน์นวัตกรรมองค์กรให้มีการเปลี่ยนความคิดใหม่

2. ทฤษฎี แบบผ่าเหล่าผ่ากอ เป็นทฤษฎีของศาสตราจารย์ เคลย์ตัน คริสเตนเซน ที่บอกว่าทฤษฎี แบบผ่าเหล่าผ่ากอเป็นนวัตกรรมเทคโนโลยีสินค้าหรือบริการที่สามารถที่จะล้มล้างเทคโนโลยี สินค้าหรือบริการที่มีอยู่เดิมมาเปลี่ยนแปลงให้ใหม่ขึ้น แบ่งได้ 2 ประเภท คือ

- 1) การเปลี่ยนแปลงตลาด
- 2) การนำเสนอเทคโนโลยีใหม่

3. ทฤษฎีหุบเหวแห่งการดับของนวัตกรรม การยอมรับนวัตกรรมที่เกิดขึ้นในสังคม โดยนวัตกรรมใดที่สังคมมีความต้องการ และเกิดประโยชน์เชิงพาณิชย์ สังคมนั้นๆ ก็จะมีการยอมรับนวัตกรรมตัวนี้ แต่ถ้านวัตกรรมใดที่สังคมต้องการน้อยและมีปัญหาเกิดขึ้นนวัตกรรมตัวนี้ก็จะถูกดัดไป

4. ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม เกิดจากการผ่านกระบวนการใช้เทคโนโลยีที่ปฏิสัมพันธ์กันระหว่างผู้ประดิษฐ์และผู้ใช้ในสังคม กลับไปกลับมาหลายครั้งจนเกิดการยอมรับในสังคม กลุ่มคนในสังคมที่ยอมรับการแพร่กระจายทางเทคโนโลยีมีด้วยกัน 5 ประเภทคือ

1) คนกลุ่มแรกในสังคม เป็นทั้งผู้ประดิษฐ์คิดค้นแล้วยังเป็นผู้ใช้งานที่มีความรู้ด้านเทคโนโลยี และชอบติดตามเทคโนโลยีอยู่เสมอ

2) กลุ่มชอบลองอะไรใหม่ๆ และค่อนข้างมีฐานะ เป็นนักวิชาการหรือคนดังในสังคม

3) กลุ่มนี้จะตัดสินใจได้ต้องคิดหลายรอบแต่ต้องใช้งานได้ง่าย และมีประโยชน์ของนวัตกรรม

4) กลุ่มที่มีการใช้เทคโนโลยีหรือนวัตกรรมอาจจะเริ่มตกรุ่นไปแล้ว และมีความจำเป็นที่จะใช้งานจริงๆ

5) กลุ่มใช้เทคโนโลยีหรือนวัตกรรมเมื่อตกรุ่นไปแล้ว และเป็นกลุ่มสุดท้ายในสังคม

สถานะในการแพร่กระจายของเทคโนโลยีในสังคมมี 3 สถานะคือ

สถานะที่ 1 เป็นช่วงเวลาของการประดิษฐ์คิดค้นจนพบความสำเร็จ

สถานะที่ 2 เป็นช่วงเวลาที่สังคมได้รับรู้ถึงเทคโนโลยีในสังคม

สถานะที่ 3 เป็นช่วงเวลาและเทคโนโลยีอิมตัว มีประสิทธิภาพในการทำงานสูงสุดและไม่สามารถพัฒนาต่อไปได้อีก

หลักการ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมทางการศึกษา ประกอบด้วยทฤษฎีการเรียนรู้ที่นำมา ใช้ในด้านการศึกษา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั้น อาจสรุปได้ดังนี้

1. กลุ่มพฤติกรรมนิยม คือ พฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากการตอบสนองต่อสิ่งเร้า และแสดงพฤติกรรมเหล่านั้นออกมา

2. กลุ่มปัญญานิยม คือเรียนรู้เป็นกระบวนการของจิตที่ต้องมีการรับรู้จากการกระทำ และตีความ สามารถให้เหตุผลจนเกิดเป็นความรู้

3. ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่ม คอนสตรัคติวิสต์ เป็นการอาศัยประสบการณ์เดิม ทางปัญหาที่มีอยู่เดิม

4. ทฤษฎีการสื่อสาร คือกระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างบุคคล โดยใช้สัญลักษณ์ สัญญาณ หรือพฤติกรรมที่เข้าใจกัน

5. ทฤษฎีระบบ จัดเป็นสาขาวิชาที่เกิดขึ้นช่วงปลายศตวรรษที่ 20 โดยอาศัยทฤษฎีหลายสาขาวิชา โดยนำแนวคิดแต่ละวิชามาประยุกต์รวมกัน สร้างเป็นทฤษฎีระบบขึ้นมา

6. ทฤษฎีการเผยแพร่ เกิดจากการผสมผสานทฤษฎีหลักการ และความรู้ ความจริงจากหลายสาขาวิชา มาเป็นนวัตกรรมของศาสตร์นั้นๆ มาเผยแพร่ขึ้น³¹

ฉ. ทฤษฎีการรับรู้

การรับรู้เป็นกระบวนการที่ซับซ้อนโดยทั่วไปบุคคลจะเข้าใจว่า การรับรู้คือ การรู้ การเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การรับสัมผัส จากอวัยวะทั้ง 5 ซึ่งมีไขเพียงเท่านั้น การรับรู้จะเริ่ม ตั้งแต่มีการรับสัมผัส และจะเขาระบบประสาทส่วนกลาง เพื่อเก็บข้อมูลต่างๆ ไว้มผสมผสานกับ สิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ที่ผ่านมา แล้วประมวลผลเชื่อมโยง ไปยังศูนย์กลาง การควบคุมระบบประสาทต่างๆ ทำให้เกิดปฏิกิริยาตอบสนอง มีนักจิตวิทยาหลายท่านศึกษาเรื่อง การรับรู้และได้ให้ความหมายไวหลากหลายดังนี้

โดยสรุป การรับรู้ หมายถึง กระบวนการแปลความหมายของสมองของคนเราที่มีสิ่งเร้ามากระทบจากการสัมผัสของร่างกาย จะแสดงออกเป็นพฤติกรรม หรือทัศนคติ ทั้งนี้ต้องอาศัยประสบการณ์เดิม หรือการเรียนรู้ หรือความคิดในการตีความนั้นๆ

กระบวนการรับรู้ การรับรู้เป็นกระบวนการที่สร้างประสบการณ์และการเรียนรู้ที่ทำให้บุคคลมีความแตกต่างกันและมีอิทธิพลนำไปสู่การกระทำ หรือพฤติกรรมต่างๆ ของบุคคล กระบวนการรับรู้มีขั้นตอนต่างๆ

1. อาการสัมผัส หมายถึง อาการที่อวัยวะรับสัมผัสรับสิ่งเร้า หรือสิ่งเร้าผ่านเข้ามากระทบกับอวัยวะรับสัมผัสต่างๆ เพื่อให้คนเรารับรู้ภาวะแวดล้อมรอบตัว

2. การแปลความหมายจากอาการสัมผัสส่วนสำคัญที่จะช่วยทำให้การแปลความหมายดีหรือถูกต้องเพียงใดนั้น ต้องอาศัย

- 1) สถิติปัญญา หรือความเฉลียวฉลาด
- 2) การสังเกตพิจารณา
- 3) ความสนใจและความตั้งใจ
- 4) คุณภาพของจิตใจขณะนั้น

3. ความรู้เดิมหรือประสบการณ์เดิม ได้แก่ ความคิดความรู้และการกระทำที่ได้เคยปรากฏแก่ผู้นั้นแล้วในอดีตมีความสำคัญมากสำหรับช่วยในการตีความหรือแปลความหมายของการสัมผัสได้แจ่มชัด ความรู้เดิมและประสบการณ์เดิมที่ได้สะสมไว้สำหรับช่วยในการแปลความหมายได้ดีจะต้องมีคุณสมบัติ³²ดังนี้

³¹แนวคิด ทฤษฎี นวัตกรรมทางการศึกษาที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ (ออนไลน์) สืบค้นเมื่อ 27/05/2561 จาก <https://www.gotoknow.org/posts/553766>

³²ทฤษฎีการรับรู้, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://thesis.rru.ac.th/files/pdf> [3 พฤศจิกายน 2560].

- 1) เป็นความรู้ที่แน่นอน ถูกต้อง ชัดเจน
- 2) ต้องมีปริมาณมาก กล่าวคือ รู้หลายอย่างจึงจะช่วยแปลความหมายต่างๆ ได้สะดวกและถูกต้องดี

สรุปได้ว่าทฤษฎีเกี่ยวกับนวัตกรรมเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดนวัตกรรมใหม่ๆ โดยทฤษฎีที่มีความเกี่ยวข้องกันนวัตกรรมเช่น ทฤษฎีนวัตกรรมห่วงโซ่ความสัมพันธ์ ทฤษฎีนวัตกรรมแนวเครือข่ายเทคโนโลยี ทฤษฎีนวัตกรรมแนวเครือข่ายทางสังคม และทฤษฎีการเรียนรู้

2.3 แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้

คณะผู้วิจัย ได้แบ่งแนวคิดย่อย แบ่งออกเป็น 7 หัวข้อดังนี้ 1) แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ 2) ทฤษฎีการเรียนรู้ 3) ปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้ 4) หลักการจัดการเรียนรู้ 5) รูปแบบการเรียนรู้ 6) กระบวนการเรียนรู้ และ 7) กระบวนการเกิดการเรียนรู้

2.3.1 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้

การศึกษาหรือการเรียนรู้เป็นเรื่องที่สำคัญของมนุษย์ทุกคนและเป็นเครื่องมือในการพัฒนาศักยภาพของตนทั้งด้านความรู้ ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม สุขภาพ และการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข และเป็นกระบวนการที่ทำให้มนุษย์เจริญงอกงามขึ้น อริสโตเติล (Aristotle) เป็นนักปรัชญาการศึกษาได้ให้ความหมายของการศึกษาหรือการเรียนรู้ว่ามีจุดมุ่งหมายเพื่อการสร้างคุณธรรมและคุณธรรมเกิดจากความรู้ และการฝึกจิตใจให้มีศีลธรรม เรียกว่า Character Development วิชัย ต้นศิริ กล่าวว่า การฝึกจิตใจให้มีศีลธรรมต้องฝึกภาคปฏิบัติ มิใช่เพียงสอนคุณธรรมในภาคทฤษฎี³³ สอดคล้องกับแนวคิดของพระราชวรมณี (ป.อ.ปยุตโต) ที่ได้ให้นิยามการศึกษาหรือการเรียนรู้ว่าเป็นการพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์³⁴ นอกจากนั้นท่านยังได้กล่าวอีกว่าหมายถึง การเรียนรู้ การฝึกฝน การพัฒนาตน การพัฒนาคนให้มีปัญญาที่จะทำการมได้ถูกต้องจึงต้องมีการศึกษาที่เรียกว่า ศึกษา คือต้องศึกษา ต้องเรียนรู้ ต้องพัฒนาตนโดยไม่ประมาทการฝึกฝนแก้ไข ปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ ดังนั้นการเรียนรู้จึงเป็นการกระทำเพื่อทำให้เกิดการพัฒนาภายในตัวตนทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย สังคม และสติปัญญา เพื่อให้เป็นบุคลากรที่ดีในองค์การ เป็นประชาชนที่ดีของสังคม ทั้งนี้ตลอดชีวิตของมนุษย์ จำเป็นต้องเรียนรู้ทั้งจากธรรมชาติ ภูเขา ต้นไม้ สิ่งแวดล้อม เหตุการณ์ บุคคลรอบข้างหรือแม้แต่ความรู้สึนึกคิดภายในใจของตนเพื่อให้เกิดการพัฒนาให้รู้เท่าทันและปฏิบัติตนต่อโลกธรรม (โลกธรรม 8 คือ มีลาภ สูญเสีย มียศ เสื่อมยศ ตีเตือน สรรเสริญ ความสุข และความทุกข์) ได้โดยไม่ตกเป็นทาสของโลกธรรม 8³⁵

³³วิชัย ต้นศิริ, *อุดมการณ์ทางการศึกษาทฤษฎีและภาคปฏิบัติ*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550), หน้า 8.

³⁴พระราชวรมณี (ป.อ.ปยุตต์ ปยุตโต), *ทางสายกลางของการศึกษาไทย*, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พรินต์ติ้ง, 2530), หน้า 70.

³⁵พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 10, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส. อาร์. พรินต์ติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, 2548), หน้า 295-297.

ก. ความหมายของการเรียนรู้

การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ซับซ้อนทั้งนักจิตวิทยาและนักการศึกษา ได้ทำการศึกษา ค้นคว้าเกี่ยวกับคุณลักษณะและธรรมชาติของการเรียนรู้แล้วทำการนิยามความหมายของการเรียนรู้ เอาไว้มากมายในที่นี้จะขอยกตัวอย่างมาเป็นสังเขปเพื่อเป็นแนวทางการหาข้อสรุป ดังนี้

โดนัลด์ คลาร์ก (Donald Clark) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้ คือ กระบวนการเพิ่มพูนและปรับแต่งศักยภาพของพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร ซึ่งสามารถวัดได้ อันเป็นผล มาจากการได้รับการฝึกฝน การได้รับความรู้ การฝึกทักษะ การเรียนการสอนและการมีประสบการณ์ มาก่อน³⁶

เบอร์ตัน (Burton) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ในตัวบุคคลและเป็นปฏิสัมพันธ์ (Interaction) เกิดขึ้นจากสิ่งแวดล้อม (environment) ซึ่งจะทำให้ บุคคลได้ตอบสนองความต้องการของตนและทำให้สามารถต่อสู้กับสภาพแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม ต่อไป³⁷

ครอว์และครอว์ (Crow and Crow) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้ เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลง (change) การได้รับลักษณะนิสัย ความรู้ และทัศนคติทั้งหลาย การ เรียนรู้จึงทำให้บุคคลมีการปรับตัวทั้งในด้านส่วนตัว และทางด้านสังคม การเปลี่ยนแปลงใดๆ จึง ย่อมจะมีการเรียนรู้เกิดขึ้นเสมอ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจึงอยู่ในกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process)³⁸

แฮร์ริสและชวานส์ (Harris and Schawahn) ได้กล่าวถึงความหมายของการเรียนรู้ไว้ ว่า การเรียนรู้ เป็นการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากประสบการณ์ และได้แยกให้เห็นถึงประเด็นสำคัญ 3 ประการที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ ดังนี้³⁹

1. การเรียนรู้ในลักษณะผลผลิต (Learning as Product) โดยเน้นให้เห็น ความสำคัญของผลลัพธ์ขั้นสุดท้าย นั่นคือผลของการเรียนรู้ (Outcome of Learning) ซึ่งได้มาจาก ประสบการณ์

2. การเรียนรู้ในลักษณะกระบวนการ (Learning as Process) โดยเน้นความสำคัญ เกี่ยวกับเหตุการณ์ และกระบวนการที่ทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ หรือสิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างการเรียนรู้ จนทำกระทั่งทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้

3. สิ่งที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ (Learning as Function) เป็นการศึกษาค้นคว้าเพื่อหา สาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ แรงจูงใจ ความตั้งใจในการเรียนรู้ หรือการถ่ายโอนการเรียนรู้ (Transformation of Learning) สิ่งเหล่านี้ล้วนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ของมนุษย์

³⁶โดนัลด์ คลาร์ก (Donald Clark), อ้างใน พรพิมล พรพิระชนม์,ดร.การจัดการกระบวนการเรียนรู้, (สงขลา: เทมการพิมพ์สงขลา, 2550), หน้า 3.

³⁷เรื่องเดียวกัน, หน้า 4.

³⁸เรื่องเดียวกัน, หน้า 5.

³⁹อ้างแล้ว.

โรเจอร์ (Roger) ได้กล่าวถึงการเรียนรู้ไว้ว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ได้รับความรู้ ความเข้าใจ ที่ขึ้นอยู่กับความสามารถในการจำ และสามารถพิจารณาการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ใน 2 ลักษณะ คือ⁴⁰

1. เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีลักษณะเป็นไปโดยอัตโนมัติ (Automatic) ในการเรียนรู้สิ่งใหม่ โดยเฉพาะการเรียนรู้ตามอรรถาศัย หรือการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการซึ่งเกิดขึ้น โดยที่ผู้เรียนไม่ได้ตั้งใจ (Unintended Learning)

2. เป็นการเปลี่ยนแปลงโดยตั้งใจและต้องใช้ความพยายาม (Purpose and Effort) ต้องมีการวางแผนในการเรียน ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงของการเรียนรู้ทั้งสองลักษณะจะต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ค่อนข้างถาวร (Permanence changes)

พิมล พรพีระชนม์ ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการอันซับซ้อนที่ทำให้พฤติกรรมของบุคคลเปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจากประสบการณ์ที่ได้รับผ่านประสาทสัมผัส สามารถเกิดขึ้นได้โดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ ทั้งนี้ผลของการเรียนรู้จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมใน 3 ด้านคือ ด้านความรู้ (Knowledge) ด้านทักษะหรือกระบวนการ (Skill Process) และด้านความรู้สึก (Affective)⁴¹

กล่าวโดยสรุป การเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการที่ทำให้คนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิด ซึ่งเกิดจากการดู ได้ยิน ตมกลิ่น ลิ้มรส สัมผัส การอ่าน การนึกคิด การใช้เทคโนโลยี การเรียนรู้ของเด็กและผู้ใหญ่จะต่างกัน เด็กจะเรียนรู้ด้วยการเรียนในห้อง การซักถาม ผู้ใหญ่มักเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ที่มีอยู่ แต่การเรียนรู้จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่ผู้สอนนำเสนอ โดยการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ผู้สอนจะเป็นผู้ที่สร้างบรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ที่จะให้เกิดขึ้นเป็นรูปแบบใดก็ได้ เช่น ความเป็นกันเอง ความเข้มงวดกวดขันหรือความไม่มีระเบียบวินัย สิ่งเหล่านี้ผู้สอนจะเป็นผู้สร้างเงื่อนไขและสถานการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียน ดังนั้นผู้สอนจะต้องพิจารณาเลือกรูปแบบการสอน รวมทั้งการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน

2.3.2 ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning theory)

เป็นกรอบงานวิจัยที่จัดระบบของความรู้หรือข้อมูลและเหตุการณ์เรียนรู้ที่ซับซ้อน ซึ่งเป็นการจัดระบบใหม่ของประสบการณ์เดิมที่มีมาก่อน หรือเป็นหลักการของการเกิดการเรียนรู้สามารถทำการทดสอบได้ สามารถนำอ้างอิงถึงเหตุการณ์และประยุกต์ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมต่างๆ ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ ทฤษฎีการเรียนรู้มีพัฒนาการมาจากทฤษฎีจิตวิทยา ซึ่งมีการศึกษาทดลองเริ่มตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา

ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20 มีนักคิดและนักจิตวิทยาเกิดขึ้นจำนวนมาก และแนวคิดเริ่มมีความหลากหลายขึ้น ทฤษฎีการเรียนรู้ในจุดนี้เริ่มมีลักษณะของความเป็น วิทยาศาสตร์มากขึ้นมีการ

⁴⁰โรเจอร์ (Roger), อังโน ศิริบุรณ์ สายโกสุม,รศ.ดร., *จิตวิทยาการศึกษา*, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏ, 2542), หน้า 129.

⁴¹พิมล พรพีระชนม์, *การจัดการกระบวนการเรียนรู้*, (สงขลา: เทมการพิมพ์สงขลา, 2550), หน้า 33.

นำแนวทางการทดลองตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ มาใช้มากขึ้นเป็นลำดับ สามารถจัดเป็นกลุ่มทฤษฎีการเรียนรู้ในยุคนี้ ออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ๆ ดังนี้

1. ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) นักคิดในกลุ่มนี้มองธรรมชาติมนุษย์ในลักษณะที่เป็นกลางคือ ไม่ดี ไม่เลว (Neutral-active) การกระทำต่างๆ ของมนุษย์เกิดจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมภายนอก พฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากการตอบสนองต่อสิ่งเร้า (Stimulus-Response) การเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง กลุ่มพฤติกรรมนิยมให้ความสนใจกับ”พฤติกรรม” มากเพราะพฤติกรรมเป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดเจน สามารถวัดได้และทดสอบได้ เป้าหมายหลักของนักพฤติกรรมนิยม คือ การค้นหาและระบุถึงกฎที่สามารถควบคุมการเรียนรู้ โดยให้ความสุขใจต่อความสัมพันธ์ระหว่าง สิ่งเร้าและการตอบสนอง ซึ่งสิ่งเร้า (Stimulus) หมายถึง เหตุการณ์หรือสิ่งใด ๆ ที่สามารถรับรู้ได้โดยผ่านอวัยวะรับสัมผัสของบุคคลส่วน การตอบสนอง (Response) หมายถึงการที่บุคคลแสดงอาการโต้ตอบต่อสิ่งเร้าที่รับรู้⁴²

2. ทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่มพุทธินิยม (Cognitive) นักคิดในกลุ่มพุทธินิยม หรือกลุ่มความรู้ความเข้าใจ หรือกลุ่มที่เน้นกระบวนการทางปัญญา หรือความคิด นักคิดกลุ่มนี้เริ่มขยายขอบเขตของความคิดที่เน้นทางด้านพฤติกรรมออกไปสู่กระบวนการทางความคิด ซึ่งเป็นกระบวนการภายในของสมอง โดยเชื่อว่าการเรียนรู้ของมนุษย์ไม่ใช่เรื่องของพฤติกรรมที่เกิดจากกระบวนการตอบสนองต่อสิ่งเร้าเพียงเท่านั้น การเรียนรู้ของมนุษย์ มีความซับซ้อนยิ่งไปกว่านั้น การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางความคิดที่เกิดจากการสะสมข้อมูล การสร้างความหมาย สร้างความสัมพันธ์ของข้อมูล และการดึงข้อมูลออกมาใช้ในการกระทำและการแก้ปัญหาต่างๆ การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสติปัญญา ของมนุษย์ในการที่จะสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ตนเอง⁴³

3. ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มมนุษยนิยม (Humanism) นักคิดกลุ่มมนุษยนิยมให้ความสำคัญของความเป็นมนุษย์ และมองมนุษย์ว่ามีคุณค่ามีความดีงาม มีความสามารถ มีความต้องการและมีแรงจูงใจภายในที่จะพัฒนาศักยภาพของตนหากบุคคลได้รับอิสรภาพและเสรีภาพมนุษย์จะพยายามพัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์⁴⁴

4. ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มผสมผสาน (Eclecticism) กลุ่มนี้จะผสมผสานแนวคิดระหว่างพฤติกรรมนิยมและพุทธินิยม (Behavior Cognitive) โดยอาศัยทฤษฎีและหลักการที่หลากหลายของทั้งสองแนวคิด เช่น แนวคิดของกานเย่ เป็นต้น โดยกานเย่ เชื่อว่าความรู้สึกรู้สึกมีสิ่งหลายประเภท บางประเภทสามารถเข้าใจ ได้อย่างรวดเร็ว โดยไม่ต้องใช้ความคิดที่ลึกซึ้ง บางประเภท

⁴²ศรีเรือน แก้วกังวาล, ดร., *จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย*, พิมพ์ครั้งที่ 7, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540), หน้า 47.

⁴³ศิริบุรณ์ สายโกสุม,รศ.ดร., *จิตวิทยาการศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547), หน้า 89.

⁴⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 129.

มีความซับซ้อนมากจำเป็นต้องใช้ความสามารถในชั้นสูง กานเย ได้จัดลำดับขั้นการเรียนรู้ซึ่งเริ่มจากง่ายไปหายาก โดยผสมผสานทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่มพฤติกรรมนิยมและพุทธินิยมเข้าด้วยกัน⁴⁵

โดยสรุปแล้วนักจิตวิทยาทั้ง 4 กลุ่มต่างมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือการพัฒนามนุษย์ ซึ่งสอดคล้องหลักการศึกษามโนวิทยาในพระพุทธศาสนา

แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันล้วนเป็นการเสนอมุมมองเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่สามารถอ้างอิง ตรวจสอบได้ด้วยหลักการและเหตุผล และสามารถประยุกต์ใช้ได้ไม่ยาก นักผู้เขียนได้รวบรวมทฤษฎีการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20 และเห็นว่าสามารถนำแนวคิดจากทฤษฎีไปประยุกต์สู่หลักการจัดการการเรียนรู้ได้อย่างมีความหมายทั้งต่อผู้เรียนและผู้สอน ดังนี้

ก. ทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอร์นไดค์ (Thorndike's Connectionism Theory)⁴⁶

ธอร์นไดค์ (Thorndike) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มพฤติกรรมนิยมมีความเชื่อว่า การเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง ซึ่งมีหลายรูปแบบ บุคคลมีการลองผิดลองถูก (Trial and Error) ปรับเปลี่ยนไปเรื่อยๆ จนกว่าจะพบวิธีที่ดี และเหมาะสมที่สุด ในการแก้ปัญหาและเป็นการตอบสนองที่สามารถให้ผลที่พึงพอใจมากที่สุด เมื่อเกิดการเรียนรู้แล้วบุคคลจะใช้รูปแบบการตอบสนองที่เหมาะสมเพียงรูปเดียวและจะพยายามใช้รูปแบบนั้นเชื่อมโยงกับสิ่งเร้าในการเรียนรู้ต่อไปเรื่อยๆ กฎการเรียนรู้ของธอร์นไดค์ (Thorndike) สรุปได้ ดังนี้

1. กฎแห่งผลลัพธ์ (Law of Effect) ระบุว่า การรู้ผลของการกระทำที่ได้ปฏิบัติไปแล้วจะก่อให้เกิดผลดีต่อการเรียนรู้ โดยเฉพาะการเรียนรู้โดยวิธีการลองผิดลองถูก เมื่อบุคคลได้รับผลจากการกระทำของตนเองในลักษณะที่ตนเองพึงพอใจ โดยเฉพาะการได้รับรางวัล ย่อมอยากจะทำซ้ำต่อไป แต่ถ้าได้รับผลที่ไม่พึงพอใจก็จะทำให้ไม่อยากเรียนรู้อีก ดังนั้น การได้รับผลที่พึงพอใจจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการเรียนรู้

2. กฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness) เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมที่จะทำให้ผู้เรียนมีความพึงพอใจ การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีถ้าผู้เรียนมีความพร้อมทั้งทางร่างกายและจิตใจ

3. กฎแห่งการฝึกหัด (Law of Exercise) การกระทำและการปฏิบัติจริงของผู้เรียนเป็นกระบวนการที่จะทำให้เกิดความเข้มแข็ง การฝึกหัดหรือกระทำบ่อยๆ ด้วยความเข้าใจจะทำให้การเรียนรู้มั่นคงถาวร ถ้าไม่ได้ฝึกหรือกระทำซ้ำบ่อยๆ การเรียนรู้จะไม่มั่นคงถาวรและในที่สุดอาจลืมได้

จากแนวคิดทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอร์นไดค์ (Thorndike) สามารถสรุปหลักการจัดการการเรียนรู้ได้ ดังนี้

⁴⁵รังสรรค์ บุชยะมา, ผศ., การจัดการการเรียนรู้, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 2550), หน้า 36.

⁴⁶ธอร์นไดค์ (Thorndike) อ้างใน พรพิมล พรพิระชนม์, ดร., การจัดการกระบวนการเรียนรู้, หน้า 36.

1. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ต้องอาศัยทั้งการฝึกหัดและการได้รับรางวัลการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนแบบลองผิดลองถูกบ้าง (ในสถานการณ์ที่เหมาะสม) จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหา จดจำการเรียนรู้ได้ดี และเกิดความภาคภูมิใจในการที่ได้ทำสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง
2. การสำรวจความพร้อมหรือการเตรียมความพร้อมให้กับผู้เรียนเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องกระทำก่อนการสอนบทเรียน เช่น การสำรวจความรู้พื้นฐานเพื่อดูว่าผู้เรียนมีความพร้อมที่จะเรียนบทเรียนต่อไปหรือไม่
3. หากต้องการให้ผู้เรียนมีทักษะในเรื่องใดจะต้องช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในเรื่องนั้นอย่างแท้จริงก่อน แล้วจึงให้ฝึกฝนโดยการกระทำสิ่งนั้นบ่อยๆ แต่ไม่ควรให้กระทำในลักษณะซ้ำซากเพราะจำทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่ายได้
4. การให้ผู้เรียนได้รับรู้ผลของการกระทำที่ได้ปฏิบัติไปแล้ว โดยเฉพาะผลที่ตนพึงพอใจจะช่วยให้การเรียนรู้ประสบผลสำเร็จ การศึกษาว่าสิ่งใดเป็นสิ่งเร้าหรือ ที่ผู้เรียนพึง จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย

ข. ทฤษฎีการวางเงื่อนไขของสกินเนอร์ (Skinner's Operant Conditioning theory)

สกินเนอร์ (Skinner) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มพฤติกรรมนิยมได้ทำการทดลองเกี่ยวกับการเสริมแรงโดยนำหนูที่หิวจัดใส่กล่อง ภายในมีคันบังคับให้อาหารตกลงไปในกล่องได้ ตอนแรกหนูจะวิ่งชนตามจุดต่างๆ ในกล่อง เมื่อชนถูกคันจะมีอาหารตกมาให้กิน ทำหลายๆ ครั้ง พบว่าหนูจะกดคันทำให้อาหารตกลงไปได้เร็วขึ้น⁴⁷

แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์ (Skinner)

1. พฤติกรรมหรือการกระทำใด ถ้าได้ระบบการเสริมแรงจะมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นอีก ส่วนการกระทำที่ไม่มีการเสริมแรง แนวโน้มความถี่ของการกระทำนั้นจะลดลงและหายไป
2. การเสริมแรงที่แปรเปลี่ยนทำให้เกิดการตอบสนองคงทนกว่าการเสริมแรงที่ตายตัว(จากการทดลองโดยเปรียบเทียบหนูที่หิวจัด 2 ตัว ตัวหนึ่งกดคันจะได้อาหารทุกครั้ง อีกตัวหนึ่งเมื่อกดคันบางทีก็ได้อาหาร บางทีก็ไม่ได้อาหารแล้วหยุดให้อาหารตัวแรกจะเลิกกดคันทันที ตัวที่ 2 จะยังคงกดต่อไปอีกนานกว่าตัวแรก)
3. การลงโทษทำให้เรียนรู้ได้เร็วและลืมเร็ว (จากการทดลองโดยนำหนูที่หิวจัดใส่กรงแล้วใช้ไฟฟ้าช็อตหนูจะวิ่งพลา้นจนออกมาได้ เมื่อจับหนูใส่เข้าไปใหม่มันจะวิ่งพลา้นอีก จำไม่ได้ว่าทางไหนคือทางออก)
4. การให้แรงเสริมหรือให้รางวัลเมื่ออินทรีย์กระทำพฤติกรรมที่ต้องการ สามารถช่วยปรับปรือปลูกฝังนิสัยที่ต้องการได้ (จากการทดลองโดยสอนให้หนูเล่นบาสเกตบอลเริ่มจากการให้อาหารเมื่อหนูจับลูกบาสเกตบอล จากนั้นเมื่อมันโยนจึงให้อาหาร ต่อมาเมื่อโยนสูงขึ้นจึงให้อาหารในที่สุดต้องโยนเข้าห่วงจึงให้อาหาร การทดลองนี้เป็นการกำหนดให้หนูแสดงพฤติกรรมตามที่ต้องการ ก่อนจึงให้แรงเสริมวิธีนี้สามารถดัดนิสัยหรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้)

⁴⁷สกินเนอร์ (Skinner) อังโน ศิริบุรณ สบายโกศล, รศ.ดร., จิตวิทยาการศึกษา, หน้า 107 – 115.

หลักการจัดการการเรียนรู้ตามแนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์ (Skinner)

1. ในการจัดการการเรียนรู้การให้การเสริมแรงภายหลังการตอบสนองที่เหมาะสมของผู้เรียนจะช่วยเพิ่มอัตราการตอบสนองที่เหมาะสมนั้น
2. การเว้นระยะการเสริมแรงอย่างไม่เป็นระบบ หรือเปลี่ยนรูปแบบการเสริมแรงจะช่วยให้การตอบสนองของผู้เรียนคงทนถาวร เช่น ถ้าผู้สอนชมว่า “ดีมาก” ทุกครั้งที่ผู้เรียนตอบถูกต้องอย่างสม่ำเสมอ ผู้เรียนจะเห็นความสำคัญของแรงเสริมน้อยลง ผู้สอนควรเปลี่ยนเป็นแรงเสริมแบบอื่นบ้าง เช่น ยิ้ม พยักหน้า หรือบางครั้งอาจไม่ให้แรงเสริม
3. การลงโทษที่รุนแรงเกินไปผลเสียมาก ผู้เรียนอาจไม่ได้เรียนรู้หรือจำสิ่งที่เรียนได้เลยควรใช้วิธีการงดการเสริมแรงเมื่อผู้เรียนมีพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ เช่น การใช้ถ้อยคำไม่สุภาพของผู้เรียน แม้ได้บอกและตักเตือนแล้วก็ยังใช้อีก ผู้สอนควรงดการตอบสนองต่อพฤติกรรมนั้นเมื่อไม่มีใครตอบสนอง ผู้เรียนจะหยุดพฤติกรรมนั้นไปในที่สุด

ค. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory)

แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม บุคคลที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมในระยะแรกคือ มิลเลอร์และดอลาร์ด (Miller and Dillard) ทั้งสองท่านได้เขียนหนังสือชื่อ “Social Learning and Imitation” ในปี 1941 โดยชี้ให้เห็นว่ามีความจำเป็นเสมอไปที่จะต้องเสริมแรงพฤติกรรมเพื่อให้เด็กแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม โดยแนะนำว่า การเสริมแรงและการเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นในตัวเองได้ เมื่อพฤติกรรมของเด็กสอดคล้องกับพฤติกรรมของคนอื่น

แบนดูรา (Bandura) เป็นอีกผู้หนึ่งที่สนับสนุนแนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมได้เสนอานิยามของทฤษฎีในหนังสือ “Social Foundations of Thought and Action” ในปี 1968 โดยได้อธิบายการสังเกตและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตัวแบบด้วย 4 กระบวนการ คือ ความใส่ใจ (Attention) การจดจำ (Motivation) ซึ่งเป็นแรงเสริมที่มาจากบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยตรงหรือ จากการศึกษาหวังว่าจะได้ระบบรางวัลเหมือนตัวแบบ⁴⁸

หลักการจัดการการเรียนรู้ตามแนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

1. เนื่องจากการเรียนรู้โดยการสังเกตของผู้เรียนอาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาในชีวิตประจำวันดังนั้น ผู้เกี่ยวข้องและผู้สอนควรพยายามส่งเสริมให้มีตัวแบบที่ดี รวมทั้งการเป็นตัวแบบที่ดีด้วย
2. ผู้สอนสามารถนำแนวคิดการเรียนรู้โดยการเรียนแบบมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้ โดยยึดหลักการเรียนรู้ที่สำคัญ 2 ขั้นคือ (1) ขั้นการได้มาซึ่งความรู้ในขั้นนี้ผู้เรียนจะต้องใส่ใจ (Attention) รับรู้สิ่งที่สังเกตและประมวลเข้ารหัส (Coding) และมีความจดจำ (Retention) และ (2) ขั้นการกระทำ ในขั้นนี้ผู้เรียนต้องลงมือการกระทำด้วยตนเอง ดังนั้นก่อนที่ผู้สอนจะเริ่มสอนต้องเตือนให้ผู้เรียนมีความใส่ใจ สังเกตทุกขั้นตอนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเลียนแบบได้ถูกต้อง

⁴⁸แบนดูรา (Bandura) อ้างในพรณี ข.เจนจิต, จิตวิทยาการเรียนการสอน, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร: ต้นอ้อแกรมมี, 2538), หน้า 336.

3. ตัวแบบที่ใช้ไม่ควรจำกัดอยู่เฉพาะผู้สอน สามารถใช้ตัวแบบจากแหล่งอื่นๆ เช่น ผู้เรียน ประชาชนชาวบ้าน บุคคลในภาพยนตร์ โทรทัศน์ หนังสือหรืออื่นๆ ที่มีความเหมาะสม

ข. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ (Piaget's Cognitive Development Theory)

เพียเจต์ (Piaget) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มพุทธินิยม ได้ศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการทางด้านความคิดของเด็กว่ามีขั้นตอนหรือกระบวนการอย่างไร โดยได้อธิบายว่า การเรียนรู้ของเด็กเป็นไปตามพัฒนาการทางสติปัญญา ซึ่งจะพัฒนาการไปตามวัยต่างๆ เป็นลำดับขั้น พัฒนาการเป็นสิ่งที่เป็นไปตามธรรมชาติ ไม่ควรที่จะเร่งเด็ก แต่การจัดประสบการณ์ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในช่วงที่เด็กในช่วงที่เด็กกำลังพัฒนาไปสู่ขั้นที่สูงกว่า สามารถช่วยให้เด็กพัฒนาไปอย่างรวดเร็วได้ อย่างไรก็ตามเพียเจต์ (Piaget) เน้นความสำคัญของการเข้าใจธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กมากกว่ากระตุ้นเด็กให้มีพัฒนาการที่เร็วขึ้น⁴⁹แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ (Piaget) มีสาระสำคัญที่สรุปได้ดังนี้

1. พัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลเป็นไปตามวัยต่างๆ เป็นลำดับขั้นดังนี้

1) ขั้นรับรู้ด้วยประสาทสัมผัส (Sensor motor Period) เป็นลำดับขั้นพัฒนาการในช่วงอายุ 0-2 ปี ความคิดของเด็กจะขึ้นกับการรับรู้การกระทำ เด็กยึดตัวเอง เป็นศูนย์กลางและยังไม่สามารถเข้าใจความคิดเห็นของผู้อื่น

2) ขั้นก่อนปฏิบัติการคิด (Preoperational Period) เป็นขั้นพัฒนาการในช่วงอายุ 2-7 ปี ความคิดของเด็กวัยนี้ยังขึ้นอยู่กับการรับรู้เป็นส่วนใหญ่ยังไม่สามารถที่จะใช้เหตุผลอย่างลึกซึ้ง แต่สามารถเรียนรู้และใช้สัญลักษณ์ได้ การใช้ภาษาแบ่งเป็นขั้นย่อยๆ 2 ขั้น คือ ขั้นก่อนเกิดความคิดรอบยอด (Pre-Conceptual Intellectual) เป็นขั้นพัฒนาการในช่วงอายุ 2-4 ปี และขั้นการคิด ด้วยความเข้าใจของตนเอง (Intuitive Thinking Period) เป็นพัฒนาการในช่วงอายุ 4-7 ปี

3) ขั้นการคิดแบบรูปธรรม (Concrete Operational Period) เป็นขั้นพัฒนาการในช่วงอายุ 7-11 ปี เป็นขั้นที่การคิดของเด็กไม่ขึ้นกับการรับรู้จากรูปร่างเท่านั้นเด็กสามารถสร้างภาพในใจและสามารถคิดย้อนกลับได้ และมีความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของตัวเลขและสิ่งต่างๆ ได้มากขึ้น

4) ขั้นการคิดแบบนามธรรม (Formal Operational Period) เป็นขั้นพัฒนาการในช่วงอายุ 11-15 ปี เด็กสามารถคิดสิ่งที่เป็นนามธรรมได้และสามารถคิดตั้งสมมติฐาน และใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ได้

2. ภาษาและกระบวนการการคิดของเด็กแตกต่างจากผู้ใหญ่

3. กระบวนการทางสติปัญญามีลักษณะดังนี้

1) การซึมซับหรือการดูดซึม (Assimilation) เป็นกระบวนการทางสมองในการรับประสบการณ์ เรื่องราว และข้อมูลต่างๆ เข้ามาสะสมเก็บไว้เพื่อใช้ประโยชน์ต่อไป

⁴⁹อ้างใน ทิศนา แคมมณี, ศาสตราจารย์: องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 64.

2) การปรับและจัดระบบ (Accommodation) คือ กระบวนการทางสมองในการปรับประสบการณ์เดิมและประสบการณ์ใหม่ให้เข้ากันเป็นระบบ หรือเครือข่ายทางปัญญาที่ตนเองสามารถเข้าใจได้ เกิดเป็นโครงสร้างทางปัญญาขึ้นใหม่

3) การเกิดความสมดุล (Equilibration) เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นจากชั้นของการปรับหากการปรับเป็นไปอย่างผสมผสานกลมกลืนก็จะก่อให้เกิดสภาพที่มีความสมดุลขึ้น หากบุคคลไม่สามารถปรับประสบการณ์ใหม่และประสบการณ์เดิมให้เข้ากันได้ ก็จะก่อให้เกิดภาวะความไม่สมดุลขึ้นซึ่งจะก่อให้เกิดความขัดแย้งทางปัญญารึ้นในตัวบุคคล

หลักการจัดการการเรียนรู้ตามแนวคิดพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์(Piaget)

1. ในการพัฒนาผู้เรียน ควรคำนึงถึงพัฒนาการทางสติปัญญา และจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนอย่างเหมาะสมกับพัฒนาการนั้น ไม่ควรบังคับให้เรียนในสิ่งที่ยังไม่พร้อมหรือยากเกินพัฒนาการตามวัย เพราะจะก่อให้เกิดเจตคติที่ไม่ดีได้

2. การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัยสามารถช่วยให้เด็กพัฒนาไปสู่พัฒนาการขั้นสูงได้

3. ผู้เรียนแต่ละคนมีพัฒนาการแตกต่างกัน ถึงแม้อายุจะเท่ากัน แต่ระดับพัฒนาการอาจไม่เท่ากัน ดังนั้นจึงไม่ควรเปรียบเทียบผู้เรียนควรให้มีโอกาสที่จะเรียนรู้และพัฒนาความสามารถไปตามระดับพัฒนาการ

4. ในการจัดการการเรียนรู้ควรใช้สิ่งที่เป็นรูปธรรม เพื่อช่วยให้เด็กเข้าใจลักษณะต่างๆ ได้ดีขึ้น แม้ในพัฒนาการช่วงการคิดแบบรูปธรรม ผู้เรียนจะสามารถสร้างภาพในใจได้ แต่การสอนที่ใช้อุปกรณ์ ที่เป็นรูปธรรมจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจชัดเจนขึ้น

5. การให้ความสนใจและสังเกตผู้เรียนอย่างใกล้ชิด จะช่วยให้ได้ทราบลักษณะเฉพาะตัวของผู้เรียนแต่ละคน

6. ในการสอนผู้เรียนที่เป็นเด็กเล็กๆ ควรตระหนักว่าเด็กจะรับรู้ส่วนรวม (Whole) ได้ดีกว่าส่วนย่อย (Part) ดังนั้นผู้สอนจึงควรสอนภาพรวมก่อนแล้วจึงแยกสอนทีละส่วน

7. ในการสอนสิ่งใดๆ ควรเริ่มจากสิ่งที่คุณเคยหรือมีประสบการณ์มาก่อนแล้วจึงเสนอสิ่งใหม่ที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งเก่า การทำเช่นนี้จะช่วยให้กระบวนการซึมซับและจัดระบบความรู้ของเด็กเป็นไปด้วยดี

8. การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ และมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมมากๆ ช่วยให้ผู้เรียนได้ซึมซับข้อมูลเข้าสู่โครงสร้างทางสติปัญญาของเด็กอันเป็นการส่งเสริมพัฒนาทางสติปัญญาของเด็ก

ง. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของบรุนเนอร์ (Bruner's Cognitive Development Theory) บรุนเนอร์ (Bruner) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มพุทธินิยมที่สนใจและศึกษาเรื่องของพัฒนาการทางสติปัญญาต่อเนื่องจากเพียเจต์และบรุนเนอร์เชื่อว่ามนุษย์เลือกที่จะรับรู้สิ่งที่ตนเองสนใจและการเรียนรู้เกิดจากกระบวนการค้นพบด้วยตนเอง (Discovery Learning) แนวคิดที่สำคัญๆ ของบรุนเนอร์มีดังนี้⁵⁰

⁵⁰เรื่องเดียวกัน, หน้า 66.

แนวคิด ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของบรูเนอร์ (Bruner's Theory of Development)

1. การจัดโครงสร้างของความรู้ให้มีความสัมพันธ์ และสอดคล้องกับพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียน มีผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน
2. การจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับระดับความพร้อมของผู้เรียนและสอดคล้องกับพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียนจะช่วยให้การเรียนรู้เกิดประสิทธิภาพ
3. การคิดแบบหยั่งรู้ (Intuition) เป็นการคิดหาเหตุผลอย่างอิสระที่สามารถช่วยพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ได้
4. แรงจูงใจภายในเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้
5. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของมนุษย์แบ่งได้ 3 ชั้นใหญ่ๆ คือ
 - 1) ทฤษฎีการเรียนรู้จากการกระทำ (Enactive Stage) คือ ชั้นของการเรียนรู้จากการใช้ประสาทสัมผัสรับรู้สิ่งต่างๆ การลงมือกระทำช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี
 - 2) ชั้นการเรียนรู้จากความคิด (Iconic Stage) เป็นชั้นที่ผู้เรียนสามารถ สร้างมโนภาพในใจได้ และสามารถเรียนรู้จากภาพแทนของจริงได้
 - 3) ชั้นการเรียนรู้สัญลักษณ์และนามธรรม (Symbolic Stage) เป็นชั้นการเรียนรู้สิ่งที่ซับซ้อนและเป็นนามธรรมได้
 - 4) การเรียนรู้เกิดขึ้นได้จากการที่ผู้เรียนสามารถสร้างความคิดรวบยอดหรือสามารถจัดประเภทของสิ่งต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม
 - 5) การเรียนรู้ที่ได้ผลดีที่สุด คือการให้ผู้เรียนค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Discovery Learning) หลักการจัดการการเรียนรู้

หลักการจัดการการเรียนรู้ตามแนวคิดพัฒนาการทางสติปัญญาของบรูเนอร์ (Bruner)

1. กระบวนการค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ดีมีความหมายสำหรับผู้เรียน การวิเคราะห์และจัดโครงสร้างเนื้อหาสาระการเรียนรู้ให้เหมาะสมเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องทำก่อนการสอน
2. การจัดหลักสูตรแบบเกลียว (Spiral Curriculum) ช่วยให้สามารถสอนเนื้อหาหรือความคิดรวบยอดเดียวกันแก่ผู้เรียนทุกวัยได้ โดยต้องจัดเนื้อหาความคิดรวบยอดและวิธีสอนให้เหมาะสมกับขั้นพัฒนาการของผู้เรียน
3. ในการเรียนการสอนควรส่งเสริมให้ผู้เรียนได้คิดอย่างอิสระให้มาก เพื่อช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน
4. การสร้างแรงจูงใจภายในให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน เป็นสิ่งจำเป็นในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แก่ผู้เรียน
5. การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับขั้นพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียนจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี
6. การสอนความคิดรวบยอดให้แก่ผู้เรียนเป็นสิ่งจำเป็น
7. การจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้ค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี

จ. ทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความหมาย (A Theory of Meaning Verbal Learning)

เดวิด ออซูเบล (David Ausubel) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มพุทธินิยมเชื่อว่าการเรียนรู้จะมีความหมายแก่ผู้เรียน หากการเรียนรู้สิ่งใหม่นั้น ผู้เรียนเคยมีพื้นฐานความรู้เดิมที่สามารถเชื่อมโยงเข้ากับความรู้ใหม่ได้⁵¹

หลักการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย

1. ก่อนจะสอนเรื่องใหม่ ผู้สอนควรสำรวจความรู้ความเข้าใจของผู้เรียนก่อนว่ามีเพียงพอที่จะทำความเข้าใจความรู้ใหม่หรือไม่ ถ้ายังไม่มีหรือมีไม่เพียงพอจะต้องจัดประสบการณ์ให้
2. การนำเสนอความคิดรวบยอดหรือกรอบมโนทัศน์ หรือกรอบความคิด (Advance Organizer) ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งแก่ผู้เรียนก่อนการสอนเนื้อหาสาระนั้นๆ จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนเนื้อหาสาระนั้นอย่างมีความหมาย
3. หลักในการจัดเตรียม Advance Organizer คือ การจัดเรียงข้อมูลที่ต้องการให้ผู้เรียนรู้เรื่องใหม่ หรือแบ่งบทเรียนออกเป็นหัวข้อสำคัญๆ ถ้ามีความคิดรวบยอดที่เกี่ยวกับหัวข้อที่จะเรียนรู้ใหม่ ควรอธิบายให้ผู้เรียนทราบก่อน

ฉ. ทฤษฎีการเรียนรู้ของมาสโลว์ (Maslow)

มาสโลว์ (Maslow) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มมนุษยนิยม มีความเชื่อเกี่ยวกับการเรียนรู้ของมนุษย์ ดังนี้⁵²

1. มนุษย์ทุกคนมีความต้องการพื้นฐานตามธรรมชาติเป็นลำดับขั้นซึ่งในแต่ละขั้นมนุษย์จะสามารถพัฒนาตนไปสู่ขั้นที่สูงขึ้น คือ
 - 1) ชั้นความต้องการทางร่างกาย (Physical Need)
 - 2) ชั้นความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (Safety Need)
 - 3) ชั้นความต้องการความรัก (Love Need)
 - 4) ชั้นความต้องการยอมรับและการยกย่องจากสังคม (Esteem Need)
 - 5) ชั้นความต้องการที่จะพัฒนาศักยภาพของตนอย่างเต็มที่ (Self-Actualization) หากความต้องการขั้นพื้นฐานได้รับการตอบสนองอย่างพอเพียงสำหรับตน
2. มนุษย์มีความต้องการที่จะรู้จักตนเองและพัฒนาตนเองจากประสบการณ์ที่เรียกว่า “Peak Experience” เป็นประสบการณ์ของบุคคลที่อยู่ในภาวะต็มตำจากการรู้จักตนเองตามสภาพความเป็นจริง มีลักษณะน่าตื่นเต้น เป็นความรู้สึกปิติเป็นช่วงเวลาบุคคล เข้าใจเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างถ่องแท้ เป็นสภาพที่สมบูรณ์ มีลักษณะผสมผสานกลมกลืน เป็นช่วงเวลาแห่งการรู้จักตนเองอย่างแท้จริงบุคคลที่มีประสบการณ์เช่นนี้บ่อยๆ จะสามารถพัฒนาตนไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

⁵¹เดวิด ออซูเบล (David Ausubel), อ้างใน พรรณี ช.เจนจิต, จิตวิทยาการเรียนการสอน, หน้า 397.

⁵²เรื่องเดียวกัน, หน้า 299.

หลักการจัดการการเรียนรู้ตามแนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ของมาสโลว์ (Maslow)

1. การเข้าถึงความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ สามารถช่วยให้เข้าใจพฤติกรรมของบุคคลได้ เนื่องจากพฤติกรรมเป็นกรแสดงออกของความต้องการของบุคคล
2. การช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี จำเป็นต้องตอบสนองความต้องการพื้นฐานก่อน
3. ในกระบวนการจัดการการเรียนรู้ หากผู้สอนสามารถทราบได้ว่าผู้เรียนแต่ละคนมีความต้องการอยู่ในระดับใดขั้นใด ก็จะสามารถใช้ความต้องการพื้นฐานของผู้เรียนนั้นเป็นแรงจูงใจช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้
4. การช่วยให้ผู้เรียนได้รับการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของตนอย่างเพียงพอ การให้อิสระภาพและเสรีภาพแก่ผู้เรียนในการเรียนรู้ การจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ในการรู้จักตนเองตรงตามสภาพความเป็นจริง

ข. ทฤษฎีการเรียนรู้ของโรเจอร์ส (Rogers)

โรเจอร์ส (Rogers) เป็นนักจิตวิทยามนุษยนิยม มีความเชื่อเกี่ยวกับการเรียนรู้ของมนุษย์ ดังนี้⁵³ แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ (supportive Atmosphere) และเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-centered Teaching) โดยผู้สอนใช้วิธีการสอนแบบชี้แนะ (Non – directive) และทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน (facilitator) และการเรียนรู้ จะเน้นกระบวนการ (Process Learning) เป็นสำคัญ

หลักการจัดการการเรียนรู้ตามทฤษฎีการเรียนรู้ของโรเจอร์ส (Rogers)

1. การจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนให้อบอุ่น ปลอดภัย ไม่น่าหวาดกลัวน่าไว้วางใจจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ดี
2. ผู้เรียนแต่ละคนมีศักยภาพและแรงจูงใจที่จะพัฒนาตนเองอยู่แล้ว ผู้สอนจึงควรสอนแบบชี้แนะ (Non-directive) โดยให้ผู้เรียนเป็นผู้นำทางในการเรียนรู้ของตน (self – directed) และคอยช่วยเหลือผู้เรียนให้เรียนอย่างสะดวกจนบรรลุผล
3. ในการจัดการเรียนการสอนควรเน้นการเรียนรู้กระบวนการ (Process Learning) เป็นสำคัญ เนื่องจากกระบวนการเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำคัญที่บุคคลใช้ในการดำรงชีวิตและแสวงหาความรู้ต่อไป

ข. ทฤษฎีการเรียนรู้ของกานเย่ (Gagne's Learning Theory)

กานเย่ (Gagne) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มผสมผสาน ได้เสนอแนวคิดหลักการที่สำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้ดังนี้⁵⁴

1. กานเย่ (Gagne) ได้จัดประเภทของการเรียนรู้ เป็นสำคัญขึ้นจากง่ายไปหายากไว้ 8 ประเภทดังนี้

⁵³เรื่องเดียวกัน, หน้า 18.

⁵⁴กานเย่ (Gagne), อ่างในทิตินา แซมมณี, ศาสตรจารย์สอน:องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, หน้า 72.

1) การเรียนรู้สัญญาณ (Signal – Learning) เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่เป็นไปโดยอัตโนมัติอยู่นอกเหนืออำนาจจิตใจ ผู้เรียนไม่สามารถบังคับพฤติกรรมไม่ให้เกิดขึ้นได้ การเรียนรู้แบบนี้เกิดอาการที่คนเรานำเอาลักษณะการตอบสนองที่มีอยู่แล้วมาสัมพันธ์กับสิ่งเร้าใหม่ที่มีความใกล้ชิดกับสิ่งเร้าเดิม การเรียนรู้สัญญาณเป็นลักษณะการเรียนรู้แบบการวางเงื่อนไขของพาฟลอฟ

2) การเรียนรู้สิ่งเร้า – การตอบสนอง (Stimulus – Response Learning) เป็นการเรียนรู้เนื่องจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง แตกต่างจากการเรียนรู้สัญญาณ เพราะผู้เรียนสามารถควบคุมพฤติกรรมตนเองได้ ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมเนื่องจากการได้รับการเสริมแรง การเรียนรู้แบบนี้เป็นการเรียนรู้ตามทฤษฎีการเรียนรู้แบบเชื่อมโยงของธอร์นไดค์ และการเรียนรู้แบบวางเงื่อนไข (Operant Conditioning) ของสกินเนอร์ ซึ่งเชื่อว่า การเรียนรู้ เป็นสิ่งเร้าภายในของผู้เรียนเอง มิใช่รอให้สิ่งเร้าภายนอกมากระทำ พฤติกรรมที่แสดงออกเกิดจกสิ่งเร้าภายในของผู้เรียนเอง

3) การเรียนรู้การเชื่อมโยงแบบต่อเนื่อง (Chaining) เป็นการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองที่ต่อเนื่องกันตามลำดับ เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการกระทำการเคลื่อนไหว

4) การเชื่อมโยงทางภาษา (Verbal Association) เป็นการเรียนรู้ในลักษณะคล้ายกับการเรียนรู้การเชื่อมโยงแบบต่อเนื่อง แต่เป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้ภาษา การเรียนรู้แบบการรับสิ่งเร้าการตอบสนองเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้แบบต่อเนื่อง และการเชื่อมโยงทางภาษา

5) การเรียนรู้ความแตกต่าง (Discrimination Learning) เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถจัดกลุ่มสิ่งเร้าที่ความเหมือนกันหรือแตกต่างของสิ่งต่างๆ โดยเฉพาะความแตกต่างตามลักษณะของวัตถุ การเรียนรู้ความคิดรวบยอด (Concept Learning) เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถจัดกลุ่มสิ่งเร้าที่ความเหมือนกันหรือแตกต่างกันโดยสามารถระบุลักษณะที่เหมือนกันหรือแตกต่างกันได้ พร้อมทั้งสามารถขยายความรู้ไปยังสิ่งอื่นที่นอกเหนือจากที่เคยเห็นมาก่อนได้

6) การเรียนรู้กฎ (Rule Learning) เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการรวม หรือเชื่อมโยงความคิดรวบยอดตั้งแต่สองอย่างขึ้นไป และตั้งเป็นกฎเกณฑ์ขึ้น การที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้กฎเกณฑ์จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถนำการเรียนรู้ขึ้นไปใช้ในสถานการณ์ต่างๆ กันได้

7) การเรียนรู้การแก้ปัญหา (Problem Solving) เป็นการเรียนรู้ที่จะแก้ปัญหา โดยการนำกฎเกณฑ์ต่างๆ มาใช้การเรียนแบบนี้เป็นกระบวนการที่เกิดภายในตัวผู้เรียน เป็นการนำกฎเกณฑ์ในขั้นสูงเพื่อการแก้ปัญหาที่ค่อนข้างซับซ้อน และสามารถนำกฎเกณฑ์ในการแก้ปัญหานี้ไปใช้กับสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกันได้

2. กานเย่ (Gagne) ได้แบ่งสมรรถภาพหรือองค์ประกอบการเรียนรู้ของมนุษย์ไว้ 5 ประการ ซึ่งประกอบด้วย (1) ทักษะการเคลื่อนไหว (2) การเรียนรู้ทางด้านภาษา (3) ทักษะเชี่ยวชาญปัญหา (4) ยุทธศาสตร์ทางการศึกษา (5) เจตคติ

สมรรถภาพทั้ง 5 นี้ มีคุณลักษณะเฉพาะที่สามารถปฏิบัติได้ในตัวเอง

หลักการจัดการการเรียนรู้ตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ของกานเย่ (Gagne)

1. กานเย่ (Gagne) ได้เสนอรูปแบบการสอนอย่างเป็นระบบโดยพยายามเชื่อมโยงการจัดสภาพการเรียนการสอนอันเป็นสภาวะภายนอกตัวผู้เรียน ให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้

ภายใน ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในสมองของเรา กานเย่ (Gagne) อธิบายว่าการทำงานของสมองคล้ายกับการทำงานของคอมพิวเตอร์

2. ในระบบการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ที่ กานเย่ (Gagne) ได้เสนอระบบการสอน 9 ขั้น ดังนี้ (Kevein Kruse,2006)

ขั้นที่ 1 สร้างความสนใจ (Gain Attention) เป็นขั้นที่ทำให้ผู้เรียน เกิดความสนใจในบทเรียน เป็นแรงจูงใจที่เกิดขึ้นทั้งจากสิ่งจูงใจภายนอกและภายในตัวผู้เรียนเอง ผู้สอนอาจใช้วิธีการสนทนา ซักถาม ทายปัญหาหรือมีวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนตื่นตัว และมีความสนใจที่จะเรียนรู้

ขั้นที่ 2 แจ้งจุดประสงค์ (Inform Learner of Objectives) เป็นการบอกให้ผู้เรียนทราบถึงเป้าหมายหรือผลที่จะได้รับการเรียนบทเรียนนั้น เพื่อให้ผู้เรียนเห็นประโยชน์ในการเรียน เห็นแนวทางของการจัดกิจกรรมการเรียน ทำให้ผู้เรียนวางแผนการเรียนของตนได้

ขั้นที่ 3 กระตุ้นระลึกถึงความรู้เดิมที่จำเป็น (Stimulate Recall of Prior Learning) เป็นการทบทวนความรู้เดิมที่จำเป็นต่อการเชื่อมโยงให้เกิดการเรียนรู้ความรู้ใหม่ เนื่องจากการเรียนรู้เป็นกระบวนการต่อเนื่อง การเรียนรู้ความรู้ใหม่ต้องอาศัยความรู้เดิมเป็นพื้นฐาน

ขั้นที่ 4 เสนอบทเรียนใหม่ (Present the Content) เป็นการเริ่มกิจกรรมบทเรียนใหม่ โดยใช้สื่อต่างๆ ที่เหมาะสมประกอบการสอน

ขั้นที่ 5 จัดเตรียมและให้แนวทางการเรียนรู้ (Provide 4 “learning” Guidance)

ขั้นที่ 6 ให้ลงมือปฏิบัติ (Elicit the Performance (practice) เป็นการให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถแสดงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ของบทที่ 1

ขั้นที่ 7 ให้ข้อมูลป้อนกลับ (Provide Feedback) เป็นขั้นที่ผู้สอนให้ข้อมูลเกี่ยวกับผลการปฏิบัติกิจกรรมหรือพฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออก

ขั้นที่ 8 ประเมินพฤติกรรมตามจุดประสงค์ (Assess Performance) เป็นขั้นการวัดประเมินว่าผู้เรียนสามารถเรียนรู้ตามจุดประสงค์ของบทเรียนเพียงใด ซึ่งอาจทำการวัดโดยใช้ข้อสอบ แบบสังเกต การตรวจผลงาน หรือการสัมภาษณ์ แล้วแต่ว่าจุดประสงค์นั้นต้องการวัดพฤติกรรมด้านใด โดยเครื่องที่ใช้วัดจะต้องมีคุณภาพ มีความเที่ยงตรง

ขั้นที่ 9 ส่งเสริมความแม่นยำและถ่ายโอนการเรียนรู้สู่การปฏิบัติภาระงาน (Enhance Retention and Transfer to the job) เป็นการสรุปการย้ำทบทวนการเรียนรู้ที่ผ่านมา เพื่อให้ผู้เรียน มีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ฝังแน่น กิจกรรมในขั้นนี้อาจเป็นแบบฝึกหัด การให้ทำกิจกรรมเพิ่มพูนความรู้ รวมทั้งการให้ทำการบ้าน การทำรายงาน หรือความรู้เพิ่มเติมจากความรู้ที่ได้ในชั้นเรียน

สรุปได้ว่า ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการแสวงหาความคิดทางวิทยาศาสตร์ทำให้นักคิด นักจิตวิทยา และนักการศึกษาที่สนใจ ศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก โดยเริ่มตั้งแต่ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) ซึ่งให้ความสำคัญเกี่ยวกับสิ่งเร้า การตอบสนองและการเสริมแรง ต่อมานักจิตวิทยา และนักการศึกษา เริ่มหันมาให้ความสนใจเกี่ยวกับกระบวนการทางความคิดหรือทางสมองในฐานะ ที่เป็นส่วนสำคัญในการทำให้เกิดการเรียนรู้ จึงเกิดทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพุทธินิยม หรือปัญญานิยม (Cognitive) ขึ้น ทฤษฎีที่สำคัญ คือ ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์

และบรรณนอร์ทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความหมาย ซึ่งเป็นฐานสำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้ที่ยังได้รับการกล่าวถึงกันในปัจจุบัน ต่อมานักจิตวิทยา และนักการศึกษาได้หันมาให้ความสนใจในเรื่องของจิตใจและความรู้สึกของมนุษย์ ทำให้เกิดทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มมนุษยนิยม (Humanism) ขึ้น แม้ว่าในแต่ละช่วงเวลาจะมีทฤษฎีและแนวคิดใหม่ๆ เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ในความเป็นจริง แนวคิดเก่าๆ ก็มิได้สูญสิ้นไปอย่างสิ้นเชิงทฤษฎีแต่ละทฤษฎีต่างก็มีจุดเด่นและจุดอ่อนในตัวเอง จึงเกิดการผสมผสานแนวคิด หลายแนวเข้าด้วยกันดังตัวอย่างการผสมผสานระหว่างแนวคิดทางด้านพฤติกรรมนิยมและพุทธินิยมของกานเย่ เป็นต้น การศึกษาแนวคิดที่กล่าวมาสามารถช่วยผู้สอนให้ เกิดความตระหนักในการวางแผนการจัดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพได้ต่อไป

ตารางที่ 2.1 วิเคราะห์ทฤษฎีการเรียนรู้

ที่	ทฤษฎี	ปัจจัยการแห่งการเรียนรู้
1	ทฤษฎีการเรียนรู้ของธอร์นไคค์	1. การเรียนรู้เกิดจากการฝึกหัด 2. การเรียนรู้เกิดจากการเตรียมความพร้อม 3. เกิดทักษะความรู้ความเข้าใจ 4. ยอมรับผลการกระทำ
2	ทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์	1. มีระบบการเสริมแรง 2. มีการตอบสนองการเรียนรู้ 3. มีการลงโทษและให้รางวัล 4. ให้แรงเสริมกระตุ้นพฤติกรรมการเรียนรู้
3	ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม	1. เรียนรู้จากการสังเกต 2. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงประยุกต์ 3. มีแหล่งเรียนรู้ที่ดีทั้งบุคคลและสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสม
4	ทฤษฎีการเรียนรู้ของเพียเจต์	1. พัฒนาสติปัญญาของบุคคลตามวัย 2. ใช้ภาษาและกระบวนการคิดแตกต่างกัน 3. กระบวนการคิดทางปัญญา
5	ทฤษฎีการเรียนรู้ของบรุนเนอร์	1. การเรียนรู้ที่เกิดจากการกระทำ 2. การเรียนรู้ที่เกิดจากการคิด 3. การเรียนรู้ที่เกิดจากสัญลักษณ์และนามธรรม 4. การเรียนรู้ที่เกิดจากความคิดรวบยอด 5. การเรียนรู้ด้วยตนเอง
6	ทฤษฎีการเรียนรู้ของเดวิด ออซูเบล	1. เตรียมความพร้อมของผู้เรียน 2. สร้างมโนทัศน์ 3. เรียงลำดับความคิด
7	ทฤษฎีการเรียนรู้ของมาสโลว์	1. จัดการเรียนรู้ให้ตรงตามความต้องการ 2. พัฒนาตนเองจากประสบการณ์ 3. ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามความต้องการ

ที่	ทฤษฎี	ปัจจัยการแห่งการเรียนรู้
		4. ให้ความอิสรภาพและเสรีภาพในการเรียนรู้
8	ทฤษฎีการเรียนรู้ของรอร์เจอร์ส	1. จัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ให้น่าเรียน 2. ผู้เรียนต้องมีศักยภาพและแรงจูงใจในการพัฒนาตน 3. มีเครื่องมือที่สำคัญในการเรียนรู้
9	ทฤษฎีการเรียนรู้ของกานเย่	1. การเรียนรู้สัญญา 2. การเรียนรู้สิ่งเร้า-การตอบสนอง 3. การเรียนรู้เชื่อมโยงแบบต่อเนื่อง 4. การเชื่อมโยงทางภาษา 5. การเรียนรู้ความแตกต่าง 6. การเรียนรู้กฎ 7. การเรียนรู้แก้ปัญหา

2.3.3 ปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้

การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีต้องอาศัยปัจจัยส่งเสริมหลายด้าน ในที่นี้ขอเสนอ 5 ด้านคือ

1. ตัวผู้เรียน ปัจจัยสำคัญด้านผู้เรียนที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ ได้แก่
 - 1) วุฒิภาวะ เป็นการคำนึงถึงการเจริญเติบโตสูงสุดในระยะเวลาใดเวลาหนึ่งที่บุคคลมีความพร้อมที่จะกระทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งได้เหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะจึงเป็นองค์ประกอบหนึ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
 - 2) ความพร้อม เป็นคุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับวุฒิภาวะ เมื่อสภาพของบุคคลมีวุฒิภาวะ มีความสนใจและประสบการณ์เดิมเพียงพอที่จะเอื้อต่อการเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้ดี จึงเรียกได้ว่ามีความพร้อมที่จะเรียนรู้
 - 3) ประสบการณ์เดิม บุคคลที่มีประสบการณ์มากจะช่วยทำให้เกิดการเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้เร็วและดีกว่าผู้ที่มีประสบการณ์น้อย
 - 4) อายุ นักจิตวิทยาพบว่า ยิ่งอายุมากขึ้นความสามารถในการเรียนรู้ของบุคคลจะยิ่งลดลงความสามารถในการเรียนรู้ของบุคคลมีได้ถึงขีดสูงสุด เมื่ออายุ 20-35 ปี หลังอายุ 35 ปีไปแล้วความสามารถในการเรียนรู้จะลดลงเรื่อยๆ
 - 5) ระดับสติปัญญาผู้ที่มีระดับสติปัญญาสูงจะมีความสามารถในการเรียนรู้ได้ดีกว่าผู้ที่มีระดับสติปัญญาต่ำ
 - 6) อารมณ์ ผู้ที่มีอารมณ์ปกติจะสามารถเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้ดีกว่าผู้ที่มีอารมณ์ไม่มั่นคง หรือมีความวิตกกังวล เซวปัญหาทางอารมณ์จึงมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้
 - 7) สภาพร่างกาย ผู้ที่มีสภาพร่างกายปกติก็จะเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้ดีกว่าผู้ที่มีความบกพร่องทางร่างกาย เช่น หูหนวก ตาบอด บกพร่องทางการพูด หรือมีโรคประจำตัวต่างๆ เป็นต้น ถ้าผู้เรียนมีความบกพร่องทางร่างกายมากเท่าใด ความสามารถในการเรียนรู้ก็จะยิ่งน้อยลงมากเท่านั้น
 - 8) แรงจูงใจ ตัวกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ดีอีกองค์ประกอบหนึ่งคือแรงจูงใจ การเรียนรู้จะประสบผลดีถ้าบุคคลมีแรงจูงใจในการเรียนรู้ และจะไม่ประสบผลเท่าที่ควรถ้า

บุคคลขาดแรงจูงใจในการเรียนการให้แรงเสริมเพื่อให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจจึงเป็นปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้

9) ความถนัด ผู้เรียนแต่ละคนมีความถนัดและมีรูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ถ้าผู้เรียนได้เรียนรู้ที่ดีขึ้น และเร็วขึ้นแต่ถ้าผู้เรียนได้เรียนในสิ่งที่ตนไม่ถนัดก็อาจทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้นช้าลงได้

2. บทเรียน คุณลักษณะของบทเรียนมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ ดังนี้

1) ความยากง่ายของบทเรียน บทเรียนที่ง่ายจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้เร็วกว่าบทเรียนที่ยาก การจัดลำดับความยากง่ายของบทเรียนจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญในการวางแผนการจัด การการเรียนรู้

2) ความสั้นยาวของบทเรียน บทเรียนที่มีความยาวมากๆ ย่อมทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ช้ากว่าบทเรียนสั้นๆ

3) การมีความหมายของบทเรียน บทเรียนที่มีความหมายต่อผู้เรียนจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีกว่าบทเรียนที่ไม่มีความหมาย เพราะจะช่วยทำให้ผู้เรียนจดจำเข้าใจองค์ความรู้ได้เป็นอย่างดีและสามารถเชื่อมโยงสู่ตัวผู้เรียนได้นำไปใช้ได้จริงต่อไป

3. วิธีการจัดการการเรียนรู้ ในเรื่องนี้ อภรณ์ ใจเที่ยง⁵⁵ ได้เสนอแนวคิดไว้ว่า

1) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้ดีและรวดเร็ว

2) การใช้เครื่องล่อใจ (Incentive) เช่น การให้รางวัล การแข่งขัน เป็นต้น จะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความปรารถนาที่จะเรียนและสนใจในการเรียนดีขึ้น

3) การแนะนำในการเรียน จะช่วยให้ผู้เรียนเรียนได้ดีขึ้น ถ้าได้รับการแนะนำที่ถูกต้องเหมาะสม ไม่มากเกินไป เพราะจะทำให้ผู้เรียนไม่เป็นตัวของตัวเอง และไม่น้อยเกินไปเพราะจะทำให้ผู้เรียนปฏิบัติไม่ถูกต้องได้

4) การส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการถ่ายโอนการเรียนรู้ เช่น การโยงความสัมพันธ์ของประสบการณ์เดิมกับประสบการณ์ใหม่ หรือการให้นำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์อื่น จะทำให้การเรียนรู้คงทนถาวรยิ่งขึ้น

5) ช่วงเวลาในการเรียน ถ้าจัดให้ผู้เรียนได้เรียนในช่วงก่อนพักกลางวัน จะช่วยให้เรียนรู้ได้ดีกว่าเรียกในตอนบ่าย

6) การฝึกฝน เมื่อผู้เรียนได้เรียนรู้แล้ว มีโอกาสฝึกฝนหรือกระทำซ้ำๆ อยู่เสมอจะทำให้การเรียนรู้สิ่งนั้นมีความมั่นคงถาวรขึ้น

4. สภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ สามารถแบ่งสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ได้ 2 ประเภท ดังนี้

1) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ สิ่งต่างๆ ที่สามารถรับรู้สัมผัสจับต้องได้ที่อยู่รอบตัวผู้เรียน เช่น กระดานดำ โต๊ะ เก้าอี้ แสงสว่าง ความสะอาด เป็นระเบียบของห้องเรียน เป็นต้น สภาพแวดล้อมที่ดีทำให้ผู้เรียนรู้สึกผ่อนคลาย สบายใจกาย จะช่วยให้การเรียนรู้ดีขึ้น

⁵⁵เรื่องเดียวกัน, หน้า 18.

2) สภาพแวดล้อมทางจิตวิทยา ได้แก่ บรรยากาศในห้องเรียนหรือแหล่งเรียนรู้ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกัน เป็นต้น ถ้าเป็น สภาพแวดล้อมที่ดีจะส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี แต่ถ้าบรรยากาศ หรือสภาพแวดล้อม มี ลักษณะของความขัดแย้ง ไม่เข้าใจกันจะเป็นการบั่นทอน การเรียนรู้ของผู้เรียนด้วย

5. ตัวผู้สอน ผู้สอนจัดว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการส่งเสริมให้ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เพราะผู้สอนถูกจัดว่าเป็นผู้อำนวยการความสะดวก (Facilitator) เป็นผู้วางแผนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ต่าง ที่ผู้สอนเป็นผู้จัดเตรียม ดังนั้น ผู้สอนจึงเป็นผู้ที่ต้องมีความรู้ทั้งเรื่อง ตัวผู้เรียน การจัดเตรียมบทเรียน วิธีการจัดการการเรียนรู้ ตลอดจนการจัดสภาพแวดล้อม เพื่อเอื้อให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ ตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังของหลักสูตร

สรุปได้ว่า ผู้สอนต้องการตระหนักถึงองค์ประกอบทั้ง 5 ด้าน ดังกล่าวข้างต้นจะเป็น ประโยชน์สำหรับผู้สอนทุกระดับชั้น ถ้าผู้สอนได้คำนึงถึงองค์ประกอบเหล่านี้ ก็จะช่วยให้การเรียนการสอนบรรลุผลตามที่ตั้งเป้าหมายไว้

2.3.4 หลักการจัดการเรียนรู้

นักจิตวิทยาที่สนใจเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ ที่แสดงออกในรูปความสัมพันธ์ของสิ่งเร้า (Stimulus) ตอบสนอง (Responses) ได้ทำวิจัยถึงเรื่ององค์ประกอบของการเรียนรู้และได้นำมา ประยุกต์ใช้ในการวางแผนการสอน นักจิตวิทยาส่วนใหญ่เห็นด้วยในหลักการเรียนรู้พอสรุปได้ 10 ประการ ดังนี้

1. การเตรียมตัวก่อนเรียน (Pre-learning preparation) นักเรียนจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างน่าพึงพอใจ ถ้าเขามีพื้นความรู้ในเรื่องที่จะเรียนนั้นมาก่อน (Prerequisite) แต่ถ้า นักเรียนไม่เคยมีพื้นความรู้เดิมมาก่อน การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นใหม่อาจเกิดจากการท่องจำ ซึ่งนักเรียน จะไม่สามารถจัดความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ในเรื่องที่เรียนกับบทเรียนได้โดยง่าย

2. การเร้าความสนใจ (Motivation) หากนักเรียนทราบผลลัพธ์หรือคุณค่าที่ตนจะได้รับจากการเรียนรู้หรือได้รับการกระตุ้นให้เกิดความต้องการเรียนรู้ เขาจะเกิดความสนใจต่อการเรียน มีความรับผิดชอบต่อการเรียน และเกิดการเรียนรู้ได้ดี

3. ความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual Differences) นักเรียนแต่ละคนมีความสามารถในการเรียนรู้ไม่เท่ากันทั้งในกลุ่ม ห้องเรียน และระดับอายุเดียวกัน ครูจึงควรคำนึง แตกต่างกันระหว่างบุคคล โดยการเตรียมบทเรียนและประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อให้ นักเรียนบรรลุผลการเรียนรู้ตามความสามารถของตน

4. เงื่อนไขการสอน (Instructional Conditions) นักเรียนจะประสบผลสำเร็จ ใน การเรียนรู้ได้ครบถ้วน เมื่อครูผู้สอนระบุจุดประสงค์การเรียนรู้ไว้อย่างชัดเจน และการจัดกิจกรรมการ เรียนการสอนให้สอดคล้องสัมพันธ์กับจุดประสงค์การเรียนรู้จะทำให้ นักเรียนเรียนรู้ได้มากขึ้น ดังนั้น ครูจึงควรจัดลำดับเนื้อหาวิชาให้เรียนจากง่ายไปยากจากความจริงเดี่ยว (facts) ไปสู่ความคิดรวบ ยอด/หลักการ (concepts/principles) กฎและทฤษฎีที่สูงขึ้น โดยใช้รูปแบบการสอน วิธีสอนและ กระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม

5. การมีส่วนร่วมในกิจกรรม (Active Participation) การเรียนรู้เป็นบทบาทของ นักเรียน การที่นักเรียนจะประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้จึงควรให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการทำ

กิจกรรมต่างๆ ส่วนครุณั้นจะมีบทบาทเพียงการเลือกจัดกิจกรรมและประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ให้มากที่สุดให้กับนักเรียนเท่านั้น

6. การเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (Successful Achievement) นักเรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้ดี หากเขาเห็นว่าตนเองได้รับผลสำเร็จในการเรียน ซึ่งจะทำให้เขาเกิดความพึงพอใจและมีแรงกระตุ้นให้เกิดความพยายามต่อไป

7. การทราบผลการเรียน (Knowledge of Results) การแจ้งผลการเรียนให้นักเรียนทราบความก้าวหน้าเป็นระยะๆ โดยเฉพาะผลการเรียนในทางที่ดี (Positive) จะเป็นการเสริมแรง (reinforcement) ให้นักเรียนมีความพยายามในการเรียนมากยิ่งขึ้น

8. การฝึกฝน (Practice) นักเรียนจะบรรลุผลสำเร็จในการเรียนอีกประการหนึ่งก็คือการให้โอกาสนักเรียนได้ใช้ความรู้และทักษะใหม่ที่ได้รับ ทั้งในด้านหลักการ (Principles) และ การสรุปรวบยอด (Generalizations) ในสถานการณ์ใหม่ นักเรียนจึงจำเป็นต้องทำแบบฝึกหัดและฝึกปฏิบัติอยู่เสมอ

9. ช่วงเวลาในการใช้สื่อ (Rate of presenting Material) ระยะเวลาและจำนวนของสื่อการเรียนการสอนที่ใช้ในบทเรียนหนึ่งๆ ต้องสัมพันธ์กับบทเรียนและระดับความสามารถของนักเรียน การสอนเนื้อหาใดๆ ครูจึงต้องให้โอกาสแก่นักเรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลในการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมในการเรียน การฝึกฝนและการทดสอบตนเอง เป็นต้น

10. เจตคติของครู (Instructor's) การจัดการเรียนรู้ การสอนเจตคติของนักเรียนจะมีอิทธิพลต่อเจตคติของนักเรียน ในการยอมรับวิธีสอนและกระบวนการเรียนรู้ใหม่ เทคนิคและวิทยาการจัดการการเรียนรู้เป็นกระบวนการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู ซึ่งเป็นคนที่มีชีวิตจิตใจมีอารมณ์มีวิญญาณ มีความรู้สึกนึกคิดครูจึงต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ที่จะเข้าถึงจิตใจของนักเรียน เพื่อให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ การจัดการการเรียนรู้มีพื้นฐานมาจากความเชื่อในปรัชญาทฤษฎีทางการศึกษา ความต้องการและสภาพที่เป็นจริงของสถานศึกษา สังคมและประเทศชาติเชื่อในปรัชญา/ทฤษฎีใดมีความต้องการแบบใดครูย่อมต้องจัดการเรียนรู้ตามแบบที่ได้ออกแบบให้สอดคล้องกับความเชื่อและความต้องการดังกล่าว

สรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาของชาติให้เป็นสากลและทันกับความเจริญทางวิทยาการมาหลายยุค นับเริ่มตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา กลไกสำคัญในกระบวนการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรและการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนซึ่งในทุกครั้งของการเปลี่ยนแปลงจะอ้างถึงผลการศึกษาประกอบคำสำคัญคือ การจัดการเรียนการสอนที่ผ่านมานักเรียนยังไม่บรรลุความต้องการ จำเป็นต้องปฏิรูปการศึกษาโดยเน้นที่การปฏิรูปการเรียนรู้เป็นสำคัญ ในด้านการจัดการกระบวนการเรียนรู้ของไทยส่วนใหญ่มีพัฒนาการตามความก้าวหน้าของวิทยาการด้านการเรียนการสอนที่รับมาจากต่างประเทศเป็นหลัก แต่ก็มีนักการศึกษาไทยในยุคหลังๆ ได้ปรับเป็นแบบการสอนให้เหมาะกับลักษณะการเรียนรู้ของไทยบ้างแต่ก็มีไม่มากนัก

2.3.5 รูปแบบการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ต้องยึดหลักว่า นักเรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่านักเรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการเรียนรู้ต้องส่งเสริมให้นักเรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มเต็มศักยภาพ ดังนั้น วิธีการที่จะทำให้การจัดการเรียนรู้ดำเนินไปตามแนวทางที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้กำหนดไว้ คือ การที่ครูได้มีโอกาสรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล เพื่อจะได้ให้การส่งเสริมนักเรียนได้อย่างเหมาะสมองค์ประกอบหนึ่งที่ช่วยให้ผู้ครูสามารถส่งเสริมพัฒนาการกระบวนการเรียนรู้ ของนักเรียนได้อย่างเกิดประสิทธิภาพสูงสุดคือ การรับรู้รูปแบบการเรียนรู้ (Learning Style) ของนักเรียนเพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลในการออกแบบจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนานักเรียนให้บรรลุตามศักยภาพสูงสุด

2.3.6 กระบวนการเรียนรู้

กระบวนการเรียนรู้โดยทั่วไปมี 2 แบบคือ การเรียนรู้ที่เน้นผู้สอนเป็นศูนย์กลาง และการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง แต่ละแบบมีลักษณะสำคัญพอสรุปได้ ดังนี้

1. การเรียนรู้ที่เน้นครู/ผู้สอนเป็นศูนย์กลาง (Teacher Center) จัดเป็นการสอนแบบบอกความรู้ (Instruction) มีลักษณะดังนี้

- 1) ครูเป็นผู้ให้ความรู้แก่นักเรียน โดยการอธิบาย/บอกให้จดบันทึก
- 2) นักเรียนรับความรู้จากครู โดยการฟัง หรือจดบันทึกแล้วจึงฝึก โดยการทดสอบ/พิสูจน์ความรู้ที่ได้ หรือทำแบบฝึกหัด
- 3) ความรู้ที่นักเรียนได้รับมักจะลืมได้ง่าย เนื่องจากได้รับความรู้โดยอ้อม
- 4) นักเรียนจะมีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่เฉื่อยชา ไม่กระตือรือร้น (Passive Learning)

5) ครูแสดงบทบาทมากกว่านักเรียน เพราะครูต้องบอก / อธิบายมาก นักเรียนเพียงคอยฟัง จดบันทึก ทำแบบฝึกหัด ท่องจำและทดสอบ

2. การเรียนรู้ที่เน้นเด็ก/ นักเรียนเป็นศูนย์กลาง (Child Center) เป็นการสอนแบบสร้างองค์ความรู้ (Construction) มีลักษณะดังนี้

- 1) ครูจัดสถานการณ์ให้นักเรียนศึกษา ค้นคว้า ทดลอง หรือปฏิบัติกิจกรรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง
- 2) ครูจัดสถานการณ์ให้นักเรียนศึกษา ค้นคว้า ทดลอง ภายใต้การจัดสถานการณ์การเรียนรู้ของครูที่กระตุ้นให้สงสัยใคร่รู้ คิดหาคำตอบ ลงมือปฏิบัติ และค้นพบคำตอบด้วยตนเอง
- 3) ความรู้ที่นักเรียนได้รับมักจะลืมได้ยาก เนื่องจากได้รับความรู้โดยตรง
- 4) นักเรียนจะมีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่กระตือรือร้น (Active : earning)
- 5) นักเรียนแสดงบทบาทมากกว่าครู เพราะนักเรียนต้องศึกษา ค้นคว้า คิดหาคำตอบแสดงความคิดเห็น ทดลอง พิสูจน์ จดบันทึก ทำแบบฝึก และปฏิบัติกิจกรรมอื่นๆ

2.3.7 กระบวนการเกิดการเรียนรู้

สภาพการณ์ของการเรียนการสอนนั้น การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตามลำดับ ดังนี้

1. การรับรู้ (Perception) หมายถึง การที่ผู้เรียน “รับ” ข้อมูลข่าวสารและองค์ความรู้ต่างๆ จากแหล่งความรู้ที่หลากหลาย รวมทั้งจากผู้สอน โดยผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า ได้แก่ ตา หู จมูก ปากและผิวหนัง ซึ่งการรับรู้ของบุคคลจากประสาทสัมผัสทั้งห้า พบว่ามีประสิทธิภาพในการเรียนรู้ต่างกันจากน้อยไปมาก ซึ่งสุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ ได้สรุปไว้ ดังนี้⁵⁶

การเรียนรู้จากการอ่าน เกิดประสิทธิภาพในการเรียนรู้	10 %
การเรียนรู้จากการได้ยิน เกิดประสิทธิภาพในการเรียนรู้	20 %
การเรียนรู้จากการได้เห็น เกิดประสิทธิภาพในการเรียนรู้	30 %
การเรียนรู้จากการได้เห็นและได้ยิน เกิดประสิทธิภาพในการเรียนรู้	50 %
การเรียนรู้จากการได้พูดและได้ยิน เกิดประสิทธิภาพในการเรียนรู้	70 %
การเรียนรู้จากการได้พูดและได้ทำ เกิดประสิทธิภาพในการเรียนรู้	90 %

จึงกล่าวได้ว่า การจัดการการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ควรเป็นการจัดให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Learning by Doing) ของ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey)

2. การเข้าใจ (Comprehension) หมายถึง การที่ผู้เรียนสามารถแปลความหมายตีความ หรือสรุปความสำคัญในสิ่งที่รับรู้ได้โดยเกิดการเชื่อมโยงประสบการณ์ หรือความรู้ใหม่กับความรู้เดิมสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ที่ตนเองรับรู้ และสามารถอธิบายโดยให้เหตุผล

3. การปรับเปลี่ยน (Transformation) หมายถึง การที่ผู้เรียนนำความเข้าใจที่เกิดจากการรับรู้มาสร้างแบบแผนพฤติกรรมของตนขึ้น เช่น ผู้เรียนรับรู้ว่าเป็นพาหนะนำโรค ก็จะไม่กล้าเข้าไปใกล้ถึงแม้ผู้เรียนบางคนจะเป็นว่าลูกหมูเป็นสัตว์ที่น่ารักก็ตาม

การเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตามลำดับตั้งแต่การรับรู้ สร้างสรรค์ความเข้าใจ ต่อจากนั้นจึงนำมาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่จะกระทำหรือไม่กระทำเกี่ยวกับสิ่งที่เรียนรู้นั้นต่อไป

ตารางที่ 2.2 วิเคราะห์ปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้

ที่	แนวคิดการเรียนรู้	ปัจจัยการเรียนรู้
1	หลักการจัดการการเรียนรู้	1. การเตรียมตัวก่อนเรียน 2. การเฝ้าความสนใจ 3. ความแตกต่างระหว่างบุคคล 4. เงื่อนไขการสอน 5. การมีส่วนร่วมในกิจกรรม 6. การเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 7. การทราบผลการเรียน

⁵⁶สุวิทย์ มูลคำและอรทัย มูลคำ อ่างใน อารมณ์ ใจเที่ยง, หลักการสอน ฉบับปรับปรุง, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้งเฮ้าส์, 2546), หน้า 16.

ที่	แนวคิดการเรียนรู้	ปัจจัยการเรียนรู้
		8. การฝึกฝน 9. ช่วงเวลาในการใช้สื่อ 10. เจตคติของครู
2	รูปแบบการเรียนรู้	1. ตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542
3	กระบวนการเรียนรู้	1. ครูเป็นศูนย์กลาง 1) ครูเป็นผู้ให้ความรู้แก่นักเรียน 2) นักเรียนรับความรู้จากครู 3) ความรู้ที่นักเรียนได้รับมักจะลืมได้ง่าย 4) นักเรียนจะมีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่เฉื่อยชา 5) ครูแสดงบทบาทมากกว่านักเรียน 2. นักเรียนเป็นศูนย์กลาง 1) ครูจัดสถานการณ์ให้นักเรียนศึกษา 2) ครูจัดสถานการณ์ให้นักเรียนศึกษา 3) ความรู้ที่นักเรียนได้รับมักจะลืมได้ง่าย 4) นักเรียนจะมีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่กระตือรือร้น 5) นักเรียนแสดงบทบาทมากกว่าครู
4	กระบวนการเกิดการเรียนรู้	1. การรับรู้ 2. การเข้าใจ 3. การปรับเปลี่ยน

สรุปว่า ประกอบด้วยหลักการเรียนรู้ หมายถึงการเตรียมตัวก่อน เพื่อทำความเข้าใจ เพราะการเรียนรู้ในห้อง มีความแตกต่างระหว่างบุคคล และเงื่อนไขการสอน ซึ่งอาจารย์ผู้สอนต้องมีการเตรียม มีเทคนิคจะนำเสนอให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยใช้สื่อถ่ายทอดกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ 1) การรับรู้ 2) การเข้าใจ และ 3) การปรับเปลี่ยน

2.4 บริบทการขับเคลื่อนเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

บริบทการขับเคลื่อนเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธในสถานศึกษา 3 แห่ง ได้แก่

1. โรงเรียนกุศลศึกษาวัดชัยพฤกษ์มาลา กรุงเทพมหานคร
2. โรงเรียนวัดพิรุณศาสตร์ จังหวัดปทุมธานี
3. โรงเรียนสามโก้วิทยาคม จังหวัดอ่างทอง

นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ หมายถึง กระบวนการเรียนการสอน กระบวนการเรียนรู้ เศรษฐศาสตร์วิถีพุทธ การฝึกสติภาวนา วัฒนธรรม/มารยาท ประจำท้องถิ่น นวัตกรรมเด่นประจำโรงเรียน ความคิดสร้างสรรค์เชิงบวก กิน อยู่ ดี ฟังเป็นแนววิถีพุทธ ดังมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. กระบวนการเรียนการสอนวิถีพุทธ หมายถึง การสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้อยู่ตามหลักพุทธธรรม เช่น กระบวนการเรียนการสอนตามหลักอริยสัจ 4 และไตรสิกขา เป็นต้น
2. กระบวนการเรียนรู้วิถีพุทธ หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ตามหลักโยนิโสมนสิการ
3. เศรษฐศาสตร์วิถีพุทธ หมายถึง การประยุกต์แนวความคิดทางศาสนาพุทธเกี่ยวกับหลักความพอเพียง รู้จักประมาณในการดำเนินชีวิตให้มีความสุข

4. การฝึกสติภาวนาวิถีพุทธ หมายถึง กระบวนการฝึกจิตให้สงบ เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน

5. วัฒนธรรม/มารยาทชาวพุทธ หมายถึง การแสดงออกที่มีแบบแผนประเพณี วิถีพุทธในการประพฤติปฏิบัติของผู้เรียนให้เหมาะสมกับวัย

6. นวัตกรรมเด่นประจำคณะครุศาสตร์ หมายถึง การสร้างครูดีที่บูรณาการหลักพุทธศาสนาเข้ากับคุณลักษณะของครูที่พึงประสงค์

7. นวัตกรรมความคิดสร้างสรรค์วิถีพุทธ หมายถึง หลักการ วิธีการ กระบวนการเรียนรู้อยู่ที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พรรณิ สวนเพลง ได้ศึกษาเรื่อง “อินเทอร์เน็ตบรอดคาสติ้ง นวัตกรรมสร้างสรรค์ การศึกษาเพื่อพัฒนาครู ผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั่วประเทศไทย ระยะที่ 2” สวนดุสิต อินเทอร์เน็ตบรอดคาสติ้ง (Suan Dusit Internet Broadcasting :SDIB) เป็นนวัตกรรมทางการศึกษาในรูปแบบใหม่ คือ การถ่ายทอดโทรทัศน์ที่ออกอากาศบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (sdib.dusit.ac.th) มีการจัดรายการตลอด 24 ชั่วโมง ให้บริการ 4 ช่อง (ช่อง 1 การเรียนการสอนโรงเรียนสาธิตละอออุทิศ ช่อง 2 การเรียนการสอนของนักศึกษา ช่อง 3 นานสาระVariety ทั่วไป และ ช่อง 4 ช่องวิทยุ) และที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัยนี้ คือ ช่อง 1 การเรียนการสอนระดับปฐมวัยโดยใช้โรงเรียนสาธิตละอออุทิศ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิตเป็นฐานของการผลิตรายการ การวิจัย มีวัตถุประสงค์การวิจัย 1) เพื่อประเมินการใช้ระบบ SDIB ในโรงเรียนนาร่อง และ 2) เพื่อจัดทำแผนกลยุทธ์การบริหารจัดการ นวัตกรรม SDIB ปี พ.ศ. 2554-2559 โดยวิธีการดำเนินการวิจัยแบบบูรณาการ (Integrated approaches) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) (โดยการเก็บข้อมูลจาก

แบบสอบถาม) กับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) (โดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์) นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ SWOT และจัดทำแผนกลยุทธ์ ซึ่งมีผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ผลการประเมินการใช้ระบบ SDIB ในโรงเรียนนำร่องจำนวน 80 แห่ง พบว่า มีครูตอบแบบสอบถามจำนวน 332 คน

1) จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินผลการใช้งานระบบ SDIB ของครูในโรงเรียน นำร่อง พบว่า ส่วนใหญ่ ใช้ระบบ SDIB ผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (On-Line) คิดเป็นร้อยละ 84.34 โดยความถี่เฉลี่ยของการรับชมรายการที่อยู่ระบบ SDIB ที่ได้ติดตั้งในโรงเรียนในเวลาทำการวันจันทร์-ศุกร์ จะเปิดรายการต่างๆ สัปดาห์ละ 3 – 4 วัน คิดเป็นร้อยละ 36.14 ซึ่งครูในโรงเรียนนำร่องดูรายการช่อง 1 เป็นรายการเกี่ยวกับเด็กปฐมวัย คิดเป็นร้อยละ 86.75

2) ความพึงพอใจในการใช้ระบบ SDIB ของครูในโรงเรียนนำร่อง ภาพรวมอยู่ในระดับมาก

2. แผนกลยุทธ์การบริหารจัดการนวัตกรรม SDIB ปี พ.ศ. 2554-2559 กลยุทธ์ระดับองค์ มี 4 กลยุทธ์ คือ

- 1) ขยายการใช้ SDIB ไปสู่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั่วประเทศไทย
- 2) บริหารจัดการระบบ SDIB ให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น
- 3) พัฒนาระบบ SDIB ให้มีศักยภาพสูงขึ้น และ
- 4) การปรับปรุง SDIB ให้มีคุณภาพ

กลยุทธ์ระดับแผนงานมี 6 กลยุทธ์ คือ

1) ส่งเสริมให้ครูผู้ดูแลเด็กเล็กทั่วประเทศไทยมีความรู้และนำความรู้จาก SDIB ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนในระดับปฐมวัยได้

- 2) ผลิตเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปฐมวัยเพิ่มขึ้น
- 3) ผลักดันให้มีการบริหารระบบ SDIB ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพที่สูงขึ้น
- 4) ผลักดันให้มีการพัฒนาระบบ SDIB ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพที่สูงขึ้น
- 5) ปรับปรุงคุณภาพของเนื้อหาในระบบ SDIB ให้มีคุณภาพและน่าสนใจ และ
- 6) ซ่อมบำรุงอุปกรณ์และเครื่องมือต่างๆ เพื่อให้สามารถใช้งานได้ โดยมีโครงการ

ทั้งสิ้น 15 โครงการ⁵⁷

⁵⁷พรรณี สนวนเพลง, “อินเทอร์เน็ตบรอดคาสติ้ง นวัตกรรมสร้างสรรค์การศึกษาเพื่อพัฒนาครู ผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั่วประเทศไทย ระยะที่ 2”, (คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, 2554), บทคัดย่อ.

วันเพ็ญ ระวิพันธ์ ได้ศึกษาเรื่อง “แนวทางการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการจัดการเรียนรู้ของครูตามนโยบาย ไทยแลนด์ 4.0 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พระนครศรีอยุธยา เขต 2”⁵⁸ ผลการวิจัยพบว่า 1) ครูต้องมีความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศใหม่ๆ เพื่อให้การจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพ รู้จักวิธีการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่หลากหลายเหมาะสมกับเนื้อหาสาระวิชาเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้เร็ว และจัดกิจกรรมบูรณาการระหว่างสาระการเรียนรู้อื่นๆ โดยใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ เน้นผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง เพื่อกระตุ้นผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ และพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียนในการผลิตผลงาน ตลอดจนสร้างชิ้นงานที่จับต้องได้ 2) สภาพและปัญหาการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศการจัดการเรียนรู้ของครูตามนโยบายไทยแลนด์ 4.0 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้านตามลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านหลักสูตร/เนื้อหา ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการวัดและประเมินผลด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน ด้านสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา 3) แนวทางการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศการศึกษา ตามนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ทั้ง 5 ด้าน จากกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ 1. ด้านหลักสูตร/เนื้อหา 2. ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน 3. ด้านสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา 4. ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน 5. ด้านการวัดและประเมินผล ให้เป็นไปเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้คิดสิ่งใหม่ได้ (INVENTION) และนำมาพัฒนาจนเป็นนวัตกรรมขึ้นมา (INNOVATION) จากการลงมือและสร้างผลผลิตได้ (PRODUCTION) และเน้นวางรากฐานการศึกษาด้วยความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ (IMAGINATION) จำเป็นต้องใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศจัดการเรียนรู้

สุทธิพงศ์ บุญผดุง ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครนายก” ผลการวิจัยพบว่าด้านการดำเนินงาน ปัญหา และอุปสรรค ได้แก่ แหล่งเรียนรู้มีปริมาณจำกัด ไม่ทันสมัย และอยู่ในสภาพไม่พร้อมใช้งาน การใช้ และการติดตามผลการใช้แหล่งการเรียนรู้ไม่เป็นระบบและไม่ต่อเนื่อง และขาดงบประมาณ ในการสนับสนุน หรือพัฒนาทำให้แหล่งเรียนรู้มีวัสดุและอุปกรณ์ เพียงพอ ความต้องการ ในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ได้แก่ พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ให้มีคุณภาพและมีความทันสมัย พัฒนาการจัดสรรงบประมาณให้สอดคล้องกับแผนโครงการและเพียงพอ ได้แก่ พัฒนาการจัดการ และการกำกับติดตามการใช้แหล่งเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ ด้านบุคลากรและการใช้บริการ ปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ ผู้รับผิดชอบแหล่งการเรียนรู้มีภาระงานอื่นต้องรับผิดชอบ และครูผู้รับผิดชอบ ขาดความรู้ความเข้าใจในการสร้างนวัตกรรมแหล่งการเรียนรู้ใหม่ๆ⁵⁹

⁵⁸วันเพ็ญ ระวิพันธ์, “แนวทางการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการจัดการเรียนรู้ของครูตามนโยบาย ไทยแลนด์ 4.0 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พระนครศรีอยุธยา เขต 2”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560), บทคัดย่อ.

⁵⁹สุทธิพงศ์ บุญผดุง, “การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครนายก”, รายงานการวิจัย (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2558), บทคัดย่อ.

ไพลดา อริรุทธพาณิชย์ ได้วิจัยเรื่อง “พัฒนาครูด้านการวิจัยในชั้นเรียน” ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ผลการพัฒนาชุดฝึกอบรมวิจัยในชั้นเรียนสำหรับครูในภาพรวม ชุดฝึกอบรมมีความเหมาะสมมากคะแนนหลังอบรมของครูทุกคนเพิ่มขึ้นจากคะแนนก่อนอบรม โดยภาพรวมคะแนนเฉลี่ยหลังอบรมเพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 51.11 นอกจากนี้ยังพบว่าค่าดัชนีประสิทธิผลของชุดฝึกอบรมวิจัยในชั้นเรียน (E.I.) มีค่าเท่ากับ 0.08 หมายความว่าครูมีความรู้เพิ่มขึ้นหลังฝึกอบรมด้วยชุดฝึกอบรมวิจัยในชั้นเรียน ผลการสอบถามความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการพัฒนาครูด้านการวิจัยในชั้นเรียนจำนวน 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านความตระหนักในการทำวิจัยในชั้นเรียน พบว่าในภาพรวมครูเห็นด้วยมากที่สุด 2) ด้านปัญหาและอุปสรรคในการวิจัยในชั้นเรียน พบว่าในภาพรวมครูเห็นด้วยมาก 3) ด้านการให้การสนับสนุนการทำวิจัยในชั้นเรียนพบว่าในภาพรวมครูเห็นด้วยมาก และ 4) ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของครูต่อชุดฝึกอบรมการวิจัยในชั้นเรียนพบว่าในภาพรวมครูเห็นด้วยมากที่สุด⁶⁰

วีระพน ภาณุรักษ์และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษารูปแบบการเผยแพร่แหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นออนไลน์ เครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม” ผลการวิจัย พบว่า 1. ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญา ท้องถิ่นออนไลน์ เครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม โดยรวมอยู่ในระดับมาก 2. ผลการฝึกปฏิบัติของทุกกลุ่ม โดยรวมเท่ากับ 99.203 ผลการเรียนรู้ของผู้เข้าอบรมมีคะแนนหลังการอบรมสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 804 ผลการประเมินคุณภาพเว็บไซต์แหล่งการเรียนรู้ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 3. ผลการประเมินสื่ออิเล็กทรอนิกส์นำเสนอองค์ความรู้ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 4. ผลการประเมิน ความพึงพอใจของผู้เข้าอบรมพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และ 5. ผลการติดตามการเผยแพร่แหล่งการเรียนรู้ มีผลด้านการยอมรับและใช้เทคโนโลยี โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด⁶¹

พระครูวัฒนสุตานุกุล ได้ศึกษาเรื่อง “กระบวนการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของคณะสงฆ์ไทย” พบว่า วัดที่จะจัดการให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ควรมีลักษณะที่ผสมผสานกันระหว่างวัดในสมัยพุทธกาลและวัดในปัจจุบันโดยการศึกษาสภาพการจัดการวัดที่จัดการให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีแล้วและศึกษาจากวัดพัฒนาดีเด่นในปัจจุบัน เพื่อการวางรูปแบบที่เหมาะสมของวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน ภายใต้กรอบแนวคิดเรื่องการบริหาร การจัดการความรู้ การพัฒนา และแนวคิดสมัยพุทธกาลพระพุทธรูปเจ้าทรงใช้หลักธรรมวินัย และพุทธวิธีการบริหารดูแลสังคมปัจจุบันต้องทำวัดให้เป็นอารามให้มีความสัปปายะทั้ง 4 ด้าน คือ เสนาสนสัปปายะ บุคคลสัปปายะ อาหารสัปปายะ และธัมมสัปปายะ ให้มีครบทั้ง 4 ด้าน⁶²

⁶⁰ไพลดา อริรุทธพาณิชย์, “การพัฒนาครูด้านการวิจัยในชั้นเรียนด้วยชุดฝึกอบรมการวิจัยในชั้นเรียน, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, 2552), บทคัดย่อ.

⁶¹วีระพน ภาณุรักษ์และคณะ, “รูปแบบการเผยแพร่แหล่งการเรียนรู้ออนไลน์ เครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 2559), หน้า 35.

⁶²พระครูวัฒนสุตานุกุล, “กระบวนการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของคณะสงฆ์ไทย”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 2557), หน้า 190.

พระมหาขวัณ ภิรมโน ได้ศึกษาเรื่อง วัดอรุณราชวราราม : บทบาทการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของวัดที่ส่งผลต่อศรัทธาของประชาชน กล่าวเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมนั้นพบว่า วัดอรุณราชวราราม ได้สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาใน 2 ส่วนด้วยกัน คือ 1) ประเพณีและวัฒนธรรมโดยทั่วไป เช่น สงกรานต์ ลอยกระทง ถวายผ้าอาบน้ำฝน ถวายอาหารประจำวันพระในเทศกาลเข้าพรรษา เป็นต้น 2) ประเพณีและวัฒนธรรมที่เฉพาะของวัด เช่น กลืนพระราชทานในกระบวนพยุหยาตราชลมารค ซึ่งจัดมาแล้วรวม 16 ครั้ง เทศกาลงานวัดอรุณ พิธีกวนข้าวทิพย์ ตักบาตรประจำวันพระ เป็นต้น ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีและสร้างศรัทธาระหว่างชุมชน หน่วยงานต่างๆ และวัด ทั้งยังเป็นการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมให้อยู่คู่กับวัดอรุณราชวราราม สืบไป⁶³

พระครูขันตวิโรภาส (ขาว ขนติโก) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการพัฒนาวัดในกรุงเทพมหานครให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการพัฒนาวัดในกรุงเทพมหานครให้เป็นแหล่งเรียนรู้แหล่งเรียนรู้องค์ประกอบด้านศิลปวัฒนธรรม ประกอบด้วย จิตรกรรม เป็นทัศนศิลป์เกี่ยวกับภาพเขียนที่บอกเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับพุทธประวัติ นรก สวรรค์ วิถีชีวิตของประชาชนในชุมชน ประติมากรรม เป็นงานศิลปกรรมที่มีรูปทรงทั้ง 2 มิติ 3 มิติ แบบลอยตัวที่บอกเรื่องราวความงดงามทางช่างในแต่ละยุคสมัย สถาปัตยกรรม ที่แสดงออกด้วยสิ่งก่อสร้างที่เป็นอาคาร กุฏิ วิหาร โบสถ์ เช่น วิหารของวัดโพธิ์ กุฏิทรงไทยวัดอรุณ เป็นต้น ขนบธรรมเนียมประเพณี แสดงออกในทางพฤติกรรมการปฏิบัติที่เป็นที่ยอมรับของประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ แหล่งเรียนรู้ หลักธรรมและวิถีการดำเนินชีวิตเชิงพุทธ เป็นการใช้กิจกรรมต่างๆ ที่วัดจัดขึ้นอยู่แล้ว แต่ปรับปรุงให้มีความเหมาะสมและต่อเนื่อง ให้เข้ากับความสนใจของผู้ที่เข้าไปเที่ยวชมวัด เช่น กิจกรรมบวชเนกขัมม์ บวชชีพราหมณ์ กิจกรรมพาน้องเข้าวัด ไหว้พระสวดมนต์ เจริญวิปัสสนากรรมฐาน เป็นต้น⁶⁴

เสาวภา ไพทยวัฒน์ และคณะ การเปลี่ยนแปลงในชีวิตของสังคมเมืองกับการสร้างรูปแบบศรัทธาการมีส่วนร่วมในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย : กรณีศึกษาวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามพบว่า⁶⁵ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามเป็นแหล่งการเรียนรู้ศิลปกรรมไทยและพระพุทธศาสนาโดยวัดแห่งนี้เป็นศูนย์ร่วมในการสร้างความวิจิตรพิสดารให้กับคนไทยในยุคที่ผ่านมาเกี่ยวกับพุทธศิลปกรรมไทยจิตรกรรมไทยประติมากรรมไทยการจัดพิพิธภัณฑ์การนำความรู้แบบตะวันตกมาใช้ในการสร้างจุดเด่นโดยใช้หินอ่อนจากประเทศอิตาลีโดยที่อาคารสถานทั้งหมดเป็นศิลปกรรมซึ่งกล่าวได้ว่าวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามเป็นต้นแบบในการเปิดพื้นที่ใหม่ด้วย

⁶³พระมหาขวัณ ภิรมโน, “วัดอรุณราชวราราม: บทบาทการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของวัดที่ส่งผลต่อศรัทธาของประชาชน”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม: 2553), หน้า 111 - 120.

⁶⁴พระครูขันตวิโรภาส (ขาว ขนติโก), “รูปแบบการพัฒนาวัดในกรุงเทพมหานครให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม: 2559), หน้า 170.

⁶⁵เสาวภา ไพทยวัฒน์ และคณะ, “การเปลี่ยนแปลงในชีวิตของสังคมเมืองกับการสร้างรูปแบบศรัทธาการมีส่วนร่วมในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย: กรณีศึกษา วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2553), หน้า 54 - 55.

การนำศิลปกรรมของโลกตะวันตกมาผสมกลมกลืนกับศิลปกรรมไทยและนำมิติทางวัฒนธรรมมาอธิบายการอยู่ร่วมกันของคนระหว่างโลกตะวันตกกับโลกตะวันออก ซึ่งวัดเองก็ได้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ของพื้นที่เขตดุสิต ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของวัด และประชาชน

Philippe Mustar ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเทคโนโลยีการศึกษา: นวัตกรรมและการเป็นผู้ประกอบการที่ MINES ParisTech, โรงเรียนวิศวกรรมชั้นนำของฝรั่งเศส พบว่า ความเชี่ยวชาญใหม่เกี่ยวกับนวัตกรรมและการเป็นผู้ประกอบการที่โรงเรียนวิศวกรรมชั้นนำของฝรั่งเศสโดยระบุถึงความกังวลในวงกว้างๆ สืบข้อดังนี้

1. พัฒนาวิธีการจัดการเทคโนโลยีที่มีการคัดเลือกสูงและความเชี่ยวชาญด้านการเป็นผู้ประกอบการสำหรับนักเรียนในสถาบันและสภาพแวดล้อมของประเทศที่ต่อต้าน ความคิดของผู้ประกอบการ

2. การรวมความรู้และการพัฒนาทักษะ

3. การพัฒนาทักษะการประกอบการและความสามารถของนักเรียนในการรับผิดชอบ และ

4. วิธีกระตุ้นจินตนาการความคิดสร้างสรรค์การมีส่วนร่วมและการเสี่ยงภัย⁶⁶

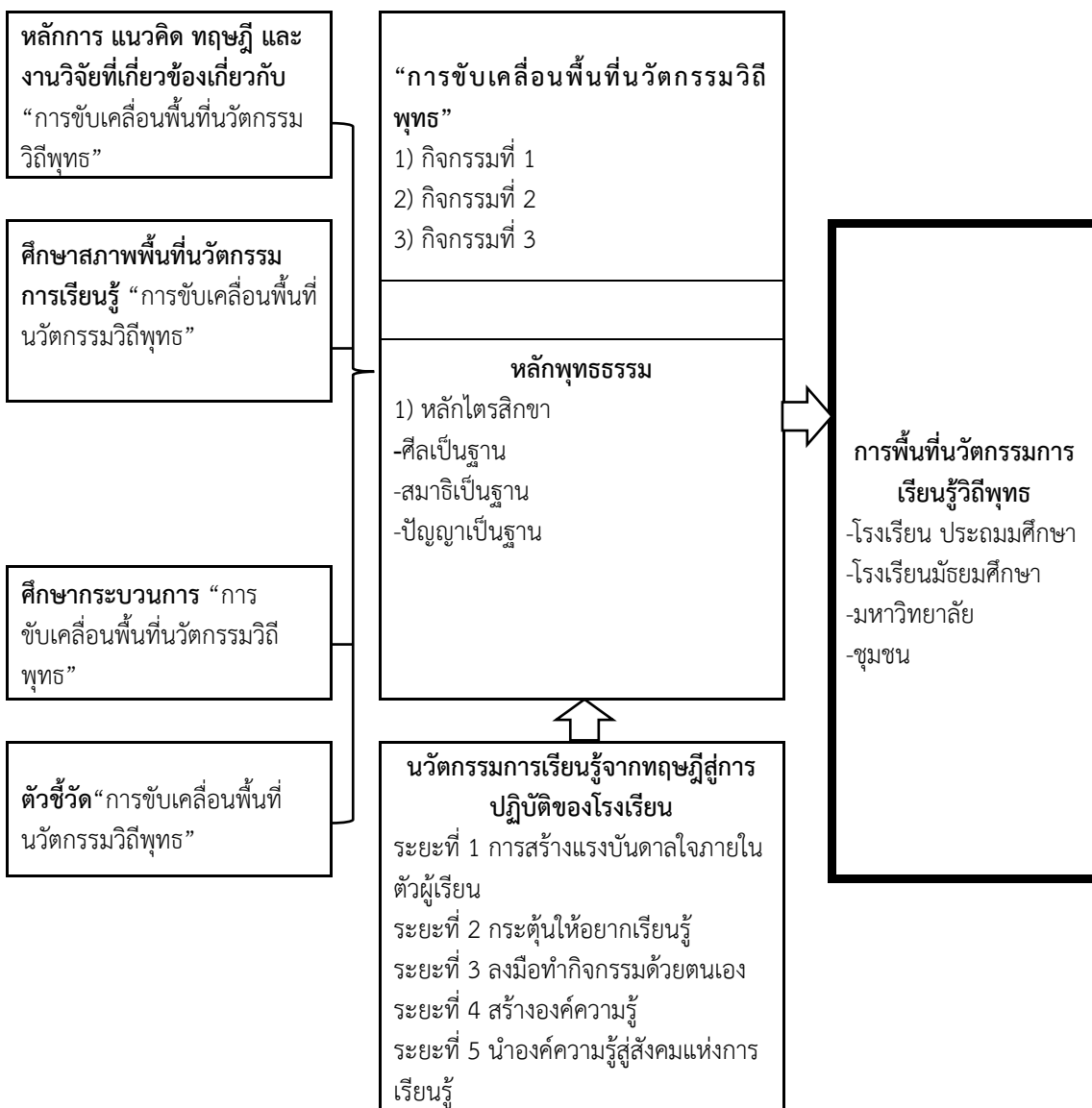
Teaching and Teacher Education ได้ศึกษาเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์การรับรู้ความสามารถของครูและเจตคติต่อการนำนวัตกรรมการเรียนรู้มาใช้ บทความนี้รายงานการศึกษาที่ดำเนินการเพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างครูประสบการณ์ประสบการณ์และทัศนคติต่อการดำเนินการตามนวัตกรรมการเรียนการสอน ข้อมูลถูกเก็บรวบรวมผ่านแบบสอบถามสามชุดที่ให้แก่ครู 25 คนโดยทันทีหลังจากที่ได้มีการจัดทำโครงการพัฒนาพนักงาน 4 วันเกี่ยวกับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่าประสบการณ์มีความสัมพันธ์ในเชิงลบมีประสิทธิผลในการสอนส่วนบุคคลมีส่วนร่วมสัมพันธ์ในเชิงบวกและประสิทธิผลการเรียนการสอนทั่วไปไม่สัมพันธ์กับเจตคติของครูต่อการปฏิบัติตามแนวทางการเรียนการสอนใหม่ๆ ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการปรับปรุงการเรียนการสอนและการวิจัยในอนาคต⁶⁷

⁶⁶Philippe Mustar, <http://amle.aom.org/content/8/3/418.short>, online 22/02/2020

⁶⁷Teaching and Teacher Education ,Volume 13, Issue 4, May 1997, Pages 451-458
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0742051X96000455>, online 22/02/2020

2.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ“การขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมวิถีพุทธ” แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อน แนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่นวัตกรรมวิถีพุทธ แนวคิด และทฤษฎี เกี่ยวกับการเรียนรู้ บริบทของพื้นที่นวัตกรรมวิถีพุทธงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้นำมากำหนดเป็น กรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 2.2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญต่อการศึกษาเป็นกลุ่มผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิตคณะครุศาสตร์ และผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ คือเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษาและเป็นผู้ที่ยินดีจะให้ข้อมูลเชิงลึกตามบริบทของพื้นที่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษารูปแบบการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 2) เพื่อพัฒนาการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ และ 3) เพื่อส่งเสริมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ คณะผู้วิจัย จึงได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

- 3.1 ขั้นตอนการวิจัย
- 3.2 รูปแบบการวิจัย
- 3.3 พื้นที่การศึกษาวิจัย
- 3.4 ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง
- 3.5 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.6 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล
- 3.8 สรุปผลการศึกษาวิจัย

3.1 ขั้นตอนการวิจัย

วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการตามหลักวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ คือวางแผนและปฏิบัติโดยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 วางแผนศึกษาบริบทชุมชน เป็นขั้นตอนที่ทำการวางแผน ศึกษาข้อมูลในพื้นที่ถึงประเด็นที่ต้องการศึกษา ขอบเขตของพื้นที่ศึกษา เตรียมความพร้อมทั้งทางภาคีผู้มีส่วนสนับสนุน คือ ผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิตคณะครุศาสตร์ และผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

ขั้นตอนที่ 2 ปฏิบัติการศึกษาลงพื้นที่เก็บข้อมูล โดยการสัมภาษณ์การเปิดข้อมูล เรื่องเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ จากนั้นนำมาเป็นข้อมูลในการพัฒนาจำนวน ... รูป/คน ในการให้ข้อมูลสำคัญจากการคัดเลือกบุคคลแบบเจาะจง

ขั้นตอนที่ 3 การจัดกิจกรรมการสนทนากลุ่มย่อยเพื่อสรุปข้อมูลสำคัญๆ เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ จากนั้นนำมาสรุปผลและอภิปรายเป็นความเรียงข้อมูลในการพัฒนา จำนวน 13 รูป/คน ในการให้ข้อมูลสำคัญจากการคัดเลือกบุคคลแบบเจาะจง

3.2 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ มาเป็นส่วนสำคัญต่อการดำเนินการวิจัยทุกขั้นตอน การศึกษาเชิงพื้นที่และประชากรและกลุ่มตัวอย่าง มีการจัดกระบวนการวิจัยด้วยการศึกษาข้อมูลในพื้นที่ถึงประเด็นตามกรอบการวิจัย การสัมภาษณ์ การจัดกิจกรรมการสนทนากลุ่มย่อยเพื่อสรุปข้อมูลสำคัญ การดำเนินงานการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน โดยมีขั้นตอนใหญ่ๆ 3 ขั้นตอน 1) เพื่อศึกษารูปแบบการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 2) เพื่อพัฒนาการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ และ 3) เพื่อส่งเสริมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยมีการดำเนินงาน ดังนี้

3.2.1 ขั้นตอนเตรียมการ มีดังนี้

1. การสร้างทีมวิจัยหลัก เป็นกระบวนการแสวงหาผู้สนใจและผู้มีประสบการณ์ในประเด็นเกี่ยวกับการวิจัย
2. การเลือกประเด็นปฏิบัติการการวิจัย เป็นการสร้างความร่วมมือกับกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียเพื่อร่วมกันพิจารณาคัดเลือกประเด็นที่เป็นคำถามวิจัยหลัก คือเป็นการร่วมกันศึกษาวิจัยภายใต้สภาพปัญหาและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายจนนำไปสู่การตั้งคำถามและพัฒนาไปสู่การกำหนดเป้าหมายของการวิจัย
3. การวางแผนการวิจัย โดยเริ่มดำเนินการจากการเก็บรวบรวมข้อมูลสถานการณ์ในพื้นที่ ความต้องการในพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย และเพื่อค้นหาทีมวิจัยหรือบุคคลที่จะเข้าร่วมเครือข่ายและทีมวิจัย หรือทีมดำเนินงานในพื้นที่
4. การดำเนินการอื่นๆ ที่จำเป็น เป็นการร่วมกันพิจารณาแผนการวิจัยหรือขั้นตอนของการวิจัยทั้งหมดว่ามีความเหมาะสม สอดคล้อง และสามารถขับเคลื่อนการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายตามกรอบระยะเวลาที่กำหนดได้ เพื่อนำไปปรับปรุงแผนการดำเนินงานให้ชัดเจนและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

3.2.2 ขั้นตอนมือทำ มีดังนี้

1. การเตรียมการ ทั้งในแง่การประสานงานกลุ่มคน การจัดเตรียมทีมงาน วัสดุอุปกรณ์ วางแผนขั้นตอนต่างๆ และการแบ่งหน้าที่ของทีมวิจัย ส่วนนี้จะมีความสำคัญในแง่ของความพร้อมในการจัดการกิจกรรมซึ่งจะส่งผลต่อการดำเนินกิจกรรมว่าจะได้ผลตามที่คาดหวังหรือตามเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่
2. การปฏิบัติการ เป็นการดำเนินงานตามแผนงานที่วางไว้ และการปรับเปลี่ยนกิจกรรมดำเนินงานตามเงื่อนไขที่พบในขณะปฏิบัติการซึ่งอาจมีกิจกรรมที่หลากหลายมีรายละเอียด และขั้นตอนมาก
3. การบันทึกกระบวนการ ถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญอย่างยิ่งของการวิจัยเพราะต้องมีการบันทึกข้อมูลที่ได้พบเห็น ทั้งในการเขียนรายงาน การวิเคราะห์ และสรุปผลของกิจกรรมและของการวิจัยรวมทั้งข้อมูลการสรุปกิจกรรม การสังเกตการณ์ การบันทึกเทป การบันทึกภาพ และการสรุปกระบวนการทั้งหมด
4. การสรุปบทเรียน เพื่อจัดทำฐานข้อมูลและนำเสนอข้อมูลสู่ชุมชนและหน่วยงาน เพื่อให้เกิดการประยุกต์ใช้ข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนหน่วยงาน และแลกเปลี่ยนข้อมูลเชิงบูรณาการแก่กัน

3.2.3 การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary study)

การศึกษาในเชิงเอกสาร ผู้วิจัยทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากพระไตรปิฎก ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี พ.ศ. 2539 อรรถกถา หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ รูปแบบ ความสัมพันธ์ การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ศึกษาค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ทั้งหนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม และเอกสารอื่นๆ โดยอาศัยแนวคิดที่เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ จากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอลำดวน จังหวัด พระนครศรีอยุธยา

2. การศึกษาสังเคราะห์องค์ความรู้จากพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้ทางการศึกษา จำนวน 5 พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ได้แก่ 1) ภาคเหนือ ได้แก่ โรงเรียนชวนาพุทธเศรษฐศาสตร์ จังหวัด เชียงราย 2) ภาคกลาง ได้แก่ โรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี โรงเรียนรุ่งอรุณ กรุงเทพมหานคร โรงเรียนวัดสุทธิวราราม กรุงเทพมหานคร 3) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ วิทยาลัยจุลมนิศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ แล้วจึงนำผลการศึกษามาพัฒนาเป็นพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธที่ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอลำดวน จังหวัด พระนครศรีอยุธยา

3. ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบ กระบวนการ ในการสร้างรูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

4. ศึกษาการสร้างรูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ในคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอลำดวน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยสร้างพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ กระบวนการเรียนการสอนและการเรียนรู้วิถีพุทธ เศรษฐศาสตร์วิถีพุทธ การฝึกสติภาวนาวิถีพุทธ วัฒนธรรม/มารยาทชาวพุทธ นวัตกรรมครุศาสตร์ครุศาสตร์

5. สรุปผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

3.3 พื้นที่การศึกษาวิจัย

การศึกษามีการกำหนดพื้นที่เพื่อการศึกษาโดยชัดเจน เพื่อสร้างพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ได้แก่ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอลำดวน จังหวัด พระนครศรีอยุธยา และโรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ชับเครือข่ายชุมชนบ้านตาเมียง จังหวัดสุรินทร์ และโรงเรียนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3.4 ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ กลุ่มผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิต คณะครุศาสตร์ สังกัด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ที่จะสามารถให้ข้อมูลที่สำคัญ โดยกำหนดเกณฑ์คือผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษาและเป็นผู้ที่ยินดีจะให้ข้อมูลเชิงลึกถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามบริบทของพื้นที่ กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิต คณะครุศาสตร์ มีดังนี้

ผู้บริหาร จำนวน	20 รูป/คน
คณาจารย์	30 รูป/คน
เจ้าหน้าที่	10 รูป/คน
นิสิต	60 รูป/คน

การสนทนากลุ่มย่อย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิต คณะครุศาสตร์ และผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ (กลุ่ม บวร) จำนวน 13 รูป/คน

3.5 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.5.1 แบบสัมภาษณ์ เพื่อศึกษาการพัฒนารูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ และผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นต่างๆ ซึ่งการเข้าไปมีส่วนร่วมในพื้นที่และดำเนินการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างนี้ จะทำให้คณะผู้วิจัยได้ข้อมูลที่เป็นความจริงเพิ่มมากขึ้นโดยผู้วิจัยจะเตรียมแนวคำถามอย่างกว้างๆ มาล่วงหน้า

3.5.2 การสนทนากลุ่มย่อย โดยการนำกิจกรรมพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธที่พบในการสัมภาษณ์มาทำการสนทนากลุ่มย่อยเพื่อสร้างชุดกิจกรรม ต่อไป

3.5.3 ชุดกิจกรรม ชื่อการสร้างพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งชุดกิจกรรมประกอบด้วย

1. การสนทนากลุ่มผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิต คณะครุศาสตร์ และผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ (กลุ่ม บวร) ได้แก่ 1) กลุ่มผู้บริหาร จำนวน 10 รูป/คน 2) กลุ่มคณาจารย์ จำนวน 10 รูป/คน 3) กลุ่มตัวแทนชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน/นักวิชาการจำนวน 10 คน 4) กลุ่มนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน 20 คน รวม 50 รูป/คน

2. การจัดเวทีแสดงความคิดเห็นร่วมกันของกลุ่มผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิต คณะครุศาสตร์ และผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ (กลุ่ม บวร) เพื่อสร้างรูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

3. สร้างรูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ จากนั้นทำการสรุปผลผ่านเวทีแสดงความคิดเห็น

4. สร้างข้อตกลงร่วมกันผ่านเวทีแสดงความคิดเห็น เพื่อสร้างรูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

3.5.4 การใช้เครื่องมือการถ่ายภาพ โดยการใช้ภาพถ่ายเป็นภาพนิ่งเพื่อศึกษาเป็นแนวทางในการศึกษา

3.5.5 เทปบันทึกเสียง ใช้สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและผู้เกี่ยวข้องเพื่อช่วยบันทึกการสนทนาที่เป็นประเด็นสำคัญๆ ตามวัตถุประสงค์ให้ได้ครบถ้วน

ขั้นตอนการสร้างและการตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

1. การกำหนดเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการศึกษาข้อมูลจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์
2. ร่างเครื่องมือการวิจัยตามประเด็นที่กำหนดให้ครบถ้วนทุกตอน
3. นำเครื่องมือมาตรวจสอบ
4. แก้ไขเครื่องมือการวิจัยตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ
5. ปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยและจัดทำเครื่องมือการวิจัยฉบับสมบูรณ์

3.6 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ โดยการศึกษาแนวคิด หลักการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาองค์ความรู้ ประเด็นที่มุ่งเน้น คือ

3.6.1 ศึกษาสภาพพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

3.6.2 สร้างพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

3.6.3 พัฒนารูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ส่วนของการวิจัยในภาคสนามเพื่อพัฒนารูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาวิจัยในลักษณะของการวิจัยภาคสนาม (Field Study) โดยดำเนินการใน 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. การศึกษาเพื่อรวบรวมเอกสาร ตำรา งานวิจัย ชุดความรู้ ที่เกี่ยวกับแนวคิด หลักการ รูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ กำหนดกรอบเนื้อหา ดังนี้ 1) เศรษฐศาสตร์วิถีพุทธ 2) การเรียนรู้วิถีพุทธ และ 3) การถ่ายทอดการเรียนรู้วิถีพุทธ

2. การวิเคราะห์กระบวนการสร้างองค์ประกอบและเกณฑ์ชี้วัดในการสร้างพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธเพื่อนำไปสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ณ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

3. การบูรณาการรูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยศึกษารูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ พัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธและนำเสนอรูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

4. การสร้างรูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้เครือข่ายเป็นตัวเชื่อมโยงใช้การวิเคราะห์จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในระดับสถานศึกษา

5. คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างสนทนากลุ่ม จัดเวทีแสดงความคิดเห็นที่คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

6. สรุปผลการวิจัยและประมวลองค์ความรู้และข้อคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาทั้งในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์ จากการศึกษาสัมภาษณ์ กิจกรรมการสนทนากลุ่มย่อย โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ที่ได้จากการสรุปตามข้อมูลสำคัญที่ได้รับกลับมา โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามประเด็นหัวข้อ ดังนี้

1. ดำเนินการศึกษาริบทพื้นที่โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการวิจัย
2. สรุปและนำเสนอผลที่ได้จากการศึกษาในเชิงเอกสารและจากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิตคณะครุศาสตร์ และผู้เกี่ยวข้องกับพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ การสนทนากลุ่มย่อยในแต่ละพื้นที่ดำเนินการจัดเวทีแสดงความคิดเห็นสมมนาพร้อมกับเพื่อสรุปบทเรียน โดยใช้ห้องประชุมคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จากนั้นนำมาวิเคราะห์รายประเด็นต่อไป
3. วิเคราะห์รูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ใช้หลักทฤษฎีที่เกี่ยวข้องนำไปสู่การสร้างพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
4. สรุปผลและอภิปรายผลการวิจัย พร้อมข้อเสนอแนะ

3.8 สรุปผลการศึกษาวิจัย

การนำเสนอข้อมูลจัดกระทำในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายและการพรรณนาความประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ รวมถึงการสร้างเกณฑ์ปฏิบัติให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อให้เห็นผลลัพธ์ที่ชัดเจน อันได้แก่

1. รูปแบบการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
2. พัฒนาการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
3. เพื่อส่งเสริมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญต่อการศึกษาเป็นกลุ่มผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิตคณะครุศาสตร์ และผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ คือเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษาและเป็นผู้ที่ยินดีจะให้ข้อมูลเชิงลึกตามบริบทของพื้นที่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษารูปแบบการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 2) เพื่อพัฒนาการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 3) เพื่อส่งเสริมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยเสนอผลการวิจัยตามลำดับดังนี้

4.1 รูปแบบการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

การศึกษารูปแบบการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ในเรื่องของนวัตกรรม มีทั้งการเรียนรู้วิถีพุทธ ในความเข้าใจวิถีพุทธ จะเน้นกิจกรรมเช่นกิจกรรมก่อนเลิกเรียน มีการไหว้พระสวดมนต์ กิจกรรมส่งเสริมการสร้างสมาธิ หรือทุกวันนี้จะเป็นกิจกรรมจิตอาสา ซึ่งโรงเรียนวิถีจัดการเรียนการสอนและมีกิจกรรมส่งเสริม ซึ่งแต่ละโรงเรียนจัดขึ้นมาและสอดคล้องกับเนื้อหา รายวิชาหลักสูตรแกนกลางอยู่

รูปแบบที่ 1 สร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ หรือโรงเรียนเอกชนที่จะเข้าร่วมเป็นเครือข่ายกับคณะครุศาสตร์ จัดตั้งศูนย์ หรือพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ก็ต้องประสานความร่วมมือกระบวนการพัฒนาผู้เรียนคือ การจัดกิจกรรมอย่างหลากหลาย ต่อเนื่องเป็นวิถีชีวิต เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิด มีการฝึกปฏิบัติเสมอ ๆ ทั้งด้านความประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา) เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้ง 3 ด้าน ถ้าบอกว่าวิถีพุทธต้องมีเรื่องของ ศีล สมาธิและปัญญาเข้ามาเกี่ยวข้องถือเป็นรูปแบบวิถีพุทธ

รูปแบบที่ 2 การจัดพื้นที่การเรียนรู้วิถีพุทธที่เป็นนวัตกรรมด้านกายภาพ จัดสภาพใกล้เคียงธรรมชาติ ชวนมีจิตใจสงบและส่งเสริมการบริหารจิต เจริญปัญญา ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต จัดกิจกรรมที่บูรณาการไตรสิกขาโดยเน้น การกิน อยู่ ดู ฟัง คณะมีหลักสูตร หรือมีอะไรเด่น เช่น มีหลักสูตร มีกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรม แสวงหาปัญญา การบริหารแบบใช้หลักพุทธธรรมบูรณาการเชิงปฏิสัมพันธ์ ร่วมกับผู้ปกครองและชุมชนพัฒนานักเรียนและพัฒนาซึ่งกันและกัน มีโครงการสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนส่งนิสิตไปฝึกสอน แท้จริงจุดเด่นของครูคือ ส่งนิสิตปฏิบัติการสอนในโรงเรียน

4.1.1 กระบวนการศึกษารูปแบบการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยถอดรูปแบบการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 5 โรงเรียน ได้แก่ 1) โรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี 2) โรงเรียนรุ่งอรุณ กรุงเทพมหานคร 3) โรงเรียนชานาพุทธเศรษฐศาสตร์ จังหวัด

เชิงราย 4) โรงเรียนวัดสุทธิวราราม กรุงเทพมหานคร 5) วิทยาลัยจุลมนิศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า

1. โรงเรียนชานาพุทธเศรษฐศาสตร์ เป็นโครงการที่มีเป้าหมายเพื่อจะพัฒนาศักยภาพ และเครือข่ายนักเรียนชานาเพื่อการผลิตที่สร้างรายได้ ให้เกิดศูนย์การเรียนรู้และการผลิตในระดับครัวเรือน การแปรรูป การตลาดที่ยั่งยืน และเป็นแบบอย่างแก่เกษตรกรรายอื่น ๆ และเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในอนาคต ให้ความสำคัญกับการทำเกษตรกรรมในรูปแบบเกษตรอินทรีย์ตามแนวคิดหลักของโรงเรียนชานาพุทธเศรษฐศาสตร์ รวมถึงวางแผนการผลิตและการตลาด การสื่อสาร การแปรรูปผลิตภัณฑ์อินทรีย์เป็นผลิตภัณฑ์ของชานา

นักเรียนของโรงเรียนชานาแต่ละท่านก็เป็นชาวบ้านในพื้นที่บริเวณนี้ ส่วนมากก็จะประกอบอาชีพทำไร่ทำนาเป็นหลัก แต่ละสัปดาห์ก็จะมีวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญในแต่ละด้านจากทั่วประเทศไทย ที่ทางไร่เชิญตะวันเชิญมาให้ความรู้ เป็นการสร้างเครือข่ายองค์ความรู้ของเกษตรกร ที่ทุกคนสามารถเข้ามาเรียนรู้ได้แบบฟรี ๆ เพื่อนำความรู้ไปใช้พัฒนาอาชีพอย่างยั่งยืน จัดมาเป็นรุ่นที่ 10 แล้ว ท่านที่หนึ่งอยู่ก็จะคละกันไปหลายรุ่น เพราะเรียนจบไปแล้วก็สามารถกลับมาเรียนซ้ำได้อีกเรื่อยๆ

นักเรียนหลายท่านประสบความสำเร็จจากได้มาที่โรงเรียนชานาและนำไปปรับใช้ในพื้นที่ของตัวเอง ซึ่งนอกจากการความรู้แล้ว ยังเป็นการสร้างเครือข่ายของเกษตรกรที่มารวมกัน

ด้านผู้ผลิตมาพบกับฝั่งตลาดที่รับสินค้าโดยตรง ทำให้ลดขั้นตอนและพ่อค้าคนกลางไปได้มาก รายได้ก็มาถึงเกษตรกรแบบเต็มเม็ดเต็มหน่วยมากขึ้นกว่าเดิม รวมถึงการเปิดตลาดให้เกษตรกรนำสินค้ามาขายในตลาดอีกด้วย

2. โรงเรียนสัตยาไส อ.ชัยบาดาล จ.ลพบุรี ของ ดร.อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา

แนวคิดการจัดตั้ง โรงเรียนสัตยาไส เกิดขึ้นเมื่อ 15 ปีก่อน โดยมีจุดมุ่งหมายที่แตกต่างออกไปจากโรงเรียนอื่น ๆ ไม่ใช่ที่ว่าโรงเรียนแห่งนี้ไม่ต้องการสอนให้เด็กเป็นคนเก่ง มีความรู้ มีความสามารถ เพียงแต่ทุกเรื่องทีกล่าวมานั้น ถูกจัดให้เป็นเรื่องรอง เพราะเรื่องหลักที่นักเรียนจะได้รับจากโรงเรียนแห่งนี้ นั่นคือ การเป็นคนดี ต้องการมอบความรู้ให้กับเด็ก ๆ ที่มาเรียน ไปพร้อม ๆ กับมอบความดีให้ไปด้วย โดยใช้หลักการวิถีพุทธ เช่น ให้เด็กนักเรียนนั่งสมาธิ สวดมนต์ พร้อมสอนหลักคุณธรรม ควบคู่ไปกับการเรียน ทำให้โรงเรียนสัตยาไสกลายเป็นอีกหนึ่งโรงเรียนที่พ่อแม่จำนวนมากต้องการส่งลูกให้เข้ามาเรียน โดยมีนักเรียนตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ มุ่งสอนให้เด็ก ๆ เป็นคนดี มีจิตใจที่ดี เน้นการสอนควบคู่กับหลักคุณธรรม เปิดสอนและปลูกฝังให้เด็ก ๆ ช่วยกันแก้ปัญหาโลกร้อนด้วยวิธีต่าง ๆ อาทิ ร่วมมือกันปลูกป่า และห่วงใยสิ่งแวดล้อม ไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอนด้วยพร้อมทั้งให้เด็ก ๆ เหล่านี้ได้อยู่ได้โดยไม่ต้องพึ่งเทคโนโลยีใด ๆ ห้ามใช้เทคโนโลยีมือถือในโรงเรียนด้วย บวกกับความตั้งใจของเด็ก ๆ จึงทำให้ผลการเรียนนักเรียนรุ่นก่อน ๆ ของโรงเรียนสัตยาไสเป็นนักเรียนที่มากด้วยคุณภาพ

โรงเรียนสัตยาไสเป็นโรงเรียนประจำ ทำเลตั้งอยู่กลางสภาพแวดล้อมด้วยธรรมชาติ ปลูกข้าว และผลิตของใช้ขึ้นใช้เองภายในโรงเรียน อยู่อย่างพอเพียงและพึ่งตนเองได้ เป็นแหล่งการเรียนรู้ศึกษาดูงานในหลายด้าน อาทิเช่น ศูนย์การเรียนรู้ด้านพลังงานทดแทน ศูนย์การเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจ

พอเพียง ยุวเกษตร การทำเกษตรอินทรีย์ นาโยน การผลิตน้ำดื่มน้ำใช้ การฝึกสมาธิ การผลิตน้ำยาล้างจาน สบู่ ยาสระผม น้ำยาล้างห้องน้ำ และยาสมุนไพร

กิจกรรมการขับเคลื่อน โครงการ “บ้านแพลอยน้ำ”

ความเป็นมา วัตถุประสงค์

แหล่งเรียนรู้บ้านแพลอยน้ำ ประกอบไปด้วย นวัตกรรมการเรียนรู้ 6 ด้านในขั้นต้น ดังนี้

- 1) การผลิตกระแสไฟฟ้าจากโซลาร์เซลล์ สำหรับบ้านแพ
- 2) การปลูกพืชผักลอยน้ำสำหรับรับประทาน
- 3) การปลูกพืชไฮโดรโปนิคส์ ในบ้านแพ
- 4) การกลั่นและกรองน้ำ สำหรับบริโภคและอุปโภค
- 5) การหุงข้าวด้วยเตาแสงอาทิตย์
- 6) การผลิต โปคาฉีบอล บำบัดน้ำเสีย

กิจกรรมทั้งหมดนี้ มีเป้าหมายสำคัญหลัก คือ การจัดการเรียนรู้ที่จะอยู่ให้ได้เวลาเกิดเหตุ อุทกภัย เน้นการพึ่งพาตนเองและเอาตัวให้รอดจากภาวะวิกฤต ซึ่งบางนวัตกรรมนั้น สามารถที่จะใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างต่อเนื่อง ไม่ต้องรอให้เกิดเหตุอุทกภัย และเป็นการประหยัดพลังงานด้วยเช่น การหุงข้าวด้วยเตาแสงอาทิตย์ เป็นต้น ความรู้นวัตกรรมต่าง ๆ ของศูนย์การเรียนรู้เมื่อสร้างเสร็จแล้ว และได้มีผู้เข้าเยี่ยมชม ก็จะเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันขึ้น สิ่งที่มาคือ เกิดนวัตกรรมใหม่ ๆ ยิ่งเวลาผ่านไป องค์ความรู้ที่ให้และได้รับ ยิ่งถูกต่อเติมและพัฒนาอยู่ตลอดเวลา จะทำให้เกิดประโยชน์กับบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย สามารถนำไปปรับใช้ให้เข้ากับบริบทท้องถิ่นของตนเองต่อไป หลักการของบ้านแพลอยน้ำนั้นจะสร้างขึ้นเพื่อ เรียนรู้การอยู่กับน้ำ การพึ่งตนเอง

กิจกรรมขับเคลื่อนโครงการ “การนั่งสมาธิด้วยแสงสว่าง”

ความเป็นมา วัตถุประสงค์ ของการนั่งสมาธิด้วยแสงสว่าง

การนั่งสมาธิ นั้นมีหลากหลายรูปแบบ อยู่ที่ว่าใครจะชอบหรือถนัดแบบวิธีใด สำหรับผู้ไม่เคยฝึกการนั่งสมาธิหรือฝึกยังไม่ได้ ก็ขอแนะนำการนั่งสมาธิด้วยการใช้แสงสว่าง การนั่งสมาธิด้วยวิธีนี้จะฝึกได้ง่ายกว่าการที่เรานั่งตามลำพังเงียบ ๆ เพราะสำหรับคนที่ยังฝึกไม่ได้เมื่ออยู่ในที่เงียบอาจจะหลับ หรือคิดฟุ้งซ่านได้ วิธีนี้จะช่วยให้เราฝึกได้ง่ายขึ้น ความคุมความคิดของเราได้ดีขึ้น เหมาะสำหรับฝึกเด็กๆเป็นอย่างยิ่ง นี่เป็นเหตุผลที่ ดร.อาจองชุมสาย ณ อยู่ธยาใช้การนั่งสมาธิด้วยแสงสว่างกับเด็ก ๆ ที่โรงเรียนสัตยาไส เพราะจะทำให้เด็กไม่คิดฟุ้งซ่าน และต้องคิดตามที่ผู้นำกล่าวนำตลอดเวลาด้วย ไม่ใช่เพียงเด็ก ๆ เท่านั้นสำหรับผู้ใหญ่ที่สนใจก็สามารถนำไปใช้ได้

3. โรงเรียนรุ่งอรุณ เป็นต้นแบบในโครงการวิจัยและพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธเป็นฐานไปสู่ความเป็นชุมชนบวร ได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อหาเครื่องมือการวิจัยที่เหมาะสมกับแต่ละโรงเรียนในชุมชนบวร ที่มีการใช้สติในชีวิตจริงในทุกขณะ ใน 3 องค์ประกอบ ได้แก่

โรงเรียน คือ การจัดการห้องเรียนแห่งสติ

บ้านที่มีความสัมพันธ์แห่งสติ

วัดที่เป็นสถานที่ของการฝึกเจริญสติ การปฏิบัติภาวนากับครูอาจารย์

การน้อมนำจิตใจให้พร้อมด้วยสติ ด้วยการกราบพระให้เสมือนกราบบาทของพระพุทธเจ้า และการมีสัมมาสติในกิจวัตร เช่น แปรงฟัน ลมหายใจ ยืนเดินนั่งนอน การมีสัมมาวาจา (เลิกบ่น) และการฝึก “ทำให้ดีกว่าเดิม”

โรงเรียนรุ่งอรุณ เป็นชุมชนที่ตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและนำมาบูรณาการสู่ชีวิต จนกลายเป็นวิถีชีวิต วิถีชุมชน เริ่มต้นที่การมีสติในการใช้ การบริโภคทรัพยากรของเด็ก ๆ ครู ผู้ปกครอง เจ้าหน้าที่ และทุกคนในชุมชน บนการดำเนินงานด้วยหลักวิถีพุทธที่นำมาใช้วิเคราะห์ ผสานกับการวางแผน ออกแบบ จัดการทรัพยากรทั้งปวงที่อยู่ในระบบความสัมพันธ์ ให้เชื่อมโยงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อย่างเกื้อกูลกันครบวงจร เพื่อนำไปสู่เป้าหมายหลักคือการเป็นชุมชนที่มีของเสียเหลือศูนย์ (Zero Waste) ก่อเกิดคุณค่าและคุณประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม

ทำเรื่องใหญ่ให้เป็นเรื่องเล็กๆ ด้วยการจัดการ

อาคารเรียนของโรงเรียนรุ่งอรุณตั้งอยู่ท่ามกลางร่มไม้ใหญ่ เขียวขจี มีสวนป่าร่มรื่น เป็นแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนของนักเรียนในเรื่องของธรรมชาติและระบบนิเวศได้เป็นอย่างดี อีกทั้งกิ่งไม้ใหญ่จากต้นไม้และสวนป่าก็ถูกนำมาใช้เผาเป็นถ่านกลับไปใช้ในโรงครัว ช่วยประหยัดพลังงานได้

บึงน้ำใหญ่กลางโรงเรียนถูกออกแบบขุดไว้ไม่เพียงแต่เป็นบึงน้ำตามธรรมชาติที่งดงาม หากยังเป็นบ่อพักน้ำขนาดใหญ่ ช่วยรับน้ำมากในหน้าฝน ส่วนดินจากบึงน้ำก็ถูกนำไปเป็นเขื่อนดินล้อมรอบพื้นที่โรงเรียนเพื่อช่วยป้องกันน้ำท่วม

เศษอาหารจากโรงครัว ร้านค้า ตลาดนัด นำมาเป็นอาหารเลี้ยงสัตว์ ส่วนเศษผักผลไม้เศษใบไม้ถูกแปรเปลี่ยนนำมาทำปุ๋ยหมัก ทำน้ำชีวภาพ รดน้ำผักแปลงผักอินทรีย์และต้นไม้ในโรงครัว

โครงการระบบบำบัดน้ำเสียของนักเรียน น้ำใช้ น้ำทิ้งจากอาคารเรียน จากโรงครัว ถูกนำมาบำบัดในบ่อบำบัดระบบปิดและระบบเปิดที่นักเรียนมัธยมร่วมทำโครงการบำบัดน้ำเสีย ก่อนจะกลายเป็นน้ำใสใช้รดน้ำต้นไม้และคืนลงสู่คลองสาธารณะ

สถานีคัดแยกขยะ ส่วนหนึ่งในโครงการ “ของเสียเหลือศูนย์ Zero Waste” ของชุมชนรุ่งอรุณที่พ่อแม่ ผู้ปกครอง และคนในชุมชนเปลี่ยนทัศนคติของการ “ทิ้ง” ให้เป็นการรวสิ่งต่าง ๆ กลับมาใช้ใหม่ เพื่อแยกทรัพยากรออกจากขยะและเปลี่ยนขยะเป็นทรัพยากร ช่วยลดปัญหาขยะล้นชุมชนและส่งเสริมวัฒนธรรม “คนไทย...ไม่สร้างขยะ”

ห้องเรียนปลอดขยะ ของนักเรียนรุ่งอรุณตั้งแต่ออนุบาลจนถึงมัธยม เป็นอีกตัวอย่างของพลังของคนตัวเล็ก ๆ ที่มีส่วนร่วมในระบบการจัดการทรัพยากรครบวงจร

สถานีซ่อม-สร้าง ของเสียก็ซ่อมหรือสรรค์สร้างเป็นสิ่งใหม่ ไม่ว่าจะเป็้นโต๊ะ เก้าอี้ เครื่องเรือน เครื่องใช้เก่า ต้นไม้ในสวนป่า จากเศษวัสดุต่าง ๆ ถูกนำมาปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้ให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าทุก ๆ ส่วนในวงจรของระบบการจัดการทรัพยากรล้วนเกาะเกี่ยว เชื่อมโยงสัมพันธ์กัน เป็นกระบวนการขั้นตอนที่ช่วยสนับสนุนกันและกัน

ระบบการจัดการทรัพยากร “ครบวงจร” ของโรงเรียนรุ่งอรุณเกิดขึ้นจากความพร้อมใจของคนในชุมชน เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน จนเกิดเป็นความรู้ของชุมชน และนำมาลงมือทำด้วยตัวเองอย่างจริงจัง ผสานการออกแบบระบบและการจัดการด้วยวิธีการที่เหมาะสม จนสามารถขับเคลื่อน ปรับ เปลี่ยนการจัดการทรัพยากรภายในชุมชนได้อย่างมีคุณค่า กลายเป็นชุมชนที่มีพลัง มีความเข้มแข็ง เป็นชุมชนที่ผู้คนรู้คุณค่า รู้กิน รู้อยู่ รู้ใช้ รู้พอดีในการใช้ทรัพยากรและรู้ถึงความ

พอเพียงของการใช้ชีวิตที่วันนี้ไม่เพียงแต่เห็นผลที่เกิดขึ้นกับตนเองและกับสิ่งแวดล้อมในชุมชน แต่เป็นความภาคภูมิใจของพวกเราที่ได้มีส่วนช่วยสร้างจิตสำนึกในสังคม และช่วยรักษาทรัพยากรของโลกเราไว้ให้ยั่งยืน

การถอดบทเรียนความเป็นชุมชนบวรของโรงเรียนรุ่งอรุณที่มีองค์ประกอบที่หลากหลาย เช่น การจัดการห้องเรียนแห่งสติที่ประกอบด้วยการจัดหลักสูตรบูรณาการสู่คุณค่า ด้วยแผนการสอนที่กำหนดเป้าหมายทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณค่าไว้อย่างชัดเจน จึงทำให้นักเรียนเป็นเจ้าของการเรียนรู้ และจัดการการประชุมสะท้อนผลแบบ AAR (After Action Review)

โรงเรียนเครือข่ายที่จะนำไปสู่การพัฒนาต่อยอดโรงเรียนวิถีพุทธในด้านปัญญาปฏิบัติ ทาน ศีล ภาวนา เพื่อบ่มเพาะคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้ยิ่งขึ้นไป

4. วิทยาลัยจุลมนิศรีสะเกษ

วิทยาลัยอาชีวศึกษาจุลมนิศรีสะเกษ เดิมชื่อ โรงเรียนอาชีวศึกษาจุลมนิกันทรารมย์ ก่อตั้งเมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน 2547 โดยมีแม่ชี ดร.ระเบียบ ธิรญาณี เป็นประธานโครงการจัดตั้ง และเป็นผู้รับใบอนุญาต ต่อมาในปีการศึกษา 2555 ได้ขออนุญาตเปลี่ยนชื่อเป็น “วิทยาลัยอาชีวศึกษาจุลมนิศรีสะเกษ”

วิทยาลัยอาชีวศึกษาจุลมนิศรีสะเกษ ได้ดำเนินการจัดการบริหารการศึกษา วิชาการงาน อาชีพ และคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน เป็นวิทยาลัยประเภทอาชีวศึกษาแนววิถีพุทธ เน้นให้ผู้เรียนมีสติ มีสมาธิ มีปัญญา นำไปพัฒนาทักษะวิชาการงานอาชีพด้วยคุณธรรม ดำรงชีวิตในสังคมอย่างถูกวิธี จึงได้รับพิจารณาคัดเลือกให้เป็นวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีพุทธพระราชทาน

แนวทางการขับเคลื่อน น้อมนำหลักพุทธธรรมเข้าไปบูรณาการกับหลักสูตรการจัดการเรียนการสอน จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้านพระพุทธศาสนาในวันสำคัญทางศาสนา วันสำคัญแห่งชาติ จิตอาสา การเข้าค่ายคุณธรรม ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมส่งเสริมศีลธรรม และการเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนา เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการตระหนักถึงคุณค่าของการดำเนินชีวิต ตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาอย่างเป็นวิถีชีวิต ตลอดจนมีทักษะวิชาชีพควบคู่กับทักษะชีวิตที่มีพุทธธรรมเป็นฐาน เกิดการเรียนรู้อย่างเป็นองค์รวมรอบด้านทั้งพฤติกรรม จิตใจ ปัญญา ตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา สะท้อนอัตลักษณ์วิถีวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของไทย บ่มเพาะให้เป็นคนดี เก่ง มีวินัย คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม พัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

แนวคิดเกี่ยวกับความสุขในการใช้ชีวิตและการทำงาน ความสุขกับวิถีพุทธเป็นเรื่องเดียวกัน ถ้าทำงานวิถีพุทธแล้วยังทุกข์แสดงว่าไม่ว่า เพราะ “เหนื่อยไม่ใช่ ใจต้องไม่เหนื่อย” คนทำงานขับเคลื่อนวิถีพุทธจะต้องรู้เท่าทันกิเลสหรือมารและทุกเหตุการณ์เข้ามาในชีวิตและการทำงาน ด้วยการมีสติเท่าทัน วิถีพุทธจะต้องพัฒนาเป็นวิถีปฏิบัติและวิถีชีวิตเอาธรรมของพระพุทธเจ้าลงมือทำกับผู้บริหารครูและนักศึกษา เมื่อนำธรรมะของพระพุทธเจ้าไปปฏิบัติอย่างแท้จริง จะส่งผลต่อชีวิต ครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ วิถีพุทธจึงมีกรอบการพัฒนา ๕ ประการคือ “กายวิถีพุทธ พฤติกรรมวิถีพุทธ จิตใจวิถีพุทธ ปัญญาวิถีพุทธ และชีวิตวิถีพุทธ”

ในการขับเคลื่อนวิถีพุทธสู่องค์กรอาชีวศึกษา เพราะถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงสังคมในจุดที่ยืนด้วยการจุดไฟวิชาการใส่เชื่อความดีก็ก่อคุณสังคมหนุนสติปัญญาในการแก้ปัญหาชีวิต ผู้บริหารและครูจึงถือโอกาสในการพัฒนาตนเอง ภายใต้คำว่า “จุดไฟด้วยวิชาการ ใส่เชื่อด้วยความดีงาม

เกื้อกูลด้วยความรักศรัทธา และหนุนปัญญา ด้วยการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน ซึ่งการศึกษาไม่มีคำว่าสิ้นสุด เป็นบุคคลผู้บำเพ็ญตนแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งบุคคลในโลกนี้ที่ประสบความสำเร็จล้วนมี Mindset ในทางบวก ซึ่ง Mindset เป็นวิธีคิดในการนำไปสู่พฤติกรรมบวกหรือลบของแต่ละบุคคล จึงแบ่งออก 2 ประการ คือ 1) ทักษะคิดปิด (Fixed Mindset) เป็นลักษณะบุคคลที่กลัวความผิดพลาด วิตกกังวล หนีคำวิจารณ์ มีความอดทนต่ำ ท้อแท้ง่าย ล้มเลิกเร็ว ประสบความสำเร็จช้า มีคนจำนวนมากที่มี Mindset แบบนี้ จึงยากที่จะประสบความสำเร็จในการขับเคลื่อน 2) ทักษะคิดเปิด (Growth Mindset) เป็นลักษณะบุคคลที่มีการเรียนรู้ ทุกความผิดพลาดเป็นบทเรียนเป็นประสบการณ์บททดสอบ เพราะยิ่งสูงยิ่งเจอมารตัวใหญ่ ยิ่งสูงยิ่งต้องมีสติในการดำเนินชีวิตและการทำงาน

วิทยาลัยอาชีวศึกษาจุลฉวีใช้การพัฒนาผ่านไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา และกระบวนการพัฒนาผ่านภาวนา 4 คือ กาย ศีล จิต ปัญญา ถือว่าวิทยาลัยอาชีวศึกษาจุลฉวีให้โอกาสเด็กทุกรูปแบบ ซึ่งในอดีตเด็กจะผ่านเหตุการณ์ใดมาก็มาแต่ที่นี้ให้โอกาสทุกคนในการเรียนรู้ ให้โอกาสเพื่อมีที่ยืนในสังคม ด้วยการเข้ามาพัฒนาด้านแนวทางพระพุทธศาสนา โดยพระพุทธเจ้าทำเป็นแบบอย่างด้วยการให้โอกาสทุกคนได้เข้ามาบวชหรือศึกษาธรรม การศึกษาเท่านั้นจะสามารถยกระดับชีวิตและจิตใจให้สูงขึ้น การเรียนรู้จึงสร้างให้เขาได้ตระหนักรู้ด้วยตัวของเขาเองผ่านการเจริญสติ ด้วยการเริ่มด้วยความสงบ จบด้วยความฉลาด

การจะขับเคลื่อนวิถีพุทธได้สำเร็จผู้นำหรือผู้บริหารและครูในวิทยาลัยจะต้องเป็นสัมมาทิฐิ หรือมี Mindset แบบบวก ถึงจะสามารถขับเคลื่อนและเปลี่ยนแปลงสังคมในจุดที่ยืน เพราะผลที่เกิดขึ้นจะส่งผลต่อนักศึกษาให้มีวิชาการ วิชาชีพ วิชาชีวิต เป็นคนเก่ง ดี มีความสุข สามารถทำงานร่วมกับคนอื่นได้อย่างมีความสุข เพราะมีเครื่องค้ำกันทางพระพุทธศาสนา คำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นสิ่งล้ำค่ามาก เราจะขับเคลื่อนอย่างไร? ถือว่าเป็นโจทย์ของคนทำวิถีพุทธต้องตอบคำถามนี้ให้สำเร็จ

5. โรงเรียนวัดสุทธิวราราม กรุงเทพมหานคร

มีแนวคิดพัฒนาให้นักเรียนโรงเรียนมีความสะอาด บริสุทธิ์ ทั้งกาย วาจา และใจ มีความแข็งแรงในตนเอง สร้างภูมิคุ้มกันด้วยการฝึกฝน อบรมจิตใจด้วยการเจริญสมาธิขั้นพื้นฐาน จัดอบรมค่ายส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และทางโรงเรียนยังมีการอบรม โครงการพัฒนาเยาวชนต้นแบบ ฝึกฝนให้เด็กมีความสุข ระเบียบร้อย อ่อนน้อมถ่อมตน มีวินัยในการใช้ชีวิตประจำวัน มีความสุขกับการดำเนินชีวิตให้มีคุณภาพตามหลักพระพุทธศาสนา ยึดมั่นในศีลธรรม จริยธรรม สามารถสร้างเจริญงอกงามอย่างเป็นธรรมชาติและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม มีความเคารพยึดในสถาบันหลักของประเทศชาติ คือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน ก็จะมีการสอนคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่เด็ก โดยการให้เข้าค่ายคุณธรรม มีการเรียนการสอนด้านภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน และภาษาฝรั่งเศส สอนการสร้างรายได้เสริมจากการทำกิจกรรมที่โรงเรียน และเด็กนักเรียนก็ได้จัดกิจกรรมร้องเพลงเปิดมวกตามสถานที่ต่าง ๆ เพื่อนำเงินมาจัดกิจกรรม และยังมีการทำวัตรเข้าเียนในช่วงเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรมด้วย ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับนโยบายการศึกษาการพัฒนาทักษะการใช้ชีวิตและทักษะการใช้ชีวิต และที่สำคัญคือการนำ “นวัตกรรมวิถีชีวิตพอเพียง” โดยเน้นหลักการใช้จ่ายเงิน ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไม่ให้ใช้จ่ายเงินฟุ่มเฟือย มีการสอนเรื่องการอดออมเงินที่หามาได้ไว้ในอนาคต

แนวทางการเชื่อมโยงการจัดกิจกรรมและพัฒนาผู้เรียนด้วยกิจกรรมชุมนุม โรงเรียนวัดสุทธิวราราม กรุงเทพมหานคร เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมวิชาการ จะมีครูเป็นที่ปรึกษาห้องเรียนและดำเนินการจัดกิจกรรมส่งเสริมวิชาการ (ชุมนุม) เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้เรียนทั้งกลุ่ม A และกลุ่ม B บูรณาการทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยเน้นที่กระบวนการพัฒนารูปแบบที่หลากหลายดังนี้

การตัดสินผลการประเมิน ซึ่งครูที่ปรึกษาตัดสินผลการประเมินกิจกรรมชุมนุม โดยครูจะพิจารณาการเข้าร่วมกิจกรรมและภาคปฏิบัติกิจกรรม มีผลงาน และชิ้นงาน

สรุปผลการประเมิน ครูที่ปรึกษาส่งสรุปผลการประเมินกิจกรรมชุมนุม ในแต่ละภาคการศึกษาที่ห้องกิจกรรมการพัฒนาผู้เรียน

ป้ายนิเทศแสดงผลงานนักเรียน ซึ่งมีห้องกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ติดบอร์ดที่ห้องเรียนของนักเรียนและห้องแสดงกิจกรรม

เมื่อสถานการณ์โควิดระบอบหนัก ทางโรงเรียนวัดสุทธิวราราม ได้ปรับเปลี่ยนการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสถานการณ์และการแก้ปัญหา ได้เน้นนวัตกรรมจัดการเรียนการสอนออนไลน์สำหรับผู้ปกครอง และการเรียนการสอนสำหรับนักเรียนเข้ามาช่วยสอนและแก้ปัญหา โดยใช้เทคโนโลยีเป็นสื่อกลางการเรียนออนไลน์

4.1.2 รูปแบบการขับเคลื่อนกิจกรรมวิถีพุทธ 4 โรงเรียน

โรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี	แนวทางการปฏิบัติ
1. แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมการจัดการเรียนการสอน	<ul style="list-style-type: none"> - ยึดหลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นแนวทางการจัดการศึกษาสอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน ที่ต้องการให้เด็กมีทักษะการคิด การทำงานร่วมกันและสามารถสร้างอาชีพได้ - การดำเนินงานในลักษณะของประชาธิปไตย เป็นความร่วมมือของภาครัฐ ภาคเอกชนและ ภาคประชาสังคม รวมกันทั้งสามภาค - เน้นการมีส่วนร่วม - ระบบการคัดเลือกครู พิจารณาจากคนที่มีจิตใจดี - นักเรียนมีส่วนร่วมในการคัดเลือกสภาพแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ มีความเหมาะสม เอื้อต่อการเรียนรู้ - การพัฒนาจิตใจของนักเรียนและครู ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแกนกลาง <p>สร้างความผูกพัน รัก ความเมตตา ความสามัคคี ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการคุณค่าความเป็นมนุษย์</p>
2. นวัตกรรมการเรียนการสอน/การเรียนรู้อุทิศ	<ul style="list-style-type: none"> - สอนคุณธรรมด้วยการบูรณาการของการสอนจากห้องเรียนธรรมชาติ ลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ - สวดมนต์นั่งสมาธิทุกเช้า ในแต่ละวิชาให้เด็กๆ นั่งสงบนิ่ง

โรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี	แนวทางการปฏิบัติ
	<p>ด้วยก่อนเรียนสัก 2-3 นาที เพื่อทำจิตใจให้สงบก่อนเรียน</p> <ul style="list-style-type: none"> - นำหัวใจคุณค่าความเป็นมนุษย์ 5 ประการ คือ ความรัก ความเมตตา ความจริง ความประพฤติชอบความสงบสุข และความไม่เบียดเบียน ไปสอดแทรกในทุก ๆ วิชา - สอนให้พึ่งพาตัวเอง - สอนเรื่องระเบียบวินัยให้ตรงต่อเวลา - สอนเรื่องความอดทนในการอยู่ร่วมกัน - สอนโดยการเรียนรู้จากนิทานที่มีข้อคิดที่ดี - สอนคุณธรรมโดยการสอนแทรกในวิชาเรียนต่าง ๆ
3. นวัตกรรมวัฒนธรรม/มารยาทชาวพุทธ	<ul style="list-style-type: none"> - การแต่งกายที่สุภาพ - มีมารยาท เช่น การยกมือไหว้ครูและเข้าไปกอดแสดงความรัก - ใช้คำสุภาพ
4. นวัตกรรมการฝึกภาวนาวิถีพุทธ	<ul style="list-style-type: none"> - ทำวัตรสวดมนต์ในชีวิตประจำวันในเวลาเช้าเวลาเย็นทุกวันและก่อนนอน - ฝึกนั่งสมาธิเพื่อยกระดับจิตใจให้มีความคิดที่ดีขึ้นเพื่อให้มีสติ
5. นวัตกรรมวิถีชีวิตพอเพียง	<ul style="list-style-type: none"> - การปลูกพืชผักสวนครัว - ทำน้ำปλύหมักชีวภาพจากธรรมชาติ - การสร้างโซล่าฟาร์มเพื่อผลิตไฟฟ้าใช้ในโรงเรียน - การทำน้ำมันไบโอดีเซลบริสุทธิ์จากน้ำมันที่เหลือจากการทำอาหาร

แนวทางการเรียนรู้ของโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี ใช้แนวคิดพลังของความรักและความเมตตาพัฒนาจิตใจ กระตุ้นเด็กนักเรียน และคุณครูอยู่ในโรงเรียน มีส่วนในการบริหารจัดการให้เกิดการเรียนรู้ด้วยกันให้เป็นเสมือนครอบครัวเดียวกัน ทุกคนดูแลช่วยเหลือกัน ภายใต้แนวคิดที่ “มุ่งสร้างคนดี” ก่อนคนเก่ง ซึ่งเป็นแนวคิดที่ต้องการให้ทุกคน ร่วมกันพัฒนาโรงเรียนและมีแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่

โรงเรียนรุ่งอรุณ กรุงเทพมหานคร	แนวทางการปฏิบัติ
1. แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมการจัดการเรียนการสอน	<p>หลักการบริหารโรงเรียนรุ่งอรุณ มีการจัดการศึกษาแบบองค์รวม (Holistic Learning) บูรณาการการเรียนรู้สู่ชีวิต เน้นภาคปฏิบัติ โดยพัฒนาพื้นที่ให้เป็นเหมือนห้องเรียนจริง ด้วยกระบวนการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมประจำวันว่า แต่ละวันนั้น มีการใช้ชีวิตอย่างไร ตั้งแต่ตื่นนอนมา เป็นการบ่มเพาะลักษณะนิสัยที่ดีหรือเป็นการปลูกฝังในวิถีของการ</p>

โรงเรียนรุ่งอรุณ กรุงเทพมหานคร	แนวทางการปฏิบัติ
	<p>“รู้อยู่” “รู้จัก” และรู้ประมาณตนอย่างพอเหมาะพอดี การเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ การเรียนรู้จากสถานการณ์จริงในสังคมไทย จนเข้าถึงคุณค่าที่แท้จริงของทุกสิ่งที่เรียน มีความรู้ความเข้าใจอย่างเชื่อมโยงตนเอง สังคมและโลก ประยุกต์ใช้ความรู้อย่างสร้างสรรค์ ขยายศักยภาพและสร้างคุณูปภาพแห่งมนุษย์ที่สมบูรณ์</p>
<p>2. นวัตกรรมการเรียนการสอน/การเรียนรู้วิถีพุทธ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ใช้ธรรมชาติเป็นสื่อการสอน - ทำกิจกรรมนอกห้องเรียน - สอนให้ช่วยเหลือตัวเองเป็นส่วนใหญ่ - สอนให้ลงมือทำจริง - ทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา - สอนแบบบูรณาการท่ามกลางสภาพแวดล้อมธรรมชาติ - สอนเรื่องศีลธรรม ศาสนา และการสำรวมจิตใจเด็ก - สอนวิชาพื้นฐานโดยการเรียนผสมผสานกับธรรมชาติ - สอนทางวิชาการในห้องเรียนโดยครูจะนำเสนอโครงการเพื่อให้เด็กนักเรียนเลือกทำโครงการตามความคิดเห็นของเด็กและให้เด็กเป็นคนคิดกิจกรรมและแบ่งงานกันทำ - สอนให้เด็กมีทักษะการทำงานร่วมกันกับผู้อื่น - เน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง
<p>3. นวัตกรรมวัฒนธรรม/มารยาทชาวพุทธ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ใส่ชุดนักเรียนมาเรียนทุกวันพฤหัสบดีส่วนวันอื่นจะใส่ชุดธรรมดามาเรียน - เด็กนักเรียนเวลาพูดกับครูหรือผู้ปกครองจะมีคำลงท้ายด้วย ครับค่ะ เสมอ - ภาคว่าเด็กนักเรียนมีการเข้าแถวเป็นระเบียบตอนเคารพธงชาติ
<p>4. นวัตกรรมการฝึกภาวนาวิถีพุทธ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ช่วงปิดเทอมใหญ่ จะมีการเปิดรับสมัครเข้าค่ายธรรม - ทุกวันพฤหัสบดี เด็กนักเรียนจะใส่ชุดนักเรียนสีขาว มาทำวัตรสวดมนต์ตลอดทุกเทอม
<p>5. นวัตกรรมวิถีชีวิตพอเพียง</p>	<ul style="list-style-type: none"> - การปลูกผักสวนครัวในโรงเรียน - โครงการบำบัดน้ำเสียในโรงเรียน - การเลี้ยงสัตว์

โรงเรียนรุ่งอรุณ ยึดหลักการบริหารและพัฒนาโรงเรียนตามแนวคิดหลักพุทธธรรม ด้วยศรัทธาในการเรียนรู้ของมนุษย์ที่ไม่มีขีดจำกัด บนแนวคิดทางการศึกษาไทยที่มีรากฐานมาจากภูมิปัญญาสำคัญของสังคมไทยคือ หลักพุทธธรรม พัฒนาการเรียนรู้ของชีวิตมนุษย์ตามหลักของไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อบ่มเพาะเมล็ดพันธุ์ความดีงามของเยาวชนให้หยั่งรากและเติบโตยั่งยืน เพื่อ

ก้าวสู่การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ การเรียนรู้สู่ชีวิตจริง ปมเพาะลักษณะนิสัย ตามหลักพุทธธรรม บูรณาการรูปแบบการใช้ชีวิตแบบวิถีของการ “รู้อยู่ รู้กิน” แบบวิถีพุทธ วิถีไทย ผ่านกระบวนการผ่านกระบวนการลงมือปฏิบัติทุกขั้นตอนในการเรียนรู้ จึงเกิดคำว่า รู้อยู่ รู้กิน ตามเป้าหมายของการจัดการศึกษาโรงเรียนรุ่งอรุณ

โรงเรียนชานาพุทธเศรษฐศาสตร์ จังหวัดเชียงราย	แนวทางการปฏิบัติ
1. แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมการจัดการเรียนการสอน	<ul style="list-style-type: none"> - แหล่งเรียนรู้ธรรมชาติและเกษตรอินทรีย์ - เกษตรวิถีใหม่ - การใช้ชีวิตแบบพอเพียงให้แก่เกษตรกรในพื้นที่ - ใช้แนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์และน้อมนำหลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการผลิตสินค้า และสร้างรายได้เพิ่มในครอบครัว ชุมชน - มีเป้าหมายขยายผลให้เกิดศูนย์การเรียนรู้การผลิตในระดับครัวเรือน ระดับชุมชนและขยายเป็นวิสาหกิจชุมชนแบบวิถีพอเพียง
2. นวัตกรรมการเรียนการสอน/การเรียนรู้วิถีพุทธ	<ul style="list-style-type: none"> - สอนวิปัสสนากรรมฐานแก่พระและฆราวาสผู้สนใจในธรรม - จัดหลักสูตรอบรมสติภาวนา ทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ เผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ประชาคมโลก - จัดกิจกรรมต้นไม้พูดได้ หรือต้นไม้ธรรม แก่ชาวพุทธ และต่างประเทศ การใช้ธรรมชาติ และเทคโนโลยีมาบรรจบกัน - สอนธรรมโดยมีแผ่นป้ายข้อความธรรมติดอยู่ในทุกที่ของศูนย์ - สร้างรูปปั้นศิลปะทางธรรมที่สอดแทรกธรรมไว้ในสถานที่ต่าง ๆ ของศูนย์ - เผยแผ่ธรรมผ่านภาษาต่าง ๆ ในรูปแบบต่าง ๆ - เชื่อมโยงหลักการพระพุทธศาสนาสู่ความเป็นธรรมชาติ - เรียบง่ายแบบเข้าถึงได้ เหมาะกับยุคสมัย - เป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมในธรรมชาติ - ปรินิพพานผ่านงานศิลปะ - วางยุทธศาสตร์ในการเผยแผ่ธรรม
3. นวัตกรรมวัฒนธรรม/มารยาทชาวพุทธ	<ul style="list-style-type: none"> - พระภิกษุมีการทรม้าเป็นระเบียบ และฆราวาส จะมีการแต่กายสุขภาพเรียบร้อยโดยการใส่ชุดขาวในการปฏิบัติธรรม - พระภิกษุ และฆราวาส มีการเข้าแถวเป็นระเบียบในการปฏิบัติธรรม

โรงเรียนชวนาพุทธเศรษฐศาสตร์ จังหวัดเชียงราย	แนวทางการปฏิบัติ
4. นวัตกรรมการฝึกภาวนาวิถิปุทธ	<ul style="list-style-type: none"> - มีการฝึกจิตนั่งสมาธิและเดินจงกลมตลอดทุกวัน - มีการปฏิบัติกรรมฐานโดยมีการยืน การเดิน การนั่ง และการนอนแบบกรรมฐานตลอดทุกวัน - มีการสอนเรื่องฝึกจิตและสมาธิในการปฏิบัติธรรมและในขณะทำงาน - มีการทำวัตรสวดมนต์เวลาเช้าเวลาเย็น และมีการเจริญสมาธิโดยการนั่งสมาธิและเดินจงกลมทุกวัน
5. นวัตกรรมวิถีชีวิตพอเพียง	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติและเกษตร - มีการปลูกป่าต้นยางเพื่อทำให้พื้นที่สงบรวมเย็น - มีการปลูกพืชผักและผลไม้หลายชนิด - มีการทำนาและทำสวนโดยไม่ใช้สารเคมี - มีการเพาะเห็ดในโรงเรือน - มีการทำปุ๋ยอินทรีย์จากมูลไส้เดือนไว้ใช้ในศูนย์ - มีสวนผลไม้

แนวทางการเรียนรู้ของโรงเรียนชวนาพุทธเศรษฐศาสตร์ จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ มีแนวคิดหลักคือ “ความรับผิดชอบต่อสังคม เริ่มต้นจากข้าวเมล็ดเดียว” และมุ่งเน้นพัฒนาศักยภาพและเครือข่ายนักเรียนชวนาให้เห็นคุณค่าของข้าวเมล็ดเดียว แต่สามารถขยายพันธุ์ได้ และเลี้ยงคนได้จำนวนมาก เนื่องจากปัจจุบัน คนอาจจะให้ความสำคัญหรือลดคุณค่าของการปลูกข้าวซึ่งเป็นวิถีชีวิตจากบรรพบุรุษได้ดำเนินชีวิตด้วยการปลูกข้าวเรียกว่าเป็นอาชีพหลักของคนไทย เป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติและเกษตร มีการทำปุ๋ยอินทรีย์จากมูลไส้เดือนไว้ใช้ในศูนย์ มีการจัดกิจกรรมต้นไม้พูดได้ หรือต้นไม้ธรรม แก่ชาวพุทธ และต่างประเทศ การใช้ธรรมชาติ และเทคโนโลยีมาบรรจบกัน โดยมีการแสกนคิวอาร์โค้ดจากป้ายที่ติดหน้าต้นไม้ เมื่อสแกนเสร็จ ก็จะมีเสียงอ่านดังขึ้น และยังมีทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษเป็นการพัฒนาสื่อธรรม โดยใช้เทคโนโลยีมาช่วยเป็นครั้งแรกในประเทศไทย

การพัฒนาการเรียนรู้วิถีพุทธ ควรดำเนินการด้วยเป้าหมายที่ว่า อยากให้ผู้เรียนการเรียนรู้ด้วยวิถีชีวิตจริง โดยเน้นพื้นที่การทำกิจกรรมสร้างสรรค์แนวคิด ดึงสติ ปัญญาของนักเรียนที่อยู่มาใช้ในการเรียนรู้ สร้างแรงกระตุ้นและปลูกฝังทักษะการใช้ชีวิต เน้นวิชาชีพให้เกิดรายได้ในระหว่างที่เรียนรู้ อยู่รู้ ซึ่งถึงหลักการ “กิน อยู่ พูด ทำเป็น ชีวิตเรียบง่าย” สอดคล้องแนวคิดทางพระพุทธศาสนา ทุกอย่างเกิดขึ้นจากเหตุแล้วจึงมีผลตามมา วิถีพุทธจะเกิดขึ้นได้ ก็ต้องมีแนวคิดกิจกรรมและหลักปฏิบัติแบบบูรณาการห้องเรียนเสมือนจริงให้ได้ลงมือปฏิบัติจริง สร้างเสริมประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ

โรงเรียนวัดสุทธิวราราม กรุงเทพมหานคร	แนวทางการปฏิบัติ
1. แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมการจัดการเรียนการสอน	<ul style="list-style-type: none"> - แนวคิดการพัฒนาและเชื่อมโยงกิจกรรมกับชุมชน - ปรับเปลี่ยนการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสถานการณ์และการแก้ปัญหา ได้นวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนออนไลน์สำหรับผู้ปกครอง และการเรียนการสอนสำหรับนักเรียนเข้ามาช่วยสอนและแก้ปัญหา โดยใช้เทคโนโลยีเป็นสื่อกลางการเรียนออนไลน์
2. นวัตกรรมการเรียนการสอน/การเรียนรู้วิถีพุทธ	<ul style="list-style-type: none"> - สอนคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่เด็กโดยการให้เข้าค่ายคุณธรรม - สอนให้รู้จักช่วยเหลือผู้อื่น ไม่ว่าตัวเองจะรู้จัก หรือไม่รู้จักก็ตาม - สอนเรื่องระเบียบวินัยแก่เด็กนักเรียนในการมาเข้าแถวก่อนเข้าเรียน - การเรียนการสอนด้านภาษาต่างประเทศ - สอนเรื่องการใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมปัจจุบัน - สอนให้ช่วยเหลือตัวเองเป็นหลักโดยที่ไม่ต้องเดือนร้อนที่บ้าน
3. นวัตกรรมวัฒนธรรม/มารยาทชาวพุทธ	<ul style="list-style-type: none"> - เด็กนักเรียนมีการแต่งกายที่สุภาพมาเรียนโดยแต่งชุดนักเรียนมาเรียนทุกวัน - เด็กนักเรียนเวลาพูดกับผู้ปกครองและครูผู้สอนจะมีคำลงท้ายว่าครับ/คะเสมอ
4. นวัตกรรมการฝึกภavanaวิถีพุทธ	<ul style="list-style-type: none"> - จัดค่ายคุณธรรมเพื่อฝึกเด็กให้เป็นคนดี - ฝึกนั่งสมาธิเดินจงกรมเป็นพื้นฐาน - ทำวัตรเช้าเย็นในช่วงเข้าค่ายคุณธรรม
5. นวัตกรรมวิถีชีวิตพอเพียง	<ul style="list-style-type: none"> - สอนไม่ให้อาศัยเงินพ่อแม่เพียง - สอนเรื่องการอดออมเงินที่หามาได้
6. นวัตกรรมจัดการเรียนการสอนออนไลน์สำหรับผู้ปกครอง	<ul style="list-style-type: none"> - ศึกษาแนวทางนโยบาย และวิธีการเรียนออนไลน์จากคู่มือของโรงเรียน เพื่อวางแผนจัดเตรียมให้บุตรหลาน - ดูแลช่วยเหลือบุตรหลานระหว่างเรียน - กรณีมีข้อสงสัย สอบถามได้ที่ครูที่ปรึกษา, สอบถามได้ที่ครูประจำวิชา, สอบถามสำนักงานวิชาการโรงเรียนวัดสุทธิวราราม
7. นวัตกรรมจัดการเรียนการสอนออนไลน์สำหรับนักเรียน	<ul style="list-style-type: none"> - การจัดการเรียนการสอนออนไลน์โรงเรียนวัดสุทธิวราราม - กระบวนการเรียนออนไลน์สำหรับนักเรียน - เข้าเว็บไซต์ WWW.Suthi.ac.th

โรงเรียนวัดสุทธิวราราม กรุงเทพมหานคร	แนวทางการปฏิบัติ
	<ul style="list-style-type: none"> - ศึกษาคำอธิบายและอ่านคู่มือต่าง ๆ - คลิกเลือกเข้าเรียนออนไลน์ - คลิกเลือกกระดิ่งชั้น เลือกห้องเรียนของนักเรียน - เลือกรายวิชาที่ต้องการเรียน - นักเรียนเข้าพบกับครูผู้สอน นัดหมาย พูดคุยถึงรายละเอียดและสิ่งที่ต้องเตรียม สำหรับใช้ในการเรียน - LINE Facebook Google Classroom - นักเรียนเข้าเรียนตามตารางเรียนที่กำหนดผ่าน Classroom เป็นหลักหรืออาจมี ช่องทางเพิ่มเติมอื่น ๆ ตามที่ครูนัดหมาย - YouTube Google Meet LINE - นักเรียนตรวจสอบนัดหมายและการส่งงานของแต่ละรายวิชา ตรวจสอบผลการส่งงาน ผ่านระบบ Google Classroom

โรงเรียนวัดสุทธิวราราม กรุงเทพมหานคร มีแนวคิดพัฒนาให้นักเรียนโรงเรียนมีความสะอาด บริสุทธิ์ ทั้งกาย วาจา และใจ มีความแข็งแกร่งในตนเอง สร้างภูมิคุ้มกันด้วยการฝึกฝน อบรมจิตใจด้วยการเจริญสมาธิขั้นพื้นฐาน จัดอบรมค่ายส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และทางโรงเรียนยังมีการอบรม โครงการพัฒนาเยาวชนต้นแบบ ฝึกฝนให้เด็กมีความสุขภาพ เรียบร้อย อ่อนน้อมถ่อมตน มีวินัยในการใช้ชีวิตประจำวัน มีความสุขกับการดำเนินชีวิตให้มีคุณภาพตามหลักพระพุทธศาสนา ยึดมั่นในศีลธรรม จริยธรรม สามารถสร้างเจริญอกงามอย่างเป็นธรรมชาติและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม มีความเคารพยึดในสถาบันหลักของประเทศชาติ คือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน ก็จะมีการสอนคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่เด็ก โดยการให้เข้าค่ายคุณธรรม มีการเรียนการสอนด้านภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน และภาษาฝรั่งเศส สอนการสร้างรายได้เสริมจากการทำกิจกรรมที่โรงเรียน และเด็กนักเรียนก็ได้จัดกิจกรรมร้องเพลงเปิดหมวกตามสถานที่ต่าง ๆ เพื่อนำเงินมาจัดกิจกรรม และยังมีการทำวัตรเข้าเฝ้าในช่วงเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรมด้วย ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับนโยบายการศึกษาการพัฒนาทักษะการใช้ชีวิตและทักษะการใช้ชีวิต และที่สำคัญคือ การนำ “นวัตกรรมวิถีชีวิตพอเพียง” โดยเน้นหลักการใช้จ่ายเงิน ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไม่ให้ใช้จ่ายเงินฟุ่มเฟือย มีการสอนเรื่องการอดออมเงินที่หามาได้ไว้ใช้ในอนาคต

ห้องกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

1) แนวทางการเชื่อมโยงการจัดกิจกรรมและพัฒนาผู้เรียนด้วยกิจกรรมชุมนุม โรงเรียนวัดสุทธิวราราม กรุงเทพมหานคร เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมวิชาการ จะมีครูเป็นที่ปรึกษาห้องเรียน และ

ดำเนินการจัดกิจกรรมส่งเสริมวิชาการ (ชุมนุม) เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้เรียนทั้งกลุ่ม A และกลุ่ม B
บูรณาการทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

2) การตัดสินผลการประเมิน ซึ่งครูที่ปรึกษาตัดสินผลการประเมินกิจกรรมชุมนุม โดยครู
จะพิจารณาการเข้าร่วมกิจกรรมและภาคปฏิบัติกิจกรรม มีผลงาน และชิ้นงาน

3) สรุปผลการประเมิน ครูที่ปรึกษาส่งสรุปผลการประเมินกิจกรรมชุมนุม ในแต่ละภาค
การศึกษาที่ห้องกิจกรรมการพัฒนาผู้เรียน

4) ป้ายนิเทศแสดงผลงานนักเรียน ซึ่งมีห้องกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ติดบอร์ดที่ห้องเรียน
ของนักเรียนและห้องแสดงกิจกรรม

วิทยาลัยอาชีวศึกษาจตุรมณีศรีสะเกษ	แนวทางการปฏิบัติ
1. แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมการจัดการ เรียนการสอน	ใช้ทรัพยากรมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพ และเทคโนโลยีพัฒนาระบบสื่อสาร ทำให้กระแสการบริหาร นำเทคโนโลยีเข้ามาสร้างเครือข่ายแผ่กระจายครอบคลุมพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ของสถานศึกษา หรือของโลกอย่างรวดเร็ว ผลของการเปลี่ยนแปลงทำให้เกิดกระแสสำคัญ ๆ ที่เข้าสู่ความเป็นสากลรวมทั้งการจัดการศึกษา โดยยึดหลักการคือ มีความยุติธรรม มีความมุ่งมั่น ขยัน อดทน มีความรับผิดชอบสูง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีภาวะผู้นำสูง และบูรณาการหลักพุทธธรรมสู่ปรัชญาของโรงเรียน วิสัยทัศน์ เอกลักษณ์ และอัตลักษณ์
2. นวัตกรรมการเรียนการสอน/การ เรียนรู้วิถีพุทธ	<ul style="list-style-type: none"> - การเรียนการสอนที่มีพระกับครูสอนในโรงเรียนเดียวกัน - การสอนมารยาทโดยให้ทำประจำวัน - การศึกษาพื้นฐานเบื้องต้นและส่งไปฝึกงานในสถานที่จริง - บูรณาการหลักธรรมเข้ากับมาตรฐานการศึกษา - บูรณาการหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงวิถีพุทธ มีการสอนเรื่องเกษตรกรรมเรื่องการเพาะเห็ดนางรมในโรงเรียนและเลี้ยงวัว - ติดตามผลสำเร็จของนิสิตเป็นเยาวชนต้นแบบจิตอาสา - ทำวัตรสวดมนต์และนั่งสมาธิก่อนเข้าเรียนเป็นประจำทุกวัน - สอนเรื่องการค้าขายของชำร้านขายอาหารและร้านกาแฟในวิทยาลัยเพื่อเป็นอาชีพเสริม - สอนเรื่องระเบียบวินัยเรื่องเวลาโดยการมีที่สแกนลายนิ้วมือตอนเข้าก่อนเข้าวิทยาลัยทุกวัน - สอนเรื่องความกตัญญู

วิทยาลัยอาชีวศึกษาจตุรรมณีศรีสะเกษ	แนวทางการปฏิบัติ
3. นวัตกรรมวัฒนธรรม/มารยาทชาวพุทธ	<ul style="list-style-type: none"> - สอนเรื่องมารยาทในการที่จะพูดหรือสนทนากับพระจะมี การประนมมือไหว้ การกราบการไหว้ - มีการแต่งกายที่สุภาพเรียบร้อย เช่น ชุดนักเรียน - เมื่อเดินผ่านพระนิตินั่งลงและกราบหรือหยุดเดินและ ยืนข้างทางไหว้พระเมื่อพระเดินผ่านไปแล้วนิตินั่งลงเดินต่อ - เมื่อมีการพูดกับพระจะใช้คำลงท้ายตลอด นิตินผู้ชายจะ ใช้คำว่า ครับหรือขอรับ นิตินผู้หญิงจะใช้คำว่าค่ะหรือเจ้า ค่ะ
4. นวัตกรรมการฝึกภาวนาวิถีพุทธ	<ul style="list-style-type: none"> - การคัดเลือกพระกับครูผู้สอนในวิทยาลัยจะต้องผ่านการ อบรมวิปัสสนากรรมฐานหรือผ่านการฝึกเจริญจิตภาวนา ของทางวิทยาลัยก่อนจึงจะสามารถมาเป็นพระกับครูผู้สอน ได้ - การจัดอบรมนิตินใหม่ด้วยการปฏิบัติธรรมตามที่วิทยาลัย กำหนดเพื่อเป็นการปฐมนิเทศก่อนทุกปี - การจัดบวชสามเณรภาคฤดูร้อนเพื่อฝึกสมาธิให้กับนิตินที่ เป็นผู้ชายและออกบิณฑบาตตามหมู่บ้าน
5. นวัตกรรมวิถีชีวิตพอเพียง	<ul style="list-style-type: none"> - มีการเพาะเห็ดนางรมในโรงเรือนเพื่อนำมาประกอบ อาหารในวิทยาลัยและนำเห็ดไปขายที่ตลาดเพื่อเป็นอาชีพ เสริมให้แก่ นิติน - มีการเลี้ยงวัวแล้วให้ลูกวัวแก่ผู้ปกครองของนิติน โดยทาง วิทยาลัยจะบอกกับผู้ปกครองว่าเมื่อวัวออกลูกให้นำลูกวัว กลับมาให้วิทยาลัย เพื่อนำมาเป็นธนาคารวัวไว้ให้ ผู้ปกครองรุ่นต่อไป

สรุปว่า วิทยาลัยจตุรรมณีศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นสถานศึกษาเอกชน หลักการบริหารจัดการวิทยาลัยคือ “สำนักเรียนเป็นบ้าน ผู้บริหารเป็นหลัก ครูให้ความรักเอาใจใส่ ใช้ไตรจักร การศึกษา ผู้เรียนเกิดปัญญา สรรพอาชีพเป็นเครื่องคุ้มครองตน” บริหารจัดการตามโครงสร้างได้แก่ ฝ่ายบุคคล ฝ่ายวิชาการ ซึ่งแม่ชีเป็นผู้บริหารระดับสูง โดยดำเนินการจัดการบริหารการศึกษา วิชาการ งานอาชีพ และคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน ตามเน้นให้ผู้เรียนมีสติ มีสมาธิ มีปัญญา นำไป พัฒนาทักษะวิชาการงานอาชีพด้วยคุณธรรม ดำรงชีวิตในสังคมอย่างสันติ และใช้แนวคิดพุทธ เศรษฐศาสตร์และน้อมนำหลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อฝึกการพึ่งพาตนเองและสร้าง รายได้ เช่น การเพาะเห็ดนางรมในโรงเรือน การสร้างธนาคารวัว และสาขาที่เปิดสอนตอบสนองความ ต้องการของผู้ปกครอง ชุมชนในพื้นที่ ซึ่งทางโรงเรียนได้สร้างหลักสูตรและพัฒนาให้เข้าบริบทสังคมที่ ต้องการสร้างอาชีพหรือรายได้เสริมในขณะที่เรียนอยู่ในวิทยาลัยจตุรรมณีศรีสะเกษแห่งนี้เรียกว่าเป็น การพัฒนาทักษะชีวิตและการดำเนินชีวิต เพราะแต่ละสาขาที่เปิดสามารถสร้างอาชีพให้กับผู้ที่จบ การศึกษา

4.1.3 การขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ พบว่า

พระณัฐพงษ์ ญาณเมธี ให้แนวคิดว่าการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ควรเน้นรูปแบบที่ผู้เรียนสามารถทำความเข้าใจได้ง่าย เน้นกิจกรรมเพื่อให้การขับเคลื่อนมีประสิทธิภาพ”¹

ผศ.ดร.พีระศิลป์ บุญทอง อาจารย์, ประธานหลักสูตรพระพุทธศาสนา ให้แนวคิดว่าการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธในสถานศึกษาควรมีรูปแบบที่ชัดเจน เพื่อขับเคลื่อนโรงเรียนวิถีพุทธ ให้ใช้รูปแบบเดียวกันในการพัฒนาการเรียนของนักเรียน ให้เรียนรู้พระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพ²

นายอภิรักษ์ คำหารพล กล่าวว่า รูปแบบการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธในสถานศึกษา ควรมีการสร้างเครือข่ายวิถีพุทธให้มีประสานงานการร่วมมือกันในการวางแผนพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ที่เป็นแบบแผนเป็นแนวทางเดียวกันของเครือข่าย เพื่อที่จะช่วยให้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้สร้างผลสัมฤทธิ์ที่ดีและลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษาของผู้เรียน และควรเป็นพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้ตามแบบวิถีพุทธที่นำมาสร้างนวัตกรรม เพื่อเป็นต้นแบบของการจัดการศึกษาในรูปแบบของพุทธ ที่ใช้ได้จริงมีประสิทธิภาพ สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้นได้³

พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย,ดร. อาจารย์, ประธานหลักสูตรนิติศาสตร์ เสนอแนวคิดว่าการดำเนินการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนนั้นควรขับเคลื่อนโดยกระบวนการ PDCA การวางแผนและปรับปรุง ทั้งนี้ทั้งนั้น ควรนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาประยุกต์ใช้ด้วย คือ ว่า ควรนำหลักอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้ เพราะว่าอิทธิบาท 4 เป็นหนทางแห่งการนำไปสู่ความสำเร็จได้ ได้แก่ ฉันทะ คือ ความพอใจ วิริยะนั้น ไซ้ร่พากเพียรขยัน จิตตะ ตั้งใจไว้มั่น วิมังสานั้นหมั่นนึกตรึกตรอง และควรมีรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เข้าใจง่าย เข้าถึงง่าย มีความอยากที่จะเรียนรู้เอง ควรมีการจัดการเรียนรู้ที่เห็นภาพชัดเจน โดยใช้สื่อรูปภาพ เป็นต้น และควรมีผู้ถ่ายทอดเทคนิคในการถ่ายทอดความรู้ที่ดี และน่าสนใจ...”⁴

พระณัฐพงษ์ ญาณเมธี อาจารย์ประจำหลักสูตร ให้แนวคิดว่าการส่งเสริมการขับเคลื่อนนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธในสถานศึกษาก็จะบูรณาการการเรียนรู้อิงวิถีพุทธควบคู่ไปกับการเรียนรู้

¹สัมภาษณ์ พระณัฐพงษ์ ญาณเมธี, อาจารย์ประจำหลักสูตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช, 24 มกราคม 2563.

²สัมภาษณ์ ผศ.ดร.พีระศิลป์ บุญทอง อาจารย์,ประธานหลักสูตรพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช, 24 มกราคม 2563.

³สัมภาษณ์ นายอภิรักษ์ คำหารพล อาจารย์ประจำหลักสูตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช, 25 มกราคม 2563.

⁴สัมภาษณ์ พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย, ดร. อาจารย์,ประธานหลักสูตรนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช, 24 มกราคม 2563.

ด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่และกระบวนการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมควบคู่ไป ทั้งนี้ ควรมีส่วนร่วมและยินดีที่จะพัฒนา,ขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เพื่อให้เกิดความยั่งยืน...”⁵

ผศ.ดร.พีระศิลป์ บุญทอง อาจารย์, ประธานหลักสูตรพระพุทธศาสนา ให้แนวคิดที่แนวทางการส่งเสริมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธในสถานศึกษา จะเป็นไปในรูปแบบของการส่งเสริมให้โรงเรียน ให้นักเรียนเรียนรู้หลักสูตรพระพุทธศาสนาและอบรมค่ายคุณธรรม ท่องบทธวามนต์สรักัญญะ เพื่อประกวดระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และระดับประเทศ ทำให้นักเรียนกล้าแสดงออกถึงความกล้าหาญและความสามารถในทางที่ถูกต้อง ทั้งนี้ในการกำหนดแนวทางในการพัฒนาการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของโรงเรียนวิถีพุทธให้มากขึ้น...”⁶

“...นายอภิรักษ์ คำหารพล อาจารย์ประจำหลักสูตร ให้แนวคิดที่ ควรเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาขับเคลื่อนอาจจะมีการจัดเวทีสัมมนาเพื่อแลกเปลี่ยนแนวคิดจากหลายภาคส่วน เพื่อจะได้เห็นมุมมองแนวความคิดจากหลายส่วน และประการแรก ถ้าพื้นที่ใดมีประสบการณ์ และแนวทางที่มีประสิทธิภาพควรเป็นที่เลี้ยงในการพัฒนาพื้นที่อื่น ประการที่สอง แต่ละพื้นที่ควรมีความพร้อมที่จะทำไม่ใช่เพียงแค่ต้องการที่จะทำ ประการที่สามเมื่อพร้อมจะต้องมีความพร้อมที่จะพัฒนา และมุ่งทำให้เกิดผลต่อส่วนรวมและมีเป้าหมายที่ชัดเจน ควรเป็นกิจกรรมที่ให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเข้ามาทำกิจกรรมร่วมกันได้ กิจกรรมที่จัดขึ้นตามวันสำคัญ หรือเหตุสำคัญทางพระพุทธศาสนา...”⁷

การลงพื้นที่ เครือข่ายนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 6 โรงเรียน ได้แก่

โรงเรียนวัดบางกระดี่ กรุงเทพมหานคร ดร.ชลตวรรษ ชุมแพ็ชร ผู้อำนวยการสถานศึกษา

โรงเรียนพระอินทร์ศึกษา (กลุ่มสกุลอุทิศ) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

โรงเรียนสามโก้วิทยาคม จังหวัดอ่างทอง นายยุทธศิลป์ แยมเจริญ (พระครูกิตติญาณวิสิฐ,

ผศ.ดร.)

โรงเรียนชุมชนวัดบางขัน นางศุภวรรณ การุญญะวีร์ ผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนวัดบางขัน นิสิต ป.เอก รุ่น 10

โรงเรียนวัดจันทร์ (ผาดไสวประชาอุทิศ) นนทบุรี (ผอ.ยงยุทธ เพ็งตะคุ)

โรงเรียนวัดพิรุณศาสตร์ ปทุมธานี (พระครูวิรุฬห์สุตคุณ, ผศ.ดร.)

⁵สัมภาษณ์ พระณัฐพงษ์ ญาณเมธี . อาจารย์ประจำหลักสูตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช, 24 มกราคม 2563.

⁶สัมภาษณ์ ผศ.ดร.พีระศิลป์ บุญทอง อาจารย์,ประธานหลักสูตรพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช, 25 มกราคม 2563.

⁷สัมภาษณ์ นายอภิรักษ์ คำหารพล อาจารย์ประจำหลักสูตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช, 24 มกราคม 2563.

โรงเรียนวัดบางกระดี

โรงเรียนพระอินทร์ศึกษา (กลุ่มสกุลอุทิศ) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

โรงเรียนสามโก้วิทยาคม

โรงเรียนวัดจันทร์ (ผาดไสวประชาอุทิศ) นนทบุรี

โรงเรียนชุมชนวัดบางชัน

โรงเรียนวัดพิรุณศาสตร์ ปทุมธานี

สรุปได้ว่า รูปแบบการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธในสถานศึกษาควรร่วมมือกันในการวางแผนพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ตามแนววิถีชีวิตใหม่และเป็นแบบแผนเดียวกันในการสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้และลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษาของผู้เรียน และพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ควร มีลักษณะเด่นด้วยการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาร่วมด้วย โดยการอาศัยเทคโนโลยีในยุคปัจจุบันเป็นเครื่องทุ่นแรงในการจัดพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้ ทั้งนี้ต้องอาศัยความร่วมมือจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนร่วมด้วยเพื่อพัฒนาการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ซึ่งมีนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญและคณาจารย์ให้สัมภาษณ์สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ดังนี้

การขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธในสถานศึกษานั้น มีการพัฒนาและปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ของสภาพปัจจุบัน และให้เข้ากับกระบวนการการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและสามารถนำไปใช้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสถานศึกษากับยุคปัจจุบัน และพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ควร มีรูปแบบการเรียนการสอนนั้น ควรดำเนินการให้มีการเข้าถึงง่ายจากทุกกลุ่มบุคคล โดยมีการวางแผนในการจัดการเรียนการสอน ดำเนินการตามแผน และจัดให้มีการวัดและประเมินผลการจัดการเรียนรู้ คณะผู้วิจัยลองไปศึกษาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของรัชกาลที่ 9 โดยเน้นหาข้าวหาปลาหาเงินหาทอง คือ ทำมาหากินก่อนทำมาค้าขาย โดยการส่งเสริม: การทำไร่นาสวนผสมและการเกษตรผสมผสานเพื่อให้เกษตรกรพัฒนาตนเองแบบเศรษฐกิจพอเพียง การปลูกพืชผักสวนครัวลดค่าใช้จ่าย การทำปุ๋ยหมักปุ๋ยคอกและใช้วัสดุเหลือใช้เป็นปัจจัยการผลิต (ปุ๋ย) เพื่อลดค่าใช้จ่ายและบำรุงดิน การเพาะเห็ดฟางจากวัสดุเหลือใช้ในไร่นา การปลูกไม้ผลสวนหลังบ้าน และไม้ใช้สอยในครัวเรือน การปลูกพืชสมุนไพร ช่วยส่งเสริมสุขภาพอนามัย การเลี้ยงปลาในร่องสวนในนาข้าวและแหล่งน้ำ เพื่อเป็นอาหารโปรตีนและรายได้เสริม การเลี้ยงไก่พื้นเมือง และไก่ไข่ ประมาณ 10-15 ตัวต่อครัวเรือนเพื่อเป็นอาหารในครัวเรือน โดยใช้เศษอาหาร รำ และปลายข้าวจากผลผลิตการทำนา ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จากการปลูกพืชไร่ เป็นต้น การทำก๊าซชีวภาพจากมูลสัตว์ จะทำพื้นที่ในคณะครุศาสตร์ให้เป็นนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธได้อย่างไรต้องลองศึกษาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงและศึกษาดูงานจากเกษตรวิถีพุทธตามที่ต่าง ๆ นำมาบูรณาการให้เกิดพื้นที่การเรียนรู้วิถีพุทธอย่างยั่งยืน

4.2 พัฒนาการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

การจัดกิจกรรมพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ต้องจัดทำพื้นฐานก่อน เหมือนกับการสร้างบ้านที่จะต้องประกอบด้วยรากเสาเข็มให้แข็งแรง มีการจัดเตรียมพื้นที่การเรียนรู้ โดยกิจกรรมการเรียนรู้ที่ไม่จำกัด จากการนำเสนอที่ผ่านมา 4 โครงการย่อย ตั้งแต่โครงการแรก ก็จะมีองค์ความรู้แล้วมาพัฒนาพื้นที่นวัตกรมเป็นเรื่องใหญ่จริง ๆ ต้องมีพื้นที่ พัฒนาพื้นที่ที่ห้อง C500 ในอาคารเรียนรวมของคณะครุศาสตร์ พัฒนาจัดการเรียนรู้รูปแบบหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อให้เข้าใจถึงหลักการปฏิบัติเพื่อให้เข้าใจหลักธรรม เข้าใจความเป็นไปของชีวิตคือ การสวดมนต์ การทำสมาธิ การเจริญวิปัสสนาก่อนเข้าเรียน พัฒนารูปแบบการเรียนการสอน หรือการให้บริการสื่อการเรียนการสอน หรือให้บริการข้อมูลข่าวสารทาง Internet สามารถสืบค้นข้อมูลข่าวสารการดำเนินงาน

เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธและ บทความ ผลงานวิจัย ความรู้เรื่องกระบวนการจัดการเรียน วิชาพุทธ หรือกิจกรรมชุมชน ห้องสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ได้ทางวิชาการ

4.2.1 ขับเคลื่อนเชิงนโยบาย

พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เป็นการนำร่องการส่งเสริมการบริหารและการจัดการ การเรียนรู้วิถีพุทธ ให้อิสระ มีความคล่องตัวในการคิดค้นและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เพื่อ ยกระดับคุณภาพการศึกษา ลดความเหลื่อมล้ำ และเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการที่เน้นการ พัฒนาไกลการจัดการศึกษาร่วมกันของทุกภาคส่วนในพื้นที่ จะต้องเร่งขับเคลื่อนการดำเนินการให้ เห็นเป็นรูปธรรม การจัดการศึกษาต่อใจผู้เรียน สถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน และคนในพื้นที่ โดยสถานศึกษานำร่องและหน่วยงานทางการศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ สร้างสิ่งใหม่ ให้เหมาะสมกับพื้นที่ และสามารถเป็นตัวอย่าง เป็นโมเดลต้นแบบของการแก้ไขปัญหาระบบ การศึกษา จากฐานทุนเดิมที่มี สู่การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา และลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ได้จริง

4.2.2 ขับเคลื่อนเชิงพื้นที่

การศึกษาตามแนวพุทธปรัชญาการศึกษาของโรงเรียนวิถีพุทธ คือ กระบวนการ พัฒนาการเรียนรู้ทั้งทางด้านความประพฤติ ศิล สมาธิ ปัญญา เพื่อความเจริญงอกงามทุกขั้นตอนของ ชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกิน อยู่ ดู ฟัง ในชีวิตประจำวันที่มีสติสัมปชัญญะคอยกำกับ เพื่อให้ ผู้เรียนพัฒนาตนจนเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมให้เจริญสืบต่อไป และ เนื่องจากพุทธศาสนามีหลักการพัฒนามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะฝึกฝนและพัฒนาตนได้ ประกอบ กับวิเคราะห์ผู้เรียนว่ามีสติปัญญา อุปนิสัย ความพร้อม และภูมิหลังที่แตกต่างกัน การพัฒนาจึงเน้นที่ ตัวผู้เรียนแต่ละคนเป็นสำคัญโดยมีการบูรณาการกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยมีส่วนร่วมเกษตร วิถีพุทธ หรือทำการเกษตรไม่รบกวนธรรมชาติ แต่อาศัยธรรมชาติจัดการกันเองเพื่อให้ได้ปัจจัยในการ ดำรงชีพอย่างพอเพียง เช่น จากการทำการเกษตรที่ปรับสownยงเป็นปายาง นาข้าวไม่ไถพรวน ใช้ ความได้เปรียบของทรัพยากร ความหลากหลายทางชีวภาพบริการจัดการโดยพึ่งพาตนเอง อยู่ได้อย่าง มีความสุข

การจัดพื้นที่การเรียนรู้วิถีพุทธที่เป็นนวัตกรรมต้องมีการจัดด้านกายภาพ จัดสภาพ ใกล้เคียงธรรมชาติ ชวนมีจิตใจสงบและส่งเสริมการบริหารจิต เจริญปัญญา ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต จัดกิจกรรมที่บูรณาการไตรสิกขาโดยเน้น การกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะรู้คุณค่าแท้ ด้านการ สอน มีหลักสูตรสถานศึกษาและจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างชัดเจน ต่อเนื่อง ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ส่งเสริมวัฒนธรรม แสวงหาปัญญา มีปฏิสัมพันธ์ที่เป็น กัลยาณมิตรต่อกันทุกคน พยายามปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น ด้านการบริหารจัดการ ร่วมกับ ผู้ปกครองและชุมชน พัฒนานักเรียน และพัฒนาซึ่งกันและกัน

4.2.3 การขับเคลื่อนด้วยกิจกรรม

กิจกรรมที่ 1 กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน

1.1 ตัวชี้วัด หลักพุทธพอเพียงโดยใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน คือ

- 1) หลักความพอประมาณ พอประมาณกับปริมาณน้ำที่มีอยู่ ไม่ใช่ให้สูญเปล่า พอประมาณกับงานที่ใช้ คำนึงถึงประโยชน์สูงสุด
- 2) หลักความมีเหตุผล เพื่อใช้ในการบริโภค ใช้ดื่ม ใช้ประกอบอาหาร ใช้ในการอุปโภค การซักล้าง ใช้ในการเกษตร ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ใช้ในการอุตสาหกรรม
- 3) หลักภูมิคุ้มกัน ต้องตระหนักถึงความสำคัญของน้ำ เห็นคุณค่าในการอนุรักษ์น้ำ ใช้น้ำ ให้ได้ประโยชน์มากที่สุด
- 4) เงื่อนไขคุณธรรม การประหยัด การใช้น้ำอย่างคุ้มค่า แบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น จิตสำนึกในการอนุรักษ์
- 5) เงื่อนไขความรู้ มีความรู้เรื่องวัฏจักรของน้ำ ความรู้เรื่องประเภทของน้ำ แหล่งน้ำ ความรู้เรื่องคุณสมบัติของน้ำ การอนุรักษ์ การถนอมรักษาน้ำ

1.2 การเชื่อมโยงสู่ 4 มิติ

- 1) สังคม น้ำเป็นสิ่งสำคัญในการดำรงชีวิต ทุกชุมชน ทุกสังคมจำเป็นต้องพึ่งพาน้ำ ชุมชนส่วนใหญ่จึงตั้งอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำต่าง ๆ หรือมีแหล่งน้ำธรรมชาติ การใช้น้ำอย่างรู้คุณค่าทำให้มีน้ำเพียงพอ มีคุณภาพที่ใช้อุปโภค บริโภคได้ ชุมชนก็สามารถดำรงอยู่ได้
- 2) เศรษฐกิจ น้ำเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญแทบทุกงานไม่ว่าภาคเกษตรกรรมหรือ อุตสาหกรรม
- 3) วัฒนธรรม วัฒนธรรมเกี่ยวกับการใช้น้ำ เกี่ยวกับสายน้ำมีหลายอย่าง เช่น การลอยกระทง รวมถึงใช้น้ำเป็นองค์ประกอบของพิธีกรรมอีกด้วย
- 4) สิ่งแวดล้อม หากน้ำหมดไป เท่ากับการล่มสลายของสิ่งแวดล้อมในทุกระบบ การใช้น้ำอย่างคุ้มค่า ใช้เท่าที่จำเป็นจึงจำเป็นอย่างยิ่งและเป็นหน้าที่ของทุกคนรวมถึงการนำน้ำที่ใช้แล้วนำกลับมาใช้ในการอุปโภคต่อไป

1.3 ระบบอาหารที่ยั่งยืน (SFS) เป็นระบบอาหารที่ให้ความมั่นคงด้านอาหารและโภชนาการแก่ทุกคนในมิติด้านเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารและโภชนาการสำหรับคนรุ่นต่อไปซึ่งจะไม่ลดลง หมายความว่า มีกำไรตลอด (ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ) มีประโยชน์ในวงกว้างสำหรับสังคม (ความยั่งยืนทางสังคม) และมีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ (ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม)

กิจกรรมที่ 2 กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธด้วยกระบวนการไตรสิกขา โดยใช้สติเป็นฐาน ใช้ปัญญาเป็นฐาน ใช้ศีลเป็นฐาน

2.1 ตัวชี้วัด การเรียนรู้วิถีพุทธ คือ

- 1) คิดถูกวิธี คือวิธีคิดจะต้องถูกต้อง คิครอบด้าน เช่น คิดถึงข้อดี ข้อเสีย และหาทางออก เป็นต้น
- 2) คิดเป็นระเบียบ คือ การคิดอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอนต่อเนื่อง เป็นไปตามลำดับขั้น ไม่คิดสับสนหรือวกวนไปมา คิดให้ทะลุปรุโปร่ง หรือคิดตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการ

3) คิดมีเหตุผล คือ คิดอย่างมีเหตุมีผลเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน คิดหาสาเหตุหลาย ๆ สาเหตุที่เรียกว่า เหตุปัจจัย ที่ก่อให้เกิดผลเช่นนั้น เช่น เมื่อปัญหาอย่างหนึ่ง ต้องหาสาเหตุว่าเกิดจากอะไร เป็นต้น

4) คิดเป็นกุศล คือ คิดในสิ่งที่ดีงาม โดยมีหลักว่า สิ่งที่คุณนั้นเป็นประโยชน์หรือไม่ เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองและผู้อื่นหรือไม่ เป็นความที่สร้างสรรค์หรือไม่ เป็นต้น

กิจกรรมที่ 3 กิจกรรมเดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ

3.1 ตัวชี้วัด การเรียนรู้วิถีพุทธ คือ

- 1) พัฒนาจิต
- 2) สร้างวินัย
- 3) หลักการดำเนินชีวิต
- 4) สร้างจิตใจให้เข้มแข็ง
- 5) อยู่อย่างมีความสุข

กิจกรรมที่ 4 กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธ

ตัวชี้วัดการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธโดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็นและจัดกิจกรรมประกวดวิถีชีวิตพอเพียง คือ

- 1) มีการสอนเป็นระบบ มีตำรา มีบทเรียน เป็นลำดับขั้นตอน เข้าใจง่าย มีการเรียนภาคทฤษฎีและปฏิบัติ
- 2) ที่เรียนสะดวกสบาย มีห้องบรรยาย นั่งสมาธิในห้องแอร์ ไม่มีฝุ่น ไม่ต้องไปหลีกหนีหิมะเข้าป่า เข้าดงเพื่อปฏิบัติสมาธิ มีหลายสาขาทั่วประเทศ ในเขตชุมชน เดินทางสะดวก
- 3) ทำน้อย ได้ผลมาก ใช้ระยะเวลาการนั่งสมาธิไม่นานเกินไป อาศัยการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเป็นประจำเป็นมัชฌิมาปฏิปทา คือ ปฏิบัติแต่พอดี ไม่เหลือปากว่าแรงที่บุคคลทั่วไปจะทำได้ ครั้งละ 30 นาที เป็นความพอเหมาะพอดี ได้ประโยชน์เต็มที่
- 4) เห็นผลชัดเจนกว่า 95% ของผู้ที่เรียนจบหลักสูตรครูสมาธิ ยืนยันว่ามีความสุขมากขึ้น นอนหลับง่าย มีความเครียดน้อยลง ควบคุมอารมณ์ได้ดี ทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น
- 5) เป็นการปฏิบัติสมาธิ ที่เหมาะกับชีวิตคนทั่วไป ทุกเพศ ทุกวัย ใช้ชีวิตประจำวันได้ตามปกติ คือ ไปทำงานได้อยู่กับครอบครัวได้ เข้าสังคมได้ และยังมีคุณภาพชีวิตที่ดีมากยิ่งขึ้น

4.2.4 การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี

นำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาเป็นเครื่องมือหลักในการขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ช่วยให้การสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธเกิดผลสำเร็จได้ง่ายขึ้น หลักคิดการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาผนวกรวมกับแนวทางการขับเคลื่อนนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ จะถูกนำมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการพัฒนาแพลตฟอร์ม การสร้างแอปพลิเคชัน โดยนำกิจกรรมต่าง ๆ วางไว้ในแอปพลิเคชัน มีการอัปเดตข้อมูลจากพื้นที่ต่าง ๆ การเผยแพร่นวัตกรรมใหม่ ๆ การแก้ปัญหาสังคมหรือสิ่งแวดล้อม เช่น การสร้างแอปพลิเคชันที่เป็นศูนย์กลางในการให้ข้อมูลในการคัดแยกขยะ รวมถึงสามารถเชื่อมโยงกลุ่มผู้รับซื้อของเก่ากับกลุ่มผู้ที่ต้องการขายของเหลือใช้ที่จะช่วยให้สะดวกสบายมากขึ้น ซึ่งภายในแอปพลิเคชันประกอบด้วย ระบบการนัดหมายและการวางแผนการให้บริการระหว่างกลุ่มผู้รับซื้อและกลุ่มผู้ขาย ระบบการตรวจสอบราคาซื้อขาย การสะสมคะแนน ตลอดจนข้อมูลพื้นฐาน

เกี่ยวกับการคัดแยกขยะประเภทต่าง ๆ ได้แก่ ขยะอันตราย วัสดุรีไซเคิล และขยะทั่วไป ด้วยวิธีที่ปลอดภัยและเหมาะสม อีกทั้งยังช่วยแก้ปัญหาการคัดแยกขยะตามชุมชนได้

แอปพลิเคชันระบบการบริหารจัดการน้ำ กระบวนการออกแบบและวางแผนระบบฐานข้อมูลสารสนเทศเชิงพื้นที่ เช่น ข้อมูลการตรวจวัดทางสถิติด้านทรัพยากรแหล่งน้ำ แผนผังการบริหารจัดการทรัพยากรแหล่งน้ำ การบำบัดน้ำเสีย เป็นต้น เพื่อการวางแผนและออกแบบการดำเนินงานที่สามารถจัดสรรการใช้ประโยชน์ด้านทรัพยากรน้ำในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม

แอปพลิเคชันสำหรับสร้างเกษตรกรรายย่อย ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ช่วยเหลือเกษตรกรรายย่อย ได้แก่ การวางแผนการผลิต กระบวนการเพาะปลูกพืชตามมาตรฐาน เป็นต้น ตลอดจนการวิเคราะห์ข้อมูลกิจกรรมทางการเกษตรวิถีพุทธ

แอปพลิเคชันส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรวิถีพุทธ การเข้าเยี่ยมชม การเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เกษตรพอเพียง ตามพื้นที่นวัตกรรมในจังหวัดต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมรายได้ให้กับชุมชน

4.3 ส่งเสริมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

4.3.1 รูปแบบการส่งเสริมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

รูปแบบการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธนั้นต้องยึดหลักวิถีพุทธโดยการพัฒนาจิตในพระพุทธศาสนาว่า จิตเป็นรากฐานสำคัญที่จะแสดงออกในอากัปภิกิริยาตลอดหน้า ใจ เมื่อได้รับการอบรมย่อมมีสติ ย่อมมีความฉลาดรอบคอบการเปลี่ยนแปลงในสังคมปัจจุบันที่มีนวัตกรรมเทคโนโลยี สื่อต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทำให้เด็ก เยาวชนหลงผิดไปตามกระแสของสังคม ละทิ้งคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา ทำให้การดำเนินชีวิตขาดหลักธรรมยึดเหนี่ยวจิตใจ ที่จะทำให้ชีวิตมีความมั่นคงและสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตที่จะเกิดขึ้นได้ ซึ่งเด็ก เยาวชนคือหัวใจสำคัญในการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน เป็นกลุ่มคนที่มีพลัง มีศักยภาพมาก การกระตุ้นให้เด็ก เยาวชน กล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออกในสิ่งที่ดี พัฒนาศักยภาพและพลังในเชิงสร้างสรรค์ สร้างให้เด็ก เยาวชน ตระหนักถึงคุณค่าของตนเอง พร้อมมีภูมิคุ้มกัน รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ไม่ตกเป็นเหยื่อหรือสร้างปัญหาให้กับสังคม เป็นทรัพยากรอันทรงคุณค่า เป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ เด็ก เยาวชนจึงจำเป็นต้องมีความรู้และศีลธรรม ควบคู่กันไป เพื่อให้เด็ก เยาวชนมีคุณธรรม จริยธรรม มีศีล มีธรรม และมีค่านิยมในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมการเรียนรู้วิถีพุทธ จึงมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของเด็ก และเยาวชน ค่าวิถีพุทธจึงเป็นการที่จะช่วยพัฒนาเด็ก เยาวชน โดยการพัฒนาจิตและปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรม ตามหลักพุทธศาสนา อันเป็นแนวทางที่ดีในการประพฤติปฏิบัติตนให้มีทักษะในการดำเนินชีวิต เก่ง ดี มีสุข และสามารถนำหลักธรรมคำสอนที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

4.3.2 รูปแบบที่ 1 ส่งเสริมเชิงนโยบาย

แนวนโยบายส่งเสริมสนับสนุนการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ประกอบด้วย

1. การส่งเสริมและผลักดันการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาจิตและปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรม ตามหลักพุทธศาสนา อันเป็น

แนวทางที่ดีในการประพฤติปฏิบัติตนให้มีทักษะในการดำเนินชีวิต เก่ง ดี มีสุข และสามารถนำหลักธรรมคำสอนที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

2. สนับสนุนผู้นำพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ร่วมมือร่วมพลังกัน เป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

3. ส่งเสริมวิถีเกษตรกรรมแบบพอเพียง การศึกษาตามแนวพุทธปรัชญาการศึกษาของโรงเรียนวิถีพุทธ คือ กระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ทั้งทางด้านความประพฤติ ศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อความเจริญงอกงามทุกขั้นตอนของชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกิน อยู่ ดู ฟัง ในชีวิตประจำวันที่มีสติสัมปชัญญะคอยกำกับ การบูรณาการกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยมีส่วนเกษตรวิถีพุทธหรือทำการเกษตรไม่รบกวนธรรมชาติ แต่อาศัยธรรมชาติจัดการกันเองเพื่อให้ได้ปัจจัยในการดำรงชีพอย่างพอเพียง สนับสนุนให้ผู้ผลิตและผู้บริโภคผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรให้ตระหนักถึงภัยอันตรายอันเกิดจากสารเคมีอันตราย

4. จัดกลุ่มพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ การมีส่วนร่วมในชุมชน บวร ประชาชน ชาวบ้าน และผู้นำชุมชน จัดกลุ่มผู้สนใจถ่ายทอดองค์ความรู้ การทำกิจกรรม

5. บูรณาการกลไกการขับเคลื่อนนโยบาย จัดการประชุมปรึกษาหารือเป็นกลุ่มคณะแบบไม่เป็นทางการ หาแนวทางร่วมกันพัฒนา

4.3.3 รูปแบบที่ 2 ส่งเสริมเชิงพื้นที่

การจัดพื้นที่การเรียนรู้วิถีพุทธที่เป็นนวัตกรรมต้องมีการจัดด้านกายภาพ จัดสภาพใกล้ชีวิต ธรรมชาติ ชวนมีจิตใจสงบและส่งเสริมการบริหารจิต เจริญปัญญา ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต จัดกิจกรรมที่บูรณาการไตรสิกขาโดยเน้น การกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะรู้คุณค่าแท้ ด้านการสอนมีหลักสูตรสถานศึกษาและจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างชัดเจน ต่อเนื่องด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ส่งเสริมวัฒนธรรม แสวงหาปัญญา มีปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรต่อกันทุกคน พยายามปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น ด้านการบริหารจัดการ ร่วมกับผู้ปกครองและชุมชนพัฒนานักเรียนและพัฒนาซึ่งกันและกัน

การจัดกิจกรรมพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธต้องจัดทำพื้นฐานก่อน เหมือนกับการสร้างบ้านที่จะต้องประกอบด้วยการตอกเสาเข็มให้แข็งแรง มีการจัดเตรียมพื้นที่การเรียนรู้ โดยกิจกรรมการจัดกิจกรรมจากโครงการคุณธรรม คือ การเรียนรู้ที่ไม่จำกัด องค์กรแห่งความดี ที่ไร้ขีดจำกัด การทำความดีเชิงรุก พร้อมกับการเรียนรู้ชีวิตอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ แก่นการเรียนรู้คือ “ร่วมกันทำดี อย่างมีปัญญา” การจัดทำโครงการ เป็นการจัดการเรียนรู้รูปแบบหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์อย่างเป็นขั้นตอนและใช้ความรู้ที่ตนเองได้มา บูรณาการ การเจริญจิตภาวนา คือ การปฏิบัติเพื่อให้เข้าใจหลักธรรม เข้าใจความเป็นไปของชีวิต เพื่อให้จิตใจผ่องใส เบิกบาน

แนวทางการพัฒนาขับเคลื่อนเครือข่าย เป็นต้นแบบของการจัดการศึกษาในรูปแบบของพุทธ ที่ใช้ได้จริงมีประสิทธิภาพ สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้นได้

1. ควรเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาขับเคลื่อนอาจจะมีการจัดเวทีสัมมนาเพื่อแลกเปลี่ยนแนวคิด เพื่อจะได้เห็นมุมมองแนวความคิดและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน

2. ถ้าพื้นที่ใดมีประสบการณ์ และแนวทางที่มีประสิทธิภาพควรเป็นที่เลี้ยงในการพัฒนาพื้นที่อื่นต่อไป

3. แต่ละพื้นที่ควรมีความพร้อมที่จะทำไม่ใช่เพียงแต่ต้องการที่จะทำ

4. ต้องมีความพร้อมที่จะพัฒนา และมุ่งทำให้เกิดผลต่อส่วนรวมและมีเป้าหมายที่ชัดเจน

4.3.4 รูปแบบที่ 3 ส่งเสริมด้วยกิจกรรม

กระบวนการการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธมีลักษณะคือ

ขั้นตอนที่ 1 ให้ความรู้พุทธพอเพียงโดยการใช้ตัวอย่างคุ่มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืนโดยมีวิธีการคือ

1) ลงพื้นที่ทำกิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงโดยการใช้ตัวอย่างคุ่มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน
2) ศึกษาบ่อบำบัดน้ำเสียซึ่งเป็นน้ำที่ผ่านการใช้ประโยชน์และมีการปนเปื้อน จะต้องมีการบำบัดให้สะอาดก่อนนำน้ำเสียมารดพืชผักสวนพุทธเกษตร เชื่อมโยงกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

3) นำท่อคูدنํ้าเสียดูดน้ำจากบ่อนํ้าเสียมารกเก็บในบ่อพักน้ำเพื่อกระจายน้ำไปตามท่อในการรดน้ำผักในแปลงผัก

4) ประสานงานกับนิสิตปริญญาโทและปริญญาเอกที่เป็นนิสิตมาศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษามาส่งพื้นที่มาสังเกตการใช้ตัวอย่างคุ่มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน

5) ให้นิสิตนิสิตปริญญาโทและปริญญาเอกนำการใช้ตัวอย่างคุ่มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืนไปทดลองใช้

6) คณะผู้วิจัยลงพื้นที่ประเมินผลการนำกิจกรรมการใช้ตัวอย่างคุ่มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน

ขั้นตอนที่ 2 สร้างกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธด้วยกระบวนการไตรสิกขา โดยมีวิธีการคือ

1) ประสานงานกับนิสิตปริญญาโทและปริญญาเอกที่เป็นนิสิตมาศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษามาส่งพื้นที่ปฏิบัติกิจกรรมการใช้สติ ปัญญา และศีล

2) ให้นิสิตนิสิตปริญญาโทและปริญญาเอกประสานไปยังโรงเรียนของตนที่มีความพร้อมที่จะนำกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้สติเป็นฐาน ใช้ปัญญาเป็นฐาน ใช้ศีลเป็นฐานไปประยุกต์ใช้กับผู้บริหาร ครู และนักเรียนในโรงเรียน

3) คณะผู้วิจัยลงพื้นที่จัดกิจกรรมร่วมกับโรงเรียน ณ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจัดกิจกรรม 3 ฐาน คือ ฐานสติ ฐานปัญญา และฐานศีล

4) คณะผู้วิจัยประเมินการจัดกิจกรรม 3 ฐาน คือ ฐานสติ ฐานปัญญา และฐานศีล

ขั้นตอนที่ 3 กิจกรรมเดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ

โดยให้นิสิตปริญญาโทและปริญญาเอกที่เป็นนิสิตมาศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษามาส่งพื้นที่เข้าร่วมเรียนรู้ นำความรู้ไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับชุมชน

1) จัดกลุ่มเด็ก เยาวชนในพื้นที่ เข้าร่วมกิจกรรม

2) เพื่อฝึกให้เด็ก เยาวชน ได้ฝึกจิตในชีวิตประจำวัน จะสร้างเสริมสุขภาพ รู้จักตัวเอง มองดูทุกข์ด้วยความรู้เท่าทัน ไม่ถูกทุกข์บีบคั้น จิตใจปลอดโปร่งเป็นอิสระ

3) การดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5

4) ฝึกความมีวินัย ในการแสดงความเคารพ ในการรักษาความสะอาด ความเป็นระเบียบ และการตรงต่อเวลา

5) เปิดโอกาสให้เยาวชนได้ร่วมแสดงความคิดเห็น

ขั้นตอนที่ 4 กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธโดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็นและจัดกิจกรรมประกวดวิถีชีวิตพอเพียง

1) ประสานงานกับนิสิตปริญญาโทและปริญญาเอกที่เป็นนิสิตมาศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษามาปรึกษา ตกลงการจัดกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธ

2) ให้นิสิตนิสิตปริญญาโทและปริญญาเอกประสานไปยังโรงเรียนของตนที่มีความพร้อมที่จะนำกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธโดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็นและจัดกิจกรรมประกวดวิถีชีวิตพอเพียงไปประยุกต์ถ่ายทอดใช้กับผู้บริหาร ครู และนักเรียนในโรงเรียน

3) คณะผู้วิจัยลงพื้นที่จัดกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธโดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็นและจัดกิจกรรมประกวดวิถีชีวิตพอเพียง ณ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็นและจัดกิจกรรมประกวดวิถีชีวิตพอเพียง

4) คณะผู้วิจัยประเมินการจัดกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธโดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็นและจัดกิจกรรมประกวดวิถีชีวิตพอเพียง

4.3.5 รูปแบบที่ 4 ส่งเสริมด้วยเทคโนโลยี (แอปพลิเคชัน) กิจกรรมออนไลน์

การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรม

หลักการ

1. สร้างแอปพลิเคชันเป็นเครื่องมือสนับสนุน
2. ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการประสานงาน ใช้ในการแก้ปัญหา
3. ใช้ในการให้บริการ การถ่ายทอดความรู้ การเรียนรู้ผ่านแอปพลิเคชัน เข้าถึงคนทุกกลุ่ม โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วม และการเข้าถึงเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสาร สื่อการเรียนรู้ วางแผนจากข้อมูลความพร้อมด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของประเทศที่นำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

4. ขับเคลื่อนแผนการพัฒนาดิจิทัลเพื่อชุมชน สังคม และเครือข่ายไปสู่การปฏิบัติตามแนวทางการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

เป้าหมาย

1. เพิ่มขีดความสามารถในการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ด้วยการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือหลักในการสร้างสรรค์นวัตกรรมการผลิต การบริการ

2. สร้างโอกาสทางสังคมอย่างเท่าเทียม ด้วยข้อมูลข่าวสาร และบริการต่าง ๆ ผ่านสื่อดิจิทัลเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน

3. พัฒนาทุนมนุษย์สู่ยุคดิจิทัลด้วยการเตรียมความพร้อมให้บุคลากรทุกกลุ่ม มีความรู้และทักษะที่เหมาะสมต่อการดำเนินชีวิต และการประกอบอาชีพในยุคดิจิทัล

4. ปฏิรูปกระบวนการทัศน์การทำงานและการใช้ประโยชน์จากข้อมูล เพื่อให้การปฏิบัติงานมีความโปร่งใส มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล เข้าถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน

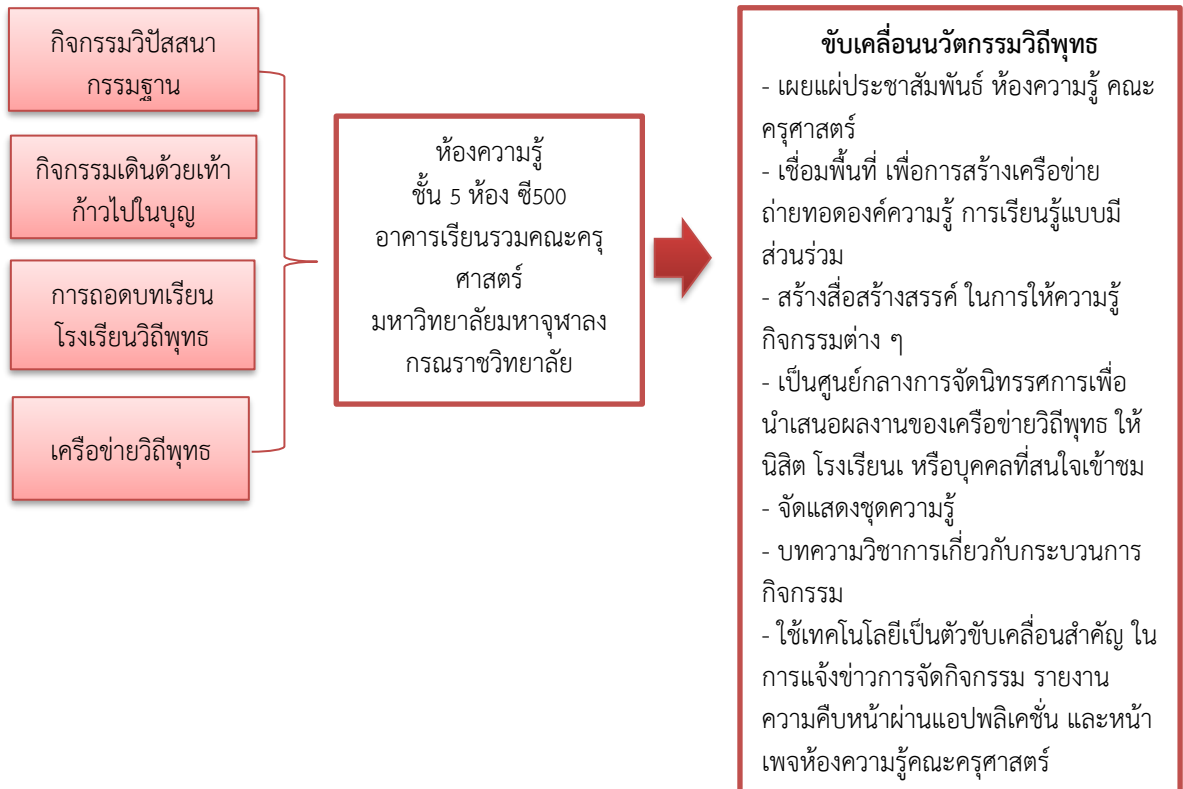
ฐานข้อมูลแอปพลิเคชันจะประกอบด้วย

- 1) ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
- 2) ข้อมูลชุมชนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เช่น สถานที่ตั้ง องค์กรความรู้ของชุมชนนั้น กิจกรรมต่าง ๆ การเข้าเยี่ยมชม ข้อมูลที่น่าสนใจในสถานที่ใกล้เคียง
- 3) องค์กรความรู้ที่เผยแพร่จากชุมชนสู่ชุมชน
- 4) การจัดกิจกรรมในแต่ละชุมชน เพื่อการประชาสัมพันธ์ ชักชวนเข้าร่วมกิจกรรม ทั้งในระดับเยาวชน คนในชุมชน โรงเรียน หรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามาให้ความรู้ ฝึกอบรม
- 5) การรายงานความก้าวหน้าของแต่ละพื้นที่ เพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน ช่วยกันคิดแก้ไขปัญหา

4.4 องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัย

องค์ความรู้จากงานวิจัย คือ แนวทางในการพัฒนากระบวนการการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ให้มีคุณภาพและมีความทันสมัย ด้วยการนำเทคโนโลยีมาเป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญ เป็นการเชื่อมพื้นที่ เพื่อการสร้างเครือข่าย ถ่ายทอดองค์ความรู้ การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การจัดกิจกรรม การสื่อสารประชาสัมพันธ์ชุดความรู้ ชุดกิจกรรม ผ่านแอปพลิเคชัน และหน้าเพจ

ภาพที่ ๔.๑๐ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากภาพที่ ๔.๑๐ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย “การขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” คณะผู้วิจัยได้สร้างห้องเรียนรู้ คณะครูศาสตร์ เพื่อเป็นศูนย์กลางการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ให้มีคุณภาพและมีความทันสมัย ด้วยการนำเทคโนโลยีมาเป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญ เป็นการเชื่อมพื้นที่ เพื่อการสร้างเครือข่าย ถ่ายทอดองค์ความรู้ การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การจัดกิจกรรม การสื่อสารประชาสัมพันธ์ชุดความรู้ ชุดกิจกรรม ผ่านแอปพลิเคชัน และหน้าเพจ โดยกระบวนการการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 4 กิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในแต่ละพื้นที่ เช่น กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงโดยการใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน การที่นิสิตปริญญาโทและปริญญาเอกที่เป็นนิสิตมาศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ลงพื้นที่มาสังเกตการใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน ทำให้เกิดการเรียนรู้ และนำแนวทางการสร้างบ่อบำบัดน้ำเสียซึ่งเป็นน้ำที่ผ่านการใช้ประโยชน์และมีการปนเปื้อน นำท่อดูดน้ำเสียดูดน้ำจากบ่อน้ำเสียมาเก็บในบ่อบำบัด การบำบัดให้สะอาดก่อน เพื่อกระจายน้ำไปตามท่อในการรดน้ำผักในแปลง

พืชผักสวนพุทธเกษตร เชื่อมโยงกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไปประยุกต์ใช้ในชุมชนทำให้คนในชุมชนเรียนรู้และเห็นคุณค่าของการใช้น้ำ กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธด้วยกระบวนการไตรสิกขา ฐานสติ ฐานปัญญา และฐานศีล เป็นการเรียนรู้วิถีพุทธ เพื่อปลูกฝังการคิดถูกวิธี คิดเป็นระเบียบ คิดมีเหตุผล และคิดเป็นกุศล กิจกรรมเดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ เพื่อการพัฒนาจิต การสร้างวินัย หลักการดำเนินชีวิต การสร้างจิตใจให้เข้มแข็ง การอยู่อย่างมีความสุข กิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธ มีวิธีการสอนเป็นระบบ มีตำรา มีบทเรียน เป็นลำดับขั้นตอน เข้าใจง่าย มีการเรียนภาคทฤษฎี และปฏิบัติ ที่เรียนสะดวกสบาย ทำน้อย ได้ผลมาก เห็นผลชัดเจนกว่า 95% ของผู้ที่เรียนจบหลักสูตร ครุสมาธิ ยืนยันว่ามีความสุขมากขึ้นนอนหลับง่าย มีความเครียดน้อยลง ควบคุมอารมณ์ได้ดี ทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น

การพัฒนาการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธในพื้นที่ต่างๆ ให้มีคุณภาพ และมีความทันสมัย เป็นการสร้างนวัตกรรมใหม่ ด้วยการนำเทคโนโลยีเข้ามาเป็นเครื่องมือหลักในการขับเคลื่อนด้วยพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ การสร้างแอปพลิเคชันเพื่อการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธเป็นแนวทางที่เชื่อมพื้นที่ ทำให้เครือข่ายเชื่อมโยงกัน กลุ่มชุมชนต่างๆ สื่อสารประชาสัมพันธ์ ถ่ายทอดองค์ความรู้ในแอปพลิเคชัน โดยผู้ที่สนใจสามารถดาวน์โหลด แอปพลิเคชันไปใช้ได้ฟรี มีการให้ข้อมูล ข่าวสาร บริการต่างๆ ประชาสัมพันธ์กิจกรรมของแต่ละเครือข่ายผ่านสื่อดิจิทัล เป็นการกระตุ้นให้เกิดการวางแผนการผลิต และกิจกรรมการตลาด การสื่อสาร การแปรรูปผลิตภัณฑ์อินทรีย์ เกิดการเรียนรู้แบบไม่จำกัด มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านการเกษตร การประกอบกิจกรรมในแต่ละชุมชน ช่วยให้การสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธเกิดผลสำเร็จได้ง่ายขึ้น โดยในแพลตฟอร์มของแอปพลิเคชัน ประกอบด้วย ระบบการบริหารจัดการน้ำ แผนผังการบริหารจัดการทรัพยากรแหล่งน้ำ การบำบัดน้ำเสีย การท่องเที่ยวเชิงเกษตรวิถีพุทธ การเข้าเยี่ยมชมในสถานที่ต่างๆ ข้อมูลที่น่าสนใจ ตำแหน่งที่ตั้ง และการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธเกษตรพอเพียง ซึ่งจะทำให้การขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธเกิดการบริหารจัดการที่รวดเร็ว มีรูปแบบเดียวกัน เกิดประสิทธิภาพ และสร้างการเปลี่ยนแปลง

รูปแบบการส่งเสริมขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เป็นกระบวนการส่งเสริมพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธนั้นต้องยึดหลักวิถีพุทธ ได้แก่

รูปแบบที่ 1 ส่งเสริมเชิงนโยบาย หมายถึง แนวนโยบายส่งเสริมสนับสนุนการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

รูปแบบที่ 2 ส่งเสริมเชิงพื้นที่ หมายถึง การจัดพื้นที่การเรียนรู้วิถีพุทธที่เป็นนวัตกรรม ต้องมีการจัดด้านกายภาพ จัดสภาพใกล้ชิดธรรมชาติ ชวนมีจิตใจสงบและส่งเสริมการบริหารจิต เจริญปัญญา ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต

รูปแบบที่ 3 ส่งเสริมด้วยกิจกรรม หมายถึง จัดกิจกรรมที่บูรณาการไตรสิกขาโดยเน้น การกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะรู้คุณค่าแท้ ด้านการสอน มีหลักสูตรสถานศึกษาและจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างชัดเจน ต่อเนื่อง

รูปแบบที่ 4 ส่งเสริมด้วยเทคโนโลยี หมายถึง การสร้างแอปพลิเคชัน การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรม

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การขับเคลื่อนชายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษารูปแบบการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 2) เพื่อพัฒนาการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ และ 3) เพื่อส่งเสริมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการมาเป็นส่วนสำคัญต่อการดำเนินการวิจัยทุกขั้นตอน คณะผู้วิจัย ได้ทบทวนวรรณกรรมหลักการ แนวคิด ทฤษฎี จากเอกสาร วารสาร สื่อสิ่งพิมพ์ ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาประมวลเพื่อกำหนดนิยามเป็นขอบเขตเนื้อหา การสร้างกรอบแนวคิดการวิจัยและเป็นโครงสร้างของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ให้สอดคล้องกับประเด็นปัญหา วัตถุประสงค์ ตามรูปแบบ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มคณาจารย์และเจ้าหน้าที่เรียนโรงเรียนวิถีพุทธ ๓ โรงเรียน ได้แก่ 1) โรงเรียนชานาพุทธเศรษฐศาสตร์ จังหวัดเชียงราย 2) โรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี 3) โรงเรียนรุ่งอรุณ กรุงเทพมหานคร 4) วิทยาลัยจุลณีศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ 5) โรงเรียนวัดสุทธิ วราราม กรุงเทพมหานคร และกลุ่มผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิตคณะครุศาสตร์ ผู้บริหาร จำนวน 20 รูป/คน คณาจารย์ 30 รูป/คน เจ้าหน้าที่ 10 รูป/คน นิสิต 60 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แนวคำถามในการสัมภาษณ์ และชุดกิจกรรม เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเอกสาร การสัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่มย่อย และทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 รูปแบบการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

จากการสัมภาษณ์กลุ่มคณาจารย์และเจ้าหน้าที่เรียนโรงเรียนวิถีพุทธ 5 โรงเรียน พบว่า โรงเรียนชานาพุทธเศรษฐศาสตร์ จังหวัดเชียงราย มีลักษณะรูปแบบการขับเคลื่อนการสร้างเครือข่ายองค์ความรู้ของเกษตรกร โดยมีวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญมาให้ความรู้ ทำให้เกิดเครือข่ายของเกษตรกรที่มาร่วมเรียน เกิดเครือข่ายการพบกันระหว่างผู้ผลิตและผู้ซื้อ ตัดขั้นตอนการซื้อขายผ่านพ่อค้าคนกลาง

โรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี มีรูปแบบการขับเคลื่อนโดยใช้หลักการวิถีพุทธ ควบคู่กับการเรียน สอนและปลูกฝังให้เด็กเป็นคนดี จิตใจดี เกิดเป็นเครือข่ายเยาวชน ร่วมมือกันปลูกป่า ห่วงใยสิ่งแวดล้อม สร้างโครงการ บ้านแพลงน้ำ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันจากผู้เข้าชม เกิดนวัตกรรมใหม่ๆ องค์ความรู้ที่ให้และได้รับ ยิ่งถูกต่อเติมและพัฒนาอยู่ตลอดเวลา สามารถนำไปปรับใช้ให้เข้ากับบริบทท้องถิ่น

โรงเรียนรุ่งอรุณ กรุงเทพมหานคร มีรูปแบบการขับเคลื่อนโดยการน้อมนำจิตใจให้พร้อมด้วยสติ ด้วยการกราบพระให้เสมือนกราบบาทของพระพุทธเจ้า และการมีสัมมาสติในกิจวัตร เช่น แปรงฟัน ลมหายใจ ยืนเดินนั่งนอน การมีสัมมาวาจา (เลิกบ่น) และการฝึก “ทำให้ดีกว่าเดิม” การมีสติในการใช้ การบริโภคทรัพยากรของเด็กๆ ครู ผู้ปกครอง เจ้าหน้าที่ และทุกคนในชุมชน บนการดำเนินงานด้วยหลักวิถีพุทธที่นำมาใช้วิเคราะห์ ผสานกับการวางแผน ออกแบบ จัดการทรัพยากร ทั้งปวงที่อยู่ในระบบความสัมพันธ์ ให้เชื่อมโยงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อย่างเกื้อกูลกันครบวงจร แผนการสอนที่กำหนดเป้าหมายทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณค่าไว้อย่างชัดเจน จึงทำให้นักเรียนเป็นเจ้าของการเรียนรู้ นำไปสู่การพัฒนาต่อยอดโรงเรียนวิถีพุทธในด้านปัญญาปฏิบัติ ทาน ศีล ภาวนา เพื่อบ่มเพาะคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้ยิ่งขึ้นไป

วิทยาลัยจุลฉัตรสระเกษ จังหวัดศรีสะเกษ มีรูปแบบการขับเคลื่อนโดยการพัฒนาผ่านไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา และกระบวนการพัฒนาผ่านภาวนา 4 คือ กาย ศีล จิต ปัญญา ขับเคลื่อนวิถีพุทธ ผู้บริหารและครูในวิทยาลัยจะต้องเป็นสัมมาทิฐิหรือมี Mindset แบบบวก ส่งผลต่อนักศึกษาให้มีวิชาการ วิชาชีพ วิชาชีวิต เป็นคนเก่ง ดี มีความสุข สามารถทำงานร่วมกับคนอื่นได้อย่างมีความสุข เพราะมีเครื่องคุ้มกันทางพระพุทธศาสนา คำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นสิ่งล้ำค่ามาก

โรงเรียนวัดสุทธิวราราม กรุงเทพมหานคร มีแนวคิดพัฒนาให้นักเรียนโรงเรียนมีความสะอาด บริสุทธิ์ ทั้งกาย วาจา และใจ มีความแข็งแกร่งในตนเอง สร้างภูมิคุ้มกันด้วยการฝึกฝนอบรมจิตใจด้วยการเจริญสมาธิขั้นพื้นฐาน จัดอบรมค่ายส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และทางโรงเรียนยังมีการอบรม โครงการพัฒนาเยาวชนต้นแบบ ฝึกฝนให้เด็กมีความสุข สุขภาพ เรียบร้อย อ่อนน้อมถ่อมตน มีวินัยในการใช้ชีวิตประจำวัน มีความสุขกับการดำเนินชีวิตให้มีคุณภาพตามหลักพระพุทธศาสนา ยึดมั่นในศีลธรรม จริยธรรม สามารถสร้างเจริญงอกงามอย่างเป็นธรรมชาติและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม มีความเคารพยึดในสถาบันหลักของประเทศชาติ คือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน ก็จะมีการสอนคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่เด็ก โดยการให้เข้าค่ายคุณธรรม มีการเรียนการสอนด้านภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน และภาษาฝรั่งเศส สอนการสร้างรายได้เสริมจากการทำกิจกรรมที่โรงเรียน และเด็กนักเรียนก็ได้จัดกิจกรรมร้องเพลงเปิดหมวกตามสถานที่ต่างๆ เพื่อนำเงินมาจัดกิจกรรม และยังมีการทำวัตรเข้าเฝ้าในช่วงเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรมด้วย ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับนโยบายการศึกษาการพัฒนาทักษะการใช้ชีวิตและทักษะการใช้ชีวิต และที่สำคัญคือ การนำ “นวัตกรรมวิถีชีวิตพอเพียง” โดยเน้นหลักการใช้จ่ายเงิน ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไม่ให้ใช้เงินฟุ่มเฟือย มีการสอนเรื่องการอดออมเงินที่หามาได้ไว้ใช้ในอนาคต

รูปแบบการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ มีการพัฒนาปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ของสภาพปัจจุบัน ให้เข้ากับกระบวนการการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ และสามารถนำไปใช้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสถานศึกษาอื่นๆ รวมถึงพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ มีการวางแผนในการจัดการเรียนการสอน ดำเนินการตามแผน และจัดให้มีการวัดและประเมินผลการจัดการเรียนรู้ มีรูปแบบที่ผู้เรียนสามารถทำความเข้าใจได้ง่าย เน้นกิจกรรมเพื่อให้การขับเคลื่อนมีประสิทธิภาพ การเรียนการสอนควรดำเนินการให้มีการเข้าถึงง่าย เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วม ในการพัฒนาขับเคลื่อนรูปแบบการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธในสถานศึกษามีรูปแบบที่ชัดเจน

เพื่อขับเคลื่อนโรงเรียนวิถีพุทธ ให้ใช้รูปแบบเดียวกันในการพัฒนาการเรียนของนักเรียน ให้เรียนรู้พระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพ ควรมีการสร้างเครือข่ายวิถีพุทธให้มีประสานงานการร่วมมือกันในการวางแผนพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ที่เป็นแบบแผนเป็นแนวทางเดียวกันของเครือข่าย เพื่อที่จะช่วยให้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้สร้างผลสัมฤทธิ์ที่ดีและลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษาของผู้เรียน และควรเป็นพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้ตามแบบวิถีพุทธที่นำมาสร้างนวัตกรรม เพื่อเป็นต้นแบบของการจัดการศึกษาในรูปแบบของพุทธ ที่ใช้ได้จริงมีประสิทธิภาพ สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้นได้ อาจจะมีการจัดเวทีสัมมนาเพื่อแลกเปลี่ยนแนวคิดจากหลายภาคส่วน เพื่อจะได้เห็นมุมมองแนวความคิดจากหลายส่วน

5.1.2 การขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

การขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ มีการขับเคลื่อนทั้งในเชิงนโยบายเชิงพื้นที่ การขับเคลื่อนการจัดกิจกรรม และการขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี

1. การขับเคลื่อนเชิงนโยบาย พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เป็นการนำร่องการส่งเสริมการบริหารและการจัดการการเรียนวิถีพุทธ ให้อิสระ มีความคล่องตัวในการคิดค้นและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา ลดความเหลื่อมล้ำ และเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการที่เน้นการพัฒนาการจัดการศึกษาร่วมกันของทุกภาคส่วนในพื้นที่ จะต้องเร่งขับเคลื่อนการดำเนินการให้เห็นเป็นรูปธรรม การจัดการศึกษาต่อโดยผู้เรียน สถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน และคนในพื้นที่ โดยสถานศึกษานำร่องและหน่วยงานทางการศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ สร้างสิ่งใหม่ให้เหมาะสมกับพื้นที่ และสามารถเป็นตัวอย่าง เป็นโมเดลต้นแบบของการแก้ไขปัญหาระบบการศึกษา จากฐานทุนเดิมที่มีสู่การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา และลดความเหลื่อมล้ำในสังคมได้จริง

2. การขับเคลื่อนเชิงพื้นที่ด้วยกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้อย่างบูรณาการ ทั้งทางด้านความประพฤติ ศิล สมาธิ ปัญญา เพื่อความเจริญงอกงามทุกขั้นตอนของชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกิน อยู่ ดู ฟัง ในชีวิตประจำวันที่มีสติสัมปชัญญะคอยกำกับ เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาตนจนเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมให้เจริญสืบต่อไป และเนื่องจากพุทธศาสนามีหลักการพัฒนามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะฝึกฝนและพัฒนาตนได้ ประกอบกับวิเคราะห์ผู้เรียนว่ามีสติปัญญา อุปนิสัย ความพร้อม และภูมิหลังที่แตกต่างกัน การพัฒนาจึงเน้นที่ตัวผู้เรียนแต่ละคนเป็นสำคัญโดยมีการบูรณาการกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยมีส่วนร่วมเกษตรวิถีพุทธ หรือทำการเกษตรไม่บงกชธรรมชาติ แต่อาศัยธรรมชาติจัดการกันเองเพื่อให้ได้ปัจจัยในการดำรงชีพอย่างพอเพียง เช่น จากการทำการเกษตรที่ปรับสวนยางเป็นปายาง นาข้าวไม่ไผ่พรวน ใช้ความได้เปรียบของทรัพยากร ความหลากหลายทางชีวภาพบริการจัดการโดยพึ่งพาตนเอง อยู่ได้อย่างมีความสุข การจัดพื้นที่การเรียนรู้วิถีพุทธที่เป็นนวัตกรรมต้องมีการจัดด้านกายภาพ จัดสภาพใกล้เคียงธรรมชาติ ขวนมีจิตใจสงบและส่งเสริมการบริหารจิต เจริญปัญญา ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต จัดกิจกรรมที่บูรณาการไตรสิกขาโดยเน้น การกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะรู้คุณค่าแท้ ด้านการสอน มีหลักสูตรสถานศึกษาและจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างชัดเจน ต่อเนื่อง ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ส่งเสริมวัฒนธรรม แสวงหาปัญญา มีปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรต่อกันทุกคน พยายามปฏิบัติตน

เป็นตัวอย่งที่ตีแก่ผู้อื่น ด้านการบริหารจัดการร่วมกับผู้ปกครองและชุมชน พัฒนานักเรียน และพัฒนาซึ่งกันและกัน

3. การขับเคลื่อนด้วยกิจกรรม ได้แก่

กิจกรรมที่ 1 กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน

กิจกรรมที่ 2 กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธด้วยกระบวนการไตรสิกขา โดยใช้สติเป็นฐาน ใช้ปัญญาเป็นฐาน ใช้ศีลเป็นฐาน

กิจกรรมที่ 3 กิจกรรมเดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ

กิจกรรมที่ 4 กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธ

4. การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ออกแบบแอปพลิเคชัน เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้

กิจกรรมผ่านแอปพลิเคชัน นำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาเป็นเครื่องมือหลักในการขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ช่วยให้การสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธเกิดผลสำเร็จได้ง่ายขึ้น หลักคิดการนำเทคโนโลยีดิจิทัล มาผนวกรวมกับแนวทางการขับเคลื่อนนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ จะถูกนำมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการพัฒนาแพลตฟอร์ม การสร้างแอปพลิเคชัน โดยนำกิจกรรมต่างๆ วางไว้ในแอปพลิเคชัน มีการอัปเดตข้อมูลจากพื้นที่ต่างๆ การเผยแพร่นวัตกรรมใหม่ๆ การแก้ปัญหาสังคมหรือสิ่งแวดล้อม เช่น การสร้างแอปพลิเคชันที่เป็นศูนย์กลางในการให้ข้อมูลในการคัดแยกขยะ รวมถึงสามารถเชื่อมโยงกลุ่มผู้รับซื้อของเก่ากับกลุ่มผู้ที่ต้องการขายของเหลือใช้ที่จะช่วยให้สะดวกสบายมากขึ้น ซึ่งภายในแอปพลิเคชันประกอบด้วย ระบบการนัดหมายและการวางแผนการให้บริการระหว่างกลุ่มผู้รับซื้อและกลุ่มผู้ขาย ระบบการตรวจสอบราคาซื้อขาย การสะสมคะแนน ตลอดจนข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการคัดแยกขยะประเภทต่างๆ ได้แก่ ขยะอันตราย วัสดุรีไซเคิล และขยะทั่วไป ด้วยวิธีที่ปลอดภัยและเหมาะสม อีกทั้งยังช่วยแก้ปัญหาการคัดแยกขยะตามชุมชนได้

แอปพลิเคชันระบบการบริหารจัดการน้ำ กระบวนการออกแบบและวางแผนระบบฐานข้อมูลสารสนเทศเชิงพื้นที่ เช่น ข้อมูลการตรวจวัดทางสถิติด้านทรัพยากรแหล่งน้ำ แผนผังการบริหารจัดการทรัพยากรแหล่งน้ำ การบำบัดน้ำเสีย เป็นต้น เพื่อการวางแผนและออกแบบการดำเนินงานที่สามารถจัดสรรการใช้ประโยชน์ด้านทรัพยากรน้ำในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม

แอปพลิเคชันสำหรับสร้างเกษตรกรรายย่อย ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ช่วยเหลือเกษตรกรรายย่อย ได้แก่ การวางแผนการผลิต กระบวนการเพาะปลูกพืชตามมาตรฐาน เป็นต้น ตลอดจนการวิเคราะห์ข้อมูลกิจกรรมทางการเกษตรวิถีพุทธ

แอปพลิเคชันส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรวิถีพุทธ การเข้าเยี่ยมชม การเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เกษตรพอเพียง ตามพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้ในจังหวัดต่างๆ เพื่อส่งเสริมรายได้ให้กับชุมชน

5.1.3 การส่งเสริมขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

รูปแบบการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธนั้นต้องยึดหลักวิถีพุทธโดยการพัฒนาจิตในพระพุทธศาสนาว่า จิตเป็นรากฐานสำคัญที่จะแสดงออกในอากัปภิกิริยาตลอดหน้า ใจ เมื่อได้รับการอบรมย่อมมีสติ ย่อมมีความฉลาดรอบคอบการเปลี่ยนแปลงในสังคมปัจจุบันที่มีนวัตกรรมเทคโนโลยี สื่อต่างๆ ที่เกิดขึ้นทำให้เด็ก เยาวชนหลงผิดไปตามกระแสของสังคม ละทิ้งคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา ทำให้การดำเนินชีวิตขาดหลักธรรมยึดเหนี่ยวจิตใจ ที่จะทำให้ชีวิตมีความมั่นคง

และสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าว ในชีวิตที่จะเกิดขึ้นได้ ซึ่งเด็ก เยาวชนคือหัวใจสำคัญในการพัฒนาในทุกๆ ด้าน เป็นกลุ่มคนที่มีพลัง มีศักยภาพมาก การกระตุ้นให้เด็ก เยาวชน กล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออกในสิ่งที่ดี พัฒนาศักยภาพและพลังในเชิงสร้างสรรค์ สร้างให้เด็ก เยาวชน ตระหนักถึงคุณค่าของตนเองพร้อมมีภูมิคุ้มกัน รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ไม่ตกเป็นเหยื่อหรือสร้างปัญหาให้กับสังคม เป็นทรัพยากรอันทรงคุณค่า เป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ เด็ก เยาวชนจึงจำเป็นต้องมีความรู้และศีลธรรม ควบคู่กันไป เพื่อให้เด็ก เยาวชนมีคุณธรรม จริยธรรม มีศีล มีธรรม และมีค่านิยมในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมการเรียนรู้วิถีพุทธ จึงมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของเด็ก และเยาวชน ค่ายวิถีพุทธจึงเป็นการที่จะช่วยพัฒนาเด็ก เยาวชน โดยการพัฒนาจิตและปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรม ตามหลักพุทธศาสนา อันเป็นแนวทางที่ดีในการประพฤติปฏิบัติตนให้มีทักษะในการดำเนินชีวิต เก่ง ดี มีสุข และสามารถนำหลักธรรมคำสอนที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

รูปแบบที่ 1 ส่งเสริมเชิงนโยบาย แนวนโยบายส่งเสริมสนับสนุนการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ประกอบด้วย

1. การส่งเสริมและผลักดันการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาจิตและปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรม ตามหลักพุทธศาสนา อันเป็นแนวทางที่ดีในการประพฤติปฏิบัติตนให้มีทักษะในการดำเนินชีวิต เก่ง ดี มีสุข และสามารถนำหลักธรรมคำสอนที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

2. สนับสนุนผู้นำพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ร่วมมือร่วมพลังกัน เป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

3. ส่งเสริมวิถีเกษตรกรรมแบบพอเพียง การศึกษาตามแนวพุทธปรัชญาการศึกษาของโรงเรียนวิถีพุทธ คือ กระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ทั้งทางด้านความประพฤติ ศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อความเจริญงอกงามทุกขั้นตอนของชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกิน อยู่ ดู ฟัง ในชีวิตประจำวัน ที่มีสติสัมปชัญญะคอยกำกับ การบูรณาการกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยมีส่วนร่วมเกษตรกรวิถีพุทธหรือทำการเกษตรไม่รบกวนธรรมชาติ แต่อาศัยธรรมชาติจัดการกันเองเพื่อให้ได้ปัจจัยในการดำรงชีพอย่างพอเพียง สนับสนุนให้ผู้ผลิตและผู้บริโภคผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรให้ตระหนักถึงภัยอันตรายอันเกิดจากสารเคมีอันตราย

4. จัดกลุ่มพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ การมีส่วนร่วมในชุมชน บวร ประชาสุขุ ขาวบ้าน และผู้นำชุมชน จัดกลุ่มผู้สนใจถ่ายทอดองค์ความรู้ การทำกิจกรรม

5. บูรณาการกลไกการขับเคลื่อนนโยบาย จัดการประชุมปรึกษาหารือเป็นกลุ่มคณะแบบไม่เป็นทางการ หาแนวทางร่วมกันพัฒนา

รูปแบบที่ 2 ส่งเสริมเชิงพื้นที่ การจัดพื้นที่การเรียนรู้วิถีพุทธที่เป็นนวัตกรรมต้องมีการจัดด้านกายภาพ จัดสภาพใกล้ชีวิตธรรมชาติ ชวนมีจิตใจสงบและส่งเสริมการบริหารจิต เจริญปัญญา ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต จัดกิจกรรมที่บูรณาการไตรสิกขาโดยเน้น การกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะรู้คุณค่าแท้ ด้านการสอน มีหลักสูตรสถานศึกษาและจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างชัดเจน ต่อเนื่อง ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ส่งเสริมวัฒนธรรม

แสวงหาปัญญา มีปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรต่อกันทุกคน พยายามปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น ด้านการบริหารจัดการ ร่วมกับผู้ปกครองและชุมชนพัฒนานักเรียนและพัฒนาซึ่งกันและกัน

การจัดกิจกรรมพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธต้องจัดทำพื้นฐานก่อน เหมือนกับการสร้างบ้านที่จะต้องประกอบด้วยการตอกเสาเข็มให้แข็งแรง มีการจัดเตรียมพื้นที่การเรียนรู้ โดยกิจกรรมการจัดกิจกรรมจากโครงการคุณธรรม คือ การเรียนรู้ที่ไม่จำกัด องค์กรแห่งความดี ที่ไร้ขีดจำกัด การทำความดีเชิงรุก พร้อมกับการเรียนรู้ชีวิตอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ แก่นการเรียนรู้คือ “ร่วมกันทำดี อย่างมีปัญญา” การจัดทำโครงการ เป็นการจัดการเรียนรู้รูปแบบหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์อย่างเป็นขั้นตอนและใช้ความรู้ที่ตนเองได้มา บูรณาการ การเจริญจิตภาวนา คือ การปฏิบัติเพื่อให้เข้าใจหลักธรรม เข้าใจความเป็นไปของชีวิต เพื่อให้จิตใจผ่องใส เบิกบาน

แนวทางการพัฒนาขับเคลื่อนเครือข่าย เป็นต้นแบบของการจัดการศึกษาในรูปแบบของพุทธ ที่ใช้ได้จริงมีประสิทธิภาพ สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้นได้

1. ควรเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาขับเคลื่อนอาจจะมีการจัดเวทีสัมมนาเพื่อแลกเปลี่ยนแนวคิด เพื่อจะได้เห็นมุมมองแนวความคิดและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน

2. ถ้าพื้นที่ใดมีประสบการณ์ และแนวทางที่มีประสิทธิภาพควรเป็นพี่เลี้ยงในการพัฒนาพื้นที่อื่นต่อไป

3. แต่ละพื้นที่ควรมีความพร้อมที่จะทำไม่ใช่เพียงแค่ต้องการที่จะทำ

4. ต้องมีความพร้อมที่จะพัฒนา และมุ่งทำให้เกิดผลต่อส่วนรวมและมีเป้าหมาย

ที่ชัดเจน

รูปแบบที่ 3 ส่งเสริมด้วยกิจกรรม กระบวนการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธมีลักษณะ คือ

ขั้นตอนที่ 1 ให้ความรู้ พุทธพอเพียงโดยการใช้ตัวอย่างคุ่มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน โดยมีวิธีการคือ

1. ลงพื้นที่ทำกิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงโดยการใช้ตัวอย่างคุ่มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน

2. ศึกษาบ่อบำบัดน้ำเสียซึ่งเป็นน้ำที่ผ่านการใช้ประโยชน์และมีการปนเปื้อน จะต้องมีการบำบัดให้สะอาดก่อนนำน้ำเสียมารดพืชผักสวนพุทธเกษตร เชื่อมโยงกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

3. นำท่อดูดน้ำเสียดูดน้ำจากบ่อน้ำเสียมาเก็บในบ่อพักน้ำเพื่อกระจายน้ำไปตามท่อในการรดน้ำผักในแปลงผัก

4. ประสานงานกับนิสิตปริญญาโทและปริญญาเอกที่เป็นนิสิตมาศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษาให้ลงพื้นที่มาสังเกตการใช้ตัวอย่างคุ่มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน

5. ให้นิสิตนิสิตปริญญาโทและปริญญาเอกนำการใช้ตัวอย่างคุ่มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืนไปทดลองใช้

6. คณะผู้วิจัยลงพื้นที่ประเมินผลการนำกิจกรรมการใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน

ขั้นตอนที่ 2 สร้างกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธด้วยกระบวนการไตรสิกขาด้วยวิธีการ

1. ประสานงานกับนิสิตปริญญาโทและปริญญาเอกที่เป็นนิสิตมาศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษามาฝึกปฏิบัติการการใช้สติ ปัญญา และศีล

2. ให้นิสิตนิสิตปริญญาโทและปริญญาเอกประสานไปยังโรงเรียนของต้นที่มีความพร้อมที่จะนำกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้สติเป็นฐาน ใช้ปัญญาเป็นฐาน ใช้ศีลเป็นฐาน ไปประยุกต์ใช้กับผู้บริหาร ครู และนักเรียนในโรงเรียน

3. คณะผู้วิจัย ลงพื้นที่จัดกิจกรรมร่วมกับโรงเรียน ณ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจัดกิจกรรม 3 ฐาน คือ ฐานสติ ฐานปัญญา และฐานศีล

4. คณะผู้วิจัย ประเมินการจัดกิจกรรม 3 ฐาน คือฐานสติ ฐานปัญญาและฐานศีล

ขั้นตอนที่ 3 เดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ

โดยให้นิสิตปริญญาโทและปริญญาเอกที่เป็นนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษามาที่เข้าร่วมเรียนรู้ นำความรู้ไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับชุมชน

1. จัดกลุ่มเด็ก เยาวชนในพื้นที่ เข้าร่วมกิจกรรม

2. เพื่อฝึกให้เด็ก เยาวชน ได้ฝึกจิตในชีวิตประจำวัน จะสร้างเสริมสุขภาพ รู้จักตัวเอง มองดูทุกข์ด้วยความรู้เท่าทัน ไม่ถูกทุกข์บีบคั้น จิตใจปลอดโปร่งเป็นอิสระ

3. การดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5

4. ฝึกความมีวินัย ในการแสดงความเคารพ ในการรักษาความสะอาด ความเป็นระเบียบ และการตรงต่อเวลา

5. เปิดโอกาสให้เยาวชนได้ร่วมแสดงความคิดเห็น

ขั้นตอนที่ 4 ถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธโดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็นและจัดกิจกรรมประกวดวิถีชีวิตพอเพียง

1. ประสานงานกับนิสิตปริญญาโทและปริญญาเอกที่เป็นนิสิตมาศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษามาปรึกษา ตกลงการจัดกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธ

2. ให้นิสิตนิสิตปริญญาโทและปริญญาเอกประสานไปยังโรงเรียนของต้นที่มีความพร้อมที่จะนำกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธโดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็นและจัดกิจกรรมประกวดวิถีชีวิตพอเพียงไปประยุกต์ถ่ายทอดใช้กับผู้บริหาร ครู และนักเรียนในโรงเรียน

3. คณะผู้วิจัย ลงพื้นที่จัดกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธโดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็นและจัดกิจกรรมประกวดวิถีชีวิตพอเพียง ณ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็นและจัดกิจกรรมประกวดวิถีชีวิตพอเพียง

4. คณะผู้วิจัย ประเมินการจัดกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธโดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็นและจัดกิจกรรมประกวดวิถีชีวิตพอเพียง

รูปแบบที่ 4 ส่งเสริมด้วยเทคโนโลยี การสร้างแอปพลิเคชัน การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรม

หลักการ

1. สร้างแอปพลิเคชันเป็นเครื่องมือสนับสนุน
2. ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการประสานงาน ใช้ในการแก้ปัญหา
3. ใช้ในการให้บริการ การถ่ายทอดความรู้ การเรียนรู้ผ่านแอปพลิเคชัน เข้าถึงคนทุกกลุ่ม โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วม และการเข้าถึงเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสาร สื่อการเรียนรู้ วางแผนจากข้อมูลความพร้อมด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของประเทศที่นำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน
4. ขับเคลื่อนแผนการพัฒนาดิจิทัลเพื่อชุมชน สังคม และเครือข่ายไปสู่การปฏิบัติตามแนวทางการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

เป้าหมาย

1. เพิ่มขีดความสามารถในการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ด้วยการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือหลักในการสร้างสรรค์นวัตกรรมการผลิต การบริการ
2. สร้างโอกาสทางสังคมอย่างเท่าเทียม ด้วยข้อมูลข่าวสาร และบริการต่างๆ ผ่านสื่อดิจิทัลเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน
3. พัฒนาทุนมนุษย์สู่ยุคดิจิทัลด้วยการเตรียมความพร้อมให้บุคลากรทุกกลุ่มมีความรู้และทักษะที่เหมาะสมต่อการดำเนินชีวิต และการประกอบอาชีพในยุคดิจิทัล
4. ปฏิรูปกระบวนการทัศน์การทำงานและการใช้ประโยชน์จากข้อมูล เพื่อให้การปฏิบัติงานมีความโปร่งใส มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล เข้าถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

ประเด็นที่ 1 การขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำชุดกิจกรรมมาส่งเสริมการสร้างเครือข่าย

กระบวนการการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 4 กิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในแต่ละพื้นที่ เช่น

กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงโดยการใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน การที่นิสิตปริญญาโทและปริญญาเอกที่เป็นนิสิตมาศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ลงพื้นที่มาสังเกตการใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน ทำให้เกิดการเรียนรู้ และนำแนวทางการสร้างบ่อบำบัดน้ำเสียซึ่งเป็นน้ำที่ผ่านการใช้ประโยชน์และมีการปนเปื้อน นำท่อดูดน้ำเสียดูดน้ำจากบ่อน้ำเสียมาเก็บในบ่อพักน้ำ การบำบัดให้สะอาดก่อน เพื่อกระจายน้ำไปตามท่อในการรดน้ำผักในแปลงพืชผักสวนพุทธเกษตร เชื่อมโยงกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไปประยุกต์ใช้ในชุมชนทำให้คนในชุมชนเรียนรู้และเห็นคุณค่าของการใช้น้ำ

กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธด้วยกระบวนการไตรสิกขา ฐานสติ ฐานปัญญา และฐานศีล เป็นการเรียนรู้วิถีพุทธ เพื่อปลูกฝังการคิดถุภวิธึ คิดเป็นระเบียบ คิดมีเหตุผล และคิดเป็นกุศล

กิจกรรมเดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ เพื่อการพัฒนาจิต การสร้างวินัย หลักการดำเนินชีวิต การสร้างจิตใจให้เข้มแข็ง การอยู่อย่างมีความสุข

กิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธ มีวิธีการสอนเป็นระบบ มีตำรา มีบทเรียน เป็นลำดับขั้นตอน เข้าใจง่าย มีการเรียนภาคทฤษฎีและปฏิบัติ ที่เรียนสะดวกสบาย ทำน้อย ได้ผลมาก เห็นผลชัดเจนกว่า 95% ของผู้เรียนจบหลักสูตรครูสมาธิ ยืนยันว่ามีความสุขมากขึ้นนอนหลับง่าย มีความเครียดน้อยลง ควบคุมอารมณ์ได้ดี ทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น

สอดคล้องกับไพลด้า อริรุทธพานิชย์ ได้วิจัยเรื่อง พัฒนาครูด้านการวิจัยในชั้นเรียน ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้ ผลการพัฒนาชุดฝึกอบรมวิจัยในชั้นเรียนสำหรับครูในภาพรวม ชุดฝึกอบรม มีความเหมาะสมมากคะแนนหลังอบรมของครูทุกคนเพิ่มขึ้นจากคะแนนก่อนอบรม โดยภาพรวมคะแนนเฉลี่ยหลังอบรมเพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 51.11 นอกจากนี้ยังพบว่าค่าดัชนีประสิทธิผลของชุดฝึกอบรมวิจัยในชั้นเรียน (E.I.) มีค่าเท่ากับ 0.08 หมายความว่าครูมีความรู้เพิ่มขึ้นหลังฝึกอบรมด้วยชุดฝึกอบรมวิจัยในชั้นเรียน ผลการสอบถามความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการพัฒนาครูด้านการวิจัยในชั้นเรียน จำนวน 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านความตระหนักในการทำวิจัยในชั้นเรียน พบว่าในภาพรวมครูเห็นด้วยมากที่สุด 2) ด้านปัญหาและอุปสรรคในการทำวิจัยในชั้นเรียน พบว่าในภาพรวมครูเห็นด้วยมาก 3) ด้านการให้การสนับสนุนการทำวิจัยในชั้นเรียนพบว่าในภาพรวมครูเห็นด้วยมาก และ 4) ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของครูต่อชุดฝึกอบรมการทำวิจัยในชั้นเรียนพบว่าในภาพรวมครูเห็นด้วยมากที่สุด¹ พรรณี สวนเพลง ได้ศึกษาเรื่อง “อินเทอร์เน็ตบรอดคาสติ้ง นวัตกรรมสร้างสรรค์การศึกษาเพื่อพัฒนาครู ผู้ดูแลนักเรียนในศูนย์พัฒนานักเรียนเล็กทั่วประเทศไทย ระยะที่ 2” สวนดุสิต อินเทอร์เน็ตบรอดคาสติ้ง (Suan Dusit Internet Broadcasting :SDIB) เป็นนวัตกรรมทางการศึกษาในรูปแบบใหม่ คือ การถ่ายทอดโทรทัศน์ที่ออกอากาศบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (sdib.dusit.ac.th) มีการจัดรายการตลอด 24 ชั่วโมง ให้บริการ 4 ช่อง (ช่อง 1 การเรียนการสอนโรงเรียนสาธิตละอออุทิศ ช่อง 2 การเรียนการสอนของนักศึกษา ช่อง 3 นานสาระVariety ทั่วไป และ ช่อง 4 ช่องวิทยุ) และที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัยนี้ คือ ช่อง 1 การเรียนการสอนระดับปฐมวัยโดยใช้โรงเรียนสาธิตละอออุทิศ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต เป็นฐานของการผลิตรายการ วัตถุประสงค์ของการวิจัย 1) เพื่อประเมินการใช้ระบบ SDIB ในโรงเรียนนำร่อง และ 2) เพื่อจัดทำแผนกลยุทธ์การบริหารจัดการนวัตกรรม SDIB ปี พ.ศ. 2554-2559 โดยวิธีการดำเนินการวิจัยแบบบูรณาการ (Integrated approaches) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) (โดยการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม) กับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) (โดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์) นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ SWOT และจัดทำแผนกลยุทธ์

ประเด็นที่ 2 ผลการพัฒนาการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

การพัฒนาการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธในพื้นที่ต่างๆ ให้มีคุณภาพและมีความทันสมัย เป็นการสร้างนวัตกรรมใหม่ ด้วยการนำเทคโนโลยีเข้ามาเป็นเครื่องมือหลักในการขับเคลื่อนด้วยพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ การสร้างแอปพลิเคชันเพื่อการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธเป็นแนวทางที่เชื่อมพื้นที่ ทำให้เครือข่ายเชื่อมโยงกัน กลุ่มชุมชนต่างๆ

¹ไพลด้า อริรุทธพานิชย์, “การพัฒนาครูด้านการวิจัยในชั้นเรียนด้วยชุดฝึกอบรมการทำวิจัยในชั้นเรียน, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, 2552), บทคัดย่อ.

สื่อสารประชาสัมพันธ์ ถ่ายทอดองค์ความรู้ในแอปพลิเคชัน โดยผู้ที่สนใจสามารถดาวน์โหลด แอปพลิเคชันไปใช้ได้ฟรี มีการให้ข้อมูล ข่าวสาร บริการต่างๆ ประชาสัมพันธ์กิจกรรมของแต่ละ เครือข่ายผ่านสื่อดิจิทัล เป็นการกระตุ้นให้เกิดการวางแผนการผลิต และกิจกรรมการตลาด การ สื่อสาร การแปรรูปผลิตภัณฑ์อินทรีย์ เกิดการเรียนรู้แบบไม่จำกัด มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้าน การเกษตร การประกอบกิจกรรมในแต่ละชุมชน ช่วยให้การสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้ วิธีพุทธเกิดผลสำเร็จได้ง่ายขึ้น โดยในแพลตฟอร์มของแอปพลิเคชัน ประกอบด้วย ระบบการบริหาร จัดการน้ำ แผนผังการบริหารจัดการทรัพยากรแหล่งน้ำ การบำบัดน้ำเสีย การท่องเที่ยวเชิงเกษตรวิถี พุทธ การเข้าเยี่ยมชมในสถานที่ต่างๆ ข้อมูลที่น่าสนใจ ตำแหน่งที่ตั้ง และการเข้าร่วมกิจกรรมการ เรียนรู้วิถีพุทธเกษตรพอเพียง ซึ่งจะทำให้การขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธเกิดการ บริหารจัดการที่รวดเร็ว มีรูปแบบเดียวกัน เกิดประสิทธิภาพ และสร้างการเปลี่ยนแปลง สอดคล้องกับ นางสาววันเพ็ญ ระวิพันธ์ ได้ศึกษาเรื่อง “แนวทางการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการ จัดการเรียนรู้ของครูตามนโยบาย ไทยแลนด์ 4.0 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พระนครศรีอยุธยา เขต 2”² ผลการวิจัยพบว่า 1. ครูต้องมีความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมและเทคโนโลยี สารสนเทศใหม่ๆ เพื่อให้การจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพ รู้จักวิธีการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี ที่หลากหลายเหมาะสมกับเนื้อหาสาระวิชาเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้เร็ว และจัดกิจกรรมบูรณา การระหว่างสาระการเรียนรู้อื่นๆ โดยใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ เน้นผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง เพื่อ กระตุ้นผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ และพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียนในการผลิต ผลงาน ตลอดจนสร้างชิ้นงานที่จับต้องได้ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้คิดสิ่งใหม่ได้ (INVENTION) และ นำมาพัฒนาจนเป็นนวัตกรรมขึ้นมา (INNOVATION) จากการผลิตและสร้างผลผลิตได้ (PRODUCTION)และเน้นวางรากฐานการศึกษาด้วยความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ (IMAGINATION) จำเป็นต้องใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศจัดการเรียนรู้ สุทธิพงษ์ บุญผดุง ได้วิจัยเรื่อง “การ พัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครนายก” ผลการวิจัยพบว่าด้านการดำเนินงาน ปัญหา และอุปสรรค ได้แก่ แหล่งเรียนรู้มีปริมาณจำกัด ไม่ ทันสมัย และอยู่ในสภาพไม่พร้อมใช้งาน การใช้ และการติดตามผลการใช้แหล่งการเรียนรู้ไม่เป็น ระบบและไม่ต่อเนื่อง และขาดงบประมาณ ในการสนับสนุน หรือพัฒนาทำให้แหล่งเรียนรู้มีวัสดุและ อุปกรณ์ เพียงพอ ความต้องการ ในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ได้แก่ พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ให้มี คุณภาพและมีความทันสมัย พัฒนาการจัดสรรงบประมาณให้สอดคล้องกับแผนโครงการและเพียงพอ ได้แก่ พัฒนาการจัดการ และการกำกับติดตามการใช้แหล่งการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ ด้านบุคลากรและ การใช้บริการ ปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ ผู้รับผิดชอบแหล่งการเรียนรู้มีภาระงานอื่นต้องรับผิดชอบ และครูผู้รับผิดชอบ ขาดความรู้ความเข้าใจในการสร้างนวัตกรรมแหล่งการเรียนรู้ใหม่³

²วันเพ็ญ ระวิพันธ์, “แนวทางการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการจัดการเรียนรู้ของครู ตามนโยบาย ไทยแลนด์ 4.0 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พระนครศรีอยุธยา เขต 2”, รายงานการ วิจัย, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560), บทคัดย่อ.

³สุทธิพงษ์ บุญผดุง, “การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครนายก”, รายงานการวิจัย (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2558), บทคัดย่อ.

ประเด็นที่ 3 ผลการส่งเสริมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ รูปแบบการส่งเสริมขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เป็นกระบวนการส่งเสริมพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธนั้นต้องยึดหลักวิถีพุทธ ได้แก่

รูปแบบที่ 1 ส่งเสริมเชิงนโยบาย หมายถึง แนวนโยบายส่งเสริมสนับสนุนการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

รูปแบบที่ 2 ส่งเสริมเชิงพื้นที่ หมายถึง การจัดพื้นที่การเรียนรู้วิถีพุทธที่เป็นนวัตกรรมต้องมีการจัดด้านกายภาพ จัดสภาพใกล้ชิดธรรมชาติ ชวนมีจิตใจสงบและส่งเสริมการบริหารจิต เจริญปัญญา ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต

รูปแบบที่ 3 ส่งเสริมด้วยกิจกรรม หมายถึง จัดกิจกรรมที่บูรณาการไตรสิกขาโดยเน้นการกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะรู้คุณค่าแท้ ด้านการสอน มีหลักสูตรสถานศึกษาและจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างชัดเจน ต่อเนื่อง

รูปแบบที่ 4 ส่งเสริมด้วยเทคโนโลยี หมายถึง การสร้างแอปพลิเคชัน การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรม จากผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับ **พระครูขันตวโรภาส (ขาว ขนติโก)** ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการพัฒนาวัดในกรุงเทพมหานครให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการพัฒนาวัดในกรุงเทพมหานครให้เป็นแหล่งเรียนรู้แหล่งเรียนรู้องค์ประกอบด้านศิลปวัฒนธรรม ประกอบด้วย จิตรกรรม เป็นทัศนศิลป์เกี่ยวกับภาพเขียนที่บอกเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับพุทธประวัติ นรก สวรรค์ วิถีชีวิตของประชาชนในชุมชน ประติมากรรม เป็นงานศิลปกรรมที่มีรูปทรงทั้ง 2 มิติ 3 มิติ แบบลอยตัว ที่บอกเรื่องราวความงดงามทางช่างในแต่ละยุคสมัย สถาปัตยกรรม ที่แสดงออกด้วยสิ่งก่อสร้างที่เป็นอาคาร กุฏิ วิหาร โบสถ์ เช่น วิหารของวัดโพธิ์ กุฏิทรงไทยวัดอรุณ เป็นต้น ขนบธรรมเนียมประเพณี แสดงออกในทางพฤติกรรมการปฏิบัติที่เป็นที่ยอมรับของประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ แหล่งเรียนรู้หลักธรรมและวิถีการดำเนินชีวิตเชิงพุทธ เป็นการใช้กิจกรรมต่างๆ ที่วัดจัดขึ้นอยู่แล้ว แต่ปรับปรุงให้มีความเหมาะสมและต่อเนื่อง ให้เข้ากับความสนใจของผู้ที่เข้าไปเที่ยวชมวัด เช่น กิจกรรมบวชนกขัมม์ บวชชีพรามณ์ กิจกรรมพาน้องเข้าวัด ไหว้พระสวดมนต์ เจริญวิปัสสนากรรมฐาน เป็นต้น⁴ และ **เสาวภา ไททยวัฒน์ และคณะ** การเปลี่ยนแปลงในชีวิตของสังคมเมืองกับการสร้างรูปแบบศรัทธาการมีส่วนร่วมในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย : กรณีศึกษาวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามพบว่า⁵ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามเป็นแหล่งการเรียนรู้ศิลปกรรมไทยและพระพุทธศาสนาโดยวัดแห่งนี้เป็นศูนย์ร่วมในการสร้างความวิจิตรพิสดารให้กับคนไทยในยุคที่ผ่านมาเกี่ยวกับพุทธศิลปกรรมไทยจิตรกรรมไทย ประติมากรรมไทยการจัดพิพิธภัณฑ์การนำความรู้แบบตะวันตกมาใช้ในการสร้างจุดเด่นโดยใช้หินอ่อนจากประเทศอิตาลีโดยที่อาคารสถานที่ทั้งหมดเป็นศิลปกรรมซึ่งกล่าวได้ว่าวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม

⁴พระครูขันตวโรภาส (ขาว ขนติโก), “รูปแบบการพัฒนาวัดในกรุงเทพมหานครให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม”, *รายงานการวิจัย*, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม: 2559), หน้า 170.

⁵เสาวภา ไททยวัฒน์ และคณะ, “การเปลี่ยนแปลงในชีวิตของสังคมเมืองกับการสร้างรูปแบบศรัทธาการมีส่วนร่วมในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย: กรณีศึกษา วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม”, *รายงานการวิจัย*, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2553), หน้า 54 - 55.

เป็นต้นแบบในการเปิดพื้นที่ใหม่ด้วยการนำศิลปกรรมของโลกตะวันตกมาผสมกลมกลืนกับศิลปกรรมไทยและนำมิติทางวัฒนธรรมมาอธิบายการอยู่ร่วมกันของคนระหว่างโลกตะวันตกกับโลกตะวันออก ซึ่งวัดเองก็ได้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ของพื้นที่เขตอุตสาหกรรมที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของวัด และประชาชน

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลวิจัยได้ตั้งข้อสังเกตว่าการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ด้วยการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือหลักในการสร้างสรรค์นวัตกรรมการผลิต และการบริการ

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำชุดกิจกรรมมาส่งเสริมการสร้างเครือข่ายไปใช้ในสถานศึกษาเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงโดยการใช้ตัวอย่างอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน

2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้มีการพัฒนาการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธในพื้นที่ต่างๆ ให้มีคุณภาพและมีความทันสมัย เป็นการสร้างนวัตกรรมใหม่ ด้วยการนำเทคโนโลยีเข้ามาเป็นเครื่องมือหลักในการขับเคลื่อนด้วยพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธรูปแบบการส่งเสริมขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เป็นกระบวนการส่งเสริมพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธนั้นต้องยึดหลักวิถีพุทธ

5.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. ควรนำชุดกิจกรรมมาส่งเสริมการสร้างเครือข่ายไปใช้ในสถานศึกษาเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงโดยการใช้ตัวอย่างอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน

2. ควรส่งเสริมให้มีการพัฒนาการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธในพื้นที่ต่างๆ ให้มีคุณภาพและมีความทันสมัย ด้วยการนำเทคโนโลยีเข้ามาเป็นเครื่องมือหลักในการขับเคลื่อนด้วยพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

3. ควรส่งเสริมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ด้วยกิจกรรม และเทคโนโลยีที่บูรณาการไตรสิกขาโดยเน้น การกิน อยู่ ใจ ด้วยสติสัมปชัญญะ

5.3.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรนำชุดกิจกรรมไปใช้ในการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

2. ควรศึกษาต่อยอดชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธแบบมีส่วนร่วมแบบพหุภาคี

3. ควรศึกษาเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธแบบบูรณาการเชื่อมโยงเศรษฐกิจ สังคมและการพัฒนาประเทศในมิติองค์รวม

บรรณานุกรม

1. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(1) หนังสือ :

กรมการศาสนา. แผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ 2556.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2556.

_____ .พุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2553.

กระทรวงศึกษาธิการ. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์แห่งประเทศไทยจำกัด, 2551.

ทิตินา แชมมณี. ศาสตร์การสอน:องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.2554.

_____ .ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

_____ .ศาสตร์การสอน:องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ.

_____ .รูปแบบการเรียนการสอน: ทางเลือกที่หลากหลาย. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.

ปรีชา กันธิยะ. การพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมประชาชน ประจำปี 2550 นำมิติศาสนาเข้าสู่วิถีชีวิตที่มั่นคงยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2550.

พรพิมล พรพีระชนม์. การจัดการกระบวนการเรียนรู้. สงขลา : เทมการพิมพ์สงขลา, 2550.

พรรณณี ช.เจนจิต. จิตวิทยาการเรียนการสอน. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : ต้นอ้อแกรมมี, 2538.

พรรณณี สวนเพลง .อินเทอร์เน็ตบรอดคาสต์ นวัตกรรมสร้างสรรค์การศึกษาเพื่อพัฒนาครู ผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั่วประเทศไทย ระยะที่ 2 . คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต , 2554 .

พระเทพปริยัติสุธี อาทร อินทปญฺโณ. การคณะสงฆ์และการพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2540.

- พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม). “วัดพัฒนา” 50. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2550.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, 2548.
- พระราชวรมุนี (ป.อ. ปยุตฺ ย์ ปยุตฺโต). **ทางสายกลางของการศึกษาไทย**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พรินติ้งกรุ๊ป.2530.
- _____.**ทางสายกลางของการศึกษาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2527.
- พิชิต ฤทธิจรรุญ. **หลักการวัดและประเมินผลการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 4.กรุงเทพมหานคร : เฮาสอพอเคอร์มิสท., 2550.
- ไพลดา อริรุทธพานิชย์. “การพัฒนาครุฑด้านการวิจัยในชั้นเรียนด้วยชุดฝึกอบรมการวิจัยในชั้นเรียน. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, 2552.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. **หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร : ไทยอนุเคราะห์ ไทย, 2536.
- รังสรรค์ บุชยะมา.ศศ. **การจัดการการเรียนรู้**.กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 2550.
- ราชบัณฑิตสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถาน พ.ศ**, 2542. กรุงเทพมหานคร : บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น จำกัด, 2546.
- _____.**พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศิริวัฒนาอินเตอร์พรีน, 2556.
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. <https://th.wikipedia.org/> [ออนไลน์วันที่ 1 พฤศจิกายน 2563]
- วิชัย ต้นศิริ. **อุดมการณ์ทางการศึกษาทฤษฎีและภาคปฏิบัติ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.
- วีระพน ภาณุรักษ์และคณะ. “รูปแบบการเผยแพร่แหล่งการเรียนรู้ออนไลน์ เครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม”. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 2559.
- ศรีเรือน แก้วกังวาล.ดร. **จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.
- ศิริบูรณ์ สายโกสุม. รศ.ดร.. **จิตวิทยาการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 3.กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542.
- _____.**จิตวิทยาการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547.
- สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า. **วัดพัฒนา 50**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธ ศาสนาแห่งชาติ, 2550.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. **สังคมไทย : แนวทางวิจัยและการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์, 2535.
- สมาน จิตภิรมย์รัตน์. “**วัดพัฒนา 41**”. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2541.
- สำลี ทองธิว. **การเผยแพร่แนวคิดทางการศึกษาสำหรับผู้บริหารและครูยุคปฏิรูปการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

- สุคนธ์ สิ้นธพานนท์. **นวัตกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพของเยาวชน**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: 9119 เทคนิคพรีนติ้ง.2553.
- สุทธิพงษ์ บุญผดุง. “การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครนายก”. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2558.
- อัจฉรา จันทร์ฉาย. “นวัตกรรม: ความหมาย ประเภท และความสำคัญต่อการเป็นผู้ประกอบการ”, 2553.ตุลาคม-ธันวาคม **วารสารบริหารธุรกิจ**. 33: 54.
- อาภรณ์ ใจเที่ยง.**หลักการสอน ฉบับปรับปรุง**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้งเฮ้าส์, 2546.

(2) บทความ/สารสังเขปออนไลน์

- กระบวนการพัฒนา**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://dnfe5.nfe.go.th/ilp/soc2/so31-2_1.htm, [12 ส.ค. 2558].
- กระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนา**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.slideshare.net/valrom/ss-27120265> [12 ธ.ค. 2558].
- คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.edu.mcu.ac.th/main/?page_id=1025 [7 พฤศจิกายน 2563].
- ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์, “วัดกับการท่องเที่ยว”, **จุดสารถการท่องเที่ยว**, ฉบับปีที่ 11 เล่มที่ 3 (กรกฎาคม – กันยายน 2535).
- ทฤษฎีการรับรู้, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://thesis.rru.ac.th/files/pdf> [3 พฤศจิกายน 2560].
- นภดล เหลืองภิรมย์, **ทฤษฎีนวัตกรรม**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://wordpress.com> [3 พฤศจิกายน 2560].
- นวัตกรรมการศึกษาและเทคโนโลยีทางการศึกษา (ออนไลน์) สืบค้นเมื่อ 6/05/2560 จาก <https://www.gotoknow.org/posts/401951>
- นวัตกรรมการศึกษาและเทคโนโลยีทางการศึกษา (ออนไลน์) สืบค้นเมื่อ 7/05/2560 จาก http://manmanza.blogspot.com/2013_06_01_archive.html
- นวัตกรรมการศึกษาและเทคโนโลยีสารสนเทศการศึกษา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.google.co.th/search?dcr>. [21 ตุลาคม 2560].
- แนวคิด ทฤษฎี นวัตกรรมทางการศึกษาที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ (ออนไลน์) สืบค้นเมื่อ 27/05/2561 จาก <https://www.gotoknow.org/posts/553766>
- ปรากฏการ เกิดมีสุข, **เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษา**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.phojae.skn.go.th/Knowledge/pakarn.pdf>. [25 พฤศจิกายน 2560].
- ปรีดา ยิ่งสุขสถาพร, (2556), **Innovation System สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ สถาบันเศรษฐกิจ สร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : [http://www.nia.or.th/innolinks/page.php?issue=\[25](http://www.nia.or.th/innolinks/page.php?issue=[25) พฤศจิกายน 2557].
- ไพโรจน์ กลิ่นกุหลาบ, **เครือข่ายการเรียนรู้.สารานุกรมวิชาชีพครู**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://sites.google.com/site/supoldee/kherux-khay-kar-reiyn-ru>. [25 พฤศจิกายน 2557].

ภาพกระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.slideshare.net/valrom/55-27120265> [12 ธ.ค. 2558].

ไมเคิล โททาโร, กระบวนการพัฒนา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <Http://www.L3NR.ORG/POSTS/373216>, [12 ส.ค. 2558].

วิวรรณ จันทร์เทพย์, ความสำคัญของนวัตกรรม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://pc1554144053.blogspot.com/> ทฤษฎีนวัตกรรม [21 ตุลาคม 2560].

(3) วิทยานิพนธ์/งานวิจัย :

พระครูขันตวิโรภาส (ขาว ขนดีโก). “รูปแบบการพัฒนาวัดในกรุงเทพมหานครให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม”. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม : 2559.

พระครูพัฒนสุตานุกุล. “กระบวนการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของคณะสงฆ์ไทย”. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : 2557.

พระมหาขวัญ ภิรมโน. “วัดอรุณราชวราราม : บทบาทการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของวัดที่ส่งผลต่อศรัทธาของประชาชน”. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม : 2553.

วันเพ็ญ ระวิพันธ์. แนวทางการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการจัดการเรียนรู้ของครูตามนโยบาย ไทยแลนด์ 4.0 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 . บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560.

อลงกรณ์ คูตระกูล. “นวัตกรรมสังคม: กรณีศึกษาโครงการของท้องถิ่นในเขตภาคเหนือของประเทศไทย”. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2553.

2. ภาษาอังกฤษ

Bardo and Hardman. *Urban Sociology: A Systematic Introduction*. USA.: F.E.Peacock Publisher, 1982.

ภาคผนวก

หนังสือขออนุญาตสัมภาษณ์

ที่ อว ๘๐๐๓.๓/ว ๐๐๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔

๘ มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร ดร.แม่ชีระเบียบ ธิรญาณี
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

ด้วย พระมหาสมบัติ ธนปญโญ, ผศ.ดร.และคณะ อาจารย์ประจำหลักสูตร
บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ ได้รับอนุมัติ
ให้ทำวิจัยเรื่อง “การขับเคลื่อนขยายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” ภายใต้แผนงานวิจัยเรื่อง
“การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาผลงานของอาจารย์
ประจำหลักสูตรดังกล่าว

ในการนี้ ผู้วิจัยมีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อประกอบการทำวิจัยโดยวัน
และเวลาสัมภาษณ์ออนไลน์ท่านสามารถโทรแจ้งมายังผู้วิจัยตามหมายเลขโทรศัพท์ด้านล่างได้
ลิ้งค์ห้องสัมภาษณ์ออนไลน์ <https://meet.google.com/dbf-cgyj-wnd> ดังนั้นทางผู้วิจัยหวังเป็น
อย่างยิ่งว่าจะได้รับการอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ
โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เจริญพร

(พระมหาสมบัติ ธนปญโญ, ผศ.ดร.)

อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์

ผู้วิจัย

ติดต่อประสานงาน :-

- พระมหาสมบัติ ธนปญโญ, ผศ.ดร. ๐๘ ๙๑๔๒ ๙๙๖๔
- พระสุรชัย สุรชโย, ดร. ๐๘ ๙๐๕๖ ๑๕๘๑

ที่ อว ๘๐๐๓.๓/ว ๐๐๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔

๘ มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร ผู้อำนวยการวิทยาลัยอาชีวศึกษาจตุลฉัตรศรีสะเกษ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

ด้วย พระมหาสมบัตินันตพล โณ, ผศ.ดร.และคณะ อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ ได้รับอนุมัติให้ทำวิจัยเรื่อง “การขับเคลื่อนขยายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” ภายใต้แผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาผลงานของอาจารย์ประจำหลักสูตรดังกล่าว

ในการนี้ ผู้วิจัยมีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อประกอบการทำวิจัยโดยวันและเวลาสัมภาษณ์ออนไลน์ท่านสามารถโทรแจ้งมายังผู้วิจัยตามหมายเลขโทรศัพท์ด้านล่างได้ ลิงค์ห้องสัมภาษณ์ออนไลน์ <https://meet.google.com/dbf-cgyj-wnd> ดังนั้นทางผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับการอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เจริญพร

(พระมหาสมบัตินันตพล โณ, ผศ.ดร.)

อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์

ผู้วิจัย

ติดต่อประสานงาน :-

- พระมหาสมบัตินันตพล โณ, ผศ.ดร. ๐๘ ๙๑๔๒ ๙๙๖๔
- พระสุรชัย สุรชโย, ดร. ๐๘ ๙๐๕๖ ๑๕๘๑

ประวัติหัวหน้าโครงการวิจัย

๑. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) ผศ.ดร.พระมหาสมบัติ ธนบุญไธ

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Asst. Prof. Dr. Phramaha Sombat Dhanapañño

๒. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา สังกัดคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น 43170

๔. ประวัติการศึกษา

- ป.ธ. ๔
- พธ.บ. (พระพุทธศาสนา)
- น.บ.,(นิติศาสตร์)
- พธ.ม. (การบริหารการศึกษา)
- พธ.ด. (พุทธบริหารการศึกษา)

๕. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ

- ๑) การพัฒนาหลักสูตรและการสอน
- ๒) การบริหารกิจการคณะสงฆ์
- ๓) การพัฒนาชุมชนและสังคม

๖. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

เรื่องที่การวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
การขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ	ปีงบประมาณ ๒๕๖๔	หัวหน้าโครงการวิจัย

๗. ผลงานทางวิชาการ

๗.๑ บทความวิจัย

๑. กลยุทธ์เชิงพุทธและการใช้กลเชิงพุทธตามหลักพุทธธรรมสำหรับผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา” ในนิตยสารบัณฑิตศึกษารวมบทความวิชาการประจำโครงการสัมมนาวิชาการ นำเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ประจำปี พุทธศักราช ๒๕๕๖.

๒. โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา: สภาพปัจจุบันสภาพปัจจุบันและปัญหากระบวนการบริหารจัดการ” วารสารศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๕๖ – มีนาคม ๒๕๕๗.

๓.รูปแบบยุทธศาสตร์เชิงพุทธตามหลักพุทธธรรมสำหรับผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา” วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๗ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

๔.พระมหาสมบัติ ธนปญโญ (ฉลองนิติต์กุล), ดร.และคณะ “ยุทธศาสตร์เชิงพุทธสำหรับผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา”. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ ๑, ฉบับที่ ๒, (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๗) : ๘๔-๙๒.

๕.พระมหาสมบัติ ธนปญโญ (ฉลองนิติต์กุล), ดร. และคณะ “การพัฒนาหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกธรรม สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๓”. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ ๒, ฉบับที่ ๒, (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๘) : ๕๐-๕๘.

๖.พระมหาสมบัติ ธนปญโญ (ฉลองนิติต์กุล), ดร. และคณะ “บทบาทพระสงฆ์กับการเผยแผ่ยุคปัจจุบัน”. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ ๒, ฉบับที่ ๓, (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๘) : ๑๓๒-๑๓๘.

๗.พระมหาสมบัติ ธนปญโญ (ฉลองนิติต์กุล), ดร. “THE BUDDHIST STRATEGIES FOR ADMINISTRATION IN PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOLS, GENERAL EDUCATION SECTION” Presented at International Conference for Education Harvard Medical School Harvard University, Boston, USA May 23, 2017

๘.Phamaha Sombat Chalong, Recognized for Research and Presentation International Conference for Center Harvard Medical School Boston Massachusetts ๒๑-๒๕ May ๒๐๑๘

๙.Phamaha Sombat Chalong,Ph.D., Environmental Conservation in Ethical Worldview, The ๓rd Mcu Intenational Academic Conference Theme : “Buddhism in The Digital Era” (Proceedings) Dec ๑๓ ๒๐๑๗ (B.E.๒๕๖๐)

๑๐ .Phramaha Sombat Chalong,Asst.Prof.Dr. and authors, Educational Management Model of Temples for the Quality of Monks and Novices in the Future, The ๑st International Conference on Multidisciplinary and Current Educational Research (ICMCER – ๒๐๒๐) Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Ayutthaya in association with IFERP, ๓๐th to ๓๑st July, ๒๐๒๐ (B.E.๒๕๖๓)

๘. หนังสือ/ตำรา/เอกสารประกอบการสอน

๑.พระมหาสมปัติ ฌนปญโญ, ดร. คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพ. : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑. ๒๒๘ หน้า.

๒.พระมหาสมปัติ ฌนปญโญ, ผศ.ดร. กรรณฐาน : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓. ๒๕๐ หน้า.

๓.พระมหาสมปัติ ฌนปญโญ, ดร. การบริหารการศึกษาในพระพุทธศาสนาหลักการการบริหารการศึกษา ทฤษฎี และงานวิจัย : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑. ๓๗๕ หน้า.

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

๑. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ภูริปัญญา

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Asst. Prof. Dr. Phrakhrusangharak Chakkit Phuripanyo

๒. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์

๓. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา 13170

๔. ประวัติการศึกษา

เปรียญธรรม ๔ ประโยค สำนักเรียนวัดมหาธาตุ

-พธ.บ. ศาสนา

-ศึกษาศาสตร์บัณฑิต (มศ.ธ.)

ปริญญาโท (บริหารการศึกษา)

ปริญญาเอก

- พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต พุทธบริหารการศึกษา (ภาวะผู้นำทางการศึกษา)

- พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พัฒนาสังคม)

๕. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ

๑) พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม/เศรษฐกิจพอเพียงกับการศึกษา

๒) การพัฒนาชุมชน / สิ่งแวดล้อมสำหรับโรงเรียนและชุมชน

๖. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

เรื่องที่การวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุน การการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
กระบวนการเสริมเยาวชนให้เป็นพลเมืองดีของ พระสอนศีลธรรมในสังคมไทย	ปีงบประมาณ ๒๕๖๑	หัวหน้าโครงการวิจัย
โรงเรียนผู้สูงอายุ : การจัดการสุขภาวะและ สวัสดิการผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ปีงบประมาณ ๒๕๖๒	ผู้ร่วมโครงการ
มรดกโลกจังหวัดพระนครศรีอยุธยา : ปัญหา อุปสรรคและกระบวนการจัดการของภาคี เครือข่ายในพื้นที่	ปีงบประมาณ ๒๕๖๒	ผู้ร่วมโครงการ
นวัตกรรมวิถีชีวิตชุมชน : การต่อยอดภูมิปัญญาสู่การ เพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ	ปีงบประมาณ ๒๕๖๒	ผู้ร่วมโครงการ
พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วย เตาเผาศพอัจฉริยะ เพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง	ปีงบประมาณ ๒๕๖๔	ผู้อำนวยการแผนงาน

เรื่องที่มีการวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุน การการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
รูปแบบการพัฒนาเตาเผาศพอัจฉริยะเชิงพุทธวิถี สำหรับชุมชนเมือง	ปีงบประมาณ ๒๕๖๔	หัวหน้าโครงการวิจัย
การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชน เมืองต้นแบบการฃาปนกิจศพ	ปีงบประมาณ ๒๕๖๔	ผู้ร่วมโครงการ
การขับเคลื่อนพุทธนวัตกรรมสู่ชุมชนเมืองนำอยู่ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต	ปีงบประมาณ ๒๕๖๔	ผู้ร่วมโครงการ

๗. ผลงานทางวิชาการ

๗.๑ บทความวิจัย

๑. พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปญโญ, ผศ.ดร. “กระบวนการเสริมเยาวชนให้เป็นพลเมืองดีของพระสอนศีลธรรมในสังคมไทย” วารสาร **มหาจุฬานาครทรรศน์** ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๑) : ๒๕๐-๒๖๖

2. พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปญโญ, ผศ.ดร. “โรงเรียนผู้สูงอายุ : การจัดการสุขภาวะและสวัสดิการผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” วารสาร **มหาจุฬานาครทรรศน์** ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (เมษายน 2562) 960-972

๓. พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปญโญ, ผศ.ดร. “มรดกโลกจังหวัดพระนครศรีอยุธยา : ปัญหา อุปสรรคและกระบวนการจัดการของภาคีเครือข่ายในพื้นที่” วารสาร **มหาจุฬานาครทรรศน์** ปีที่ 6 ฉบับที่ 6 (2562) : 1267-1280

๔. เอกนภ ไยอินทร์ พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปญโญ, ผศ.ดร. และพระคมสัน เจริญวงศ์ , นวัตกรรมของดีชุมชน : การต่อยอดภูมิปัญญาสู่การเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ

๗.๒ บทความทางวิชาการ

๑. พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปญโญ, ผศ.ดร. “Rural development based on Sufficiency”. วารสาร**บัณฑิตวิทยาลัย**. No.๔ Vol. 13 September, 2017 : 153-1159.

๒. พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปญโญ, ผศ.ดร. “RURAL DEVELOPMENT ACCORDING TO ROYAL INITIATIVE SUFFICIENCY ECONOMY PHILOSOPHY”. วารสาร **สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**. ปีที่ 7 ฉบับที่ 2, (ฉบับพิเศษ) (เมษายน-มิถุนายน 2561) : 420-248.

๓. พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปญโญ, ผศ.ดร. “The Management Strategy of Middle Area Watershed Community for Prevention and Resolution of Flood”. วารสาร **สังคมศาสตร์ปริทรรศน์** ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๖๑) : ๑๕๗-๑๖๙.

๔. พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปญโญ, ผศ.ดร. “คุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาที่ปราศจากอคติ ๔”. วารสาร **สันติศึกษาปริทรรศน์** ปีที่ 6 ฉบับที่ 6 (2562) : 1797-1804.

๕. “จิตวิญญาณความเป็นครูอาชีพ”.วารสาร มหาจุฬานาคทรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มีนาคม 2562) : 31-37)

๘. หนังสือ/ตำรา/เอกสารประกอบการสอน

๑. พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปญโญ, ผศ.ดร. (2560). วัฒนธรรมพลเมืองประชาธิปไตยตามแนวพุทธ. กรุงเทพฯ : จริยการพิมพ์. (340 หน้า).

๒. พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปญโญ, ผศ.ดร. (2560). สิ่งแวดล้อมสำหรับโรงเรียนและชุมชน. กรุงเทพฯ : จริยการพิมพ์. (297 หน้า).

๓. พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปญโญ, (2560). หลักการและปรัชญาการศึกษา. กรุงเทพฯ : จริยการพิมพ์. (134 หน้า).

๔. พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปญโญ, ผศ.ดร. (2561). ทรัพยากรธรรมชาติกับการพัฒนาประชากร. กรุงเทพฯ : จริยการพิมพ์. (243 หน้า).

๕. พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปญโญ, ผศ.ดร. (2562). การจัดการสิ่งแวดล้อมเชิงพุทธ. กรุงเทพฯ : จริยการพิมพ์. (298).

๖. พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปญโญ, ผศ.ดร. (2562). ภูมิศาสตร์ประเทศไทย. กรุงเทพฯ : จริยการพิมพ์. (275 หน้า).

๗. พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปญโญ, ผศ.ดร. (2563). ประกันคุณภาพการศึกษา. กรุงเทพฯ : จริยการพิมพ์. (297 หน้า).

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

๑. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) ผศ.ดร.พระครูโสภาสนนทกิตต์

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Asst. Prof. Dr.Phrakruophatnonthakit

๒. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา สังกัดคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170

๔. ประวัติการศึกษา

- ป.ธ. ๔
- พธ.บ. (พระพุทธศาสนา)
- น.บ. (นิติศาสตร์)
- พธ.ม. (การบริหารการศึกษา)
- พธ.ด. (พุทธบริหารการศึกษา)

๕. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ

- ๑) การพัฒนาหลักสูตรและการสอน
- ๒) การบริหารกิจการคณะสงฆ์
- ๓) การพัฒนาชุมชนและสังคม

๖. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

เรื่องที่การวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุนการการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
นวัตกรรมการจัดการความรู้วิชาชีพเชิงพุทธของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรี	ปีงบประมาณ ๒๕๖๓	หัวหน้าโครงการวิจัย
การขับเคลื่อนพุทธนวัตกรรมการสู่ชุมชนเมืองน่าอยู่เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต	ปีงบประมาณ ๒๕๖๔	หัวหน้าโครงการวิจัย
การขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ	ปีงบประมาณ ๒๕๖๔	ผู้ร่วมวิจัย

๗. ผลงานทางวิชาการ

๗.๑ บทความวิจัย

๑. พระครูโอภาสนนทกิตติ (ศักดิ์ดา แสงทอง) และคณะ. “บทบาทของวัดในฐานะเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรม”. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๘) : หน้า ๘๐-๘๖.

๒. พระครูโอภาสนนทกิตติ (ศักดิ์ดา แสงทอง) และคณะ. “การศึกษาการบริหารความเสียเปรียบในคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๘) : หน้า ๓๓-๔๔.

๓. พระครูโอภาสนนทกิตติ (ศักดิ์ดา แสงทอง) และคณะ. “พระพุทธศาสนาแห่งการเรียนรู้ที่ก้าวล้ำศตวรรษที่ ๒๑”. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๙) : หน้า ๗๒-๗๗.

๔. พระครูโอภาสนนทกิตติ (ศักดิ์ดา แสงทอง) และคณะ. “การศึกษาบทบาทพระสงฆ์ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรปราการ”. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙) : หน้า ๑๔๒-๑๕๑.

๕. Phrakhuopatnontakitti and phraudomsitthinayok, Buddhist Integration for Organizational Management to Strengthening Health and Learning for Thai Society. Present in 5 th International Social Sciences and Business Research Conference on 28-31 May 2018 at University Della Svizzera Italiana Lugano, Switzerland.

๖. Phrakhuopatnontakitti, Dr. of Mahachulalongkornrajadyalaya University, Thailand for paper title Morality in Buddhist Leadership Development as Presenter in technical presentation and research contribution to 11th International Conference on Social Science and Humanities (ICSSH), held at Imperial College London, South Kensington Campus, London SW7 2AZ

๗. Phrakhuopatnontakitti Sangthon, Recognized for Research and Presentation International Conference for Academic Disciplines Joseph B. Martin Conference Center Harvard Medical School, Boston Massachusetts 21-25 May 2018.

๘. Phrakhuopatnontakitti Sangthon, The Levels of Balance Family Life in Buddhism, International Journal of Management and Economics. Vol.I No.2 5 September-2018, ISSN NO-2231-4687 Impact Factor : 1.5 (IIFS UGC Referred Journal No : -64206.

๙. Phrakhuopatnontakitti and Phraudomsitthinayok, Buddhist Integration for Organizational Management to Strengthening Health and Learning for Thai Society, ISSBRC1/2018, 28-31 May 2018 Universita della Svizzera italiana Switzerland.

๑๐ .Phrakhruopatnontakitti, Driving an Entrepreneurial Mindset and intentions Through Entrepreneurial Education in Thailand with the Meditation of Entrepreneurial Inspiration. Journal of Computational and Theoretical Nanoscience Vol.16, 4614-4621, 2019.

๑๑ .Phrakhruopatnontakitti, Energy Consumption, Economic Growth and Environmental Degradation in 4 Asian Countries : Malaysia, Myanmar, Vietnam and Thailand. International Journal of Energy Economics and Policy ISSN : 2146-4553.

๑๒ .Phrakhruopatnontakitti, Journal of Computational and Theoretical Nanoscience Vol. 16, 4614-4621, 2019. ๒.๑๑ Energy Consumption, Economic Growth and Environment Degradation in 4 Asian Countries : Malaysia, Myanmar, Vietnam and Thailand.

๘. หนังสือ/ตำรา/เอกสารประกอบการสอน

๑. พระครูโสภาสนนทกิตต์,ดร. เอกสารประกอบการ สอน .(๒๕๖๓). กรรณฐาน. (อัดสำเนา, ๒๘๐ หน้า)

๒. พระครูโสภาสนนทกิตต์,ดร. เอกสารประกอบการ สอน .(๒๕๖๓). การบริหารการศึกษา คณะสงฆ์. (อัดสำเนา, ๒๕๐ หน้า)

๓. พระครูโสภาสนนทกิตต์,ดร. (๒๕๖๐). พุทธวิธีการ สื่อสารทางการศึกษา. (อัดสำเนา, ๒๓๖ หน้า))